

Π. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ Α. ΒΑΡΕΛΛΑ Ι. ΘΕΟΧΑΡΗΣ Χ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1980

19232

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΟΥ

Με απόφαση της Επιτροπής Αναγνώσεων η συγκεκριμένη
βιβλία της Δραματικής Τράπεζας της Αθήνας
είναι ένα από τα βιβλία που ανήκουν στην Εθνική Βιβλιοθήκη

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Μέ απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καί Λυκείου τυπώνονται ἀπό τόν Ὅργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καί μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ

Η παρούσα έκδοση του Προγράμματος Σπουδών για την Επιστήμη της Πολιτικής και της Κοινωνίας, αποτελεί το αποτέλεσμα της συνεργασίας των μελών της Ομάδας Εργασίας, η οποία συγκροτήθηκε με σκοπό την ανάπτυξη και την υλοποίηση του Προγράμματος Σπουδών για την Επιστήμη της Πολιτικής και της Κοινωνίας.

Π. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ Α. ΒΑΡΕΛΛΑ Ι. ΘΕΟΧΑΡΗΣ Χ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

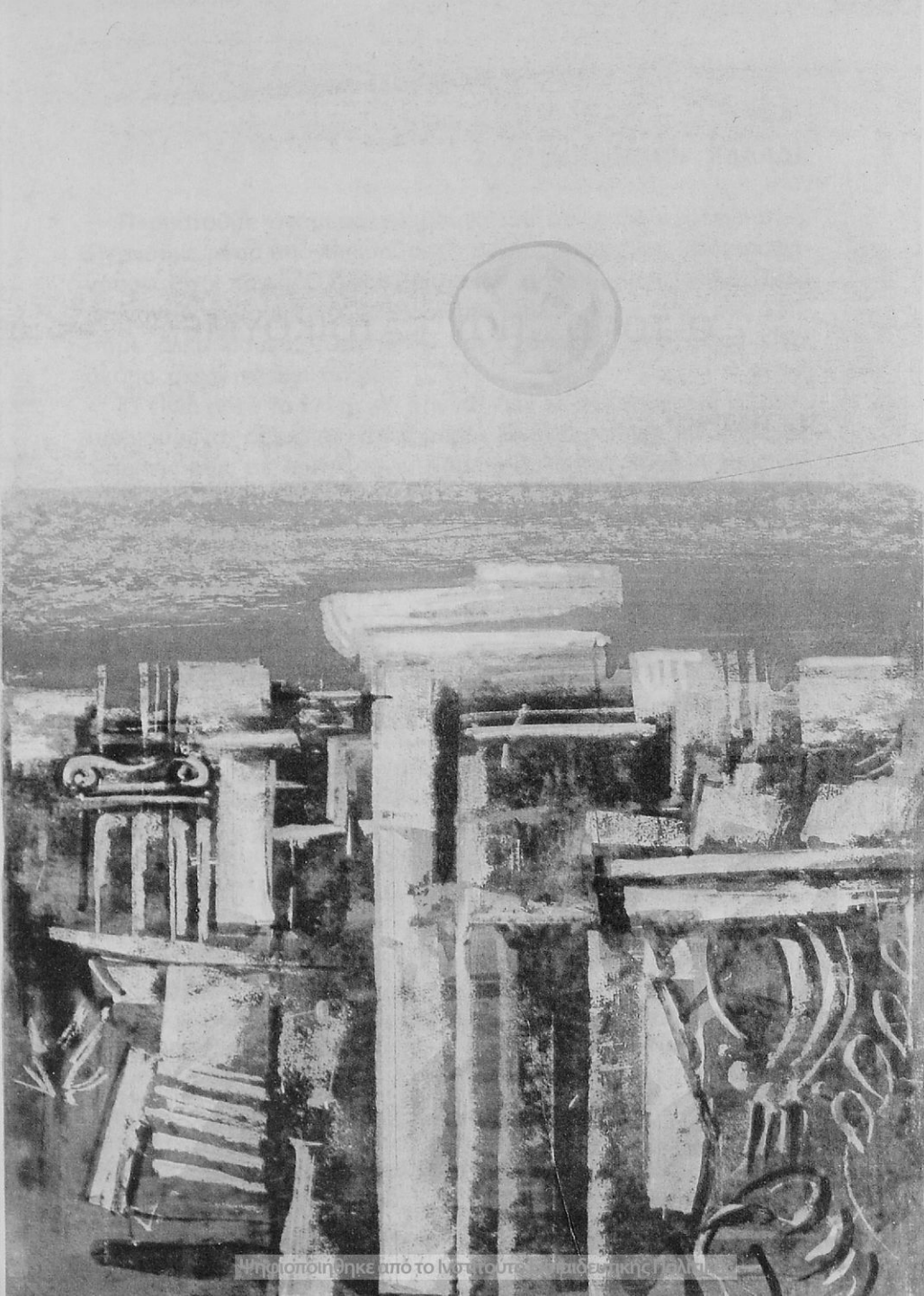
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1980

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ε. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ Α. Β. ΠΑΠΑΔΑΚΗ Α. ΣΟΦΙΑΝΙΔΗΣ Α. ΤΑΚΙΔΗΣ Α.

ΑΝΑΤΙΘΕΤΙΚΟ ΣΤΕΛΛΟΜΕΝΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΩΣ

Ο ΤΟΠΟΣ ΠΟΥ ΚΑΤΟΙΚΟΥΜΕ

1. ΠΑΤΡΙΟ *

Κάποτε λογάριαζα νά φύγω μ' ὅλα τὰ βαπόρια πού σφύριζαν,
μ' ὅλα τὰ καΐκια πού ἀνοίγαν πανιά,
μ' ὅλους τούς ὠκεανούς,
μ' ὅλους τούς ἀφρούς,
μ' ὅλους τούς δρόμους.

Μά τώρα δέθηκα μ' αὐτό τό χῶμα πού πατῶ,
ὅπου κοιμοῦνται οἱ πατέρες μας καί τὰ σκοτωμένα μας ἀδέρφια·
εἶμαι δεμένος μέ τούς ἀνθρώπους μας,
χαίρομαι νά τούς βλέπω νά γελοῦν
καί λυποῦμαι, ὅταν τό πρόσωπό τους συννεφιάζει.

Εἶμαι δεμένος μ' αὐτή τήν πατρική βροχή, τὰ δέντρα καί τὰ βουνά.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Οἱ Ἕλληνες εἴμαστε ἀπό τὰ πολύ παλιά χρόνια ταξιδιάρικα πουλιά πού μάς τραβοῦν οἱ ἀγνωστοί τόποι· συνάμα εἴμαστε ὁ μοναδικός ἴσως λαός πού ἀγαποῦμε μέ τόσο πάθος τόν τόπο πού γεννηθήκαμε — τήν πατρίδα. Σέ ποιές στροφές τοῦ ποιήματος φαίνεται τό ἕνα καί τό ἄλλο καί μέ ποιόν τρόπο τό λέει ὁ ποιητής;

2. Προσέξτε αὐτό τό ποίημα. Ἔχουν οἱ στίχοι του τόν ἴδιο ἀριθμό συλλαβῶν; Ἔχουν ὁμοιοκαταληξία; Ἔχουν αὐστηρό μέτρο; Ποιήματα σάν αὐτό λέμε ὅτι εἶναι γραμμένα σ' ἐλεύθερο στίχο.

πάτριο: τῆς πατρίδας

2. ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

Περπατούμε ανάμεσα σέ βουνά καί σέ μικρά καμποβούνια. Περνοῦμε μέσα ἀπό κλεισοῦρες*. Δρόμο παίρνουμε, δρόμο ἀφήνουμε. Εἶναι πρῶι. Ὁ ἥλιος βρίσκεται ὡς τρία μπόγια ψηλά. Πέρα φαίνονται τά βουνά, τό 'να πίσω ἀπό τ' ἄλλο. Ἀπό πίσω μας ἀφήσαμε ἄλλα βουνά. Ὅσα εἶναι κατὰ τό μέρος τοῦ ἡλίου εἶναι ἀκόμα σκοτεινά καί θαμπά.

Τί εἶναι αὐτά τά ἑλληνικά βουνά! Δέν εἶναι βράχοι καί χώματα σωριασμένα, ὅπως σέ ἄλλα μέρη. Εἶναι ζωντανά, εἶναι ψυχές. Θαρρεῖς πῶς σέ κοιτάζουνε. Κάποια ἀπ' αὐτά θαρρεῖς πῶς κάθονται συλλογισμένα, ὅπως οἱ ἀνθρώποι. Καί τά σχέδιά τους εἶναι πολύ ἔμορφα καί πολύ παράξενα. Ἄλλο στέκεται μέ ὄρθιο κεφάλι, παλικάρόβουνο, κι ἀγναντεύει τόν κάμπο. Ἄλλο ἔχει γυρτή στό πλάγι τήν κεφαλή του, σάν νά 'ναι παραπονεμένο. Ἄλλο ἔχει ξαπλωμένο τό κορμί του, σάν τόν ἀνθρώπο πού ξεκουράζεται. Ἄλλο θαρρεῖς πῶς τεντώνει τό λαιμό του, γιά νά κοιτάξει πίσω ἀπό τ' ἄλλα πού βρίσκονται πιο μπροστά, κι ἀπό πίσω ἀπ' αὐτό προβάλλει τό κεφάλι του ἄλλο, καί πιο μακριά ἄλλα, πολλά βουνά. Τά πιο ἔμορφα εἶναι ὅσα εἶναι ξεμοναχιασμένα, ἀποτραβηγμένα ἀπό τ' ἄλλα, κι αὐτά εἶναι τίς περισσότερες φορές στρογγυλά καί μυτερά στήν κορφή, καί στέκονται μέσα στόν ἀγέρα σάν νά 'ναι ἀπό κρούσταλλο.

Σχεδόν ὅλα εἶναι σπανά καί σταχτιά, χωρίς δέντρα. Μοναχά ἐδῶ κι ἐκεῖ, χαμηλά στά ριζοβούνια, πού ζώνουνε τό μεγάλο βουνό, ὅπως ζώνουνε τό κάστρο οἱ πύργοι κι οἱ τάμπιες*, βλέπεις κανένα δέντρο μοναχιασμένο ἢ πεντέξι μαζί κοντά κοντά, σάν νά κουβεντιάζουνε.

Ἀπό μακριά τά βουνά φαίνονται ἀλλιῶς, κι ἀλλιῶς τά βλέπεις σάν πᾶς ἀπό κοντά. Ὅσο τά σιμώνεις, ὁλοένα ἀλλάζουνε ὄψη. Ἐκεῖ πού τό ἔβλεπες πρὶν στρογγυλό κι ὄρθιο, ἀρχίζει σιγά σιγά καί μακραίνει. Πολλές φορές, ἐνῶ στήν ἀρχή ἔβλεπες πῶς ἔχει μιά κορφή, σέ λίγο φανερώνεται στά μάτια σου κι ἄλλη, πού ἤτανε κρυμμένη. Γι' αὐτό φαίνονται σάν νά σαλεύουνε, σάν νά 'ναι ζωντανά.

“Όποτε βρεθείς κάτω από τή ρίζα κανενός απόγκρεμνου βου-
νοῦ πού κρύβει τόν ἥλιο, γυρίζεις τό κεφάλι σου καί θαυμάζεις τά
κράκουρα*, πού στέκονται κρεμάμενα ἀπάν’ ἀπό τό κεφάλι σου,
μολυβιά, περιχυμένα μέ κόκκινες σκουριές καί μαῦρες τρύπες, καί
κάτι στριμμένα ἀγριόδενδρα πού εἶναι ριζωμένα στίς σκισμάδες,
καί βλέπεις τά ὄρνια πού κάνουνε βόλτες ἀπό πάνου σου, βουβά.

“Υστερ’ ἀπό λίγη ὥρα περπάτημα βρίσκεσαι σέ ἀνοιχτό μέρος,
κι ἡ ματιά σου, πού ἦτανε φυλακισμένη, χύνεται μακριά, ἐλεύ-
θερη, σάν τό πουλί πού πέταξε ἀπό τό κλουβί. Ἡ ἀπλωσιά δίνει
στήν καρδιά εἰρήνη καί χαρά. Τά βουνά φαίνονται μακριά, λές κι
ἀποτραβηχθήκανε ὁλόγυρα. Μοναχά μπροστά σου εἶναι κάτι μι-
κρά χωματόβουνα, ἥσυχα καί ταπεινά. Τό χῶμα εἶναι ἄλλοῦ σάν
καφές ἄλεσμένος, ἄλλοῦ σάν κεραμίδι τριμμένο, ἄλλοῦ κίτρινο,
σέ λίγες μεριές σταχτί κι ἄσπρο.

Ἐδῶ κι ἐκεῖ βλέπεις δεντράκια μαζεμένα, καί στή μέση ἔχουνε ἓνα δυό σπιτάκια ἢ ἓνα ἔρημοκλήσι. Δροσερά ἀμπέλια πρασινίζουνε ἀνάμεσα στά ξερά χῶματα, καί σέ λίγο ἀπλώνουνε ὅσο φθάνει τό μάτι σου. Συκιές, ἐλιές κι ἄλλα δέντρα κάνουνε χαροποιά τήν ὄψη τῆς γῆς. Ἀπό τίς ρεματιές μοσχοβολᾶνε οἱ λυγαριές καί σμίγουνε τή μυρουδιά τους μέ τό θυμάρι, μέ τή ρίγανη καί μέ τ' ἄλλα ἀγριοβότανα.

Ἀπό τίς δυό μεριές τοῦ δρόμου συναπαντᾷς κάθε τόσο κανένα βουναλάκι ἡμερο, κι ἀπάνω στήν κορφή του εἶναι χτισμένο ἓνα ρημοκλησάκι, πού τοῦ κρατᾷ συντροφιά ἓνα δέντρο γερμένο ἀπό πάνω του μέ πολλή ἀγάπη. Εἰρήνη κι ἡσυχία τά σκεπάζει, πού μπαίνει στήν ψυχή σου καί εἰρηνεύεις κι ἐσύ, καί γίνεσαι ἓνα μ' αὐτά. "Ὅπου νά γυρίσεις νά κοιτάξεις, βλέπεις ἐξωκλήσια, στ' ἀπόγκρεμνο βουνό, στὸν κάμπο ἀνάμεσα στ' ἀμπέλια, στά μικρά χαμοβούνια. "Ὅσα βρίσκονται κατὰ τό μέρος τῆς ἀνατολῆς δείχνουνε τό πρόσωπό τους καί τή μικρή πόρτα τους, κι ὅσα εἶναι κατὰ τό βασιλεμα δείχνουνε τή στρογγυλή χιβάδα* τοῦ ἀγίου βήματος. Πνεῦμα εἰρήνης ἀπλώνει παντοῦ. Ἡ ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων στό Θεό ἔχει καταστολισμένη τήν πλάση. Ἀπ' αὐτά τά ἁγιασμένα κτίσματα ἄλλα στέκονται στίς ἀπότομες κορφές τῶν βουνῶν σάν αἰτοφωλιές καί φαίνονται ἀπό πολύ μακριά, καί τήν ὥρα πού βασιλεῦει ὁ ἥλιος τά χρυσώνει καί τά δοξάζει τό «φῶς ἐσπερίνόν», ἐνῶ χαμηλά οἱ κάμποι καί τά λαγκάδια ἔχουνε πιά σκοτεινιάσει. "Ὅσα ἔρημοκλήσια πάλι βρίσκονται κάτω μέσα στά χωράφια εἶναι σάν τίς ταπεινές ψυχές, καί θαρρεῖς πῶς θέλουνε νά κρυφθοῦνε ἀνάμεσα στά λίγα δεντράκια καί στίς πρασινάδες πού τά τυλίγουνε.

Κάποια ἀπ' αὐτά εἶναι ὀλότελα φτωχά, μοναχιασμένα μέσα σ' ἓναν ξερότοπο ἢ σέ κανένα χωράφι, χωρίς δέντρο, χωρίς καμιὰ παρηγοριά, μέ ἀσφαλιστή τήν πόρτα. Μονάχα σάν σκοτεινιάσει φαίνεται τό καντήλι, πού φέγγει μέσ' ἀπό τό μικρό παραθυράκι τῆς χιβάδας. Σταματᾷς καί κάθεσαι σέ μιά πέτρα ἢ σέ μιά ξερολιθιά*. Ἡσυχία βασιλεῦει γύρω σου! Μονάχα κάτι μελίσσια βουίζουνε στά κοντινά δεντράκια, χρυσοβασιλιάδες, κανένα ἀλογάκι τῆς Παναγιάς. Ὅλοένα θαρρεῖς πῶς θά 'βγεῖ κανένας ἄνθρωπος ἀπό τό ρημοκλήσι ἢ πῶς θά δεῖς καμιὰ γυναῖκα νά κάθεται στό

πεζούλι, στόν ἴσκιο. Τίποτα! Δέ φαίνεται ψυχή. Μυστήριο γλυκό τὰ τυλίγει ὅλα. Σηκώνεσαι καί παίρνεις τόν ἀνήφορο, καί σέ λίγο βρίσκεσαι μπροστά στήν πόρτα τοῦ ρημοκλησιοῦ, πού ἔναι κλεισμένη. Ὁ ἀγέρας φυσᾷ ἐδῶ ἀπάνω, ἐνῶ κάτω δέ φυσοῦσε ὁλό-τελα.

Κάθεσαι στό ἀσβεστωμένο πεζούλι καί κοιτάξεις γύρω σου τό ἔμορφο πανόραμα. Ἀποπάνω ἀπό τήν πόρτα εἶναι ζωγραφισμένος ὁ ἅγιος Γιάννης ὁ Πρόδρομος, ἡλιοψημένος, καί σέ κοιτάζει σάν νά σοῦ μιᾷ, σάν νά σοῦ λέγει: «Καλῶς ὄρισες, τέκνον μου!» Λιθάρια ἀρχαῖα κείτονται σέ μιάν ἄκρη. Ἀνοίγεις τή σκεβρωμένη πόρτα μ' ἓνα σπάγκο, πού βαστᾷ τό μάνταλο, καί μπαίνεις μέσα. Σέ χτυπᾷ ἡ δροσιά, πού βγαίνει ἀπό τά σκοτεινά. Σιγά σιγά τό μάτι σου συνηθίζει, καί βλέπεις τό παλιό τέμπλο μέ τά εἰκονίσματα, πού σέ κοιτάζουν σάν νά σέ περιμένανε. Τό καντήλι τῆς Παναγίας εἶναι ἀναμμένο. Ὅλα τά καντήλια ἔχουνε ἀπό ἓνα ἀγριάγκαθο κρεμασμένο ἀπάνω ἀπό τό καντηλέρι, γιά νά μήν πίνουνε τό λάδι τά ποντίκια. Μπροστά στήν ἅγια πόρτα εἶναι ἀπιθωμένο ἓνα κεραμίδι μέ σβησμένα κάρβουνα. Στά δεξιά εἶναι ἓνα χονδροκομμένο ἀναλόγιο ἀπό ἀγριόξυλο, κι ἀπάνω βρίσκεται ἓνα παμπάλαιο ψαλτήρι, γεμάτο κεριά καί λάδια. Δυό μολυντήρια* περπατᾷνε ἀπάνω στόν τοῖχο, πού γράφει μέ ἀρχαία γραφή «Μνήσθητι, Κύριε, ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων...» Ὁ ἄνεμος βουίζει στήν παλιά σκεπή. Κάνεις τήν προσευχή σου καί βγαίνεις ἔξω. Ἀκοῦς τά πατήματά σου καί θαρρεῖς πῶς εἶναι κανένας ἄλλος. Κλείνεις τήν πόρτα καί κατεβαίνεις στό δρόμο.

Τραβᾷς κατά τήν ὁστρια*. Κατά κεῖ φανερώνονται ἄλλα βουνά, καινούρια. Περνᾷς κοντά ἀπό ἓνα χωριό μέ καμιά δεκαριά σπίτια, πού ἔχουνε στή μέση σάν μάνα τή μικρή ἐκκλησία. Δέ φαίνεται ἄλλο ζωντανό πλάσμα ἐξόν ἀπό μία γριά πού γνέθει στό πιό ἀκρινό σπίτι καί δυό τρεῖς κατσίκες.

Ἐνα βουνό ξεχωρίζει ἀπό τ' ἄλλα. Εἶναι πιό ἀπότομο καί μυτερό, ἴδιο πιθάρι ἀναποδογυρισμένο. Σέ λίγη ὥρα βρίσκεσαι κοντά του καί τό περνᾷς ἀπό τ' ἀριστερό σου χέρι. Μονομιᾷς ἀνοίγει μπροστά σου ὁ κόσμος καί παρουσιάζεται πέρα ἡ θάλασσα πίσω ἀπό κάτι χαμηλά χωματόβουνα. Ὁ δρόμος κατηφορίζει ἀνάμεσα σέ πυκνά πεῦκα, πεῦκα ἀμέτρητα, πού βουίζουν ἀπό τά τζίτζικια.

‘Ο δρόμος φεύγει γρήγορα. “Ωσπου νά φουμάρεις ένα τσιγάρο, βρίσκεσαι σ’ ένα στρίψιμο του δρόμου πού είναι άπάνω από τήν άκροθαλασσιά. Βλέπεις ένα μικρό κόρφο, μιάν άγκάλη άμμουδε-ρή, ανάμεσα σέ δυό μικρούς κάβους. Δυό σπιτάκια μοναχά είναι κοντά στή θάλασσα κι ένας άνθρωπος θαλασσωμένος βγάξει θα-λασσινά. Μιά ψαρόβαρκα είναι τραβηγμένη έξω καί ψήνεται στόν ήλιο. “Ένα καράβι μέ δυό άλμπουρα* είναι φουνταρισμένο άνοιχτά, φορτωμένο, καί μαυρίζει μέσα στήν άντηλιά, πού κάνει τή θάλασσα σάν νά ’ναι ύδράργυρος. “Έξω στό πέλαγος ό βοριάς άφρίζει έλαφρά τά νερά, πού είναι σάν γαλαζόπετρα.

Χωρίς νά τό καταλάβεις, βρίσκεσαι σέ δυό πατήματα άπό τό δροσερό κύμα. Μονομιάς, άπό τά ξεράγκαθα κι άπό τά βουνά πού σέ ζώνανε, άξαφνα σέ χτυπά ό δροσερός κι άρμυρός άγέρας του πελάγου. Τά μικρά κυματάκια τρέχουνε χαρούμενα μέσα στό μι-κρό κόρφο, κι άκούγεται ένα δροσερό σφύριγμα. ‘Ο πάτος τής

θάλασσας φαίνεται κάτω από τό νερό κατακάθαρος, μέ τά φύκια
καί μέ τίς χορταριασμένες πέτρες· ψαράκια τρέχουνε κοπαδιαστά
σάν νά 'ναι μέλισσες, μέλισσες τῆς θάλασσας.

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ὁ συγγραφέας ξεκινᾷ περπατώντας ἀνάμεσα σέ βουνά καί σέ μικρά
καμποβούνια. Ἡ πορεία πού ἀκολούθησε εἶναι μπερδεμένη μέσα στήν παρέν-
θεση.

(Κατά τήν ὁστρια κοντά σ' ἓνα μικρό χωριουδάκι — Σέ μιά ξερολιθιά — Κα-
τηφορικός δρόμος ἀνάμεσα ἀπό πεύκα — Πλάι στό κύμα — Ἀνηφορικός δρό-
μος πρὸς ἓνα ἔρημοκλήσι — Δίπλα ἀπό ἓνα μυτερό βουνό — Ἀσβεστωμένο
πεζοῦλι ἐρημοκλησιοῦ — Ἀπλωσιά μέ ἀμπέλια, ἐλιές καί συκιές — Μέσα στό
ξωκλήσι — Δρόμος ἀνάμεσα σέ ἡμερα βουναλάκια — Στρίψιμο δρόμου πάνω
ἀπό τήν ἀκροθαλασσιά)

Βάλε ἐσύ στή σωστή τους σειρά τά μέρη ἀπ' ὅπου πέρασε.

2. Μέσα στό φυσικό τοπίο πού περιγράφει ὁ συγγραφέας βρίσκονται καί
μερικά ἔργα τοῦ ἀνθρώπου. Ποιά εἶναι αὐτά;

3. Νά βρεῖς τά πρόσωπα, τά φυτά καί τά ζῶα πού ἀναφέρονται μέσα στό
κείμενο.

4. Ὁ συγγραφέας δίνει ζωή καί κίνηση σέ πολλά ἀπό τά ὅψυχα πού περι-
γράφει. Ὑπογράμμισε μερικές ἀπό τίς ἐμψυχωμένες περιγραφές του.

5. Ὁ συγγραφέας κάπου ἄλλου ἔχει γράψει: «Ὅλα τά φυσικά κτίσματα
σὴν Ἑλλάδα εἶναι στά μέτρα τοῦ ἀνθρώπου.» Συζητήστε μέσα στήν τάξη τί
θέλει νά πεῖ μ' αὐτό. Καί πού τό βλέπετε στό κείμενο πού διαβάσατε.

6. Δῶσε κι ἐσύ μιά ζωντανή γραπτή περιγραφή τοῦ τόπου σου.

κλεισούρα: στενή διάβαση ἀνάμεσα σέ βουνά

τάμπια ἢ τάπια: προμαχῶνας

κράκουρα: οἱ ἄκρες τῶν βράχων

χιβάδα (ἀχιβάδα): ἡ στρογγυλή προεξοχή τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας

ξερολιθιά: τοῖχος χτισμένος μέ σκέτες πέτρες

μολυντήρι: εἶδος σαύρας

ὁστρια: νοτιάς

ἄλμπουρο: κατάρτι

3. ΠΑΕΙ ΚΑΙΡΟΣ...

*Τό ποίημα αυτό είναι ή αρχή από τό πρώτο ποίημα τοῦ βιβλίου «Ἡ-
λιος ὁ Πρῶτος.» Σ' αὐτό τό βιβλίο ὁ Ὅδυσσεας Ἐλύτης δίνει τήν Ἑλ-
λάδα στήν καλύτερη καλοκαιρινή της ὥρα.*

Πάει καιρός πού ἀκούστηκεν ή τελευταία βροχή
Πάνω ἀπό τά μυρμήγκια καί τίς σαῦρες
Τώρα ὁ οὐρανός καίει ἀπέραντος
Τά φρούτα βάφουνε τό στόμα τους
Τῆς γῆς οἱ πόροι ἀνοίγουνται σιγά σιγά
Καί πλάι ἀπ' τό νερό πού στάζει συλλαβίζοντας
Ἕνα πελώριο φυτό κοιτάει κατάματα τόν ἥλιο!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιά εποχή περιγράφει ο ποιητής και από ποῦ τό συμπεραίνετε;
2. Ὁ πρωταγωνιστής σ' αὐτό τό ποίημα εἶναι ὁ ἥλιος, ἕνας ἥλιος πραγματικός καί συνάμα ποιητικός. Αὐτός κάνει
 - τόν οὐρανό νά
 - τά φρούτα νά
 - τοὺς πόρους τῆς γῆς νά
 - τό νερό νά
 - ἕνα πελώριο φυτό νά
3. Προσέξτε τί θαυμάσια χρησιμοποιεῖ τή γλώσσα ὁ ποιητής.
 - Ἐμεῖς λέμε:
Τό παιδί καίει ὀλόκληρο ἀπό τόν πυρετό.
Καί ὁ ποιητής λέει:
Τώρα ὁ οὐρανός
 - Ἐμεῖς λέμε:
Τό κοριτσάκι βάφει τό στόμα του μέ βατόμουρα.
Καί ὁ ποιητής λέει:
Τά φρούτα
 - Ἐμεῖς λέμε:
Ἕνα μωρό κοιτάει κατάματα τή μαμά του.
Καί ὁ ποιητής λέει:
Ἕνα πελώριο φυτό

4. ΣΤΗΝ ΚΟΡΦΗ ΤΟΥ ΠΑΡΝΩΝΑ

Σήμερα θ' άνεβοϋμε στήν κορφή τοϋ Πάρνωνα. Τό μονοπάτι φιδίζεται αρχικά μέσα σέ μιά σπάταλη φυτεία. Διαβαίνεις τόν Τάνο, πού κρύβει τά νερά του μέσα στήν πλατανιά, έπειτα δρασκελίζεις μιά γυμνή έκταση, πού μυρίζει ρίγανη καί θυμάρι, κι ύστερα μπαίνεις στήν άγρια όμορφιά τοϋ έλατοσκέπαστου τοπίου.

Ό παχύς ἴσκιος δίνει κουράγιο. Έπειτα από μιάμιση ώρα πορεία φτάνουμε στους Κανάλους, ένα ύψιπεδο ανάμεσα σέ λεβεντόκορμες πλαγιές. Η πηγή δίνει τό νερό μέσα σέ μεγάλους κορμούς σκαμμένων έλατιών, καί τό νερό τρέχει φέρνοντας τόν άχό μιάς γλυκιᾶς μουσικῆς.

Κοντεύει μεσημέρι κι έρχονται νά ποτιστοϋν κοπάδια από πρόβατα. Τήν ώρα πού τρώμε τό σταρένιο ψωμί καί τή μυζήθρα, απολαμβάνουμε αυτό τό βουκολικό* είδύλλιο*. Άλλά ό καιρός δέ μᾶς παίρνει καί συνεχίζουμε τό άνέβασμα. Μετά από μιά ώρα όμαλότερης κάπως ανηφόρας, είμαστε σ' ένα ψηλό έκτεταμένο όροπέδιο. Μιά έκκλησούλα, ό Προφήτη-Λιάς, είναι τό τελευταίο σημεῖο τῆς ζωῆς, κι άπάνω, ακριβώς άπάνω στό κεφάλι μας, άτίθασος, περήφανος, ακατάδεχτος, ό μετέωρος κώνος τῆς μεγάλης κορφῆς.

Βαδίζουμε μέ τή μεγαλύτερη άνεση τοϋτο τό όροπέδιο, πού ἤταν πεδίο ρίψεων πολεμικοϋ υλικοϋ άπ' τά συμμαχικά αεροπλάνα στήν Κατοχή. Μιά ψευδαίσθηση κάμπου δημιουργεῖται έδώ στά 1.700 μέτρα ψηλά άπ' τή θάλασσα. Τό χορταριασμένο έδαφος, μαλακό σάν καρπέτο*, είναι κάτι άνάλογο μέ τήν Κοιλάδα τών Θεών τοϋ Όλύμπου. Άλλά πρέπει τώρα νά στρίψουμε καί νά πάσουμε τόν άπότομο άνήφορο.

Λίγες κορφές τινάζονται τόσο άπίθανα στά ὕψη, όπως ό Πάρωνας. Αϋτοϋ άπάνω πρέπει ν' άνέβεις μέ πόδια καί μέ χέρια. Η άνάσα καί τοϋ πιό δοκιμασμένου όρειβάτη κόβεται...

* * *

Φτάσαμε στήν κορφή περνώντας από ένα πηχτό πούσι*, χωρίς νά έχουμε επίγνωση προσανατολισμοϋ. Τέλος, μετά από μιά πορεία τριών τετάρτων, τό χέρι άκούμπησε άπάνω στό ύψόμε-

τρο. Τά σύννεφα περνοῦσαν τώρα κάτω ἀπ' τήν κορφή, τρέχοντας πρὸς τὰ δυτικά. Ὁ Λακωνικὸς κόλπος ἦταν βουρκωμένος μέσα στὰ νέφη, ἐνῶ τὰ ψηλά τόξα τῶν κορυφογραμμῶν τοῦ Ταῦγετου τρυποῦσαν τήν καταχνιά καί χαίρονταν τό μεσημεριάτικο ἥλιο. Βορεινά τὰ ἄλλα ὄρεινά συγκροτήματα τοῦ Μοριᾶ τὰ εἶχε σκεπάσει μιά ἀτέλειωτη νεφέλη. Τό Μαίναλο, ὁ Ἑρύμανθος, ἡ Ζήρεια, ὁ Χελμός ἦταν κρυμμένα μέσα στό λευκὸ στοιχεῖο.

Ξαναβλέπω πάλι τόν Ταῦγετο, σέ στιγμές πού τόν ἐλευθερώνουν τὰ νέφη. Ἀπ' τό βορρά ὡς τό νότο ξετυλίγεται σ' ἓνα ἀπίθανο μᾶκρος, προβάλλοντας τὰ πέτρινα στήθη του, γυμνά στὰ ψηλῶματα καί δασωμένα ἀπ' τὰ χίλια πεντακόσια μέτρα καί κάτω. Ἕνας πελώριος γίγαντας ἐποπτεύει* ὁλόκληρη τήν εὐλογημένη κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, πού μέσα στό πράσινο φόντο* της, τό συγκερασμένο ἀπὸ γλύκα καί αὐστηρότητα, πέρα ἐκεῖ κάτω στήν ἄχνα τῶν ἐλαιῶνων, βρίσκεται ἡ Σπάρτη...

Ξαφνικά ἀπ' τήν ἀνατολή ξεχύθηκαν μεμιᾶς καταρράχτες φω-
τός. Τά σύννεφα σχίστηκαν κι ἓνα μεγάλο κομμάτι γαλάζιου οὐ-
ρανοῦ καί θάλασσας φάνηκαν κατά τή στεριά τοῦ Κρανιδιοῦ. Ὁ
ἡμερος κόρφος τ' Ἀναπλιοῦ ἄστραψε. Μιά παραλία ἀσημωμένη
ἀπό ἐλαιῶνες φάνηκε. Ὁ κάμπος τοῦ Ἄστρους, καί τριγύρω στό
πέλαγος τά ξανθά νησιά στέλναν ἓνα μήνυμα χαρᾶς. Οἱ Σπέτσες,
ἡ Ὑδρα ξεχώρισαν καθαρά μέσα στήν ἀναπάντεχη εὐδία*.

Ξαπλώθηκα ἀπάνω στή λεῖα πέτρα. Στήν κορφή βασίλευε ἡ
μακάρια ἡσυχία τῶν αἰθέρων. Συμπλέγματα ἄλλων κορυφῶν,
κάτω ἀπ' τά 1.800 μέτρα, τῆς Γαῖτανοράχης, τοῦ Ἀι-Βασίλη, τῆς
Λυκοφωλιάς, τοῦ Δραγουνιοῦ, τῆς Ἀιτοφωλιάς, τοῦ Μετεριζιοῦ,
προβάλανε μέσα στήν ἀστραφτερή τώρα λάμψη τοῦ ἡλίου. Ἡ
γῆς ἀνάδινε μιᾶ ζεστή ὁσμή. Ἀπ' τά δαιδαλαῖα δάση πιό κάτω, τ'
ἀτέλειωτα δάση πού κρύβει ὁ Πάρνωνας, ἐρχόταν τώρα ἓνας εἰ-
ρηνικός χαιρετισμός. Ἡ συννεφιά ἔφευγε.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

*Ὑποθέστε ὅτι εἶστε στήν ἴδια παρέα μέ τό συγγραφέα στήν κορφή τοῦ
Πάρνωνα. Ἐνας σας νά ἀνακοινώσει στήν τάξη τί βλέπει πρός τή μεριά τοῦ
Λακωνικοῦ κόλπου καί τοῦ Ταῦγετου· ἄλλος τί βλέπει πρός τά ἀνατολικά, ὅταν
σχίζονται τά σύννεφα· ἄλλος τί νιώθει ξαπλωμένος πάνω στή λεῖα πέτρα· κι
ἄλλος νά περιγράψει τό γυρισμό ἀπό τόν ἴδιο δρόμο.*

βουκολικός: ποιμενικός, ἀγροτικός
εἰδύλλιο: ποιμενική ἢ ἀγροτική σκηνή ζωῆς
καρπέτο: χαλί
πούσι: ὀμίχλη
ἐποπτεύω: κοιτάζω ἀπό ψηλά, ἐπιβλέπω
φόντο: βάθος
εὐδία: αἰθριος καιρός

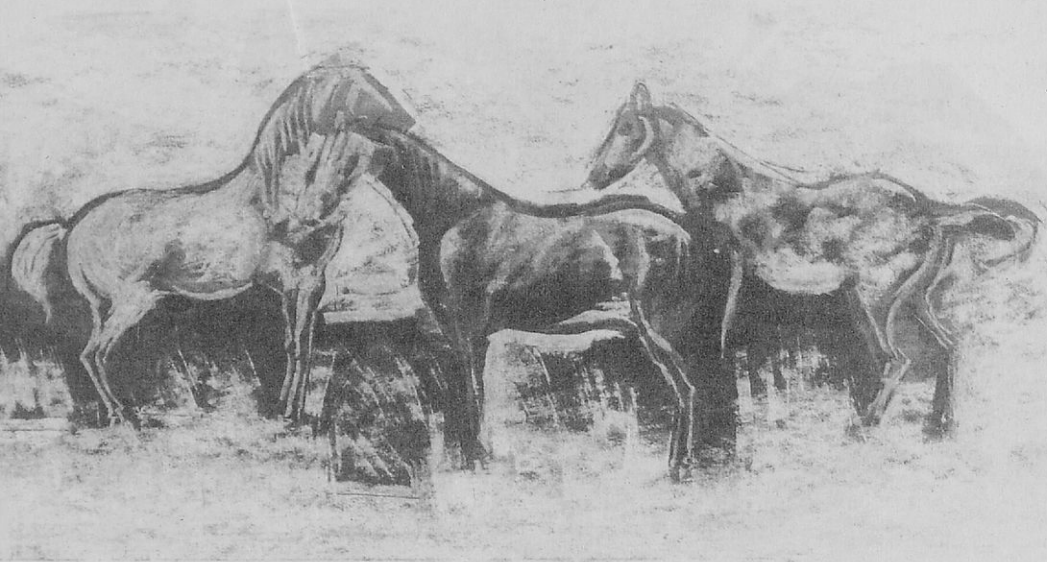
5. ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΗ

Βράχοι πάνω στους βράχους
κι όλο πηγές στίς μασχάλες τών βράχων
κι όλο βράχοι πού πάνε ψηλά
κι όλο νερά πού πηδοῦν καί γκρεμίζονται
κι όλο φωνές άπ' τά νερά
κι όλο βράχοι σκισμένοι,
πράσινοι βράχοι στουρναρόβλαχοι,
κόκκινοι βράχοι τσελιγκάδες,
καί παπαροῦνες βλάχες μέ φοῦστες πού πετοῦν φωτιές
κι ένας ήλιος άτσίγγανος βόσκει τίς προβατίνες του
κι άνθη πετιοῦνται άπ' τούς γκρεμούς
κι άνάκατες μυρουδιές άπό ρίγανη καί φλισκούνι
κι έλατα στ' άετόβραχα, πού συγκρατοῦν τόν κατήφορο,
κι ένας έφηβος άνεμος σαλπίζει άπ' τ' άνεμόραχο
καί πιό ψηλά τό καρπούλι τ' άετοῦ
καί χιόνια πάνω στίς κορφές
κι ένα γίδι σκαρφαλωμένο μυρίζει τήν άνοιξη
κι άκούει άπ' τήν άβυσσο τά νερά πού κροτοῦνε.

ΜΗΤΣΟΣ ΛΥΓΙΖΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Τά ύλικά πού κάνουν τό βουνό συμπλέκονται καί συσσωρεύονται τό ένα πάνω στό άλλο μέσα στό ποίημα μέ τήν επανάληψη τοῦ ίδιου συνδέσμου. Ποιός εἶναι αὐτός;
2. Ἀπό τά ύλικά πού κάνουν τό βουνό, οἱ βράχοι (καί τά συγγενικά: άετόβραχα, γκρεμοί) πόσες φορές αναφέρονται;
3. Ποιά εἶδη τοῦ φυτικοῦ καί τοῦ ζωικοῦ βασιλείου συναντᾶμε καθώς άνεβαίνουμε;
4. Μέσα άπό ποιούς στίχους τρέχουν νερά;
5. Τί ήχοι άκούγονται μέσα στό ποίημα καί πού;
6. Μέ τί επίθετα ζωντανεύει ό ποιητής τούς βράχους, τίς παπαροῦνες, τόν ήλιο καί τόν άνεμο;
7. Σέ ποιό σκαλοπάτι (στίχο) θά ήθελες νά σταθεῖς, κοντά σέ τί, καί τί νά δεῖς καί νά απολαύσεις άπό εκεί;

6. Ο ΚΑΜΠΟΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

‘Ο κάμπος. Τό χειμώνα εἶναι θλιβερός. Τό καλοκαίρι κόλαση. Τό χινόπωρο τόν τυλίγει σέ γοητευτικότατη μελαγχολία. Μά τήν ἀνοιξη τίποτε δέν μπορεῖ νά παραβληθεῖ μέ τόν κάμπο τῆς Θεσσαλίας.

Πρέπει νά ξεκινήσεις μέ τό ξημέρωμα, ὅταν ἡ Ὅσσα στολίζεται μέ τριαντάφυλλα στόν ἔρχομό τοῦ ἡλίου. Ὄταν τά χιόνια τοῦ Ὀλύμπου κρατοῦν ἀκόμα ἀπάνω τους τά στερνά γαλάζια πέπλα τῆς νύχτας, πρίν ἀκόμα, στίς πρῶτες ἀχτίνες, ξεδιαλυθοῦν οἱ χαμηλοὶ λευκοὶ ἀχνοὶ πού σιγοσέρνονται πλάι στά ποτάμια, τά χαντάκια, τά βαλτοτόπια. Τήν ὥρα πού οἱ κατσουλιέρηδες κάνουν τήν πρωινή προσευχή τους πετώντας κατακόρυφα, πού οἱ κάργες ἀργοξυπνοῦν κι ἐτοιμάζονται γιά τή ληστρική καί φωνακλάδικη μέρα τους.

Αρχειοποιήθηκε από το Ίνστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

‘Ο δρόμος — ὅποιον δρόμο κι ἄν πάρεις — ξαπλώνεται ἴσιος, λευκός, στολισμένος μ’ ἀνθισμέν’ ἀγκάθια. Δέν ἔχει τέλος ὁ δρόμος καί δέ βλέπεις γιά ποιό λόγο πρέπει νά ᾔχει τέλος, ὅταν ὁ οὐρανός εἶναι τόσο γλυκός, τά στάχια τόσο πράσινα, ἡ καταχνιά τόσο γαλατένια καί τά βουνά τοῦ βάθους τόσο ἀχνά κι ἀπίθανα.

Κι ἔξαφνα τό ἀεράκι τῆς αὐγῆς σαρώνει τούς ἀχνούς καί ἡ θάλασσα τῶν σταχυῶν κυματίζει πέρα ὡς πέρα μ’ ἀσημένια ρίγη. Φλογίζονται οἱ ρόδινοι ὀρίζοντες, χρυσίζουν οἱ πράσινες ἐκτάσεις. Εἶναι ὁ ἥλιος πού ἀνατέλλει.

Τό φῶς του εἶναι ἀκόμα ντελικάτο, λευκό, ψυχρό. Μά νιώθεις πώς οἱ κίτρινοι τόνοι δέ θ’ ἀργήσουν νά χυθοῦν ὁλοῦθε. Προχωρεῖς, ἀκούγοντας τό στερεό τραγούδι τῶν κατσουλιέρηδων, ἀκολουθώντας τά στολισμένα μέ ἱερατικά κερκινέζια σύρματα τοῦ τηλεγράφου. Λίγο πιο πέρα μαντεύεις τόν ποταμό χωμένο στή ζογγκλα πού θρέφουν τά νερά κι οἱ βοῦρκοι.

Ἰτιές καί караγάτσια, λυγαριές καί βελανιδιές, ὀξυάκανθες ἀνθισμένες κι ἄλλα μύρια φυτά τῆς πλούσιας γῆς, πνιγμένα, σφιχταγκαλιασμένα, πού ἀκολουθοῦν τή γονιμοποιό κοίτη. Μά ὁ ἄλλος κάμπος εἶναι γυμνός ἀπό κάθε πολύπλοκη χλωρίδα. Μόνο στάρι, κριθάρι, βρίζα, πελώριο κι ὁμοιόμορφο χαλί τῆς θεᾶς Δήμητρας, στρωμένο ὡς τούς ἀπροσδιόριστους ὀρίζοντες. Κι ἀνάμεσα στήν καρπερή βλάστηση μοναδικά στολίδια τά λουλουδία τοῦ ἀγροῦ: κίτρινη βρούβα, παπαρούνα ματωμένη, μαβί ἀγριομπίζελο κι ἀσφόδελοι, μυριάδες ἀσφόδελοι, ξαπλωμένοι σέ σταχτορόδινες ἐκτάσεις...

‘Ολόγυρα σέ κάθε χωριό εἶναι τό λιβάδι ὅπου βόσκουν τά γελάδια καί τ’ ἄλογα. ‘Η Θεσσαλία, ὅπως τόν παλιό καιρό, ἔξακολουθεῖ νά τρέφει ἄλογα. Θά τά ἴδεῖτε σέ μικρά κοπάδια νά καλπάζουν λεύθερα καί περήφανα στό τριφύλλι τῶν πλατιῶν λιβαδιῶν καί νά χλιμιντροῦν μέ τή χαίτη ἀνεμισμένη. Σάν πέσει τό βράδυ, θά γυρίσουν μαζί μέ τά βόδια καί τ’ ἄρνια στό χωριό καί θά μοιραστοῦν τό καθένα στό στάβλο του. Τά γουρούνια ὀλημερίς κυλιοῦνται στίς μπάρες μέ τά στεκάμενα βουρκόνερα, πού ἀπλώνονται στά σπίτια τῶν χωριῶν. Κι οἱ κάργες κουρνιάζουν στά δυό μοναδικά δέντρα τοῦ χωριοῦ, μέσα σ’ ἓνα ὄργιο φωνῶν.

Σάν ἔρθει ἡ νύχτα, τά κουνούπια βγαίνουν σάν σύννεφα ἀπ’

τούς βάλτους καί σκορπίζονται πάνω απ' τή θάλασσα τῶν σταχυῶν...

Κι ἀπό κεῖ εἶναι οἱ βάλτοι, τά στερνά ἀπομεινάδια τῆς μεγάλης προϊστορικῆς λίμνης. Τίποτα δέ μαρτυράει τήν ὑπαρξή τους στό μάτι. Ἡ πυκνή βλάστηση τοῦ βυθοῦ των ξεπερνάει τό νερό καί τό σκεπάζει μέ πράσινο φουντωτό χαλί, λές καί κάποιο λιβάδι λίγο παράξενο ξαπλώνεται ἀνάμεσα στά χωράφια. Ἄμα πλησιάζεις, μιά περίεργη ὁσμὴ στεκόμενων νερῶν καί σαπισμένων χόρτων κεντάει τήν προσοχή σου. Τότε βλέπεις πῶς ἡ βλάστηση τοῦ λιβαδιοῦ αὐτοῦ εἶναι ἀλλιώτικη, φουντωτή, παχύφυλλη, στολισμένη μέ μεγάλα κίτρινα νερολούλουδα. Κι ὕστερα εἶναι οἱ καλαμιῶνες καί τά βοῦρλα μέ τό χνουδάτο κυλινδρικό ἀνθό τους. Εἶναι τά λελέκια πού τριγυρνᾷν μέ ὕψος ἐμβριθῆς ἀνάμεσα στά νερόχορτα καί κάθε τόσο ψαρεύουν μέ τίς μακρουλές μύτες τους ἓνα πράσινο φρεσκομπογιατισμένο βατραχάκι...

Ἄν μάλιστα τύχει καί διαβεῖς μέ τό σουρούπωμα, θά δεῖς τίς ἀγριόπαπιες μέ τά καστανά φτερά νά πετᾷν ζευγαρωτά· θ' ἀντικρίσεις τοὺς ἔρωδιούς μέ τόν καμπυλωτό λαιμό νά στοχάζονται μέ τό ἄνα πόδι μετέωρο, καί σακάδες πού ἤρθαν ἀπό μακριά σέ ἄμεμπτους τριγωνικούς σχηματισμούς νά χορταίνουν τή δίψα τους καί νά βοσκοῦν τήν ὑποζωή τοῦ βούρκου.

Μέ τή νύχτα... ἀρχίζει ἡ συναυλία τῶν βατραχιῶν· εἶναι χιλιάδες, πολλές χιλιάδες, πού ὅλη τή μέρα κρύβονται μέσα στά θαλάμια τους, λαγοκοιμοῦνται στή χλιάδα τῶν βρωμόνερων. Μά τή νύχτα ξυπνᾷν. Ἀνεβαίνουν στήν ἐπιφάνεια τοῦ στεκόμενου πηχτοῦ ὕγρου ἢ σέρνονται μέ τά σιχαμερά ποδαράκια τους στό βούρκο τῆς ἀκροβαλτιᾶς, ἀνάμεσα στίς ρίζες τῶν βούρλων. Κοιτᾷν μέ μάτια γλαρωμένα τήν ἀμόλυντη ἔκταση τ' οὐρανοῦ καί ὦρες ὁλόκληρες κοάζουν τό βραχνό μονότονο τραγούδι τους...

Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Νά αριθμήσεις τις παραγράφους του κεφαλαίου· είναι έντεκα. Έπειτα νά αριθμήσεις σωστά καί τίς ἐπιγραφές τῶν παραγράφων, πού σοῦ δίνουμε παρακάτω ἀνακατεμένες:

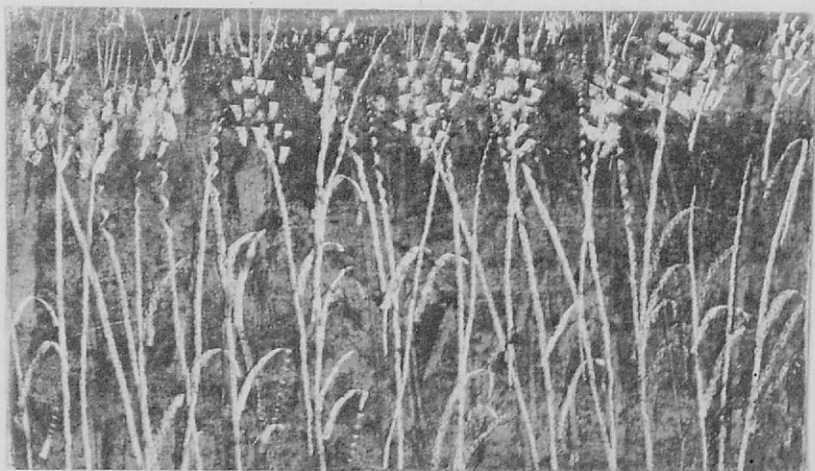
- () Οἱ βάλτοι μέ τόν ὑδρόβιο κόσμο τους
- () Ἡ συναυλία τῶν βατραχιῶν μέσα στή νύχτα
- () Ἡ νύχτα μέ τά κουνούπια της
- () Τά χωριά μέ τά λιβάδια καί τά ζῶα τους
- () Ὁ κάμπος τῆς Θεσσαλίας τίς τέσσερις ἐποχές τοῦ χρόνου
- () Στό δρόμο πού ἀκολουθεῖ τά σύρματα τοῦ τηλεγράφου
- () Τό τοπίο τήν ἀνοιξη, μόλις ἀρχίσει νά ξημερώνει
- () Τήν ὥρα πού φυσάει τό ἀεράκι τῆς αὐγῆς καί ξεπροβάλλει ὁ ἥλιος
- () Ἡ πλούσια βλάστηση ἀπ' τή μιά κι ἀπό τήν ἄλλη τοῦ ποταμοῦ
- () Τά πουλιά πού συναντᾶς τό σουρούπωμα
- () Οἱ δρόμοι τοῦ κάμπου

2. Νά κατονομάσεις χαρακτηριστικά ζῶα καί φυτά τοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου, πού ἀναφέρονται στό κείμενο.

3. Τί θά ἤθελες νά ἠχογραφήσεις μέ τό μαγνητόφωνο ἀπό ὅσα ἀκούγονται μέσα στό κείμενο;

4. Τί στιγμιότυπα ἀπό ὅσα περιγράφει ὁ συγγραφέας θά ἤθελες νά ἀποθανάτισεις μέ τή φωτογραφική σου μηχανή;

5. Συζητήστε μέσα στήν τάξη τίς διαφορές τοῦ τόπου σας ἀπό τόν κάμπο τῆς Θεσσαλίας.

7. ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ

Τό κείμενο αυτό περιλαμβάνει πέντε αποσπάσματα από τό βιβλίο του Μυριβήλη «'Απ' τήν 'Ελλάδα». 'Ο συγγραφέας, νησιώτης καί ὁ ἴδιος, ἔχει δώσει μερικές ἀπό τίς πιά ζωντανές περιγραφές τοῦ Αἰγαίου.

‘Ο ἀρχαῖος ποιητής εἶδε τή χαρούμενη θάλασσα τοῦ Αἰγαίου, καλοκαιριάτικη, γεμάτη ἀπό ἄπειρα, μικρά, εὖθυμα κύματα, γεμάτη ἀπό γοητευτικά νερένια λακκάκια, σάν ἐκεῖνα πού ἀνθοῦν στά μάγουλα μερικῶν κοριτσιῶν, ὅταν κάνουν νά χαμογελάσουν. Καί βρῆκε τήν πιά χαριτωμένη ἔκφραση πού θά μπορούσε νά ἀποδώσει τήν ἐντύπωση πού τοῦ ὅωσε αὐτό τό θέαμα. Τό εἶπε, «τό ἀμέτρητο χαμόγελο τοῦ πελάγου».

* * *

Τό καράβι πού διασχίζει τό Αἶγαῖο ἀρμενίζει ἀδιάκοπα ἀνάμεσα στά νησιά. Ἔρχονται κοντά σου μιά ἀπλωτή τόπο, κατόπι ἀποτραβιοῦνται καί φεύγουν πίσω, γιά νά τρέξουν ἀπό τήν πλώρη νά σέ προῦπαντήσουν ἄλλα νησιά. Οἱ στεριές εἶναι στεγνές, κατάγυμνες καί σπανές, χρυσαυμένες ἀπό τό φθινόπωρο ἢ γλαυκές ἀπό τήν ἐλιά ἢ τρυφερά πράσινες ἀπό τό πεῦκο.

‘Ο μέγας ἥλιος λιώνει τό χρῶμα τ’ οὐρανοῦ ὥς τό πιά ἀχνό γαλάνισμα. Ὅλα ἀστράφτουν καί πεντοβολοῦν ἀπό φρεσκάδα. Μιά νιότη ἀναπηδᾷ ἀπό τά νερά, ἀπό τούς λαμπεροὺς βράχους, ἀπό τούς δασωμένους λόφους, σάν νά ἦ πρώτη μέρα τῆς δημιουργίας καί μόλις τούτη τή στιγμή βγῆκαν ἀπό τό χέρι τοῦ Θεοῦ.

* * *

Νά μπορούσαμε, λέω, νά γυρίσουμε ὅλα τοῦτα τά νησιά, ἕνα πρὸς ἕνα. Νά βγοῦμε ἀπό τό καράβι, νά τά κολυμπήσουμε, νά τά περπατήσουμε, νά τά μυρίσουμε, νά νιώσουμε κάτω ἀπό τή φτέρνα μας τήν ἀπάντηση ἀπό τή γδαρμένη τους μαρμαρόπετρα, ἀπό τό ξανθό τους χῶμα. Ν’ ἀγγίσουμε μέ τά δάχτυλα ἕνα ἕνα τούς πολύχρωμους βράχους, πού λάμπουν, χορτασμένοι ἀπό φῶς, ποτισμένοι ἀπό καφερόν ἥλιον ὥς τά βάθη τῆς καρδιάς

τους. Νά μετρήσουμε τά ψηφιδωτά βότσαλα τῆς ἀκρογιαλιᾶς μας μέσα στή βρεγμένη μας φούχτα, νά τ' ἀκούσουμε νά τρίζουν κάτω ἀπό τά γυμνά πόδια μας. Ἀκόμα, ν' ἀγγίσουμε τίς ρῶγες τῶν δαχτύλων μας πάνω στ' ἀγκάθια τά ἑλληνικά, τά χρυσά, τά γαλανά ἀγκάθια, νά γλείψουμε μέ τή γλῶσσα μας τούς ἀλατισμένους θαλασσόβραχους, ὅπου κατεβαίνουν κι ἀρμυρίζουν τά ζωντανά καί ὕστερα κοιτᾶνε τό πέλαγο σκεφτικά.

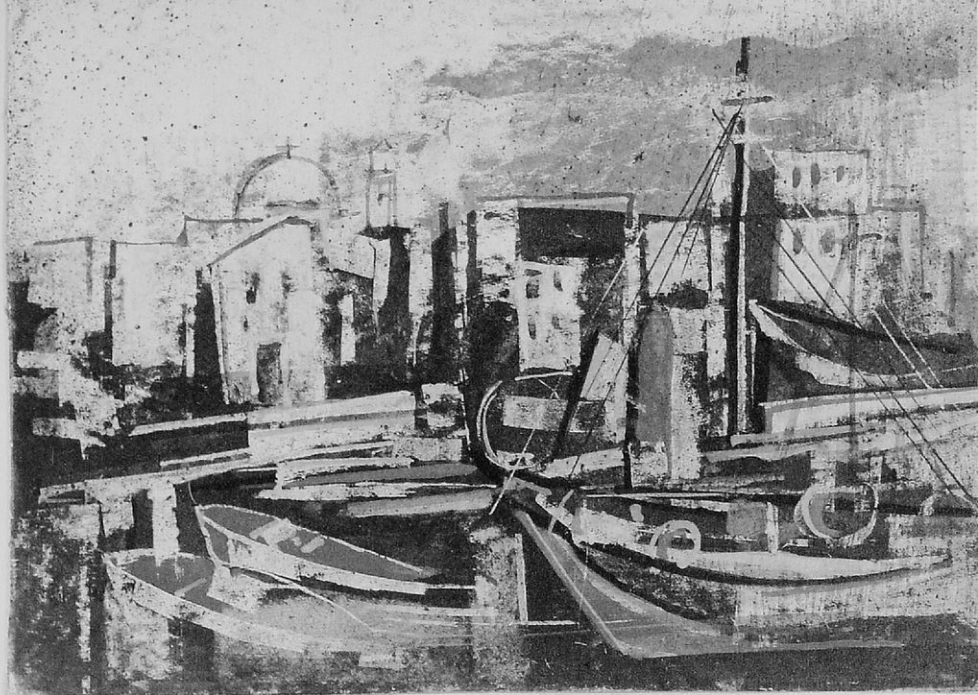
* * *

Τό καίκι ἄραξε στό παλιό λιμανάκι τοῦ χωριοῦ. Τόσο μικρό καί τόσο γραφικό, πού θά μπορούσε νά ἔναι ἕνα σκηνικό γιά ἕνα θαλασσινό εἰδύλλιο. Οἱ βάρκες, τά τρεχαντήρια, τά χαριτωμένα περάματα, οἱ πένες μέ τό ἴσιο κατάρτι καί τά διπλά τριζωνικά πανιά καί μαζί ὅλες οἱ ψαροπούλες κουνᾶνε χαιρετιστικά τήν πλώρη, δεμένες ἀράδα στό μόλο. Πρίν ἀμολάρεי ἀκόμα τό πανί, ἕνα πλήθος χαρούμενα ξιπόλητα ψαραδόπουλα ἀρπᾶνε στὸν ἀέρα τὸν κάβο πού πετάει ὁ καπετάνιος, γιά νά θελιάσουνε στήν πετρενία δέστρα. Οἱ ψαράδες μέ τά χαλκωματένια πρόσωπα καλωσορίζουν ὁλόκαρδα, ἀπλώνουν τά μεγάλα χέρια πού εἶναι ἀργασμένα ἀπὸ τήν ἄρμη καί τὸν ἥλιο. Τά ροῦχα τους εἶναι χοντρά, τά κορμιά τους μυρίζουν ρετσίνι, καμένη πίσσα καί πευκόφλουδο, κοπανισμένο στήν πέτρα.

Τό παλιό ἀραξοβόλι τῶν παιδιάτικων χρόνων ἀνοίγει γύρω σου τήν ἀγκαλιά του, στολισμένη μέ χλωρά, πράσινα φύκια. Τά καβούρια βγαίνουν πάλι ἀνάμεσα ἀπὸ τίς χορταριασμένες πέτρες τοῦ γιαλοῦ καί κοιτάζουν. Τά κεφαλόπουλα, κοπάδια κοπάδια, τριγυρίζουν στά παστρικά νερά, βοσκᾶνε στά χλωρά λαχανικά τοῦ βυθοῦ ἢ μαλώνουν ὅλα μαζί γύρω σ' ἕνα ξεροκόμματο πού караβίζει, πεταμένο στήν ἐπιφάνεια. Λοξεύουν ὅλα μαζί καί κάνουν τίς ἀσημένιες κοιλιές τους ν' ἀστράφτουν στὸν ἥλιο, ἀργυρές λεπίδες.

* * *

Τόσες ὥρες κάθομαι στό παράθυρο, πάνω ἀπὸ τή θάλασσα, ἀκούω καί βλέπω. Δέν ἔχω, ψυχὴ μου, παρά μάτια κι αὐτιά. Ἡ θάλασσα εἶναι ναληνεμένη, σάν νά περπάτησε ὁ Χριστὸς στό

στήθος της, όμως τήν άκουγα πού τραγουδοῦσε ὅλη τή νύχτα
στίς κουφοβραχίές καί στίς τρύπες τοῦ ψαρολίμανου. Ποτές δέ
λέει νά καταλαγιάσει ὁ ρόχθος τοῦ καημοῦ της.

Πῶς τό 'πε ὁ ποιητής;

«Τά σπλάχνα μου κι ἡ θάλασσα ποτέ δέν ἡσυχάζουν.»

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Διαλέξτε γιά κάθε απόσπασμα τήν κατάλληλη ἐπικεφαλίδα. Κάποια πε-
ρισσεύει.

Τό ἀμέτρητο χαμόγελο τοῦ πελάγου

Ἔνα καράβι ἀνάμεσα στά ἑλληνικά νησιά

Σ' ἕνα παλιό νησιώτικο λιμανάκι

Ἔνα παράθυρο στή θάλασσα

Λαχτάρια γιά τά ἑλληνικά νησιά

Ἡ πρώτη μέρα τῆς δημιουργίας

2. Ὁ Μυριβήλης εἶναι ἄφθαστος στίς περιγραφές του. Διαλέξτε, ὁ καθένας
μόνος του, ἀπό δύο περιγραφές καί ὕστερα μετρήστε ποιές περιγραφές συ-
γκέντρωσαν τίς περισσότερες προτιμήσεις.

8. ΕΛΛΑΔΑ

Εἶν' στό χάρτη ἀπάνω ἡ Ἑλλάδα,
θάλασσα, οὐρανός, λιακάδα.

Πλέκει γύρω της τό κύμα
μιά νταντέλλα μ' ἄσπρο νῆμα.

Σκάβεις φῶς, φυτεύεις ἥλιο
μές στό γαλανό βασίλειο.

Ροδοδάφνη ἡ αὐγή ἀνατέλλει
ἀπ' τοῦ ὀρίζοντα τό ἀμπέλι.

Πέρα ὡς πέρα οἱ ἐλαιῶνες
ἀσημῶνουν τούς αἰῶνες.

Μέ πλατάνια, λυγαριές,
ξέχειλες οἱ ρεματιές.

Τά χωριά της ἄσπροι γύροι,
στοῦ φωτός τό πανηγύρι.

Ἄστρο καί μαργαριτάρι
κι ἀχιβάδα τό φεγγάρι.

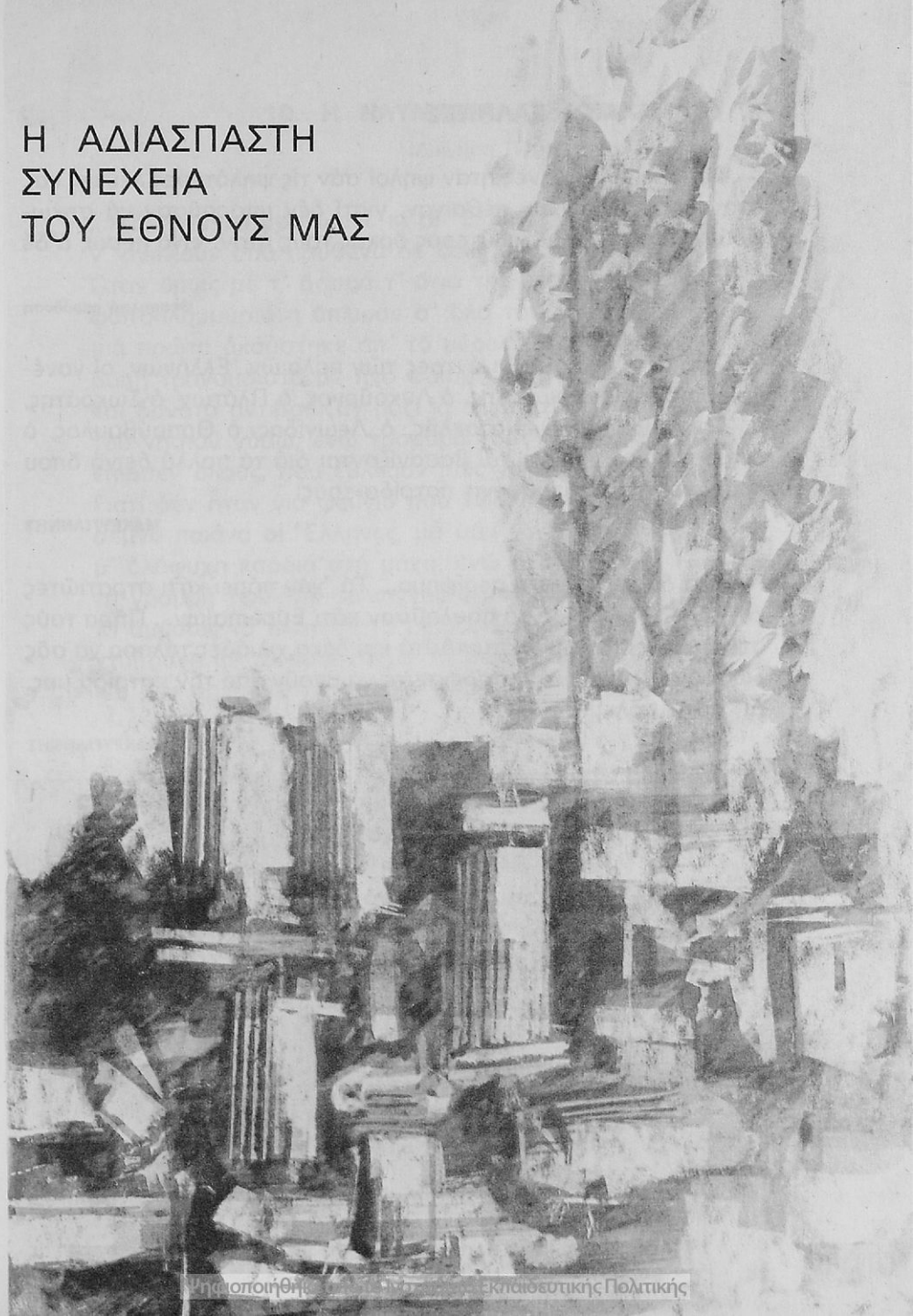
Πρὶν βραδιάσει ξημερώνει,
Χρυσοπλῶνουν τοῦ ἡλίου οἱ κλῶνοι.

Εἶν' στό χάρτη ἀπάνω ἡ Ἑλλάδα
θάλασσα, οὐρανός, λιακάδα.

ΡΕΝΑ ΚΑΡΘΑΙΟΥ

Η ΑΔΙΑΣΠΑΣΤΗ
ΣΥΝΕΧΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΜΑΣ

9. ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Οί παλαιοί Έλληνες ήταν ψηλοί σάν τίς ψηλότερες λεῦκες καί, ὅταν ἔπεφταν χάμω, πέθαιναν, γιατί δέν μπορούσαν νά σηκωθοῦν. Γι' αὐτό, ὁ μεγαλύτερος ὄρκος τους ἦταν: «Νά πέσω, ἄ δέ λέου ἀλήθεια.»

Θεσσαλική παράδοση

“Ολοι οἱ προκομμένοι ἄντρες τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, οἱ γονέγοι ὅλης τῆς ἀνθρωπότης, ὁ Λυκοῦργος, ὁ Πλάτων, ὁ Σωκράτης, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Λεωνίδας, ὁ Θρασύβουλος, ὁ Δημοστένης... κλαῖνε καί βασανίζονται διά τά πολλά δεινά ὅπου τραβάγει ἡ δυστυχισμένη πατρίδα τους.

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Εἶχα δυό ἀγάλματα περίφημα... Τά ἔχαν πάρει κάτι στρατιῶτες καί εἰς τ' Ἄργος θά τά πουλοῦσαν κάτι Εὐρωπαϊῶν... Πῆρα τούς στρατιῶτες, τούς μίλησα: «Αὐτά καί δέκα χιλιάδες τάλαρα νά σᾶς δώσουνε, νά μήν τό καταδεχτεῖτε νά βγοῦν ἀπό τήν πατρίδα μας. Δι' αὐτά πολεμήσαμεν.»

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Ἀπ' τά κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τά ἱερά
καί σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, ἐλευθεριά.

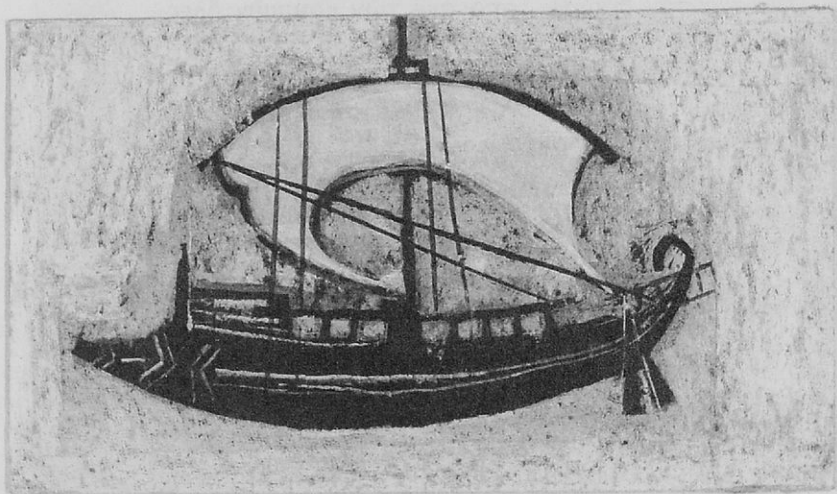
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

10. Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΣΤΗ ΣΑΛΑΜΙΝΑ

(Διήγηση Πέρση ἀγγελιοφόρου)

...Μά ἡ νύχτα προχωρεῖ, κι οἱ Ἕλληνες κρυφό δρόμο
ν' ἀνοίξουν ἀπό πουθενά δέ δοκιμάζουν.

Ὅταν ὁμως μέ τ' ἄσπρα τ' ἄτια της ἡ μέρα
φωτοπλημμύριστη ἄπλωσε σ' ὅλο τόν κόσμο,
μιά πρῶτα ἀκούστηκε ἀπ' τό μέρος τῶν Ἑλλήνων
βουή τραγουδιστά μέ ἦχο φαιδρό νά βγαίνει
καί δυνατά ἀντιβούιζαν μαζί κι οἱ βράχοι
τοῦ νησιοῦ γύρω, ἐνῶ τρομάρα τοὺς βαρβάρους
ἔπιασεν ὄλους, πού ἔβλεπαν πῶς γελαστῆκαν.
Γιατί δέν ἦταν γιά φευγιοῖ πού ἔψαλλαν τότε
σεμνό παιάνα οἱ Ἕλληνες, μά σάν νά ὀρμοῦσαν
μ' ὀλόψυχη καρδιά στή μάχη, ἐνῶ ὅλη ὥς πέρα
τή γραμμή των τῆς σάλπιγγας φλόγιζε ὁ ἦχος.
Κι ἀμέσως τά πλαταγιστά μεμιᾶς κουπιά τους
χτυποῦνε μέ τό πρόσταγμα τῆ βαθιάν ἄρμη
καί δέν ἀργοῦνε νά φανοῦν ὅλοι μπροστά μας.

Τό δεξί πρώτο, σέ γραμμή, κέρας έρχόταν
μ' ὄλη τήν τάξη κι ἔπειτα κι ὁ ἄλλος ὁ στόλος
ἀπό πίσω ἀκλουθᾷ. Καί τότε ἦταν ν' ἀκούσεις
φωνή μεγάλη ἀπό κοντά: «'Εμπρός τῶν Ἑλλήνων
γενναῖα παιδιά! Νά ἐλευθερώσετε πατρίδα,
τέκνα, γυναῖκες, καί τῶν πατρικῶν θεῶν σας
νά ἐλευθερώστε τά ἱερά καί τῶν προγόνων
τούς τάφους. Τώρα γιά ὅλα εἶναι πού πολεμᾶτε.»
Μά κι ἀπό μᾶς βουή στήν περσική τή γλῶσσα
τούς ἀποκρίνονταν καί πιά καιρός δέν ἦταν
γιά χάσιμο, μά εὐτύς τό ἓνα στό ἄλλο ἐπάνω
καράβι κρούει τή χάλκινην ἀρματωσιά του.
Τό σύνθημα τῆς ἐμβολῆς ἔδωσε πρώτα
ἓνα καράβι ἑλληνικό, πού ἔσπασεν ὅλα
ἐνός φοινικικοῦ, κορῶνες κι ἀκροστόλια,
κι ἔτσι ὅλοι στρέφουν ὁ ἓνας καταπάνω τ' ἄλλου.
Λοιπόν, βαστοῦσε στήν ἀρχή καλά τό ρέμα
τοῦ στόλου τῶν Περσῶν, μά ὅταν στό στενό μέσα
τόσο πλῆθος στριμώχτηκαν καί δέν μπορούσαν
καμιά βοήθεια ὁ ἓνας τ' ἄλλουνοῦ νά δίνουν
κι οἱ ἴδιοι μέ τίς χαλκόστομες συμματαξύ τους
χτυπιόνταν πρῶρες, σπάνανε τῶν κουπιῶν ὅλες
μαζί οἱ φτεροῦγες καί, νά, τότε τῶν Ἑλλήνων
τά πλοῖα ἓνα γύρο μέ πολλή ἐπιδεξιότητα
ἀπό παντοῦ χτυπούσανε, καί τά σκαριά μας
ἀναποδογυρίζονταν καί δέν μπορούσες
νά βλέπεις πιά τή θάλασσα πού ἦταν γιομάτη
ἀπό ναυάγια καραβιῶν κι ἀνθρώπων φόνο·
καί βρύαζαν οἱ γιαλοῖ νεκρούς κι οἱ ξέρες γύρου,
ἐνῶ ὅσα μᾶς ἐμένανε καράβια ἀκόμα
τό ἔβαζαν στό κουπί φευγαλέα δίχως τάξη...

ΑΙΣΧΥΛΟΣ

(Μετάφραση Ι. Ν. Γρυπάρη)

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Συμφωνεί ή διήγηση του Αίσχύλου με όσα έμαθες στην Ίστορία σου στην τέταρτη τάξη;

2. Ποιοί στίχοι δείχνουν

— ότι ξημέρωσε·

— ότι οί Έλληνες άρχισαν νά τραγουδοῦν καί νά σαλπίζουν τόν πολεμικό τους παιάνα·

— ότι άρχισε ή συμπλοκή τών καραβιῶν·

— ότι οί Πέρσες τά 'χασαν κι έριξαν τά καράβια τους τό 'να πάνω στ' άλλο·

— ότι γέμισε ό τόπος νεκρούς καί ναύαγια περσικά·

— ότι όσοι απόμειναν κοίταξαν νά σωθοῦν μέ τή φυγή.

3. Άξίζει τόν κόπο νά μάθεις άπ' έξω τόν έλληνικό παιάνα.

4. Συζητήστε στην τάξη γιά τίς μεταφράσεις τών αρχαίων καί γιά τά έργα τους πού παίζονται τό καλοκαίρι στά υπαίθρια αρχαία θέατρα.

11. Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΟΙΜΑΤΑΙ ΣΤΗ ΒΕΡΓΙΝΑ

Μιά φορά κι έναν καιρό, 2300 χρόνια πρίν καί λίγα ακόμη, αρχίζει ένα παραμύθι, πού όμως δέν είναι παραμύθι.

Στίς Αιγές, τήν παλιά πρωτεύουσα τών Μακεδόνων βασιλιάδων, ἄρχοντες, αὐλικοί καί λαός ἐτοιμάζονταν γιά τό μεγάλο ξεφάντωμα. Σ' αὐτήν ἐδῶ τήν πόλη ἡ βασιλοπούλα τους ἡ Κλεοπάτρα θά γινόταν σέ λίγο γυναίκα τοῦ Ἀλέξανδρου, τοῦ βασιλιά τῆς Ἡπείρου. Σάν ἔφθασε ἡ μεγάλη μέρα, μέ τί ἰαχές καί ἐπιφωνήματα τό πλῆθος ἐπευφήμησε τό βασιλιά του, τό μεγάλο Φίλιππο Β', καθώς περήφανος συνόδευε τή θυγατέρα του στό θέατρο τῆς πόλης! Σέ λίγο θ' ἄρχιζε ὁ γάμος καί οἱ Μακεδόνες ἀνυπομονοῦσαν. Ἐξαφνα όμως τά τραγούδια τῆς χαρᾶς σταμάτησαν, μιά πνιγμένη κραυγή πόνου κι ἕνας ξερός ἦχος ἀπό ἕνα κορμί πού ἔπεφτε ἀκούστηκαν καί μιά παγερή βουβαμάρα ἀπλώθηκε παντοῦ. Ἐκεῖ, μπροστά στό θέατρο τών Αἰγών, ὁ στρατηλάτης βασιλιάς κειτόταν νεκρός. Τό γάμο τῆς κόρης του εἶχε διαλέξει ὁ σωματοφύλακάς του ὁ Πausanias, γιά νά ἐκτελέσει τή φονική ἐντολή πού εἶχε πάρει. Ἀπό ποῖον; Γιά πολλά χρόνια ψιθυριζόταν πώς τό χέρι τοῦ φονιά εἶχε ὀπλίσει ἡ πρώτη του γυναίκα ἡ Ὀλυμπιάδα, πού ποτέ δέν εἶχε παραδεχτεῖ τό δεύτερο γάμο τοῦ ἀνδρα της. Ἡ μήπως ἦταν ὁ γιός του Ἀλέξανδρος, ὁ «Μέγας» ὅπως τόν ὀνόμασε ἡ ἱστορία, πού τιμοῦσε περισσότερο τή μητέρα του ἀπ' ὅ,τι τόν πατέρα του; Ἡ μήπως, τέλος, οἱ προαιώνιοι ἐχθροί του, οἱ Πέρσες; Ποτέ δέν τό ἔμαθαν μέ σιγουριά οἱ Μακεδόνες... Οἱ γιορτές όμως τοῦ γάμου σταμάτησαν κι ἀντί γιά γαμήλια τραγούδια, θρῆνοι ἀντηχοῦσαν τώρα στίς Αἰγές.

Σέ μιά μεγάλη πυρά, ὅπως συνηθίζονταν τότε, οἱ πιστοί φίλοι καί οἱ ὑπῆκοοι τοῦ Φιλίππου κάψαν τό κορμί του, πλύναν τά κόκαλά του μέ μοσχομυριστό ἀνέρωτο κρασί καί τά τοποθέτησαν στοργικά σέ χρυσοσκάλιστη λάρνακα, στολισμένη μέ πολύτιμα πετράδια καί μέ τό ἔμβλημα τῆς δυναστείας, ἕνα ἀστέρι. Πρίν τήν κλείσουν, σκέπασαν τά κόκαλα μ' ἕνα θαυμάσιο χρυσό στεφάνι ἀπό φύλλα καί καρπούς βελανιδιάς, πού ἦταν τό ἱερό δέντρο τοῦ Δία, κι ἔβαλαν προσεχτικά τή λάρνακα μέσα σέ μιά μαρμάρινη

σαρκοφάγο. Κοντά της ἀκούμπησαν τὰ προσωπικά ἀντικείμενα τοῦ νεκροῦ, σύμβολα τῆς ἐξουσίας καί τῆς δυνάμεώς του: τὸ ἐπίχρυσο, πελώριο — δυὸ μέτρα ὁλόκληρα — βασιλικὸ σκῆπτρο του, τὴ χρυσή φαρέτρα μέ τὰ βέλη του, τὸ πολύτιμο διάδημα, δουλεμένο μέ χρυσάφι κι ἀσήμι, τὸ λαμπρὸ θώρακα ποῦ ἔχε πάνω του ὀκτῶ ἀνάγλυφα λιονταράκια καί τὴ μορφὴ τῆς Ἀθηνᾶς, τὴ δερμάτινη ἀσπίδα του στολισμένη μέ γυαλί, ἐλεφαντοκόκαλο, χρυσάφι καί ἀσήμι, τὶς χάλκινες περικνημίδες του, τὴ μιά κοντύτερη λιγάκι ἀπὸ τὴν ἄλλη (ὅλοι τὸ ἔξεραν πῶς ὁ βασιλιάς κούτσαινε ἀπὸ τὸ ἕνα πόδι κι ἄς περπάταγε καμαρωτός), καί πόσα ἀκόμη ἀμύθητα δῶρα... Ἀνάμεσά τους πέντε μικρὰ ἐλεφάντινα ἀγάλματα, πέντε ἀγαπημένες μορφές ποῦ θὰ τοῦ κρατοῦσαν συντροφιά στό μακρινὸ ταξίδι: τὸ πρῶτο παρίστανε τὸν ἴδιο, τὸ νεκρὸ Φίλιππο, καί τ' ἄλλα τοὺς γονεῖς του, τὴν Ὀλυμπιάδα καί τὸ γιό του, τὸν κοσμοκράτορα Ἀλέξανδρο. Τέλος, σ' ἕναν τοῖχο τοῦ τάφου ὁ ζωγράφος τοῦ παλατιοῦ σχεδίασε μέ ζωηρὰ χρώματα μιά ἀγαπημένη γιὰ τὸ νεκρὸ εἰκόνα, ἕνα κυνήγι λιονταριοῦ, ποῦ ἦταν μιά βασιλικὴ ψυχαγωγία.

* * *

1977. “Ένα ήρεμο πρωινό του Νοέμβρη ή αρχαιολογική σκαπάνη άφηνε έναν υπόκωφο ήχο, σημάδι πώς άκουμπούσε σέ πέτρινη επιφάνεια. Στή Βεργίνα, ένα χωριουδάκι τής Βέροιας, πού τά παλιά χρόνια τό ’λεγαν Αίγες, ξυπνοῦσε καί πάλι ὁ νεκρός βασιλιάς. “Έρχονταν νά ταραξουν τόν ὕπνο του οἱ φωνές ἔκπληξης καί θαυμασμοῦ τῶν ἀρχαιολόγων, πού ἔφεραν στό φῶς τά ἀριστουργήματα τής ἀρχαίας τέχνης, πού τόσοις αἰῶνες τόν εἶχαν πιστά συντροφέψει.

ΕΦΗ ΑΛΛΑΜΑΝΗ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. *“Η συγγραφέας μᾶς ἔδωσε πρῶτα τά ἱστορικά γεγονότα τά σχετικά μέ τό θάνατο καί τήν ταφή τοῦ Φιλίππου καί στό τέλος ἀναφέρθηκε στίς ἀνασκαφές τής Βεργίνας πού ἐπαλήθευσαν τά γεγονότα. Θά μπορούσατε ἐσεῖς νά ἀκολουθήσετε τήν ἀντίθετη πορεία;*

2. *“Αν δέν ἔχετε ἀκούσει, ρωτήστε τό δάσκαλό σας ἢ τούς γονεῖς σας νά σᾶς ποῦν γιά τόν παγκόσμιας πιά φήμης Έλληνα ἀρχαιολόγο πού ἔκαμε τίς ἀνασκαφές.*

12. ΕΝΑΣ ΛΑΪΚΟΣ ΘΥΛΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Όταν ἐγίνονταν οἱ ἀλλεπάλληλες πειρατικές ἐπιδρομές τῶν Σαρακηνῶν στήν Κύπρο, οἱ βυζαντινοί αὐτοκράτορες ἔστελλαν ἥρωικούς “Ἕλληνες πολεμάρχους ἀπό τόν Ταῦρο τῆς Μικρασίας νά προστατέψουν τό νησί. Ἦταν οἱ λεγόμενοι Ἀκρίτες, πού φύλαγαν τά σύνορα, τά «στρατοτόπια» ὅπως τά ὀνόμαζαν. Κάτι ἀντρες ὀρμητικοί καί γενναῖοι. Στρατιῶτες καβαλαραῖοι καί πεζοί, πού ἀψηφοῦσαν τό θάνατο, ἔτοιμοι νά ἐπιτεθοῦν στόν ἐχθρό μέ τό κοντάρι τους καί μέ τό φοβερό σιδερένιο τους ρόπαλο. Προστάτης ἅγιός τους ἦταν ὁ μεγαλομάρτυρας τῆς Παφλαγονίας, ὁ “Ἅγιος Μάμας, πού ἦταν κι ὁ προστάτης ἅγιος τῶν βοσκῶν καί τῶν κοπαδιῶν. Ὑστερα ἀπό τό μαρτυρικό του θάνατο οἱ Ἀκρίτες μετέφεραν τό σεπτό* λείψανό του — κατά τήν παράδοση — στή μικροπολιτεία τοῦ Μόρφου τῆς Κύπρου, ὅπου πρωτοστρατοπέδευσαν. Ἐκεῖ κτίσθηκε μία ωραία ἐκκλησία ἀφιερωμένη στ’ ὄνομά του. Μέσα σ’ αὐτήν ὑπάρχει μαρμάρινη λάρνακα, ὅπου φυλάσσεται τό σκήνωμά* του.

Τοὺς Ἀκρίτες, πού μέ τόση εὐσέβεια λάτρευαν τόν ἅγιο αὐτό τοὺς ἐπονόμαζαν καί ἀπελάτες, γι’ αὐτό καί τό ρόπαλό τους τό ἔλεγαν ἀπελατίκιο. Πάνω σ’ αὐτό ἦταν χαραγμένη ἡ μορφή τοῦ ἁγίου τους. Τοὺς προσονόμαζαν ἀκόμα Ἑλλενους, σύμφωνα μέ τό ποντιακό ἰδίωμα, δηλαδή Ἑλληνες, καί Ἑλληνικούς Δράκους, γιά τόν ἄτρομο χαρακτήρα τους καί γιά τήν ἡράκλεια δύναμή τους. Ἦταν τέλεια γυμνασμένοι σέ ὅλα τά ἐπικίνδυνα ἀγωνίσματα καί πάνω ἀπ’ ὅλα στήν ἵππασία. Οἱ ἀκατάβλητοι αὐτοί ἄνθρωποι ἦταν οἱ «λάς τῶν ἀρμάτων», δηλαδή ὁ ἀρματωμένος λαός, πού ὀργάνωνε πολεμικούς ἀγῶνες, καί πού ἔδινε γενναίους στρατηγούς καί βασιλιάδες, ὅπως ὁ Νικηφόρος Φωκάς, ὁ Βασίλειος Βουλγαροκτόνος καί ἄλλοι.

σεπτός: σεβάσμιος

σκήνωμα: ἅγιο λείψανο

Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, ἐκτιμώντας τὴν ἀκατάβλητη σωματικὴ τους δύναμη, τοὺς ἀκριβοπλήρωναν, τοὺς παραχωροῦσαν πολλὰ προνόμια καὶ μεγάλες ἐκτάσεις γῆς, γιὰ νὰ τὶς καλλιεργοῦν. Ὅταν ἔφτανε ἡ στιγμή νὰ ἐπιτεθοῦν στοὺς Σαρακηνοὺς, κρύβονταν μέσα σέ σπηλιές ἢ σέ χαράδρες κι ἔκαναν «ἐγκρυμμα», δηλαδή καρτέρι στὸν ἐχθρό. Τότε ἔπεφταν ἀπάνω του καὶ τὸν ἀποδεκάτιζαν μέ τὰ φονικά τους ρόπαλα.

Ἡ δύναμη καὶ ἡ παλικάριά τῶν Ἀκριτῶν ἦταν τόση, ὥστε, ἐκτός ἀπὸ τ' ἄλλα ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα, εἶχαν καὶ τὸ «διτζίμιν», δηλαδή τὸ ρίξιμο ἐνὸς τεράστιου ὀγκόλιθου, πού ὡς τὰ σήμερα εἶναι τὸ πιὸ ἀγαπημένο ἀθλητικὸ παιχνίδι τῶν Κυπρίων.

Στὰ κυριότερα τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου τῆς Κύπρου κυρίαρχη θέση κρατεῖ, ὅπως εἶναι φυσικό, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, πού ὄχι μόνο νικᾷ τὸ Χάροντα, ἀλλὰ ἔχει κοντά του, πάνω στὸ μαῦρο τοῦ ἄτι, καὶ τὴν ἀγαπημένη του γυναῖκα, πού τὸν ἐμπνέει καὶ τοῦ ὁμορφαίνει τὴ ζωή:

Εἶσε τζαί* τὴν καλλίτσαν* του πίσω του πὰ στό μαῦρον
τζ' ἐφέγγαν του τὰ κάλλη της τὴν νύχταν νὰ γυρίζει.*

εἶσε: εἶχε
τζαί: καί

καλλίτσα: ἡ καλή του, ἡ γυναῖκα του
λάς: λαός

“Όπως οί περισσότεροι λαϊκοί θρύλοι εἶναι συνυφασμένοι μέ τήν ἱστορία, ἔτσι καί ἡ φαντασία τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ἐπλεξε γύρω ἀπό τόν ἀντρειωμένο Ἀκρίτα καί τούτη τήν ὁμορφη παράδοση, πού μοιάζει μέ ἀληθινό παραμῦθι καί πού ἔχει σχέση μέ τό θρυλικό βουνό τοῦ Πενταδάχτυλου.

“Όταν ἕνας ἀπό τούς πιό δυνατούς παλικαράδες Σαρακηνοῦς, ὕστερ’ ἀπό φοβερή μάχη μέ τό Διγενή, βγῆκε νικημένος, γιά νά σωθεῖ ἀπό τοῦ γίγαντα τά χέρια, μπῆκε σ’ ἕνα πλεούμενο καί τράβηξε γιά τήν Κύπρο, ἀπ’ ὅπου θά πήγαινε στή Συρία. Ὁ Διγενής τόν πῆρε τό κατόπι καί βγῆκε στήν Κερύνεια. Ἐκεῖ ἀνακάλυψε γρήγορα τά πατήματα τοῦ Σαρακηνοῦ, ἀπό τά ἴχνη τῶν τεράστιων ποδαριῶν του. Κι ὅτι κόντευε νά τόν προφτάσει, βλέπει ξαφνικά νά ὀρθώνεται μπροστά του ἕνα πελώριο βουνό, πού ὡς ἐκείνη τή στιγμή δέν ὑπῆρχε σ’ αὐτή τή θέση. Μά τό παράξενο τοῦτο βουνό δέν ἦταν ἀπό πέτρα φτιαγμένο. Ἦταν τόσο μαλακό σάν τό προζύμι, σάν τό λάστιχο. Ὁ Διγενής θέλησε νά τό ἀνεβεῖ, γιά ν’ ἀγναντέψει πίσω ἀπ’ αὐτό τόν καταδιωκόμενο ἐχθρό του. “Όμως δέν τό κατόρθωνε, γιατί, ὅπου πατοῦσε, οἱ ποδαροῦκλες του βούλιαζαν στό μαλακό πηλό καί δέν μπορούσε νά προχωρήσει. Τέλος, βάζοντας μεγάλη δύναμη, ἀπλώνει τό τεράστιο χέρι στήν κορφή τοῦ βουνοῦ, ἀρπάζεται ἀπ’ αὐτήν καί, δρασκελώντας, τό πηδαίει ἀπό τήν Κερύνεια στήν Κυθρέα, ἀφήνοντας τά σημάδια τῆς «χερούκλας» του πάνω στό βουνό, πού πέτρωσε καί ἀπό τότε ὀνομάστηκε Πενταδάχτυλος.

Ὁ Θρύλος λέει ἀκόμα πῶς, ὅταν ὁ Διγενής εἶδε ἀπό ψηλά τό Σαρακηνό πού πήγαινε κατὰ τήν Ἀμμόχωστο, ξερίζωσε ἀπό τό βουνό ἕναν πελώριο βράχο καί τοῦ τόν ἔριξε, χωρίς νά τόν πετύχει. Ὁ βράχος αὐτός, πού λέγεται «ἡ Πέτρα τοῦ Διγενῆ», ὑπάρχει κοντά στήν Κυθρέα κι ἔδωσε τ’ ὄνομά του σ’ ἕνα χωριό.

Παρόμοιοι θρύλοι γιά τό Διγενή Ἀκρίτα ὑπάρχουν ἅπειροι ἄλλοι στήν Κύπρο, πού, μαζί μέ τ’ ἀκριτικά τραγούδια, τρέφουν ἀπό αἰῶνες τή λαϊκή ψυχή μέ τά μεγάλα καί ἥρωικά κατορθώματα τοῦ μυθικοῦ πρωτοπαλίκਾਰου τῆς βυζαντινῆς ἀκριτικῆς ἐποποιίας.

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

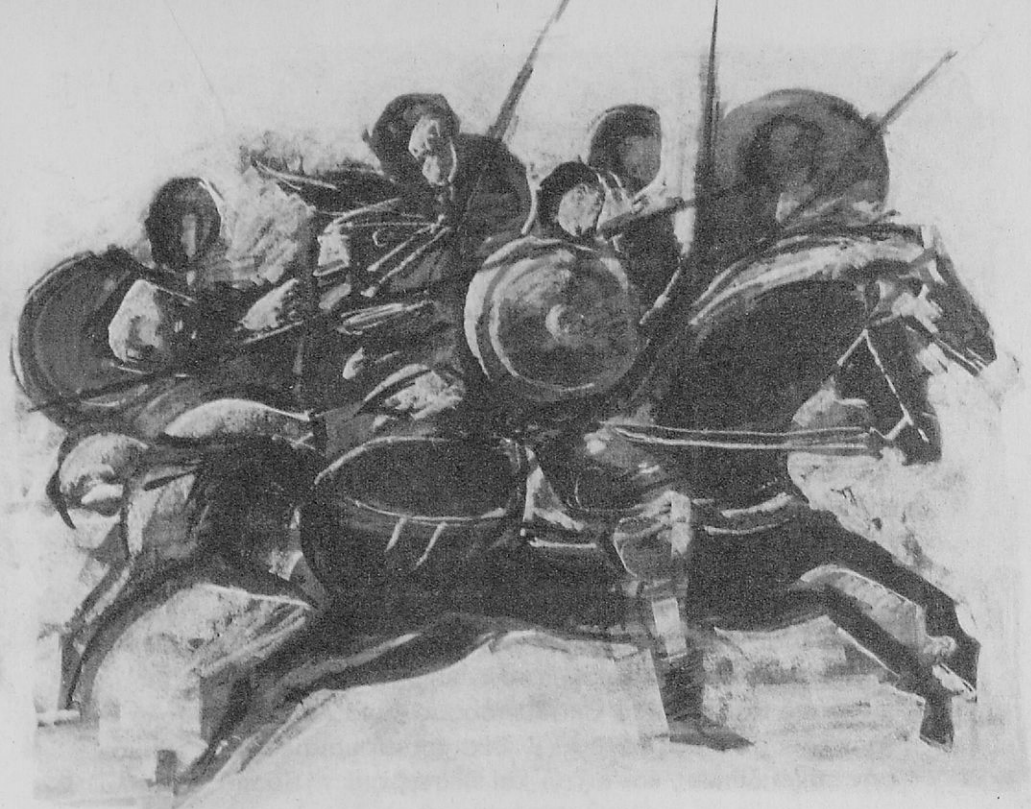
ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Για τούς 'Ακρίτες καί τό Διγενή ξέρετε αρκετά πράγματα από τήν περσινή σας Βυζαντινή 'Ιστορία. Πολύ περισσότερα υπάρχουν σ' αυτό τό κεφάλαιο καί στό δημοτικό ποίημα πού ακολουθεῖ. Στό 'Ανθολόγιό σας ἐπίσης θά βρεῖτε τό δημοτικό «'Ο Διγενής 'Ακρίτας» (σελ. 12) καί τοῦ Κωστή Παλαμά «'Ο Διγενής» (σελ. 171).

2. Γεγονότα καί πρόσωπα πού ἔγιναν θρύλοι πῆραν στή φαντασία τοῦ λαοῦ ὑπερφυσικές διαστάσεις. Γι' αὐτό καί ὅταν τά διηγεῖται ὁ ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ, μεγαλοποιεῖ τά χαρακτηριστικά καί τίς πράξεις τους, φτάνοντας στήν ὑπερβολή. Νά βρεῖς σέ τοῦτο τό κεφάλαιο καί στό δημοτικό τραγούδι πού ἀκολουθεῖ τέτοιες «ποιητικές» ὑπερβολές. Π.χ.

«Ὁ Διγενής... ξερίζωσε ἀπό τό βουνό ἕναν πελώριο βράχο καί τοῦ τόν ἔριξε.»

13. ΟΙ ΑΚΡΙΤΕΣ

‘Ο Κωνσταντίνος ὁ μικρός κι ὁ ‘Αλέξης ὁ ἀντρειωμένος
καί τό μικρό Βλαχόπουλο, ὁ καστροπολεμίτης,
ἀντάμα τρῶν καί πίνουνε καί γλυκοκουβεντιάζουν,
κι ἀντάμα ἔχουν τοὺς μαύρους τους στὸν πλάτανο δεμένους.
Τοῦ Κώστα τρώει τὰ σίδερα, τ’ ‘Αλέξη τὰ λιθάρια,
καί τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὰ δέντρα ξεριζώνει.

Κι ἐκεῖ πού τρῶγαν κι ἔπιναν καί πού χαροκοποῦσαν,
πουλάκι ἐπῆγε κι ἔκατσε δεξιὰ μεριά στήν τάβλα*.
Δέν κελαηδοῦσε σάν πουλί, δέν ἔλεε σάν ἀηδόνη,
μόν’ ἐλαλοῦσε κι ἔλεγεν ἀνθρωπινή κουβέντα:
«Έσεῖς τρῶτε καί πίνετε καί λιανοτραγουδάτε

τάβλα: τραπέζι φαγητοῦ

καί πίσω σᾶς κουρσεύουνε* Σαρακηνοί κουρσάροι.
Πῆραν τ' Ἀλέξη τὰ παιδιά, τοῦ Κώστα τή γυναίκα,
καί τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τήν ἄρραβωνιασμένη.»

Ὡστε νά στρώσει ὁ Κωνσταντῆς καί νά σελώσει ὁ Ἀλέξης,
εὐρέθη τό Βλαχόπουλο στό μαῦρο καβαλάρης.
— Γιά σύρε σύ, Βλαχόπουλο, στή βίγλα* νά βιγλίσεις.
Κι ἂν εἶν' πενήντα κι ἑκατό, χύσου μακέλεψέ* τους,
κι ἂν εἶναι περισσότεροι, γύρισε μίλησέ μας.

Ἐπῆγε τό Βλαχόπουλο στή βίγλα νά βιγλίσει.
Βλέπει Τουρκιά, Σαρακηνοῦς κι Ἀράπηδες κουρσάρους,
οἱ κάμποι πρασινίζανε, τὰ πλάγια κοκκινίζαν.

Ἄρχισε νά τοὺς διαμετράει, διαμετρημούς δέν εἶχαν.
Νά πάει πίσω ντρέπεται, νά πάει ἐμπρός φοβάται.
Σκύβει, φιλεῖ τό μαῦρο του, στέκει καί τόν ρωτᾷει:
— Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι στό γαῖμα γιά νά πλέξεις;*
— Δύνομαι, ἀφέντη, δύνομαι στό γαῖμα γιά νά πλέξω,
κι ὅσους θά κόψει τό σπαθί, τόσους θενά πατήσω.
Μόν' δέσε τό κεφάλι σου μ' ἓνα χρυσό μαντίλι,
μήν τύχει λάκκος καί ριχτῶ καί πέσεις ἀπ' τή ζάλη.

— Σαῖτες μου ἀλεξαντρινές, καμιά νά μή λυγίσει,
κι ἐσύ, σπαθί μου δαμασκή, νά μήν ἀποστομώσεις.
Βόηθα μ', εὐχή τῆς μάνας μου καί τοῦ γονιοῦ μου βλόγια,
εὐχή τοῦ πρώτου μ' ἀδερφοῦ, εὐχή καί τοῦ στερνοῦ μου.
Μαῦρε μου, αἶντε νά ἔμπομε, κι ὅπου Θεός τό βγάλει!

Στά ἔμπα του μπῆκε σάν αἰτός, στά ξέβγα σάν πετρίτης,
στά ἔμπα του χίλιους ἔκοψε, στά ξέβγα δυό χιλιάδες,
καί στό καλό τό γύρισμα κανένα δέν ἀφήνει.
Πῆρε τ' Ἀλέξη τὰ παιδιά, τοῦ Κώστα τή γυναίκα —
καί τό μικρό Βλαχόπουλο τήν ἄρραβωνιασμένη.
Προσγονατίζει ὁ μαῦρος του καί πίσω του τοὺς παίρνει.

Δημοτικό

κουρσεύω: κάνω ἐπίδρομή, κυριεύω

βίγλα: σκοπιά, παρατηρητήριο

μακελεύω: σφάζω

δύνεσαι στό γαῖμα γιά νά πλέξεις; μπορεῖς νά κολυμπήσεις στό αἷμα;

14. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Τό απόσπασμα αυτό εἶναι παρμένο ἀπό τήν ὁμώνυμη τραγωδία τοῦ Νίκου Καζαντζάκη. Ὁ συγγραφέας βάζει τό Φραντζί, ἀξιωματοῦχο τῆς αὐλῆς καί αὐτόπτη μάρτυρα, νά διηγεῖται τίς τελευταῖες στιγμές τοῦ αὐτοκράτορα.

Ὀλόστερνη φορά τόν εἶδα καβαλάρη
στῖς πρῶτες πρῶτες λάμπει τῆς αὐγῆς νά τρέχει,
τούς ξεπνεμένους μας συντρόφους νά γκαρδιώνει.
Δεξά του ὁ δούκας Νοταράς, ζερβά του ὁ μέγας
Καρυστινός, σάν γερο-αρχάγγελος, χιμοῦσε
κι ὀλομπροστά, μέ τούς σαράντα Κρητικούς του,
ἔσκαβε στράτα μέσ στῖς σάρκες ὁ Χαρκούτσης.
Ἔλαμπαν ὅλοι σάν ἀρχάγγελοι, καί τρέχαν
τά αἵματα πηχτά ἀπ' τίς θεϊκές φτεροῦγες!
Γυρίζει ὁ βασιλιάς στούς σύντροφους κι ἀκούστη,
μέσ στῆς βαριᾶς σφαγῆς τό σάλαγο, ἡ φωνή του:
«Ὁμπρός, κουράγιο, ἀδέρφια· μή φοβάστε! Ἀθάνατοι
λογιούμαστε Ἕλληνες, ντροπή νά ντροπιαστοῦμε!»
Μιλοῦσε κι ἔκοβε μέ τό σπαθί του δρόμο
μέσ στήν Τουρκιά, δεξά, ζερβά, καί προχωροῦσε...
Μά ξάφνου θάμπωσαν τά μάτια μου· στῖς πρῶτες
τοῦ ἡλίου ἀχτίδες σαραντάπηχο εἶδα ἀράπη
βαρύ στήν ἅγια κεφαλή μπαλτά ν' ἀσκώνει·
σέρνω φωνή, χιμῶ νά σκοτωθῶ μαζί του —
μά πέρα μ' ἔσπρωξαν, μέ πέταξαν, καί μόνο
σπαραχτικιά κραυγή γρικῶ μέσ' στήν ἀντάρα:
«Ἀχ, δέν ὑπάρχει χριστιανός ἐδῶ κανένας
νά πάρει τό κεφάλι μου;»

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Συμπίπτουν αυτά που λέει ο Καζαντζάκης με όσα μάθατε στην 'Ιστορία της Πέμπτης;
2. Από ποῦ βγαίνει ὅτι τό βυζάντιο στούς τελευταίους αἰῶνες του εἶχε τέλεια ἐξελληνιστεῖ;
3. Πῶς φαίνονται στά μάτια τοῦ Καζαντζάκη οἱ συμπολεμιστές τοῦ αὐτοκράτορα;
4. Ὁ Καζαντζάκης χρησιμοποιεῖ τή φράση «ἅγια κεφαλή» γιά τόν Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο. Τί τόν ἔκαμε νά τόν βλέπει σάν ἅγιο;

15. ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡ-ΚΟΣΜΑ

Τόν καιρό εκείνο χιλιάδες λαός έτρεχε ν' ακούσει έναν άγιο άνθρωπο, πού γύριζε από χωριό σέ χωριό καί κήρυχνε τό λόγο του Κυρίου. Πάτερ Κοσμά τόν έλεγαν γιατί ήτανε καλόγερος, μά ό λαός τόν είχε γιά άγιο από τά θαυμαστά πού έλεγε κι από τά θαυμαστά πού έκανε, γιατριές, προφητείες κι άλλα πολλά, κι όλοι τόν έφώναζαν ό άγιος, ό άγιος Κοσμάς, καί τρέχανε σαστισμένοι νά τόν προσκυνήσουν, όθε περνούσε.

Ήτανε τρίτη κán τέταρτη φορά πού έρχόταν σέ τοῦτα τά μέρη, δώδεκα ίσως καί δεκαπέντε χρόνια από τότε πού πρωτόρθε, μέ μαῦρα μαλλιά καί μαῦρα γένια. Σήμερα άσημώθηκαν ή γενειάδα του καί τά μαλλιά του. Όμως τό κορμί του είναι πάντα όρθιο, πάντα κυπαρισσένιο, ξεψαχνισμένο από τήν άσκητεία καί τίς πορείες.

Έτσι παρουσιάστηκε ένα άπομεσήμερο. Ήρθανε άνθρωποι, σταλμένοι από τόν πάτερ Κοσμά καί είπανε: «Έρχεται ό Άγιος... έρχεται ό Άγιος!» Όλος ό κόσμος κατάλαβε ότι λέγανε γιά τόν πάτερ Κοσμά. Ποιός άλλος άγιος γύριζε στά χρόνια μας από τόπο σέ τόπο νά φέρει τό φῶς τής αλήθειας. Όλόκληρη ή Ρούμελη κι ή Ήπειρο άπ' άκρη σ' άκρη, θέλω νά πῶ από κορφή σέ κορφή κι από φαράγγι σέ φαράγγι, κι όλόκληρη ή Άρβανιτιά τόν ήξεραν τόν Άγιο, τόν Άγιο Κοσμά, καί τόν έλαχταροῦσαν καί τόν έπρόσμεναν. Κοντά είκοσι χρόνια τώρα πού πρωτοπήρε τό ραβδί καί πορεύεται.

Ήρθανε λοιπόν άνθρωποι καί κοινολογήσανε τή μεγάλη χαρά, πώς έρχεται ό Άγιος καί νά έτοιμαστοῦν νά τόν προσδεχτοῦνε. Είπανε ακόμα οί άνθρωποι: «Σᾶς παραγγέλνει νά έτοιμάσετε πολλά σακιά γεμάτα ψωμί καί πολλά καζάνια γεμάτα βρασμένο στάρι, νά τά άραδιάσετε στό δρόμο έξω από τό χωριό, εκεί πού τό μονοπάτι γίνεται πιά δρόμος από τό πολύ τό πηγαινέλα του κόσμου, νά τά βάλετε άράδα στή γραμμή, δεξιά κι άριστερά, στό δρόμο πού θά έρχεται ό Άγιος, γιατί θέλει νά μοιράσει πρώτα φαί στή φτωχολογιά νά χορτάσει. Ύστερα νά συναχτείτε, σύψυχο τό χωριό — γιά τούς Καλαρρύτες λέμε — σύψυχο τό χωριό, παιδιά καί γέροι,

γυναίκες καί ἄντρες, στήν Πλάκα ἀπάνω, δηλαδή στ' ἁλώνι ὁπού
εἶναι μεγάλη ἀπλωσιά, καί θά σᾶς μιλήσει ὁ Ἅγιος. (...)

* * *

...Κι ὅταν πιά ἤρθανε κάτι παιδιά τρέχοντας, νά ποῦνε πῶς
ἤρθε, ἔφτασε, φτάνει ὁ Ἅγιος, νάτος! ὅλοι ὅσοι εἶχανε ἀπομείνει
στό χωριό χυθήκανε στά· μονοπάτια, χυθήκανε ποτάμι ἀπάνω
στούς φτωχοῦς ἀγρούς καί τά στενά λιβάδια, ἀπό τό μέρος ὅπου
ἔρχότανε ὁ Ἅγιος, καί σάν τόν εἶδανε μονομιᾶς μπροστά τους,
πέφτανε γονατιστοί, κι ὅσοι μπορούσανε τοῦ φιλοῦσανε τά σκο-
νισμένα πόδια καί τό τριμμένο ράσο καί τά χέρια. Κι ἄλλοι κλαί-
γανε ἀπό τή χαρά τους, ἄλλοι γελοῦσαν, ἄλλοι κοιτάζανε σάν χα-
ζοί, συναπαρμένοι ἀπό τήν ὄψη τοῦ Ἀγίου.

Κι ἂν εἶναι τώρα νά πῶ γιά τήν ὄψη του, θά πῶ πῶς ἦταν ἀγέ-
ρινη. Μιά μελαψή μορφή, στεφανωμένη ἀπό μαλλιά χιονισμένα,
καί στή μέση δυό μάτια μαῦρα σάν καρφιά, φλογερά καί γυαλι-
στερά, πού λάμπανε ὡσάν ἀπό φῶς οὐράνιο. Ἡ κορμοστασιά
του λυγερή καί ὡσάν ἄυλη ἀπό τή μακριάν ἄσκησι καί τούς με-
γάλους κόπους, καί βάδιζε γοργά καί μέ πλατιά βήματα. Στεκόταν
λοιπόν ἀπό καζάνι σέ καζάνι κι ἀπό σακί σέ σακί καί τά εὐλο-

γοῦσε πρώτα κι ὕστερα ἐπαιρνε ἀπό μέσα μία χουλιariά βρασμένο στάρι ἢ ἓνα ψωμί καί τό 'δινε στόν κοντινό του. Καί προχωροῦσε. Καί πίσω του κάτι καλόγεροι τῆς συνοδειᾶς του μοιράζανε τό φαγί στούς φτωχοῦς πού τρέχανε. Αὐτός προχωροῦσε. "Ὡσπου ἔφτασε στήν Πλάκα, στό φαρδύ τ' ἄλωνοτόπι, ἐκεῖ πού ἔπρεπε νά σταθεῖ καί νά κηρύξει. Μά ἐπειδή ἦταν κουρασμένος ἀπό τόν πολύ τό δρόμο, κάθισε σέ μία πέτρα καί σκούπισε τόν ἴδρωτά του.

Σέ τοῦτο τό ἀναμεταξύ οἱ ἄνθρωποι του στήσανε ἓνα μεγάλο σταυρό καταγῆς, ἐκεῖ πού ἦταν νά σταθεῖ καί νά κηρύξει, καί στά πόδια τοῦ σταυροῦ βάλανε ἓνα σκαμνί ἀπό ξύλο καστανιάς, ντυμένο μέ κόκκινο βελουῶδο, πού τοῦ τό 'χανε χαρίσει πρόπερσι σέ κάποιο χωριό τῆς Θεσσαλίας. Κι οὐδέ δέχτηκε νά πάει νά ξεκουραστεῖ στό σπίτι τοῦ Ἐπίτροπου τῶν Καλαρρυτῶν, οὐδέ καί θέλησε νά φάει τίποτα, μόνο γάλα ἤπιε, καί γύρεψε νά τόν ἀφήσουν νά μείνει ἔτσι γιά λίγο μέ κλειστά τά μάτια, νά ξανασάνει, ὥσπου νά ἐτοιμάσουν τό σταυρό. Καί σέ κάποιον πού τόν ρώτησε γιατί βιάζεται τόσο, ἀφοῦ μπορεῖ νά κηρύξει καί αὔριο, εἶπε:

— Δέ μοῦ μένει πιά καιρός...

Καί τότες ἐμαθεύτηκε ἀπό τούς ἀνθρώπους πού τόν ἀκολουθοῦσαν — ἦταν πολλοί παπάδες καί καλόγεροι καί πάνω ἀπό διακόσιοι ἄλλοι χριστιανοί — μαθεύτηκε ὅτι ὁ πασάς τοῦ Μπερατιοῦ τόν κυνηγáει τόν "Ἄγιο, ὅτι τό Ντοβλέτι τόν ἔχει ὑποψιαστεῖ, τάχα πῶς πάει νά ξεσηκώσει τούς ραγιάδες, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι τόν ἐσυκοφαντήσανε κι ὅτι οἱ πλούσιοι τόν κατηγοροῦνε, τάχα πῶς ξανάβει τούς φτωχοῦς. (...)

"Ἀφοῦ ξαπόστασε λοιπόν ὁ πάτερ Κοσμάς, σηκώθηκε, ὀρθώθηκε ἀπό τά νύχια στήν κορφή, κι ἔμεινε ἀσάλευτος γιά μία στιγμή, κοιτώντας ἀπάνω. "Ὑστερα πῆγε — ὁ λαός ἀνοίγε μπροστά του μέ σεβασμό — πῆγε καί στάθηκε κάτω ἀπό τό σταυρό, ἀκούμπησε τή ράχη του στό σταυρό, ἀνεβασμένος στό σκαμνί, νά τότε βλέπουν ὅλοι. Κι ἄρχισε νά λέει: (...)

"Ἐλεγε ὁ μακάριος καί, καθῶς ἄπλωνε τά δυό του χέρια, ἔστεκε ἀκουμπισμένος στό μεγάλο ξύλινο σταυρό ὡσάν τόν Ἑσταυρωμένο, κι ὁ λαός ἀνατρίχιαζε πού τόν ἔβλεπε καί τόν ἄκουγε, τούτη

τή βαριά καί γλυκύτατη φωνή, όπου χτυποῦσε μέσα τους καί τούς ἀνατάραζε. Εἶπε ἀκόμα ὁ πάτερ Κοσμάς:

— (...) Ἀδελφοί μου, νά σπουδάζετε τὰ παιδιά σας, νά μαθαίνουν ἑλληνικά, διότι καί ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι εἰς τήν ἑλληνική καί τό Γένος μας εἶναι ἑλληνικόν... Καλύτερα, ἀδελφέ μου, νά ἔχεις ἑλληνικό σχολεῖον εἰς τό χωριό σου, παρά νά ἔχεις βρύση καί ποτάμι. Τέκνα μου ἀγαπητά ἐν Χριστῷ, διατηρήστε γενναῖα καί ἀτρόμητα τήν ἱεράν μας θρησκείαν καί τήν γλῶσσαν τῶν πατέρων μας, γιατί αὐτά τά δύο εἶναι ἡ φιλότατή μας πατρίδα, καί χωρίς αὐτά τά δύο τό Γένος μας καταστρέφεται! Μήν ἀπελπίζεστε, ἀδελφοί μου! Τό ποθούμενο θά γίνει! Μιά μέρα θά γίνει Ρωμαῖκο ὅλος ἐτοῦτος ὁ τόπος καί καλότυχος ὁποῖος ζήσει σέ κείνο τό βασίλειο. Ναί, σᾶς λέγω, ἀλλά νά ἔχετε ὑπομονή! Τό ποθούμενο θά γίνει στήν τρίτη γενεά. Θά τό δοῦν τὰ ἐγγόνια σας. Θά κοιμηθοῦνε σκλάβοι καί θά ξυπνήσουνε λεύθεροι!

Τούς εἶπε πολλά ἀκόμα, καρφωμένος ἐκεῖ στό σταυρό του, κι ὁ ἄνεμος, πού εἶχε σηκωθεί στό ἀναμεταξύ, τώρα στό λιοβασίλεμα, τοῦ χτένιζε τὰ μαλλιά καί τοῦ ἄπλωνε πάνω στό στήθος τήν ἄσπρη γενειάδα. Κι ὁ λαός ἀπό κάτω, ὁ λαός γύρω του θαύμαζε κι ἀποροῦσε καί δέν ἤξερε τί νά πεῖ, πού ἕνας ἄνθρωπος ἅγιος καταδέχτηκε νά ῥθει νά τούς μιλήσει τόσην ὥρα. (...) Κι ἀφοῦ τέλειψε τό κήρυγμά του ὁ πάτερ Κοσμάς, τούς εἶπε πῶς εἶναι λυπημένος, γιατί πρέπει νά φύγει ὀγρήγορα. Ὁ λαός πού τόν ἄκουγε βόγγηξε ὡσάν ἀπό ἕνα στόμα:

— Μή μᾶς ἀφήνεις! Μή φύγεις!

Ἐκεῖνος τούς ξανάπε:

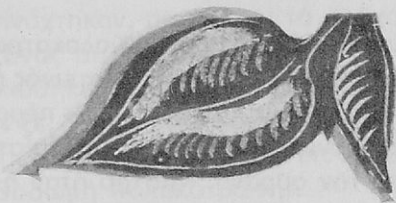
— Εἶναι πολλοί οἱ χριστιανοί πού μέ ἔχουνε ἀνάγκη. Πρέπει νά πάω. Δέν ἔχω πιά καιρό. Πρέπει νά φύγω.

Κι ὡς ἐκατέβηκε ἀπό τό скаμνί, τρέχανε καί στριμώχνονταν ὅλοι γύρω του καί τοῦ φιλοῦσαν τὰ χέρια καί τό τριμμένο ράσο καί τοῦ βρέχανε τὰ σκονισμένα πόδια μέ τὰ δάκρυά τους.

Ἔτσι τούς βρῆκε τότε τό βράδυ, δίχως νά τό καταλάβουν. Μιά χλωμή φλόγα θάμπωνε τό ἀκροούρανο. Στίς γοῦβες καί στά ρέματα οἱ πρῶτες σκιές φέρνανε τίς πρῶτες ἀνατριχίλες. Ὁ πάτερ Κοσμάς, ἀκολουθούμενος ἀπό ὅλο τό πλῆθος, μπῆκε τότε στό χωριό, νά πάει σέ κάποιο σπίτι, νά ξαποστάσει γιά τή νύχτα. Ὁ

κόσμος σκόρπισε λίγο λίγο. Κι έμειναν γύρω από τό σπίτι, όπου αναπαυόταν ο άγιος, πολλοί χριστιανοί, χωρίς νά ξέρουνε κι αὐτοί γιατί, ἴσως τόν ξαναδοῦνε. Καί σ' ὅλα τά σπίτια ἄλλη κουβέντα πιά δέ γινότανε παρά γιά τόν πάτερ Κοσμά κι ὅλοι θαυμάζανε, κι ὁ καθένας ἔλεγε τό δικό του, κάτι πού εἶδε ἢ κάτι πού ἄκουσε γιά τόν "Άγιο. (...)

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΕΤΣΑΛΗΣ

16. ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

...Μέ τή σφαγή καί τή φωτιά στήν Τρίπολη, τρόμος ἔκοψε ἀπό-τομα τούς ραγιάδες, πού εἶχαν ξεθαρρέψει γιά μιά στιγμή. Γενική ἔξοδο τῶν πληθυσμῶν γιά τά δάση καί τά βουνά. Ἡ καπετάνισσα, ἡ μάνα τοῦ Κολοκοτρώνη, μέ τήν κοιλιά στό στόμα — ἦταν ἐτοι-μόγεννη — ἀκολουθοῦσε τό ρέμα τῆς φευγάλας. Μαῦρο Μεγα-λοβδόμαδο. Τήν ἡμέρα κρύβονταν, ἄκουγαν μέ λαχτάρα τόν ἀντί-λαλο τοῦ κυνηγητοῦ, τίς μακρινές ντουφεκιές, τά ξεφωνητά. Καί τή νύχτα, σάν τ' ἀγρίμια, περπατοῦσαν ἀπό μονοπάτια καί γιδο-στρατες, σκίζανε λόγγους, περνοῦσαν ποτάμια, γλιστροῦσαν ἀπό γκρεμούς...

Σκαρφάλωσαν σέ μιά πλαγιά, στό Ραμοβούνι. Ἡ καπετάνισσα πονοῦσε. Ξημέρωνε Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς. Ἡ γυναίκα δέν κρα-τοῦσε πιά. Οἱ ἄλλες γυναῖκες τῆς στρώσανε χαμόκλαδα, μιάν ἀν-τρομίδα, κάτω ἀπό ἓνα δέντρο, καί τή βάσταξαν νά γεννήσει.

Στό θυμαρομυρισμένον ἀέρα τοῦ βουνοῦ πῆρε τήν πρώτην ἀνάσα ὁ Κολοκοτρώνης. Οἱ φλόγες τῆς Τρίπολης ἦταν τό πρῶτο φῶς π' ἀντίκρισε. Ἡ βουή τῶν ἀρμάτων τό νανούρισμά του. Τά κλάματα κι οἱ κατάρες στόν Τοῦρκο ἡ πρώτη ἀνθρώπινη φωνή πού ἄγγιξε τ' αὐτιά του. Τό γάλα τῆς μάνας του εἶχε κόψει, ἀπό

τήν τρομάρα καί τή λύπη. Ὁ μικρός ἔκανε νά πιεῖ καί τ' ἄφηνε μέ κλάματα. Δέ δέχτηκε αὐτό τό γάλα τῆς σκλαβιάς, παρά ὅταν τόν θέρισε ἡ πείνα... Ὅταν πῆγαν τά συχαρίκια στόν παππού, ὁ γερο-Γιάννης Κολοκοτρώνης, βαθιά πικραμένος, ἀπελπισμένος, δέν ἔδειξε χαρά. Ἔβλεπε τή γέννηση καινούριου ραγιά.

— Τοῦτο τό παιδί, τοὺς εἶπε στενάζοντας, θά μεγαλώσει, θά παντρευτεῖ, θά κάμει παιδιά κι ἀγγόνια καί πάλι λευτεριά δέ θά ἰδοῦμε...

Βάφτισαν τό μικρό παιδί Θόδωρο. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι κατέβηκαν ἀργότερα στή Μάνη... Κλειστός καί σκοτεινός ἦταν ὁ μανιάτικος πύργος μέ τοὺς χοντροὺς τοίχους, ὅπου πέρασε ὁ Κολοκοτρώνης τά τρυφερά χρόνια. Μέσ' ἀπό τίς πολεμίστρες πρωταντίκρισε τόν κάμπο καί τόν οὐρανό. Κάστρο ἦταν ἡ γλάστρα, πού ἀνάστησε τό γερό πολεμικό βλαστάρι. Στό σχολειό τῆς ἄγριας μάχης, τῶν αἱμάτων καί τῶν δακρύων, πού ἀντρίζουν τό φρόνημα καί πρῶιμα γουρμάζουν τόν ἄνθρωπο, ἔμαθε τό ἀλφάβητο τῆς ζωῆς ὁ αὐριανός ἀρχιστράτηγος τοῦ Μοριά.

Ὁ πατέρας του ἔλειπε συχνά μακριά. Εἶχε ντουφέκι, ἐδῶ κι ἐκεῖ, μέ τοὺς Ἀρβανιτάδες. Ὅταν ὁ μικρός Θόδωρος ἄρχισε νά νιώθει καλά τή μητρική ὁμιλία, τοῦ διηγότανε ἡ καπετάνισσα πῶς ὁ πατέρας του χτύπησε σέ τούτη ἡ σ' ἐκείνη τή μάχη τοὺς Τούρκους... Καί μιά Λαμπρή, πού ἔτρωγαν τ' ἄρνι στόν πύργο, ἄκουσε γιά πρώτη φορά Μανιάτες νά τραγουδᾶνε τή δόξα τοῦ πατέρα του, πού σκότωσε τόν τρομερό Μέτς-Ἀράπη... Ἡ καρδιά λαχτάρισε στά στήθη τοῦ κλεφτόπουλου... Ἡ εἰκόνα τοῦ πατέρα μεγάλωνε στή φαντασία του. Κι ὅταν καμιά φορά ἐρχόταν, ἔτρεχε στήν ἀγκαλιά του. Τόν θαύμαζε ἀμίλητος. Τοῦ φαινόταν γίγαντας. Προστάτευε τό γαταγάνι του, πάскиζε νά σηκώσει τίς βαριές πιστόλες του. Πότε θά μεγάλωνε κι αὐτός, νά ζώσει τό σπαθί, νά πάει κοντά του στά ψηλά βουνά!.. Ἀργότερα, δέκα χρονῶν ἀγοράκι, ἔζωνε τό γαταγάνι τοῦ πατέρα του κι ἔκανε φοβερά φανταστικά γιουρούσια...

Ὅταν δυό χρόνια ἀργότερα σέ μιάν ἄγρια μάχη σκοτώθηκε ὁ πατέρας του κι ὅλοι σχεδόν οἱ ἄντρες ἀπό τό Κολοκοτρωναῖκο, κατάφυγαν οἱ ὑπόλοιποι στό χωριό Μηλιά. Ἀργότερα ξαναγύρι-

σαν στά μέρη τους. Εἶχαν χάσει ὅλη τήν περιουσία τους. Ἀγωνίζονταν ὅλοι νά βγάλουν τό ψωμί. Ἡ καπετάνισσα, ὅταν δέν ξενοῦφαινε, πήγαινε κι ἔκοβε ξύλα. Ὁ μικρός Θόδωρος τά κουβαλοῦσε μέ τό γάιδαρο στήν Τρίπολη καί τά πουλοῦσε.

Ἦταν δεκατριῶν χρονῶν. Μιά μέρα, πού εἶχε βρέξει πολύ, ἔμπαινε, μέ τό γαῖδουράκι φορτωμένο, στήν Τρίπολη. Τό ζῶο γλίστρησε στό καλντερίμι*, παραπάτησε σέ μία λούμπα* καί τά βρωμόνερα τινάχτηκαν, πιτσίλισαν τά ροῦχα κάτι Τούρκων πού περνοῦσαν. Ἐνας ἀπ' αὐτούς, ἀγριεμένος, τοῦ ἔδωσε δυό χαστούκια. Δαγκώθηκε. Τά μάτια του βούρκωσαν. Τό παράπονο τοῦ ραγιά τόν ἐπνίξε. Ἐσφίξε τά δόντια κι εἶπε μέσα του:

—Ἀιντε, ὀρέ! Ἄμα δέ σᾶς δώσω πίσω αὐτά τά χαστούκια, νά μή μέ λένε Θεοδωρή Κολοκοτρώνη!..

Καί τά γύρισε πίσω μέ τόκο μέ τό χέρι του καί μέ τό χέρι ὅλων τῶν Ἑλλήνων...

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Γιατί ὁ παππούς τοῦ Κολοκοτρώνη δέν ἔδειξε εὐχαριστημένος, ὅταν τοῦ ἔφεραν τήν εἶδηση πῶς γεννήθηκε ὁ ἐγγονός του;

2. Γιατί ἔδωσαν στό νεογέννητο τό ὄνομα «Θεόδωρος»; Θυμηθεῖτε τά «Ὀρλωφικά» ἀπό τήν ἐπανάσταση.

3. Ποιό ἦταν τ' ὄνειρο τοῦ μικροῦ Θεοδωρή;

4. Τί ἐννοεῖ ὁ συγγραφέας λέγοντας πῶς «τά γύρισε πίσω μέ τόκο»;

5. Τί ξέρετε γιά τούς Κολοκοτρωναίους;

«Ὅσον ἡμπόρεσα ἔκαμα τό χρέος μου εἰς τήν Πατρίδα καί ἐγώ καί ὅλη ἡ φαμελιά μου. Εἶδα τήν Πατρίδα μου ἐλεύθερη, εἶδα ἐκεῖνο πού ποθοῦσα καί ἐγώ καί ὁ πατέρας μου, καθῶς καί ὅλοι οἱ Ἕλληνες.»

«...Ἐμᾶς μή μᾶς τηρᾶτε πλέον. Τό ἔργο μας καί ὁ καιρός μας ἐπέρασε... Σέ σᾶς μένει νά ἰσιάζεστε καί νά στολίζετε τόν τόπο, πού ἐμεῖς ἐλευθερώσαμε.»

Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

καλντερίμι (τό): λιθόστρωτος στενός δρόμος

λούμπα (ή): λάκκος μέ θολό νερό

17. ΠΟΛΕΜΑ!

Πολύ τό συλλογίστηκε ή 'Επιτροπή, πρίν νά φτάσει στήν απόφασή της. Ήξερε καλά τό στρατηγό, τής φωτιάς τόν πρωτοστάτη, πόσο ήτανε δύσκολος, στίς ξένες γνώμες πού δέν ταιριάζανε μέ τή δική του, πόσο στίς ξένες προσταγές αγρίευε...

— Στρατηγέ, ή φρουρά λαχταράει γιά ψωμί· όμώνει* στ' όνομά του! Τό βραστό σιτάρι καί τ' άραποσίτι τ' αποχόρτασε ή φρουρά, τ' άρνιέται πιά! 'Ο πόλεμος αύτός, μ' όλα του τά κακά, άλλη παρηγοριά δέν έχει παρά τ' άγιο ψωμάκι, πού ή καρδιά τοῦ ανθρώπου ποτέ δέν τό βαρέθηκε, σέ πόλεμο καί εἰρήνη. 'Ομως μάς λείπει τό άλεσμα. 'Η σιγανειιά σταμάτησε τούς άνεμόμυλους, μά ή πείνα δέ σταμάτησε ποτέ. Τά λιοτριβειά, όσο τά δούλευαν άλογα γερά, μάς παρηγορούσανε μέ τό καλό κακό άλεσμά τους. 'Ομως χάσαν εκείνους τούς άγρότες τούς παλιούς· τ' άλογα πέσανε παλικαρίσια άπάνου στόν άγώνα τους αύτόν· πέσανε καί δώσαν τή σάρκα τους θροφή μας.

— Κατάλαβα· γυρεύετε άπό μένα τό άτι, σύντροφό μου άχώριστο άπ' τούς πολέμους τοῦ Μοριά μέ τό Μπραΐμη. Ήνεργο εἶναι τώρα, κι ό άγέρας ό θαλασσινός κακό τοῦ κάνει. Τό 'χω κρυμμένο στοῦ σπιτιοῦ τόν πιό βαθύν όντά*. Ήλπιζα νά τό 'χατε λησμονημένο, τό κακόμοιρο.

—'Ο βρόντος τῶν πετάλων του καί τά βρουχίσματά του τό μαρτυροῦνε, στρατηγέ, σ' όλη τή χώρα τήν κλεισμένη.

— Καί τό θρέφω μ' ό,τι τρώγω έγώ στό σπίτι μου. Σ' αύτό στέκει ή έλπίδα νά γλιτώσω τά παιδιά μου, άμα άποφασίσουμε νά βγοῦμε. 'Υστερα, δέν άξίζει όσο τό βάνετε στό νοῦ σας· εἶναι μουδιασμένο, τ' άραχνο*, άπό τήν κλεισούρα τοῦ σπιτιοῦ· άμα βγαίνει λίγο στήν αύλή, σάν πεδικλωμένο περπατάει. Καί πῶς θά στρώσει στή δουλειά, πού δέν τήν ξέρει; Καί δέ βαστάει άλλα λουριά, παρά μονάχα τά δικά του, άπάνου του... Γιά πέστε μου κι

όμώνω: όρκίζομαι

όντάς: δωμάτιο

άραχνος: δυστυχισμένος

αυτό· ἄμα βγάλετε νωπό ψωμί, θά παίρνει τό μερίδιό του;

— Ναί, μέ τόν ὄρκο μας, θά παίρνει!

— Καλά, νά τό συλλογιστώ, εἶπε ὁ στρατηγός, ἀφοῦ ἔμεινε κάμποση ὥρα ἀμίλητος.

“Ἄμα βγήκε ἡ Ἐπιτροπή, αὐτός εἶχε πάρει κιόλα τήν ἀπόφαση. Χάιδεψε τό περήφανο ἄλογο, ὄλο φλογοκόκκινο καί μουντζουρό στή μούρη, τοῦ ἔβαλε τή σέλα, τό λουρί πισωκάπουλα, τίς μασκα-λῆθρες πέρασε στά μπροστινά, τοῦ φόρεσε τόν πλούσιο χαλινό, πλεχτόν ἀπό μετάξι ὄλο γαλάζια κρόσσια, τοῦ τράβηξε τ’ αὐτιά του τά μικρούλικά νά τό ξυπνήσει, καμάρωσε τό σπαθωτό του ἀνάστημα, τά ὀλόρθα στήθια. Καί κίνησε νά τό πηγαίνει. “Ὅμως αὐτό δέν ἤθελε νά βγεῖ ἀπό τήν αὐλή. “Ὁ στρατηγός τ’ ἀνέβηκε, καί τ’ ἄλογο ἔκανε φτερά. Κόσμος ἔτρεχε κοντά τους.

Φτάσανε, κι ὁ στρατηγός ὁρμήνευε τό μυλωνά· τοῦ μίλησε στ’ αὐτί, σάν νά φοβότανε μήν ἀκουστεῖ ἀπό τ’ ἄλογο.

— Δέ θά μπορέσει νά ἔναι ὑπάκουο, ἂν δέ φορεῖ τή σέλα καί τά δικά του φάλαρα*. Βάλε του ἀπό πάνου τά λουριά σου. “Ετσι θά δουλεύει ἀρματωμένο καί θά ξεγελιέται πῶς βαστάει τόν ἀφέντη του... “Ετοιμος; “Ετσι, καλά. (Μέ βροντερή φωνή): Πολέμα, Βλάχγο!

Τ’ ἄλογο ἔδωσε ἓνα τίναγμα κι ἔκαμε κορμάτια τά λουριά. Τά μάτια του ἦταν ἀναμμένα, ἡ χαίτη ὀρθή. Χρειάστηκε πολύ ὥσπου νά συνηθίσει τή σκλαβιά του.

“Ὁ στρατηγός ἔφυγε κρυφά, νά μή δακρύσει, κι ὁ Βλάχγος τόνε δεῖ καί καταλάβει. Πολλές φορές τή μέρα πῆγαινε καί τόν καμάρωνε καί σπάραζε νά τόν καμαρώνει. “Ὁ Βλάχγος πάλι, ἄμα τόν ἔβλεπε, φρούμαζε, σάν νά τόν κεντοῦσε ἄλλη δύναμη καινούρια.

— Πολέμα, Βλάχγο, τοῦ ἔλεγε ὁ στρατηγός.

“Ετσι ὁ Βλάχγος καταπιάστηκε τόν παράξενο αὐτόν πόλεμο, ὅπου τοῦ ἦταν γραφτό ν’ ἀφήσει, μαζί μέ τή στερνή πνοή, καί τά γυμνά του κόκαλα.

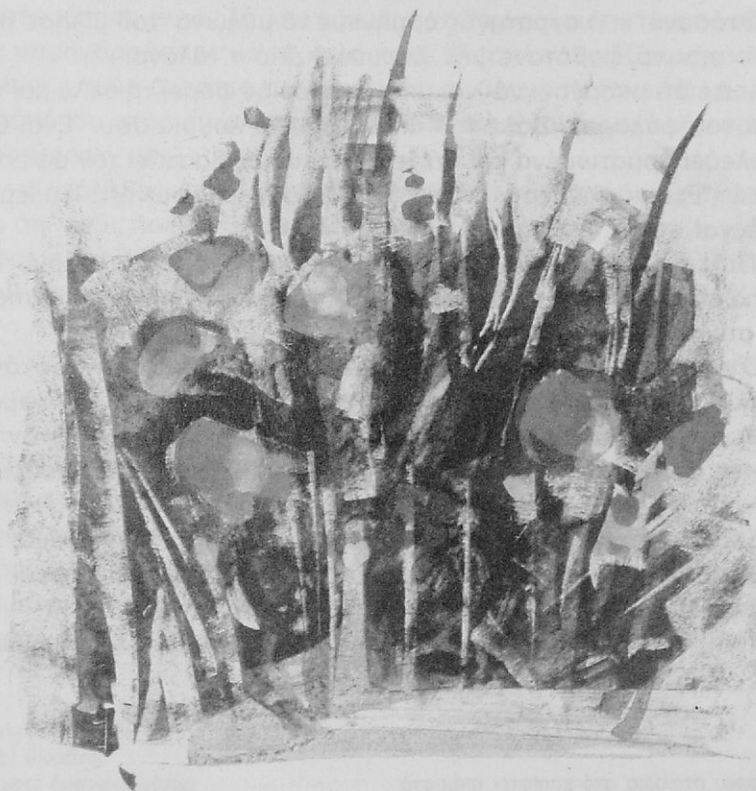
ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Συζητήστε στην τάξη, εξηγήστε και έκτιμήστε:

- τούς δισταγμούς της 'Επιτροπής'
- την απόφαση της 'Επιτροπής'
- γιατί ο στρατηγός έκρυβε τό ἄλογό του· καί ἂν ἔκανε σωστά·
- τί τόν ἔκαμε ν' ἀλλάξει γνώμη·
- τήν ἀδυναμία καί τίς φροντίδες που γιά τό ἄλογό του·
- τή συμπεριφορά τοῦ ἀλόγου·
- τήν προσφορά τοῦ ἀλόγου στόν ἀγώνα.

Τί ἀπό ὅλα αὐτά δίνει μέ μεγαλύτερη ἐπιτυχία ὁ συγγραφέας;

18. ΕΝΑ ΠΡΟΣΦΥΓΑΚΙ ΘΥΜΑΤΑΙ...

Ἡ πατρίδα τοῦ Θανασοῦ, πού εἶναι τό προσφυγάκι τοῦ διηγήματος, ἦταν κάπου στή Μικρά Ἀσία, ὅπου μέχρι τό 1922 ζοῦσαν ἑκατοντάδες χιλιάδες Ἕλληνες. Ἀλλά μέ τή μικρασιατική καταστροφή ὅλοι αὐτοί ὑποχρεώθηκαν νά ἔρθουν πρόσφυγες στήν Ἑλλάδα.

Στήν απόμακρη ἐκείνη ὄρεινῇ πατρίδα τό κάθε πράγμα μοσχοβολοῦσε ἀπό ξεχωριστή εὐωδιά κι ἀγάπη...

Ἄ, τήν ἀξέχαστη ἀγριοκαστανιά! Πόσο μοῦ εἶχε γίνει ἀχώριστη συντροφιά! Καβαλίκευα στά κλωνάρια της καί λικνιζόμουν, ἀγναντεύοντας πέρα κατὰ τίς χῶρες τῶν παραμυθιῶν. Μεθοῦσα μέ τό τραμπάλισμα καί μιά παράξενη ἐπιθυμία μέ κυρίευε νά πεταχθῶ στά οὐράνια. Ἄναβε τό πρόσωπό μου φωτιά κι αὐθόρμητα ἀνέβαινε στό στόμα μου τό τραγούδι. Τραγουδοῦσα ὅ,τι ἤξερα καί δέν ἤξερα, τραγούδια τῆς Λαμπρῆς καί τραγούδια ἀγιοβασιλιάτικα, πανηγυριώτικα καί τραγούδια τοῦ σχολειοῦ· καί πιά πολύ τό «λυγερὸν καί κοφτερόν σπαθίν μου».

Ἄλλοτε πάλι ξάπλωνα στή ρίζα της κι ἄφηνα τοὺς ἴσκιους νά τρεμοπαίζουν στά μάτια μου. Ἰσκιοι, χιλιάδες ἴσκιοι — καί γίνονταν ἀρίφνητοι* καβαλάρηδες, τοῦ Μεγαλέξαντρου οἱ ἀντρειωμένοι, πού κάλπαζαν ἀνάεροι καί χάνονταν στά φαράγγια τῆς Ἀνατολῆς. Κι ἀπ' τά νησιά καί τ' ἀκρογιάλια τά ἑλληνικά ἄλλοι ἀρματωμένοι, μέ φουστανέλες καί βράκες, ξεχύνονταν στοὺς τόπους μας καί ξολόθρευαν μ' ἀλαφριές σπαθιές τοὺς Τούρκους, πού εἶχαν ξεκάμει τὸν πατέρα μου καί τή μάνα τοῦ Μιχαλιοῦ — τοῦ Μιχαλιοῦ μέ τό ὠχρό προσωπάκι, πού ἦ γιαγιά του ἀπὸ φόβο δέν τὸν ἄφηνε νά βγεῖ καί νά παίξει μαζί μου. Καί προχωροῦσαν οἱ ἀρματωμένοι, προχωροῦσαν ἀνάλαφροι κι ἀποφασιστικοί πέρα μακριά, καί τήν Κόκκινη Μηλιά — κι ἐγώ μαζί τους.

Δεύτερη μεγάλη ἀγάπη μου ἦ Φλώρα, μιά κάτασπρη γιδούλα μέ μικρές σκοῦρες βοῦλες στήν οὐρά της κι ὁμορφα ραβδωτά σημάδια στό κεφάλι καί τ' αὐτιά. Μοῦ τήν εἶχε χαρίσει ἡ θεία μου ἢ Ἀριστέα σάν ἔγινε πέντε χρονῶν. Μεγαλώναμε μαζί στό σπίτι

ἀρίφνητοι: πάρα πολλοί

κι έξω στά χωράφια. Τόν περασμένο χρόνο είχε γεννήσει δυό χαριτωμένα άσπρόμαυρα κατσικάκια.

Είχε συνηθίσει καί μ' έπαιρνε από κοντά, όπου καί νά πήγαινα. Καθόταν ώρες όλόκληρες καί παρακολουθοῦσε τά καμώματά μου, μασώντας καί ξαναμασώντας τήν ἴδια τροφή. "Αμα κουραζόταν, άφηνε μιά διακριτική φωνή: μεκεκέεε..." Αφηνά άμέσως τά παιχνίδια κι όρμοῦσα πάνω της — καινούρια εύκαιρία γιά τρελά παιχνίδια. Σφιγγόμουν γύρω στό λαιμό της, τή φιλοῦσα, έκανα πώς πάλευα μαζί της κάτω στά χόρτα. "Υστερα τής έπιανα τά μεγάλα κατεβασμένα αὐτιά καί, φέρνοντας τό μουσούδι της κοντά στό πρόσωπό μου, τής έλεγα:

— Πείνασες, έ; Γιατί δέν τρῶς χορτάρι, έ, γιατί δέν τρῶς;

— Μεκεκέεε, άπαντοῦσε εκείνη χαμηλόφωνα.

— “Α, έτσι κυρά; τῆς έκανα. Κατάλαβα. Θέλεις φυλλαράκια νά φᾶς. Δέ σ’ άρέσει τό χορταράκι. Θέλεις, δέ θέλεις; έπέμενα νά τή ρωτάω καί νά τῆς κουνάω τό κεφάλι μέσα στά χέρια μου.

— Μμμμ, μούκουκου, έκανε εκείνη σάν νά καταλάβαινε.

Πεταγόμεουν τότε σβέλτα καί σκαρφάλωνα στά δέντρα σάν σκίουρος. Σερνόμουν μπρούμυτα στ’ άκροκλώναρα, γιά νά τή βλέπω καί νά τήν κάνω γοῦστο μέ τά οὐρανοκατέβατα φύλλα. Τῆς τά έριχνα ένα ένα ἢ λίγα λίγα καί τήν άφηνα ὕστερα νά περιμένει. Σήκωνε τότε τό κεφάλι, κουνούσε νευρικά τήν οὐρά καί σιγοβέλαζε. Τῆς πετοῦσα μέ δύναμη ξαφνικά μιá ὀλόκληρη χεριά καί χάζευα βλέποντας μέ πόση άνυπομονησία τά περίμενε. Τά μαγνήτιζε, λές, μέ τή γλώσσα, τά τραβοῦσε στό στόμα καί τά έξαφάνιζε στή στιγμή. Καί πάλι τό κεφάλι εκείνη ψηλά, νευρικά, καί πάλι έγώ τό παιχνίδι μου, ὥσπου χόρταινε αὐτή άπό φαγητό κι έγώ άπό εὐτυχία παιδική. Κατέβαινα πηδηχτός, κουνώντας έπιδεικτικά τό τελευταῖο κλαράκι καί τό κρατοῦσα νά τό φάει κι αὐτό. Τό ροκάνιζε μ’ έναν τρόπο σάν νά μοῦ έκανε τό χατίρι, τό έφτανε ὡς τό κοτσάνι καί στό τέλος έγλειφε καί τά δάχτυλά μου μέ τά χείλια της. Τῆς έδινά ένα άπαλό μπατσάκι καί τό έβαζα στά πόδια γιά τό σπíti. Μ’ ένα πνιχτό βέλασμα διαμαρτυρίας έτρεχε κι εκείνη άπό πίσω μου, έτρεχε νά προφτάσει.

Τῇ νύχτα τῇ βάζαμε στό κατώι, κάτω άπ’ τόν ὄντά τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου κοιμόμαστε ὅλοι.

— Καληνύχτα, Φλώρα, τῆς φώναζα άπό πάνω.

— Μουκουκούου..., άπαντοῦσε εκείνη τρυφερά.

Τίς άτέλειωτες νύχτες τοῦ χειμώνα, ὅταν έβγαίνα γιά τήν άνάγκη μου, μέ άκουγε καί μοῦ μιλοῦσε σιγανά, ὅπως ταίριαζε στήν ὥρα:

— Μούκουκου...

— Ξύπνησες, Φλώρα; τῆς ψιθύριζα.

— Μεκεκέεε, άπαντοῦσε εκείνη ξεθαρρεμένη.

‘Ανάμεσα στίς μυστηριακές φωνές τῆς νύχτας καί στά οὐρλιαχτά τοῦ άνέμου ἢ τῶν τσακαλιῶν ἢ φωνή της ἦταν γιά μένα μιá σιγουριά. Τά ὀρφανά έχουν ένα δικό τους τρόπο νά δένονται

μέ τη ζωή. Ὁ Μιχαλῖός δέν ἔκανε χωρίς τή γιαγιά του καί τήν αὐλή του — ἦταν τό βασιλείό του. Ἐγώ εἶχα στήσει τό δικό μου βασίλειο ἀνάμεσα στή Φλώρα καί στή θεόρατη καστανιά μας. Μετά τή μάνα μου δέ θά μπορούσα νά καταλάβω τί πῖό ἀγαπητό, τί πῖό φιλικό μπορούσε νά ὑπάρχει στόν κόσμο.

* * *

Ἐκείνη τή μέρα εἶχα ἀνεβεῖ, ὅπως πάντα, στό ἀγαπημένο μου δέντρο καί σιγομουρμούριζα τά τραγούδια μου. Κάποια στιγμή διέκρινα μέσα στόν κάμπο τούς ἀνθρώπους ν' ἀλλάζουν σχηματισμούς: μαζεύονταν μπουλούκια μπουλούκια κι ὕστερα ἀραίωναν στούς ὄχτους, μάζευαν τά πράγματα καί ξεχύνονταν στά δρομάκια βιαστικά ὁ ἓνας πίσω ἀπό τόν ἄλλο. Ὅσοι εἶχαν τίς κασίκες καί τίς ἀγελάδες τους τίς ἔλυναν ἀπό τά χωράφια καί τίς ἔσερναν κοντά τους. Καί τραβοῦσαν ὅλο καί σέ πυκνότερες γραμμές πρὸς τό χωριό κι ὅλο ἄδειαζε ὁ πάντα μερμηγκιασμένος ἐκεῖνος κάμπος. Ἡ μάνα μου ἔδενε δεμάτια τό θερισμένο σιτάρι.

— Μάνα! μάνα! φωνάζω ἀσυναίσθητα.

— Τί ναι, Θανασό μου;

— Μάνα, ὁ κόσμος φεύγει! τραβάει γιά τό χωριό!

— Χριστός καί Παναγιά!... Τέτοια ὦρα!

— Τραβοῦν μαζί τους καί τά ζῶα...

Ἡ μάνα μου πέταχτηκε σάν τή λαβωμένη λαφίνα. Χωρίς νά βγάλει λέξη, κατηφόρισε κατὰ τά χωράφια. Ἀνταμώθηκε μέ τούς ἄλλους πού χειρονομοῦσαν νευρικά καί πάλι ξέκοψε πρὸς τά πάνω τρεχάτη. Ἐγώ ἀποσβολωμένος στά μεσούρανα κρατιόμουν γερά ἀπ' τό λεππὸ κλωνάρι· τό 'σφιγγα στήν ἀγκαλιά μου καί παρακολουθοῦσα ἀκίνητος, ἔβλεπα μέ κρατημένη ἀναπνοή τή μάνα μου. Κρατοῦσε ἀκόμα στό χέρι της ἓνα χερόβολο σιτάρι, ὅταν πρόφτασε ξανά κάτω ἀπὸ τό δέντρο.

— Κατέβα! Κατέβα καί πάρε τό Φλωράκι, εἶπε μισοτραυλίζοντας.

Κατέβηκα χωρίς ἀντιλογιά, σχεδὸν πήδησα.

— Ποῦ θά πάμε, μάνα;

— Σπίτι, ἀπάντησε, χωρίς νά μέ κοιτάξει. Κι ἄρχισε νευρικά νά μαζεύει τά πράγματα.

— Καί τό σιτάρι; ρώτησα δειλά σέ λίγο. 'Εδῶ θά τό ἀφήσουμε τό σιτάρι;

— Τό Φλωράκι πάρε, τό Φλωράκι...

— Εἶναι τίποτε, μάνα; "Ερχονται Τοῦρκοι;

— Φεύγουμε... Γλήγορα... Πᾶμε!..

Δέν ξαναμίλησα. "Ενα χάος ἐνίωσα στήν ψυχή μου. Δέν ξανα-ρώτησα τίποτε. Δέν ἤθελα νά μάθω γιατί φεύγουμε, ποῦ πᾶμε. "Ετρεξα στήν κατσίκα μας, τῆς ἄρπαξα τό κεφάλι, τό 'βαλα στό μάγουλό μου καί τῆς ἔλεγα μηχανικά, τρυφερά, πολλές φορές τά ἴδια λόγια: «Φεύγουμε... Γλήγορα, Φλώρα. Πᾶμε, Φλωράκι, φεύ-γουμε. Γλήγορα.» "Εβγαλα τό λουρί μου ἀπό τό παντελόνι καί τῆς τό πέρασα στό λαιμό. Πρώτη φορά πού περνοῦσα λουρί στό λαι-μό τῆς Φλώρας μου, πρώτη φορά... Καί τήν τράβηξα. Τρέχαμε οἱ τρεῖς, χωρίς νά κουβεντιάζουμε...

* * *

Σέ λίγα δευτερόλεπτα βρισκόμαστε μέσα στό σπίτι — κι ἡ Φλώρα μαζί. "Ηταν σκοτεινά, πίσσα· οἱ πόρτες, τά παράθυρα μα-νταλωμένα. Μέ πήρε στήν ἀγκαλιά της καί μ' ἔσφιξε δυνατά πάνω στό στήθος της ὥρα πολλή. "Ο μικρός "Αλεξαντρῆς μονολο-γούσε ἀμέριμνος μέ τά ἀκατάληπτα λογάκια του καί μοῦ χάιδευε τά μαλλιά μέ τήν παλάμη του.

— Φύλαξέ τον νά μήν πέσει, μοῦ εἶπε ξαφνικά ἡ μάνα μου, καί σχεδόν πετάχτηκε σάν ἀπό τρόμο, ἐγκαταλείποντάς μας στό στῶμα.

"Εκανα πώς ἔπαιζα μέ τόν "Αλεξαντρή, μά τά μάτια μου ἦταν καρφωμένα στήν πόρτα, σάν κάποιον νά περίμενα. "Η μάνα μου στριφογύριζε στό σπίτι σάν χαμένη. Μάζευε πράγματα καί προσπαθοῦσε νά κάνει δέματα. "Αφηνε τό ἓνα, ἔδενε τό ἄλλο, ἀναστέναζε, σκούπιζε τά μάτια της.

— Μήν κλαῖς, μάνα, εἶπα δειλά.

— Δέν κλαίω, παιδάκι μου.

— Κλαῖς!.. Ποῦ θά πᾶμε; Θά φύγουμε;

— Θά πᾶμε στήν "Ελλάδα. Θά φύγουμε ὅλοι ἀπό ἐδῶ. Θά πᾶμε πρόσφυγες...

— Θά 'ρθουν οἱ Τοῦρκοι;

— Θά 'ρθουν οἱ Τοῦρκοι...

Δέν ξαναμίλησα. "Έκανα πώς έπαιζα μέ τό άδερφάκι μου. "Υστερα κάθισε κι εκείνη κοντά μας. Μας έσυρε κάτω από τό εικόνισμα. "Αναψε τό καντήλι καί ξανακάθισε σφίγγοντάς μας τρυφερά. Άχνοί ίσκιои σιγοχόρευαν στούς τοίχους, στά παράθυρα, στην πόρτα. "Εκλεισα τά μάτια μου. Μερικά σκυλιά ούρλιαζαν λυπητερά. Μαζευτήκαμε όλοι ένα κουβάρι.

Κατά τά χαράματα άνοιξα τά μάτια μου από τά σκουνητήματα τής μάνας μου. "Όλο τό χωριό βρισκόταν στό πόδι. Βοϊδάμαξες έτριζαν πάνω στίς βαριές τους ρόδες, βροντοούσαν πάνω στούς λιθόστρωτους δρόμους. "Ανθρωποι καί δέματα ριγμένα όλα μαζί. Μικρά παιδιά έκλαιγαν· οί μεγάλοι φώναζαν αδιάκοπα, έδιναν οδηγίες, έτρεχαν, κουβαλοούσαν δέματα, παιδιά, αρρώστους, γερόντους. Μας έβαλαν κι έμας σ' ένα άμάξι καί περιμέναμε, ώσπου νά τό γεμίσουν μ' ανθρώπους καί πράγματα. Πολλά ζώα γυρνοούσαν στούς δρόμους τρομαγμένα. Δεμένα σκυλιά γέμιζαν τόν άέρα μέ κλαψιάρικες ανατριχιαστικές φωνές κι άλλα λυμένα χώνονταν ανάμεσα στούς ανθρώπους άνήσυχα, ρίχνονταν πάνω στ' άμάξια παρακαλεστικά καί κοίταζαν έπίμονα τά παιδιά στά μάτια. Πολλές γυναίκες κουβαλοούσαν τά οίκοσιτά τους.

Άνάμεσα σέ όλα αυτά τριγυρνοούσαν πολλοί Τοϋρκοι κάτοικοι τοϋ χωριοϋ. Δυό από δαύτους πλησίασαν τή μάνα μου, πού κρατοϋσε τή Φλώρα από τό λουρί.

— Θά σέ δώσω πενήντα, έλεγε ό ένας, ό γερο-Έμίν.

— Λίγα είναι, άφέντη μου, έλεγε ή μάνα μου.

— Δέν έχω άλλα. Τήν παίρνω μέ τόσα.

— Δώσε μου είκοσι ακόμα· είναι καλή, είναι γαλάτη, επέμενε εκείνη.

— Πολλά ζητάς, άγρίεψε ό δεύτερος.

— Λίγα ζητώ. Τίποτε δέ ζητώ... Χαράμι τή δίνω...

— "Η μοϋ τή δίνεις ή σοϋ τή σφάζω εδώ!

"Εβγαλε ένα μαχαίρι καί πλησίασε άπειλητικά.

— Έγώ τήν παίρνω, τόν έκοψε ό Έμίν. Έγώ τήν παίρνω μέ παράδες. Νά, πάρε καί σύρε στό καλό. "Αιντε, σύρε στό καλό...

"Εβαλε στό χέρι τής μάνας μου τά λεφτά καί πήγε νά πιάσει τή Φλώρα μας. "Η μάνα μου τήν πουλοϋσε τή Φλώρα. Ρίχτηκα από τό άμάξι καί βρέθηκα δίπλα της. Τήν αρπαξα από τή μέση καί τήν

κρατούσα σφιχτά. Μέ τραβοῦσε ἡ μάνα μου, τίποτε ἐγώ: «Ὅχι, ὄχι τῇ Φλωρά», ἔλεγα καί ματάλεγα ἀπελπισμένα. «Ὅχι τό Φλωράκι μου. Θά τήν πάρουμε μαζί μας, θά τήν πάρουμε στήν Ἑλλάδα.»

Ὁ Ἑμίν μέ λυπήθηκε. Μοῦ ἔλυσε τά χέρια καί μοῦ εἶπε:

— Μακριά τό Ἑλλάδα. Δέν περπατάει τό ζό. Σώπα, ἄιντε, σώπα τώρα.

Ἐγώ σώπασα, μά δέν ἔφευγα. Πῆρα τό κεφάλι της στό στήθος μου καί τό φιλοῦσα, τό φιλοῦσα ἀχόρταγα. Κρεμάστηκα ἀπό τό λαιμό της.

Μέ πήραν καί μ' ἔριξαν πάλι στό κάρο. Ἐβλεπα τόν Ἑμίν πού τραβοῦσε τό Φλωράκι μας ἀπό τό λουρί, ἔβλεπα τό λουρί πού ἔσφιγγε τό λαιμό της, ἔνιωθα στό δικό μου λαιμό θηλιά νά μέ πνίγει. Τό Φλωράκι τραβιόταν πεισματικά πρὸς τά πίσω, στυλῶνοντας τά μπροστινά της πόδια. Γυρνοῦσε τό κεφάλι κατά μᾶς καί βέλαζε, μά τό βέλασμά της πνιγόταν στή θηλιά τοῦ λουριοῦ. Ὁ Ἑμίν τήν τραβοῦσε μ' ὅλη του τή δύναμη, τήν ἔσερνε.

— Μήν τήν τραβᾷς! οὐρλιαξα ἀνάμεσα σέ δάκρυα καί ἀναφιλητά.

Μά ποιός μέ ἄκουγε! Οἱ φωνές πλήθαιναν, ὁ θόρυβος τρικύμιζε τόν ἀγέρα, οἱ Τοῦρκοι παζάρευαν μέ φωνές καί χειρονομίες, μερικοί ἄρπαζαν μέ τό ἔτσι θέλω τά ζωντανά ἢ τά ροῦχα τοῦ κόσμου. Πολλοί μπαινόβγαιναν στά σπίτια μας σάν νοικοκύρηδες.

Αὐτά δέν τά πρόσεχα. Εἶχα καρφώσει τό βλέμμα μου στό δρόμο καί παρακολουθοῦσα τήν κατσίκα μας, πού ὅλο γυρνοῦσε τό κεφάλι πρὸς τά πίσω, σάν νά ζητοῦσε βοήθεια. Βέλαζε, βέλαζε ὀλοένα καί πιό πολύ, καθώς πήγαινε νά χαθεῖ στή γωνιά τοῦ διπλανοῦ σπιτιοῦ. Ἐβλεπα ἀκόμα τή μικρή μαυριδερή οὐρά της νά χτυπιέται σπαρταριστά πάνω στό ἄσπρο της κορμί. Καί τό κεφάλι της — ἶ, ἐκεῖνο τό κεφάλι! — πάντα γυρισμένο πρὸς τά πίσω. Σάν χάθηκε στή στροφή, ἔπεσα στά γόνατα τοῦ Ἀλεξαντρῆ καί ξέσπασα σέ μεγάλα κλάματα. Δέν ξανασήκωσα κεφάλι.

* * *

Κάποτε ἔνιωσα νά σαλεύει τό ἀμάξι. Ἐτριξαν τά κόκαλά του,

γρύλισαν από κάτω οι ρόδες, έσκουξε τό λιθόστρωτο. Σύγκαιρα άργοσάλεσαν κι άλλα άμάξια κι ένας παραδαρμός από κλάματα, άναστεναγμούς και πνιγμένες φωνές σύρθηκε στους δρόμους κι όλοένα αυγάτιζε σάν νεροσυρμή από φθινοπωριάτικη νεροπο- ντή.

Πίσω από τά άμάξια ακολουθοΰσαν μέ τά πόδια οι μεγάλοι — κι ή μάνα μου — φορτωμένοι ώς τό κεφάλι. "Εκλαιγαν, σταυροκο- πιούνταν, τραβοΰσαν τά μαλλιά τους. Καλά καλά δέν καταλάβαινα γιατί έκλαιγαν. "Αν μέ ρωτοΰσαν τήν ώρα εκείνη θά έλεγα πώς έκ- κλαιγαν γιά κάποια Φλώρα, γιά κάποια δική τους Φλώρα. Μοΰ έ- λειπε αυτή και μοΰ έλειψε μεμιάς όλος ό κόσμος. Τό μόνο πού κα- ταλάβαινα τότε! Τό πράσινο χωριό μάκραινε πίσω μας. "Εγώ ώστόσο πάσχιζα νά διακρίνω τό Φλωράκι μου. Πίστευα πώς θά έκοβε τό σχοινί, θά τό 'βαζε στά πόδια και θά μās έφτανε — δέν ήταν δυνατόν, έτσι έπρεπε νά γίνει...

Ή πομπή προχωροΰσε άργά, πένθιμα. Τά κεφάλια σκυμμένα, τά κορμιά γερτά από τό βάρος πού κουβαλοΰσαν. Συχνά τά μαντί- λια ανάδευαν στά μάτια. Μιά σιωπή είχε άρχίσει κιόλας νά βαραί- νει τίς καρδιές. Στήν άκρη τοΰ χωριού, στήν πράσινη ραχούλα τοΰ μαχαλά, ύψωνόταν ή άγριοκαστανιά. Τήν είδα και άναρίγησα. Μεμιάς μεγάλωσε μπροστά μου σ' ένα όραμα απόκοσμο. Τά κλα- διά της άπλώθηκαν επάνω μου και γύρω μου. Άσυναίσθητα πε- τάχτηκα όρθός στό άμάξι, μέ κίνδυνο νά βρεθώ στό δρόμο.

— Χριστός και Παναγιά, παιδάκι μου! Κρατήσου καλά, έκραξε ή μάνα μου κι έτρεξε νά μέ πιάσει.

— "Η καστανιά, μάνα, ή καστανιά, είπα έγώ κι έδειξα πέρα κατά τό κτήμα μας, όρθός και άλλοπαρμένος.

Κάμποσα κεφάλια γύρισαν πρός τά πίσω. Κι ένας πνιχτός στε- ναγμός κυμάτισε μπρός πίσω πάνω από τή συνοδεία.

Τό δέντρο πίσω εκεί σάν νά πάσχιζε νά σηκωθεί στίς μύτες τών ριζών του. Τά κλαδιά του κουνιόνταν πάνω κάτω, πάνω κάτω και μοΰ έγνεφαν: «"Ελα νά κουνηθείς και νά τραγουδήσεις άνά- μεσά μας, έλα, Θανασό, γιατί φεύγεις;»

Σφούγγισα τά μάτια μου γιά νά βλέπω καλά. Τό δέντρο βού- λιαζε σιγά σιγά. Σέ λίγο δέν ξεχώριζε παρά μόνο ή κορυφή του. Σάλευε άργά πέρα δώθε: «στό καλό, στό καλό». Τελευταίο ένα

κλαράκι άναρίγησε γιά λίγο στήν πνοή τοῦ άνέμου καί βούτηξε κι αυτό στόν όρίζοντα...

ΑΝΤΩΝΗΣ Π. ΜΠΕΝΕΚΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Σχετικές πληροφορίες γιά τήν έποχή όπου τοποθετείται τό διήγημα (1922) θά βρεΐς στό βιβλίό τής 'Ιστορίας σου.

2. Τό διήγημα αυτό χωρίζεται σέ πέντε μέρη. Βάλε πάνω άπό κάθε μέρος ή στό πλάι τή σωστή έπικεφαλίδα-περίληψη. Πρόσεξε, γιατί τίς έπικεφαλίδες-περιλήψεις σου τίς δίνουμε άνακατεμένες:

— Στό σπίτι τοῦ Θανασού περνοῦν μία μαύρη νύχτα προετοιμασιῶν καί άγωγίας.

— Ό Θανασός περνά ξένοιαστες μέρες παρέα μέ τήν άγριοκαστανιά καί τό Φλωράκι του.

— Η πομπή τῶν ξεριζωμένων ξεμακραίνει άπό τό χωριό καί ή κορυφή τής άγριοκαστανιάς τούς στέλνει έναν τελευταίο χαιρετισμό.

— Κάποιο κακό μαντάτο άλαφιάζει τούς δουλευτάδες τοῦ κάμπου καί τούς βιάζει νά μαζευτοῦνε στό χωριό.

— Τήν άλλη μέρα σκηνές άλλοφροσύνης ξετυλίνονται μέσα στό χωριό καί ή καρδιά τοῦ Θανασού σπαράζει, πού άποχωρίζεται τό Φλωράκι του.

3. « Η μάνα μου στριφογύριζε στό σπίτι σάν χαμένη. Μάζευε πράγματα καί προσπαθοῦσε νά κάνει δέματα. Άφηνε τό ένα, έδενε τό άλλο, άναστένάζε, σκούπιζε τά μάτια της.»

Τί νομίζεις ότι μπορούσαν καί τί δέν μπορούσαν νά πάρουν μαζί τους οι πρόσφυγες; Καί τελικά τί άφησαν όριστικά πίσω τους;

4. Λέει ό Θανασός: « Άν μέ ρωτοῦσαν τήν ὥρα εκείνη θά έλεγα πώς έκλαιγαν γιά κάποια Φλώρα, γιά κάποια δική τους Φλώρα.» Ό Θανασός είχε τόσο δεθεί μέ τή γιδούλα τους καί τήν άγριοκαστανιά, ὥστε αυτά τά δυό άντιπροσώπευαν μέσα του τή χαμένη πατρίδα. Ποιά νομίζεις ότι μπορούσε νά είναι ή «Φλώρα» γιά τή μητέρα τοῦ Θανασού, γιά τή γιαγιά τοῦ Μιχαλιού, καί γιά άλλους κατοίκους τοῦ χωριού; Έάν έσύ προσωπικά βρισκόσουν ξαφνικά ξεριζωμένος άπό τόν τόπο σου, τί θά θυμόσουν μέ σπαραγμό ψυχής;

«Τούτη ἡ Πίνδος δέν εἶναι βουνό, εἶναι χάος. Ἀπό χτές τήν ἀνεβαίνουμε καί τελειωμό δέν ἔχει», εἶπε ἕνας στρατιώτης.

Τό τάγμα τό εἶχαν φορτώσει στά Τρίκαλα σ' αὐτοκίνητα, ἀπό κεῖνα τά παλιά, τά μισοχαλασμένα, πού κάνουν τοπικές συγκοινωνίες στήν ἐπαρχία, καί τό εἶχαν μεταφέρει ἀπό πανάθλιους δρόμους ὡς τό δασάκι τοῦ Δούτσικου, ἀπ' ὅπου τό διάταξαν νά ὁδοιπορήσει μέ σύντομες πορεῖες γιά τό Κεράσοβο. Πρός τά ἐκεῖ προχωροῦσαν οἱ Ἰταλοί τήν 30ή Ὀκτωβρίου, τρίτη μέρα τοῦ πολέμου.

Ὁ ταγματάρχης, ἕνας ψηλός ψαρομάλλης, ἔτρεχε γύρω στίς γραμμές καί προσπαθοῦσε νά κάνει τούς φαντάρους νά πάνε γρηγορότερα:

—Ἄιντε παλικάρια μου, τούς ἔλεγε, οἱ λόχοι τῆς προκάλυψης* πολεμᾷν τρία μερόνυχτα χωρίς νά κοιμηθοῦνε. Πρέπει νά προκάβουμε, πρὶν ἐξαντληθοῦν καί τσακίσουν. Δέ σᾶς μέλει ἂν καταργήσω τίς δεκάλεπτες στάσεις, δέν εἶν' ἔτσι;

—Ὅχι, κύριε ταγματάρχα, δέ θέλουμε ξεκούραση.

Καί τό ἔλεγαν αὐτό κατάκοπα, μουσκεμένα ἀπό τή βροχή παιδιά, πού βάδιζαν στά κατσάβραχα δεκατέσσερις τώρα ὥρες, φορτωμένα ὁλόκληρο τόν ὄπλισμό καί χίλια δυό ἄλλα πράγματα, πού εἶτε ἡ ἀπειρία τους εἶτε οἱ ὑπερβολικές φροντίδες τῆς μάνας εἶχανε χώσει στό γυλιό τους καί τόν ἔκαναν ἀσκήκωτο. Τά πολλά λουριά τοῦ ὄπλου, τοῦ γυλιοῦ, τῆς μάσκας, τοῦ σακίδιου, πίεζαν τούς ὤμους καί τούς εἶχαν τόσο ἐρεθίσει, ὥστε ἄδικα μετατόπιζαν τά λουριά, δέν ἔβρισκαν πουθενά μέρος νά μὴν τούς πονεῖ. Οἱ ἀρβύλες πού τούς δώσανε χωρίς νά τίς δοκιμάσουν, θέλει φαρδιές τούς πήγαιναν, θέλεις στενές, τούς πλήγωναν τά πόδια. Τρίψε τρίψε τούς ξεφλούδιζαν τό δέρμα κι ἄνοιγαν πληγές στά δάχτυλα καί τή φτέρνα.

Εἶχαν ἀρχίσει τήν πορεία μέ τραγούδια, μά γρήγορα τά σταμάτησαν. Ὑστερα ἔπιασαν κουβέντα μέ τούς διπλανούς των, ὡστόσο σῶπασαν ὁλότελα καί βάδιζαν ἀμίλητοι. Τό μυαλό τους ἔ-

προκάλυψη: ἡ πρώτη γραμμή, τά σύνορα

παψε νά δουλεύει, σάν νά ἦταν πάρα πολύ ἀφοσιωμένο στήν προσπάθεια τοῦ βαδίσματος γιά νά σκεφτεῖ τίποτ' ἄλλο. Τή δευτέρα μέρα τῆς πορείας ὅλη ἡ προσοχή τῶν φαντάρων συγκεντρώθηκε στίς πληγές τῶν ποδιῶν. Κάθε βῆμα ἦταν κι ἓνας πόνος, πού ὅσο περνοῦσαν οἱ ὥρες ὅλο καί δυνάμωνε. Ὅσοτόσο ἐσφιγγαν τά δόντια τους καί ἔκαναν κουράγιο, γιά νά μή βραδυπορήσουν, γιατί ὅποιος ἔμενε μιά φορά πίσω δέν ξανάπιανε τοὺς συντρόφους. Γρήγορα πῆγαιναν, ἀφοῦ ἤξεραν πῶς ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδας ἦτανε ζήτημα λίγων ὥρῶν. Εἶχαν τήν πεποίθηση πῶς ἡ πατρίδα τους ἔκαμε τό πᾶν ν' ἀποφύγει τόν πόλεμο μέ τήν Ἰταλία κι ἡ ἰδέα αὐτῇ δικαίωνε τόν ἀγῶνα τους. Ἡ διαφορά στή μόρφωση τῶν στρατιωτῶν δέν ἔπαιζε κανένα ρόλο· ἐπιστήμονες, ἐμποροῦπάλληλοι ἢ σκαφτιάδες, ὅλοι νιώθαν ἐξίσου καλά πῶς στά χέρια τους κρεμόταν ἡ τύχη τοῦ ἔθνους. Κι ἔτρεχαν πίσω ἀπό τ' ὄνειρο τῆς ἐλευθερίας.

Σάν πάτησαν τήν Πίνδο ἦταν ἀκόμη ἄνθρωποι. Ἀνθρωποι γεμάτοι ἀδυναμίες. Δέν εἶχαν προφτάσει νά ξεχάσουν τήν καλοζωία τοῦ σπιτιοῦ (...). Ὁ μακρινός κρότος κανονιῶν πού ἀκουγόταν τοὺς ἠλέκτριζε, ἀλλά καί τοὺς γεννοῦσε τό αἶσθημα πῶς κινδυνεύει ἡ ζωούλα τους.

Ὅταν κάποτε σταμάτησε ἡ ψιχάλα, ὁ τόπος μοσκοβολοῦσε ἀπόβροχο. Ὁ ἀέρας τοῦ ὑπαίθρου, γεμάτος ἀπό τήν εὐωδιά τῶν ἐλάτων, ἔμπαινε βαθιά μέσα στά λαχανιασμένα στήθια τῶν φαντάρων καί τοὺς ζωογονοῦσε. Τό βουνό τοὺς ἔδινε τή δύναμη νά ξεπερνᾶν τήν κούραση.

Ἡ Πίνδος εἶναι τό ραχοκόκαλο τῆς Ἑλλάδας, πού τή χωρίζει στή μέση καί κάνει, ὅσα νερά κυλᾶν ἀπό δεξιά της νά χύνονται στό Αἰγαῖο, ὅσα ἀπ' ἀριστερά νά πέφτουν στήν Ἀδριατική. Ἐκτόν πενήντα χιλιόμετρα μάκρος ἔχει, μά πουθενά δέν ἀπλώνεται ἥσυχια, ἢ στριμμένη. Εἶναι γεμάτη βαθιές χαράδρες. Σ' αὐτές ἔρχονται ἀπό παντοῦ κι ἐνώνονται ἄλλες γιγαντένιες χαράδρες, πού κάνουν τή διάβαση τῆς Πίνδου νά εἶναι μαγεία ἴσως τῶν ματιῶν μά κόλαση γιά τό σῶμα.

Τά δάση πού συναντοῦσαν οἱ φαντάροι ἦταν μεγάλα, χορτάτα ξύλο. Χωριά δέν ἔβλεπαν πουθενά. Σπάνια διασταυρῶνανε κανένα κοπάδι πρόβατα, πού ὁ φόβος τοῦ πολέμου τά κατέβαζε

πρός τή Θεσσαλία. Τά μαντρόσκυλα τούς γάβγιζαν, αλλά κανείς δέν εἶχε ὄρεξη νά σκύψει νά τούς πετάξει πέτρα. Τ' ἄφηναν νά φωνάζουν ὅσο νά προσπεράσουν.

Θά ἦταν τέσσερις ἡ ὥρα τ' ἀπόγεμα κι οἱ κανονιές ἀκούγονταν πιά καθαρά, ὅταν πρόβαλε ἀπ' τὰ δέντρα ἕνας ἀγγελιοφόρος.

— Σεῖς εἴσαστε τό τάγμα τοῦ Πήλικα; ρώτησε.

— Μάλιστα.

— Σταματήστε. Δέν μπορείτε νά πᾶτε στό Κεράσοβο. Τό πῆ-
ραν οἱ Ἱταλοί. Ἐδῶ θά τούς πολεμήσετε.

Ἡ εἶδηση πῶς ὁ ἐχθρός κοντοζυγώνει κάνει τίς καρδιές νά χτυπήσουν δυνατά.

— Τά κανόνια πού ἀκούγονται εἶναι δικά μας; ρωτᾷ κάποιος.

— Ναί. Ἐκεῖ σᾶς περιμένει ὁ ὑπασπιστής τοῦ συντάγματος.
Κάτω ἀπ' αὐτή τή ράχη.

— Εἶναι πολλοί οἱ Ἱταλοί; θέλησε νά μάθει ἄλλος.

— Ἀπέναντί μας εἶναι ὀλάκερη μεραρχία. Κατά μέτωπο τούς κρατᾶμε, ἀλλά ξεχειλίζουν ἀπό τὰ πλάγια, γιατί εἶναι πολλοί καί
μᾶς ἀναγκάζουν νά ὑποχωροῦμε.

Κίνησε νά φύγει βιαστικός.

— Στάσου ντέ, τοῦ εἶπανε, κάθισε νά μᾶς πεῖς νέα.

— Δέν ἔχω καιρό. Ἐδῶ ὅλοι πολεμᾶμε. Ὁ συνταγματάρχης ἔ-
στειλε στήν πρώτη γραμμή τούς γραφιάδες καί τούς μεταγωγί-
κούς. Κανένα δέν ἄφησε πίσω.

Εἶπε κι ἐξαφανίστηκε τόν κατήφορο. Οἱ στρατιῶτες ἐξακολού-
θησαν τό δρόμο τους συλλογισμένοι. Ἀπό δῶ καί πέρα θ' ἄρχιζε
τό πάλεμα. Ἀπό δῶ καί πέρα δέ θά ὑπάρχουν στήν Πίνδο παρά
Ἱταλοί ἀπό τή μιά μεριά, αὐτοί ἀπό τήν ἄλλη. Ἡ ὥρα ἡ κρίσιμη
τοῦ ἀγώνα πλησίαζε, ἡ ὥρα πού θά χτυπήσουν καί θά χτυπη-
θοῦν.

Τό τάγμα δέν ἄργησε νά κατεβεῖ κοντά σέ τέσσερα κανόνια,
στημένα σ' ἕνα πλάτωμα. Καθώς ἦταν καλά καμουφλισμένα μέ
κλαδιά κέδρων, δέ θά τὰ διάκριναν χωρίς τούς καπνοῦς πού
ἐβγαζαν σέ κάθε ἐκπυρσοκρότηση.

Ὁ ὑπασπιστής τοῦ συντάγματος πῆρε παραπέρα τόν ταγμα-
τάρχη τους, τόν Πήλικα, καί τοῦ ἐξήγησε πῶς ἀπόψε θ' ἀνα-
παύονταν ἐκεῖ, γιατί αὔριο πρωί θά γινόταν ἀντεπίθεση.

— Θέλω μόνο, εξακολούθησε, νά μοῦ δώσετε ἀμέσως δυό ομάδες μάχης, καμιά τριανταριά ἐθελοντές. Θά κάνουμε ἐπιδρομή τή νύχτα, μήπως πιάσουμε κανέναν Ἰταλό ἀξιωματικό. Γιά τήν αὐριανή ἀντεπίθεση εἶναι ἀνάγκη νά ξέρουμε θετικά ἂν ὁ ἐχθρός σκοπεύει νά βαδίσει κατά τά Γρεβενά ἢ κατά τό Μέτσοβο.

— Οἱ ἄντρες μου εἶναι πεθαμένοι ἀπό τήν κούραση. Κοιτάξτε!

Τοῦ ἔδειξε τούς φαντάρους του, πού εἶχαν γείρει καταγῆς, ἔτσι ὅπως φοροῦσαν γυλιά, κράνος, παγούρι, κουβέρτα. Δέν εἶχαν τή δύναμη νά τά βγάλουν καί πέσανε σάν λιπόθυμοι. Ἀλλά τό θέαμα αὐτό δέν ἔκανε καμιά ἐντύπωση στόν ὑπασπιστή.

— Τί νά ποῦν οἱ δικοί μας, πού πολεμώντας ἀδιάκοπα ὀγδόντα ὥρες τώρα ἔχουν φτάσει στό ἔσχατο ὄριο τῆς ἀνθρώπινης ἀντοχής;

Ὁ ταγματάρχης δέν ἐπέμεινε, πῆγε πρός τό τάγμα, φώναξε τούς ὑπαξιωματικούς καί τούς ρώτησε:

— Χρειάζομαι δυό ομάδες γιά κάποια ἐπιχείρηση. Ποιός ἀπό σᾶς θά μοῦ φέρεي τή δική του;

Ὁ λοχίας Σπύρος, ὁ πρωταθλητής τοῦ πεντάθλου, ἔκαμε ἕνα βῆμα μπρός.

— Ἐγώ, εἶπε.

Ἀπό τόν ἀθλητισμό εἶχε τόν ἀγώνα μέσα στό αἷμα του, τόν διασκέδαζε ἡ ἰδέα τῆς μάχης. Πρίν φύγει ἀπό τήν Ἀθήνα, ἡ γυναίκα του, ἡ Εὐα, τόν εἶχε βάλει νά τῆς ὑποσχεθεῖ ὅτι δέ θά ριψοκινδύνευε, ἀλλά τούτη τή στιγμή εἶχε ξεχάσει τήν ὑπόσχεσή του.

Οἱ τριάντα ἄντρες δέν ἄργησαν νά συγκεντρωθοῦν. Ἄφησαν καταγῆς ὅ,τι περιττό βάρος εἶχαν, πῆραν ἀπό τρεῖς ἐπιθετικές χειροβομβίδες καί ἀνέβηκαν σέ μιά κορυφή, γιά νά δοῦν τόν τόπο τῆς ἐπιδρομῆς. Ὁ ὑπασπιστής τοῦ συντάγματος τούς ἔδειξε τό ὕψωμα πού εἶχαν σταματήσει ἰταλικές προφυλακές. Τούς ὄρισε τό δρόμο πού θά ἔπαιρναν γιά νά πᾶνε ὡς ἐκεῖ, ὕστερα τούς παράδωσε σ' ἕναν ἀνθυπολοχαγό κι ἕνα μεσόκοπο δεκανέα, ὡς ὁδηγό, τόν ἐθελοντή Βανᾶ. Ὅσους ἔπιαναν αἰχμαλώτους τούς διάταξε νά τούς φέρουν στή Μονή τῆς Κλαδόρνης, ὅπου τούς περίμενε ὁ συνταγματάρχης.

— Πῶς θά βροῦμε αὐτό τό μοναστήρι μέσα στή νύχτα;

— Ὁ ὁδηγός εἶναι ντόπιος. Τό ξέρει.

Κάθισαν γύρω στον άνθροπολοχαγό νά φάνε όσο νά σκοτεινιάσει. 'Από τό νοῦ τους δέ βγαίνει ἡ πρώτη ἐπιχείρηση πού τούς ἀνάθεσαν. Τρῶνε ἡσυχά, μολαταῦτα δέν ἔχουν τόν ἀέρα τῶν ἄλλων ἡμερῶν.

— Πῶς θά καταλάβουμε πότε πρέπει νά ἐπιτεθοῦμε;

—“Ὅ,τι κάνω ἐγώ, τούς ἀποκρίθηκε ὁ ἀνθροπολοχαγός, θά κάνατε κι ἐσεῖς.

— Καί ποῦ θά σέ βλέπουμε στά σκοτεινά;

— Δέ θά μέ βλέπετε, θά μ' ἀκοῦτε. “Ὅ,τι θέλω θά τό λέω σιγά στό διπλανό μου, αὐτός στό δικό του, κι ἔτσι θά τό μαθαίνει ὅλ' ἡ ἀλυσίδα.

‘Ὁ ἀνθροπολοχαγός ἦταν ἓνα παιδάριο εἴκοσι χρονῶν, κοντό κι ἀδύνατο, ἀπ' αὐτούς πού μόλις εἶχαν τελειώσει τή στρατιωτική σχολή, ἀλλά πολεμοῦσε τώρα τέσσερις μέρες καί γι' αὐτό τόν ἐμπιστεύτηκαν. Τούς εἶπε:

— Μή φοβᾶστε τούς Ἰταλούς. “Ὅπου τούς χτυπήσαμε, ἄς ἦταν καί περισσότεροι, τούς σταματήσαμε. Στή Βούρμπιανη πολεμήσαμε ἓνας πρὸς ἓξι ἀπὸ τό πρωί ὡς τό βράδυ καί δέ μᾶς σπίασανε. ‘Υποχωρήσαμε τή νύχτα κανονικά μέ τό ὑλικό καί τούς τραυματίες μας. “Αν ἔρθουν γρήγορα ἐνισχύσεις, θά τούς ἀναποδογυρίσουμε.

‘Ὁ Ἡπειρώτης Βανᾶς, ὁ ὁδηγός πού ἀκολουθοῦσε ἐθελοντῆς τό στρατό, τούς διηγήθηκε γιά τήν ἀρχή τῆς μάχης. Ἦταν βετεράνος τοῦ 1912-1922 κι ἔκανε τή σύγκριση:

— Πρὶν ἀρχίσει τό τουφεκίδι, δέ μ' ἄρεσε ἡ νέα γενιά. ‘Ὁ πόλεμος θέλει γερή καρδιά. “Ἐλεγα μέσα μου πῶς ἡ τωρινή νεολαία δέν κάνει γιά τίποτα. “Ἐβλεπα καί λιγοστοὺς τούς φαντάρους, δύο τάγματα μόνο σταλμένα νά κρατήσουν ὀλάκερο βουνό. Εἶπα πῶς θά διαλύονταν μέ τόν πρῶτο βομβαρδισμό. Καί τό ἓνα τάγμα μας στ' ἀλήθεια δέ βάσταξε, διαλύθηκε. Πίσω του τρέξαν σκιαγμένοι χωριάτες μέ τά μπογαλάκια τους, γέμισε ὁ τόπος κλάμα καί φῆμες. Πάρθηκαν, λέγαν, τά Γιάννενα. Πέσαν στό Μέτσοβο ἀλεξιπτωτιστές, φάνηκαν θεόρατα τάνκς πού σκαρφάλωναν γκρεμούς. Ξέσπασε πανικός. Μά ὁ συνταγματάρχης Δαβάκης μέ τό δεύτερο τάγμα στάθηκε καί πολέμησε. Πολέμησε σάν θεριό. “Ὅσος κι ἂν ἦταν ὁ ἐχθρός, αὐτός δέν τόν λογάριαζε παρά χιμοῦσε καταπάνω

του καί τόν χτυποῦσε. Νά ἴλεπες τοὺς νεοσύλλεκτους πῶς μάχονταν στά ὑψώματα τοῦ Ἑφταχωριοῦ, θά τοὺς φιλοῦσες τά χέρια. Ἐν τοὺς ἔφερναν οἱ χωριάτες νά φᾶν ἓνα κομμάτι ψωμί, ἔτρωγαν, εἰδάλλως ἔμεναν νηστικοί. Αὐτό τό τάγμα ξεθάρρεψε τοὺς δειλιασμένους, ψύχωσε τόν κοσμάκη καί τόν ἔκανε νά γυρίσει πίσω στόν ἀγώνα. Τώρα ὅλοι βοηθᾶνε, ἄλλος μέ τουφέκι, ἄλλος μέ πέτρες.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

20. Η ΠΕΙΝΑ

‘Ο Τάκης, τ’ ἀλητάκι,
μιά λιπόσαρκη γατούλα,
πού στά χρόνια τά καλά τή λέγαν Γιούλα,
κι ὁ Μοῦργος, τό μαντρόσκυλο,
πού ἔχει στά σκέλια τήν οὐρά,
σ’ ἓνα σκουπιδοτενεκέ
ψάχνουν νά βροῦνε
λίγο ψωμάκι,
ἓνα κοκαλάκι:
κάτι
νά βολευτοῦνε.

Μά ποῦ ψωμί,
ποῦ κόκαλο;
Ἄδικοι κόποι, μάταιες ἐλπίδες.
Ἐλπίδες στά σκουπίδια,
μόνο ἐλπίδες.

Καί λέει ὁ Τάκης:
— Πῶς πονῶ,
ἐδῶ πονῶ
στά σπλάχνα· κι ἄχ!
τά πόδια πιά δέ μέ βαστᾶνε.

— Νιάρ νιάρ,
ἀκούγεται ἡ Γιούλα θλιβερά,
κι ὁ Μοῦργος λυπημένος
ἀργοσαλεύει τήν οὐρά.

Νιάρ νιάρ.
Ποιός ξέρει τί νά λέει ἡ Γιούλα
κι ὁ Μοῦργος τί νά σκέφτεται,
καθώς
γέρνει ὁ Τάκης, τ’ ἀλητόπαιδο, χλωμός.

Κι ἐνῷ φυσοῦν ἄγριοι ἀγέρες, βουεροί,
καί τό σκοτάδι γύρω ὄλο πυκνώνει,
Θεὲ τῶν ἀλητῶν,
Θεὲ τῆς Γιούλας καί τοῦ Μούργου,
πονᾶ ὁ Τάκης, τ' ἀλητάκι,
καί κρυώνει.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Σέ ποιά ἐποχή ἀναφέρεται τό ποίημα καί τί ξέρετε γι' αὐτήν;
2. Στό 'Αναγνωστικό τῆς Πέμπτης ὑπάρχει τό διήγημα τοῦ 'Ηλία Βενέζη «Χρονικό τοῦ 1942». Σέ ποιά παράγραφό του ἀντιστοιχεῖ αὐτό τό ποίημα;
3. Πῶς ζωντανεύει τό ἴδιο θέμα ὁ ποιητής;
4. Συγκεντρῶστε ὅ,τι λέει ὁ ποιητής
— γιά τόν Τάκη
— γιά τή Γιούλα
— γιά τό Μούργο
— γιά τήν ὥρα
— γιά τόν καιρό.
5. Εἶναι ἓνα ποίημα σέ παλιά ἢ σέ νέα μορφή; Τί κρατᾷ ἀπό τήν παλιά καί τί ἔχει καινούριο;
6. Δοκιμάστε νά δώσετε αὐτό τό ποίημα μέ μιᾶ ζωγραφική σύνθεση.

21. ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Τή χρονιά πού μᾶς πέρασε, τὰ παιδιά τῆς Κύπρου δέν εἶχαν σχολειά. Μάθαιναν ὅπως ὅπως τὰ γράμματα, σ' ἐκκλησιές ἢ σέ σπίτια, καθὼς τότε, στίς ἐποχές τῶν πολυχρονεμένων σουλτάνων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Νά λοιπόν πού μπορεῖ καί νά ξαναγίνεται πότε πότε ἡ 'Ιστορία!

Ἦρθε ἡ ὥρα νά δώσουν ἐξετάσεις, νά πάρουν ἓνα χαρτί, νά περάσουν ἀπό τή μιά τάξη στήν ἄλλη ἢ καί ν' ἀπολυθοῦν ὅσοι εἶχαν φτάσει στό τέρμα ἑνός κύκλου σπουδῶν.

Ἐνα παιδάριο στή Λευκωσία δέν πρόφτασε νά συμπληρώσει τίς ἐξετάσεις του. Τοῦ ἔλειπαν δύο μαθήματα, τὰ Νέα Ἑλληνικά καί ἡ 'Ιστορία, ὅταν, σέ μιά μαχητική διαδήλωση, ὅπου μέ πρό-

Θυμη καρδιά ἔκαμε τό ἑλληνικό του χρέος, τό χρέος πρὸς τὸν ἑαυτό του, πρὸς τοὺς προγόνους, οἱ Ἕλληνες τὸ ἔπιασαν καὶ τό ῥιξαν σέ μπουντρούμι ἀνήλιαγο, μέ τό σκοπό νά τό δικάσουν.

Ὁ νεανίσκος μήτε φυλακή μήτε δίκη λογάριάζε. Θυμόταν μονάχα πὼς τοῦ ἔλειπαν δυό μαθήματα γιὰ νά συμπληρώσει τίς ἐξετάσεις του. Κι ἔκαμε ἀναφορά στό διοικητὴ τῆς φυλακῆς καὶ παρακάλεσε νά τὸν ἀφήσουν, γιὰ μιά καὶ μόνη μέρα, νά βγεῖ, νά πάει στό δάσκαλό του, νά κάμει τό ἄλλο, ἐπίσης μεγάλο, ἑλληνικό του χρέος πρὸς τὴν παιδεία καὶ νά ἐπιστρέψει — φυσικά, μ' ἐπιτήρηση: μέ τό δεσμοφύλακα στό πλάι του. Ὁ διοικητὴς δὲν ἔσπερξε νά ἐκπληρώσει τὴν ἐπιθυμία τοῦ νεανίσκου. Καὶ τότε συλλογίστηκε νά ζητήσῃ κάτι ἄλλο ἐκεῖνος: νά ῥθει ὁ δάσκαλος στὴ φυλακή.

Ὁ δάσκαλος ἦρθε. Ἐφεραν τὸ παιδάριο στό «έντευκτήριο» τῆς φυλακῆς, ἓνα διαμέρισμα ἐπίσης ἀνήλιαγο, ἐπίσης ἀπαίσιο, ὅπως κι ἡ λοιπὴ φυλακή. Μὲ τὰ χέρια σιδεροδεμένα. Ἀνάμεσα σέ δυό δεσμοφύλακες: τὸν ἓναν Τοῦρκο, τὸν ἄλλο Ἕλληνα. Τοῦ ἔλυσαν τὰ χέρια. Ὁ δάσκαλος ἄπλωσε μπρὸς του τὰ χαρτιά, τοῦ ἔδωσε μολύβι νά γράφει, περίμενε, μέ τὴν καρδιά γεμάτη λυγμούς, νά ξεμουδιάσουν τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ — γιὰ νά πληρωθεῖ ὁ τύπος. Τὸ παιδί πῆρε τὸ μολύβι, ἔγραψε. Ἔτσι, ὅπως τότε. Πού καθόταν ἡσυχα ἡσυχα στό θρανίό του κι ὁ ἥλιος ἔμπαινε πρόσχαρος ἀπὸ τὰ μεγάλα παράθυρα κι ἦταν ἀνοιξη καὶ τὰ χελιδόνια τιτίβιζαν καὶ τὰ δέντρα θροοῦσαν ἀπόδω. Ἐγραψε, τέλειωσε. Ὁ δάσκαλος προχώρεσε στὴν προφορικὴ ἐξέταση.

— Πρῶτα τὰ Νέα μας Ἑλληνικά, τοῦ εἶπε.

Τὸν ρώτησε:

— Ποιὸς εἶναι ὁ ποιητὴς πού πιό πολύ σοῦ ἀρέσει;

Ὁ νεανίσκος ἀποκρίθηκε:

— Ὁ Διονύσιος Σολωμός.

— Τί ἔγραψε ὁ Σολωμός;

— Τὸν «Ὕμνο εἰς τὴν Ἑλευθερίαν.»

— Μήπως θυμᾶσαι καμιά στροφή;

— Μάλιστα!

Κι ὁ νεανίσκος ἄρχισε ν' ἀπαγγέλλει μέσα στὴ φυλακή, ἀνάμεσα στοὺς δεσμοφύλακες, πού ἐκπροσωποῦσαν τοὺς παλιούς

καί τούς νέους τυράννους, μέ καθάρια κι ἀποφασιστική φωνή:

‘Απ’ τά κόκαλα βγαλμένη
τῶν ‘Ελλήνων τά ιερά,
καί σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη...

Δέν πρόφτασε νά κλείσει τό τετράστιχο. ‘Ο Τοῦρκος τοῦ πέρασε στά χέρια τά σίδερα. ‘Ο “Αγγλος τόν ἔσπρωξε μέσα. ‘Ο δάσκαλος ἀναλύθηκε σέ λυγμούς.

“Υστερ’ ἀπό λίγον καιρό οἱ δυνάστες τῆς Κύπρου τόν ἔδιωξαν τό δάσκαλο ἀπό τό νησί. Προφορική ἐξέταση στήν ‘Ιστορία δέν πρόφτασε νά κάμει. Γιατί νά κάμει; Τήν ‘Ιστορία τή γράφει ὁ ἴδιος, ἔχει γίνει πιά ‘Ιστορία ὁ ἴδιος...

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

(‘Από ἄρθρο τυπωμένο στήν ἐφημερίδα
«Ἐλευθερία» στίς 7 Ὀκτωβρίου 1956)

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Κάποιος ἔχει πειῖ ὅτι ἡ κεντρική ἰδέα αὐτοῦ τοῦ κειμένου εἶναι: «Οἱ Ἕλληνες ἀπό τριάντα αἰῶνες γράφουν τήν ‘Ιστορία τους, μιά ἑνδοξη ‘Ιστορία· καί ἡ ‘Ιστορία τους (μαζί μέ τά Ἑλληνικά Γράμματα) τούς βοηθοῦν νά τή συνεχίσουν ἐπάξια.»

Τί θέλει νά πει; Συμφωνεῖτε μαζί του;

22. ΕΥΑΓΟΡΑΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΔΗΣ

‘Ο Δωδεκανήσιος Φώτης Βαρέλης έγραψε τό ποίημα αυτό τό 1957 γιά εκείνον τόν Κύπριο μαθητή τής Ε΄ γυμνασίου πού κρεμάστηκε από τούς Άγγλους γιά τήν έθνική του δράση. ‘Ο ραδιοσταθμός τής Λευκωσίας τό μετέδωσε τότε ώς δημοτικό κυπριακό τραγούδι.

Έψές πουνρό* μεσάνυχτα στής φυλακής τή μάντρα
μές στής κρεμάλας τή θελιά* σπαρτάραγε ό Βαγόρας.
Σπαρτάρησε, ξεψύχησε, δέν τ΄ άκουσε κανένας.

‘Η μάνα του ήταν μακριά, ό κύρης* του δεμένος,
οί νιοί συμμαθητάδες του μαύρο όνειρο δέν είδαν,
ή νιά πού τόν όρμήνευε δέν είχε νυχτοπούλι.

Έψές πουνρό μεσάνυχτα θάψαν τόν Εύαγόρα.
Σήμερα Σάββατο ταχιά* όλη ή ζωή σάν πρῶτα.
Έτοῦτος πάει στό μαγαζί, εκείνος πάει στόν κάμπο,
ψηλώνει ό χτίστης έκκλησιά, πανί άπλώνει ό ναύτης,
καί στό σκολειόν ό μαθητής συλλογισμένος πάει,
χτυπά κουδούνι, μπαίνουνε στήν τάξη του ό καθένας.
Μπαίνει κι ή πρώτη ή άταχτη κι ή τρίτη πού διαβάζει,
μπαίνει κι ή πέμπτη άμίλητη, ή τάξη του Εύαγόρα.
— Παρόντες όλοι;

— Κύριε, ό Εύαγόρας λείπει.

— Παρόντες, λείε ό δάσκαλος· καί μέ φωνή πού τρέμει:

— Σήκω, Εύαγόρα, νά μάς πείς έλληνική ιστορία.

‘Ο δίπλα, ό πίσω, ό μπροστά, βουβοί καί δακρυσμένοι,
αναρρωτιούνται στήν αρχή, ὥσπου ή σιωπή τούς κάμνει
νά πέσουν μ΄ αναφιλητά* έτοῦτοι κι όλη ή τάξη.

πουνρό: πρωί

θελιά: θηλιά

κύρης: πατέρας

ταχιά: πρωί (τής επομένης)

αναφιλητά: κλάματα μέ λυγμούς

— Παλληκαρίδη, ἄριστα, Βαγόρα, πάντα πρῶτος,
στούς πρώτους πρῶτος, ἄγγελε πατρίδας δοξασμένης,
σύ μέχρι χθές τῆς μάνας σου ἐλπίδα κι ἀποκούμπι*,
καί τοῦ σχολειοῦ μας σήμερα Δευτέρα Παρουσία.
Τά 'πε κι ἀπλώθηκε σιωπή πά 'στά κλαμένα νιάτα,
πού μπρούμυτα γεμίζανε τῆς τάξης τά θρανία,
ἔξω ἀπ' ἐκεῖνο τ' ἀδειανό, παντοτινά γεμάτο.

ΦΩΤΗΣ ΒΑΡΕΛΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ἀπό ποιούς στίχους τοῦ ποιήματος βγαίνει ὅτι:

- ὁ ἀπαγχονισμός τοῦ Εὐαγόρα ἐγίνε κρυφά·
- ἡ μάνα καί ὁ πατέρας του δέν ἦταν ἐκεῖ; ποῦ βρίσκονταν;
- τό μυαλό τῶν συμμαθητῶν του δέν εἶχε πάει στό κακό·
- ἡ ζωή καί μετά τό θάνατο τοῦ Εὐαγόρα κυλάει τό δρόμο της·
- οἱ συμμαθητές του φαίνεται πῶς κάτι μαθαίνουν·
- γιά τό δάσκαλό του ὁ Εὐαγόρας εἶναι παρών·
- ὁ Εὐαγόρας εἶπε ἱστορία καί τήν εἶπε ἄριστα.

2. Γιατί ἄραγε;

— Γιατί ἡ μάνα καί ὁ πατέρας του δέν μπορούσαν νά εἶναι κοντά του τήν ὥρα τοῦ μαρτυρίου του;

— Γιατί ὁ συμμαθητής του πηγαίνει στό σχολεῖο συλλογισμένος καί ἡ πέ-
μπτη τάξη μπαίνει ἀμίλητη;

— Γιατί ὁ δάσκαλος θεώρησε τόν Εὐαγόρα παρόντα, τόν σήκωσε φανταστι-
κά στήν Ἑλληνική Ἱστορία καί τοῦ ἔβαλε ἄριστα;

— Γιατί ὁ ποιητής λέει ὅτι τό ἀδειανό θρανίο τοῦ Εὐαγόρα εἶναι παντοτινά
γεμάτο;

ἀποκούμπι: στήριγμα

23. ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

‘Ο Κύπριος ποιητής Κώστας Μόντης έγραψε δίστιχα, σάν εκείνα πού χρησιμοποιούσε ό λαός στά μοιρολόγια του, γιά νά θρηνήσει τό κακό πού βρήκε τήν Κύπρο μέ τήν τουρκική είσβολή του 1974. Τά τέσσερα πρώτα δίστιχα αναδίνουν πολλή απέλπισία, αλλά ή έλπίδα πού κελαηδεί στό τελευταίο του δίνει κουράγιο.

‘Οση χαρά μᾶς χάριζες κι ὅσο ὄνειρο κι έλπίδα
τόσο καημό μᾶς πότισες, μικρή γλυκιά πατρίδα.

Θρηνῶ τόν Πενταδάχτυλο τόν τουρκοπατημένο
θρηνῶ τ’ ἀμούστακο παιδί τ’ ἀδικοσκοτωμένο.

Καρδιά, πού πρίν δέ λύγιζες, πῶς τόσο πιά λυγίζεις,
καρδιά πού δέ μ’ ἀπέλπιζες, πῶς τόσο μ’ ἀπελπίζεις;

Τόσο καημό μοῦ φόρτωσαν πού πῶς νά τόν σηκώσω,
τέτοιο μαχαίρι στήν καρδιά πῶς νά τό ξεκαρφώσω;

‘Ομως έλπίδα κελαηδᾷ, μικρό πουλάκι έλπίδα,
πῶς εἶν’ ἀδούλωτη βαθιά μέσ’ στήν καρδιά ή πατρίδα.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΜΑΣ ΠΙΣΤΗ

24. ΔΟΞΑΖΩ ΤΟ ΘΕΟ

Δοξάζω τό Θεό γιατί μ' ἔκαμε ἄνθρωπο·
γιατί μ' ἔβαλε πιά πάνω ἀπό τ' ἄλλα πλάσματά Του·
γιατί Τόν βρῆκα σύντροφο στό ψάρεμα,
στ' ἀμπέλι, ὅταν κουβάλαγα τό μοῦστο,
στ' ἀγώι, ὅταν γύρναγα σφυρίζοντας,
καί γιατί μ' ἔπλασε γιά νά εἶμ' ἐλεύθερος.

Μά πιά πολύ Τόνε δοξάζω, πού μοῦ κράταγε
τό καλάμι μου, ὅταν ἔβοσκα τίς γίδες μας,
καί τό τουφέκι μου, ὅταν πολεμοῦσα γιά τόν τόπο μου.

ΠΑΝΟΣ ΣΠΑΛΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ ποιήματος μοιάζει μέ ξωμάχος. Ἀπό ποῦ βγαίνει αὐτό;
2. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ ποιήματος νιώθει τό Θεό πολύ κοντά του, σάν ἓνα πολυ οἰκεῖο πρόσωπο. Ἀπό ποῦ φαίνεται αὐτό;
3. Ὁ Θεός στάθηκε κοντά του, στόν καθημερινό του μόχθο. Τόν δοξάζει γι' αὐτό. Ἀλλά τόν δοξάζει καί γιά τρία ἀκόμα πράγματα. Ποιά εἶναι αὐτά; Ἐσύ ποιο ἀπ' ὅλα θεωρεῖς πιά σπουδαῖο καί γιατί;

25. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Οι γονεῖς μου ἀγαποῦσαν μέ ἀληθινό πάθος τή μικρή μας πατρίδα, τό νησί μας. Δέν τό ξεχνοῦσαν ποτέ. Ἔτσι, ἐκτός ἀπό τίς καλοκαιρινές μας διακοπές, καί κάθε ἄλλη φορά πού μᾶς δινόταν εὐκαιρία μᾶς ἐπαιρναν καί πηγαίναμε στό νησί, ἔστω καί γιά λίγες μέρες.

Ἐκείνη τή χρονιά, ὅπως ὁ χειμώνας ἦταν μαλακός — Δεκέμβρης μήνας κι ἔμοιαζε σάν γλυκύτατος Ὀκτώβρης — ὁ πατέρας ἀποφάσισε νά πᾶμε νά περάσουμε τίς διακοπές τῶν Χριστουγέννων στό νησί. Ἡ μητέρα δέχτηκε τήν ἀπόφαση μέ περισσή χαρά. Καταγόταν ἀπό τό ἴδιο χωριό, ἔτσι ἐνιωθε κι ἐκείνη τήν ἴδια ἀγάπη γιά τόν τόπο, εἶχε τίς ἴδιες σχεδόν παιδικές ἀναμνήσεις, ἤξερε τό ἴδιο τά ἦθη καί τά ἔθιμα τοῦ νησιοῦ.

Εἶναι ἀλήθεια μεγάλη εὐτυχία νά κατάγεται ἓνα ζευγάρι ἀπό τόν ἴδιο τόπο. Τώρα πού οἱ πολιτεῖες μεγάλωσαν, πού οἱ συγκοινωνίες πύκνωσαν, πού οἱ ἄνθρωποι πᾶνε κι ἔρχονται ἀπό τόπο σέ τόπο, εὐκολα ἢ μᾶλλον τό ἴδιο εὐκολα ξεριζώνονται ἀπό τήν πατρίδα τους, οἱ γάμοι μεταξύ ξένων εἶναι πιο πολλοί, πιο πυκνοί. Ὅμως τά χρόνια ἐκεῖνα οἱ ἄνθρωποι προτιμοῦσαν νά παντρεύονται μέ συντοπίτισσές τους. Τό πρόσταζε καί ἡ παλιά παροιμία, πού πάει πιά, κοντεύουμε στίς μέρες μας νά τήν ξεχάσουμε:

*Παπούτσι ἀπό τόν τόπο σου
κι ὅς εἶν' καί μπαλωμένο.*

Ἡ μητέρα λοιπόν ἐνιωθε τήν ἴδια λαχτάρα μέ τόν πατέρα γιά τό νησί της, τήν ἴδια νοσταλγία καί, φυσικά, τήν ἴδια χαρά ὅσες φορές τῆς δινόταν ἡ εὐκαιρία νά «πεταχτεῖ» — ὅπως ἔλεγε — ἐκεῖ:

— Καλέ Δημήτρη, δέν πεταγόμαστε ὥς τό χωριό;

— Καί δέν πεταγόμαστε, Δέσποινά μου!

Φυσικά, τό «πέταγμα» ἦταν ἓνας λόγος. Γιατί τότε ὄχι ἀεροπλάνα δέν ὑπῆρχαν ἀκόμη, γιά νά μεταφέρουν ἀπό τήν Ἀθήνα στό πιο μακρινό μέρος τῆς Ἑλλάδας μέσα σέ μιάμιση ὥρα, ἀλλά καί τά βαπόρια ἦταν ἀργά καί μικρά. Μόλις ἐπαιρναν ἑφτά ὀχτώ μίλια τήν ὥρα. Ἔτσι, ἀπό τόν Πειραιά ἕως τό νησί μας τό «πέταγμα» διακοῦσε καμιά δεκαπενταριά ὥρες!

Θυμοῦμαι πῶς τό καλύτερο βαπόρι τῆς γραμμῆς ἦταν τότε τό «Πέλοψ». Ἦταν ἓνα μεγάλο, πλατύ βαπόρι, μέ σκοῦρο χρῶμα, σχεδόν ὀλόμαυρο, ἓνα βαρύ βαπόρι αὐστηρό, λίγο ἄχαρο! Ἀλήθεια! καί τά βαπόρια, ὅπως καί τά σπίτια, ἔχουν τή φυσιογνωμία τους σάν ζωντανά. Ἀλλά εἶναι βαριά, βλοσυρά, αὐστηρά, ἄλλα ἐλαφρά, κομπά, χαριτωμένα. Ἐλαφρό καί χαριτωμένο ἦταν, παραδείγματος χάριν, τό «Πανελλήνιον», μέ σκαρί ὠραῖο, μέ μιά κομπή γοργόνα στό ποδόσταμο τῆς πλώρης καί μέ χρῶμα ἀνοιχτογάλαζο, πού τοῦ ἔδινε ἓνα ὕφος νεανικό! Ὅμως τό «Πανελλήνιον» ἦταν «μποτζιάρικο», δέν ἄντεχε δηλαδή στίς τρικυμίες, πολύ κουνοῦσε, ἐνῶ ὁ «Πέλοψ» ἦταν βαπόρι σταθερό, ἀσφαλές, καλό γιά τό χειμῶνα. Οἱ γονεῖς μας λοιπόν ἀποφάσισαν τό ταξίδι μας νά γίνει μέ τόν «Πέλοπα». Αὐτός ἔφευγε ἀπό τόν Πειραιά γιά τά νησιά μας τήν προπαραμονή τῶν Χριστουγέννων. Ἔτσι, θά φτάναμε στό νησί μας τήν παραμονή ἀκριβῶς τῆς μεγάλης μας γιορτῆς, θά εἴμαστε ἐκεῖ τήν ὥρα πού ἔπρεπε.

Πραγματικά, τό δειλινό τῆς προπαραμονῆς ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ἐμεῖς τά δύο παιδιά, καί ἡ Ἑλενίτσα ἡ ψυχοκόρη μας, ἀφοῦ χαρήκαμε τήν κάθοδό μας στόν Πειραιά μέ τόν Ἠλεκτρικό — ἦταν τότε καί μόνον αὐτό μιά ὠραία καί διασκεδαστική ἐκδρομή — ἐπιβιβαστήκαμε στόν «Πέλοπα». Ἐγκατασταθήκαμε στήν καμπίνα μας καί ὕστερα ὅσο τό πλοῖο ἦταν ἀκόμα ἀραγμένο στό λιμάνι, ἀνεβήκαμε στό κατάστρωμα, ὅπου χαρωπά μᾶς ὑποδέχτηκαν οἱ καλοί, οἱ ἀπλοί συμπατριῶτες τῆς τρίτης θέσεως. Φτάσαμε καί ἔως τή γέφυρα τοῦ καπετάνιου, πού ἦταν γνωστός τοῦ πατέρα, καί μᾶς ἄφησε νά περάσουμε στό ἄδυτο σχεδόν, στό προφυλαγμένο μέ κάγκελα διαμέρισμα τῆς κυβερνήσεως τοῦ πλοίου μέ τή μεγάλη πυξίδα, τό τιμόνι καί τά ἄλλα μηχανήματα.

Ὑστερα, ὅταν τό πλοῖο ἔσυρε τίς ἄγκυρες καί οἱ ρυθμικοί παλμοί τῆς μηχανῆς ἄρχισαν νά τό δονοῦν, δίνοντάς του ζωή καί κίνηση, ὁ πατέρας ἔδωσε τό πρόσταγμα:

— Παιδιά, στήν καμπίνα σας! Στίς κουκέτες σας!

Ἡ μητέρα θέλησε νά μᾶς κρατήσῃ λίγο ἀκόμη στό σαλόνι, ὅπου μιά δύο συμπολίτισσες κυρίες κι ἐκεῖνη, εἶχαν κάμει μιά καλή συντροφιά.

— Δέν τά ἀφήνεις λίγο ἀκόμη, Δημήτρη μου;

Τότε άκούσαμε τόν πρώτο άνήσυχο λόγο:

—‘Ο καιρός θά φρεσκάρει, Δέσποινα. Φοβοῦμαι πώς θά κουνηθοῦμε κάμποσο. Καλύτερα νά πᾶς νά τακτοποιήσεις τά παιδιά.

‘Η μητέρα ἔριξε δυό τρεῖς φοβισμένες ματιές στόν πατέρα, πού δέ μᾶς ξέφυγαν. Φυσικά, πήραμε άμέσως δρόμο, κατεβήκαμε κάτω στίς καμπίνες καί, πρίν άκόμη τό πλοῖο άνοιχτεῖ στό πέλαγος, εἶχαμε όριζοντιωθεῖ στίς κουκέτες μας. ‘Ομως δέν τή γλιτώσαμε. Πρώτη ἡ ‘Ελενίτσα, πού ἦταν πιά βουνίσια καί πιά ἄμαθη άπό θάλασσα, ἄρχισε λίγο λίγο ν’ άναστενάζει, ὕστερα νά ιδρώνει, νά βογγᾷ, νά νομίζει πώς θά πεθάνει, καί τέλος νά λυτρώνεται γιά μιά στιγμή μέ τόν έμετό κι ὕστερα πάλι καί πάλι, ὥσπου στό τέλος, έξουθενωμένη καί μισοπεθαμένη πιά, παραδόθηκε σέ ἓνα εἶδος ὕπνου, πού ἦταν μιά νάρκη άρρώστιας. ‘Εμεῖς κρατήσαμε περισσότερο. ‘Αλλά ἦρθε καί ἡ σειρά μας. Καί μόνον ἡ μητέρα καί ὁ πατέρας, πού δέν τούς πείραζε ἡ θάλασσα, ἔμειναν ἄγρυπνοι κοντά μας, νά μᾶς σφουγγίζουν τά κάθιδρα μέτωπα καί νά μᾶς δροσιίζουν τό στόμα μέ λίγο λεμόνι, πού άκόμη νομίζω πώς νιώθω στό στόμα τή στυφή γεύση του.

* * *

‘Όταν ξημέρωσε ἡ παραμονή τῶν Χριστουγέννων καί σιγά σιγά άπό τό φιλιστρίνι γλυκοχάραζε τό λιγοστό χειμωνιάτικο φῶς τῆς αὐγῆς, ὁ πατέρας άνέβηκε στή γέφυρα «νά πάρει λίγο άέρα». Γυρίζοντας στήν καμπίνα μας ἔφερε μαζί μέ τή δροσιά καί τήν άλμύρα τῆς φουρτουνιασμένης θάλασσας καί τήν παρήγορη πληροφορία πώς ὁ καιρός θά μαλακώσει:

— Μή φοβᾶστε, παιδιά! Κουράγιο, παιδιά! ‘Όπου καί νά ‘ναι, πιάνουμε τούς κάβους τοῦ νησιοῦ κι ὕστερα ἡ θάλασσα θά μαϊνάρει...

‘Ωστόσο, τό καράβι μας πάλευε πάντα δυνατά μέ τή φουρτούνα. Τό άκούγαμε ν’ άγκομαχᾷ, νά δέχεται τά χτυπήματα τῶν κυμάτων, πού πολλές φορές πλατάγιζαν καί ἔως επάνω στό κατάστρωμα. Κάποτε κάποτε κανένα γυαλικό στήν τραπεζαρία τοῦ πλοίου, κανένα δέμα, ἔπεφταν καί μᾶς τρόμαζαν.

— Μή φοβᾶστε, παιδιά! Κουράγιο καί φτάσαμε!

‘Αληθινά! Μᾶς φάνηκε άπό τούς πιά γλυκοῦς ἤχους, πού ἔτυχε

ν' ακούσουμε έως τότε στή ζωή μας, τό βραχνό, τό παρατεταμένο σφύριγμα τής σειρήνας του βαποριού, πού, ύστερα από μερικές ώρες, ανάγγελλε πώς πλησιάζαμε στο λιμάνι του νησιού μας. Τό μπότζι μαλάκωσε αρκετά, τό κύμα τώρα χτυπούσε μέ πιό απαλό παφλασμό τά πλευρά του πλοίου, θόρυβος καί κίνηση καί δμιλίες ανθρώπων ακούστηκαν στο κατάστρωμα.

Λοιπόν, ό αγαπημένος μας πατέρας είχε δίκιο. Τόν φανταστήκαμε, μέσα στήν έξουθένωσή μας, φύλακα-άγγελο, θαυματουργό καί στοργικό προστάτη, πού είχε γιά χάρη μας τή δύναμη κι αὐτήν ακόμη τή θάλασσα νά γαληνέψει, κι αὐτό ακόμη τό ταξίδι νά συντομέψει!

* * *

“Όμως αλίμονο! Δέν ἦταν γραμμένο νά ξεμπαρκάρουμε τό πρωινό ἐκεῖνο στήν πατρίδα, νά βρεθοῦμε τή νύχτα τῶν Χριστουγέννων στήν ἐκκλησία του αγαπημένου μας πατρικοῦ καί μητρικοῦ χωριοῦ! “Αν ό καλός μας καπετάνιος του «Πέλοπος» κατάφερε παρόλη τήν τρικυμία νά σταθεῖ «ἀρόδο» στ’ ἀνοιχτά του λιμανιοῦ, οἱ βάρκες δέν μπόρεσαν νά φτάσουν ὡς τό πλοῖο. ‘Ο ἐνάντιος καιρός, πού τάραζε πολύ καί τά νερά του λιμανιοῦ, τίς ἐμπόδισε. “Ετσι, τό καράβι μας, ὕστερα ἀπό λίγη ἄκαρπη ἀναμονή, ἀνοίχτηκε πάλι στο πέλαγος. “Επλεε τώρα πρὸς ἄλλο νησί, πρὸς ἀσφαλέστερο λιμάνι. “Ηταν, φαίνεται γραφτό νά κάνουμε αὐτή τή χρονιά Χριστούγεννα στή θάλασσα!

“Όταν τό καράβι μας, περασμένα πιά μεσάνυχτα, ἔριξε ἄγκυρα σ’ ἓνα περίφημο φυσικό λιμάνι τῶν Κυκλάδων, ό καπετάνιος, ἡσυχος τώρα κι ἐλεύθερος, κατέβηκε στο σαλόνι τής πρώτης θέσεως καί διέταξε τούς καμαρότους ν’ ἀνάψουν ὅλα τά φῶτα, νά ρίξουν λάδι σ’ ἓνα λαδοκάντηλο, πού αἰωρεῖτο ακόμη λίγο μπρὸς σ’ ἓνα ἀργυροστόλιστο εἰκόνισμα τής Θεοτόκου μέ τό Θεῖο Βρέφος στήν ἀγκάλη, καί νά τό ἀνάψουν, καί νά γυρίσουν ὅλο τό πλοῖο, κουδουνίζοντας χαρμόсуна τά μικρά καμπανάκια πού χρησιμοποιοῦν στά βαπόρια γιά νά σημάνουν τήν ὥρα τής ἀλλαγῆς τής βάρδιας ἢ του φαγητοῦ καί νά συνάξουν ἔτσι ὅσους ἐπιβάτες εἶχαν μείνει — ἀρκετοί εἶχαν βγεῖ στο μεταξύ σ’ ἓνα δυό μικρά νησιά πού μπόρέσαμε κι ἀράξαμε — στο σαλόνι:

—“Όλους τούς έπιβάτες! πρόσταξε. Καί τής πρώτης καί τής δεύτερης καί τής τρίτης! Καί τό πλήρωμα έξόν τίς βάρκες!

* * *

Τά καμπανάκια ήχοϋσαν γλυκά γλυκά μέσα στήν άτρεμη ήσυχία τής αύγής κι οί έπιβάτες πρόβαιναν ένας ένας στό σαλόνι, άλλοι κεφάτοι καί άκμαίοι, άλλοι ώχροί καί κουρασμένοι άπό τή θαλασσοταραχή καί τή ναυτία. Οί καημένοι οί έπιβάτες τής τρίτης θέσεως έμπαιναν μέ κάποια δειλία στό σαλόνι. “Υστερα, βλέποντας τήν πρόσχαρη ύποδοχή άπό τό πλήρωμα, άναχουχουλιάζονταν μέ πολλή εύχαρίστηση, άπολαμβάνοντας τή ζεστασιά χαρούμενα.

“Όταν όλοι σχεδόν οί έπιβάτες — έξόν δυό τρείς άρρωστες γυναίκες καί μερικά κοιμισμένα παιδάκια — συνάχτηκαν στό σαλόνι, ό πλοίαρχος έδειξε πώς πρέπει νά γίνει κάποια σιγή κι ένας καλλίφωνος άξιωματικός τοϋ πλοίου έψαλε τό χαρμόσυνο τροπάριο:

‘Η Γέννησίς σου, Χριστέ ό Θεός ήμΰν...

“Υστερα, ό ίδιος ό πλοίαρχος μέ εύλάβεια πολλή έκανε πρΰτος τό σταυρό του καί μέ τή βαριά, αλλά γλυκιά, φωνή του άρχισε νά ψέλνει κι αύτός άλλο τροπάριο, προτρέποντας μέ πλατιά άναφτερουγίσματα τΰν χειρΰν του όλους τούς έπιβάτες νά ψέλνουν μαζί του:

‘Η Παρθένος σήμερον τόν υπερούσιον τίκτει...

Αύτή ήταν ή πιό συγκινητική στιγμή τής έορτής. Στά πρόσωπα όλων μας ή αναπόληση τής θείας ώρας τής Γεννήσεως τοϋ πράου Υίου τοϋ Θεοϋ καί τό άπλό αύτό δοξολόγημά της άπό λίγους θαλασσοδαρμένους ταξιδιωτες σ’ έναν έρημικόν όρμο τΰν Κυκλάδων, σκόρπισε ένα ίλαρό φΰς γαλήνης καί έγκαρτερήσεως. Είχαμε τώρα ξεχάσει τήν τρικυμία καί τή ναυτία, καί τό άπάνεμο λιμάνι τοϋ μικροϋ νησιοϋ θύμιζε πολύ παραστατικά σέ μās τό ζεστό καταφύγιο τής Βηθλεέμ, τό άσήμαντο, αλλά φιλόξενο σπήλαιο, όπου ό Ναζωραΐος μιά τέτοια νύχτα έρχονταν στόν κόσμο γιά νά εύαγγελισθεΐ τήν ειρήνη καί τή γαλήνη μεταξύ τΰν ανθρώπων.

“Ετσι καί τώρα πιστέψαμε πώς ή γαλήνη θά ’ρθεΐ σέ λίγο νά μās ξεκουράσει, πώς τά τρέμοντα άστρα θά φανοϋν καί πάλι στόν οϋρανό.

Καί πραγματικά! Σιγά σιγά ό καιρός μαλάκωσε, ό άνεμος έσπασε, τό πλοίο μας σήκωσε άγκυρα γιά τό ταξίδι τοῦ γυρισμοῦ, πού θά μάς έφερνε τό δειλινό πάλι στό λιμάνι τοῦ δικοῦ μας νη-
σιοῦ.

Άργά τό βράδυ αποβιβαστήκαμε στό νησί μας, λίγο ζαλισμέ-
νοι, άκόμη καί κουρασμένοι, αλλά πανευτυχεῖς. Καί ἦταν μιά από
τίς ωραιότερες σοῦπες, πού έχω φάει στή ζωή μου, ή σοῦπα πού
ή καλή μας θεία, ή Σόφη, μάς σέρβιρε τό βράδυ στό ἥσυχο καί...
άκίνητο σπίτι μας. Ὑστερα, στά ζεστά κρεβάτια μας εἶχαμε πάλι
γιά λίγο τήν αἴσθηση πώς οἱ τοῖχοι κλυδωνίζονταν γύρω μας, άλ-
λά σιγά σιγά ό ὕπνος ἦρθε καί έκλεισε εὐχάριστα τά κουρασμένα
βλέφαρά μας.

Άπό τότε έχω βέβαια ζήσει πολλά εὐτυχισμένα — φυσικά καί
μερικά πονεμένα — Χριστούγεννα. Μά εκείνα τά Χριστούγεννα
στή θάλασσα θά τά θυμοῦμαι πάντοτε μέ νοσταλγία καί συγκί-
νηση.

ΠΕΤΡΟΣ ΓΛΕΖΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ὁ συγγραφέας χωρίζει τό διήγημά του σέ τέσσερα μέρη. Νά βγάλεις μιά
έπικεφαλίδα ή μιά μικρή περίληψη γιά κάθε μέρος.

2. Πόσο προσεκτικός εἶσαι στό διάβασμά σου; Δοκίμασε νά δεῖς πόσα
πράγματα συγκράτησες:

— Πώς ἦταν ό καιρός εκείνο τό Δεκέμβρη;

— Πόσο έκανε τό καράβι από τόν Πειραιά ως τό νησί τους;

— Ποιό ἦταν τό καλύτερο καράβι τῆς γραμμῆς καί σέ τί διέφερε από τό
«Πανελλήνιο»;

— Γιατί μόλις σήκωσε τίς άγκυρες τό πλοίο ό πατέρας τούς εἶπε νά πᾶνε
στήν καμπίνα τους;

— Πώς τούς φάνηκε τό σφύριγμα τῆς σειρήνας τοῦ караβιοῦ καί γιατί;

— Γιατί, ἐνώ τό καράβι στάθηκε στ' άνοιχτά τοῦ λιμανιοῦ τους, δέν μόρε-
σαν νά βγοῦν;

— Ποῦ καί πώς γιόρτασαν τά Χριστούγεννα μέσα στό πλοίο;

— Πότε ἐπιτέλους έφτασαν στό νησί τους καί τί τούς περίμενε εκεί;

— Τί αἴσθηση εἶχαν τά παιδιά, ὅμα ξάπλωσαν στά κρεβάτια τους;

— Τί νιώθει ό συγγραφέας κάθε πού θυμᾶται εκείνα τά Χριστούγεννα;

3. Γράψε κι ἐσύ τίς ἀναμνήσεις σου από κάποια Χριστούγεννα πού ἴσως κά-
ματε μακριά από τό σπίτι σας.

26. ΚΑΛΑΝΤΑ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

Ἀρχιμηνιά κι ἀρχιχροινιά κι ἀρχή τοῦ Γεναρίου,
κι ἀρχή πού βγῆκεν ὁ Χριστός στή γῆ νά περπατήσῃ.
Ἐβγῆκε καί χαιρέτισε ὅλους τοὺς ζευγολάτες,
κι ὁ πρῶτος του χαιρετισμός ἦταν Ὁ Ἅγιος Βασίλειος:
— Ὁ Ἅγιος Βασίλειος, δέσποτα, καλὸ ζευγάρι κάνεις.
— Μὲ τὴν εὐχή σου, δέσποτα, καλὸ κι εὐλογημένο.

Στάθηκε καί τὸ βλόγησε μὲ τὸ δεξί του χέρι·
μὲ τὸ δεξί, μὲ τὸ ζερβί, μὲ τὸ μαλαματένιο,
πάλι τὸ ξαναβλόγησε μὲ μαργαριταρένιο.

— Θὰ σέ ρωτήσω, δέσποτα, πόσα πινάκια* σπέρνεις;
— Σπέρνω σιτάρι δώδεκα, κριθάρι δεκαπέντε,
μὰ κεῖνο τὸ ζηλέψανε περδίκια καί λαγούδια,
παίρνω τὸ ντουφεκάκι μου καί πὰ νὰ τὰ σκοτώσω.
Μήτε περδίκια σκότωσα, μήτε λαγούς ἐπιάσα,
μόν' θέρισα κι ἀλώνισα ὅλα τ' ἀποφαγούδια,
καί κάνω χίλια μετρητά καί χίλια μετρημένα.

Κι ἐκεῖ πού τὰ μετρούσανε, νὰ κι ὁ Χριστός κι ἐπέρνα,
κι ἐκεῖ πού παραστάθηκε, χρυσὸ κυπαρισσάκι.
Στὴ μέση εἶχε τὸ σταυρό, στὴν ἄκρῃ τὸ βαγγέλιο
καί στά παρακλωνάρια του Ὁ Ἄγγελος, Ὁ Ἀρχαγγέλος,
καί κάτω στὴ ριζούλα του μιά κρυσταλλένια βρύση,
νὰ κατεβαίνει ἡ πέρδικα νὰ βρέχει τὰ φτερά της,
νὰ ραίνει τὸν ἀφέντη μας τὸν πολυχρονεμένο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Μὲ ποιά ἔννοια ἦταν ζευγολάτης ὁ Ὁ Ἅγιος Βασίλειος;
2. Τί θέλει νὰ πεῖ μὲ τὰ «περδίκια καί τὰ λαγούδια»; Ἐλαττώθηκε τὸ εἰσόδημά του ἐπειδὴ ἔδειξε καλοσύνη;

πινάκι: τὸ πιάτο

...Έδειχνε διπλό πένθος ή 'Αθήνα μέσα στ' άνοιξιάτικο φώς. Είχε ζήσει έναν όλόκληρο χρόνο στή σκλαβιά καί ή άντοχή λιγότευε από ώρα σέ ώρα.

Ήταν καί Μεγάλη Παρασκευή. Καί τό πένθος έσταζε από τούς γλόμπους, πού είχε τυλίξει μέ κρέπια ή Δημαρχία καί τούς είχε κρεμάσει στους κεντρικούς δρόμους. 'Ο Χριστός ήταν στό σταυρό καί οί πιστοί, άν μπορούσαν, θά πέρναγαν τήν ήμέρα μόνο μέ νερό.

Οί ώρες πέρναγαν πένθιμες καί έορταστικές μαζί. Προχωρούσαν, προχωρούσαν κι έβρισκαν τούς 'Αθηναίους στίς παλιές τους συνήθειες, ίδιες πάντα καί δυνατές, πιό δυνατές καί από τή συμφορά καί από τόν καταχτητή.

Το πρωί, στήν περιφορά του ήεροϋ σώματος μέσα στους ναούς, έπειτα, στό προσκύνημα άνάμεσα στίς βαριές μυρουδιές τών λουλουδιών, άργότερα στήν άγορά τών κίτρινων κεριών γιά τόν έπιτάφιο. Καί μόνο τά σπίτια τών κεντρικών δρόμων είχαν μείνει ήσυχα. Κανείς δέ ζηταγε νά εξασφαλίσει θέση στά μεγάλα μπαλκόνια τους καί στά πολλά τους παράθυρα.

'Ο καταχτητής δέν είχε ύπογράψει στό Χριστό άδεια έξόδου. Κι οί έπιτάφιοι δέ θά 'καναν τό γύρο τους. Οί 'Αθηναίοι είχαν διαβάσει τή διαταγή στίς έφημερίδες κι όσο λιγότευε τό φώς τής ήμέρας, θόλωναν τά μάτια τους καί σκοτείνιαζε τό πρόσωπό τους.

Είχαν ζήσει κοντά στον Έσταυρωμένο, είχαν ζήσει μιάν ήμέρα, πού τούς έκαμε νά ξεχάσουν πώς ή πολιτεία τους ήταν φυλακή. Κι όσο έφτανε τό δείλι, γύριζαν σ' αύτή τή φυλακή καί προπάντων γύριζαν στον πόλεμο, πού τόν είχαν βγάλει από τή σκέψη τους γιά λίγο καί τώρα τόν ένιωθαν γύρω τους, από πάνω τους, άπάνω κι από τό Χριστό, όλο άσέβεια καί τυφλή δύναμη.

Όταν έπεσε ό ήλιος, ήταν πιά πάλι σκλάβοι. Κι έτρεξαν νά κάνουν ό,τι έλεγε ή διαταγή. Πήραν τά κίτρινα κεριά τους, μαζεύτηκαν στίς έκκλησιές καί περίμεναν νά τ' άνάψουν, γιά νά γυρίσουν τόν έπιτάφιο μέσα στό ναό.

Ή νύχτα κατέβηκε άργά άργά άπ' τά έρείπια, άπ' τούς λοφί-

σκους, ἀπ' τὶς πὶό μακρινές πλαγιές. Ἦταν καὶ ἡ νύχτα αὐτὴ σάν κι ἐκεῖνες πού πέρασαν, σάν ἐκεῖνες πού θά ζοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Ἦταν νύχτα πολέμου. Κι ὁ πόλεμος γίνονταν ἀκόμα πὶό σκληρὸς μὲν βασίλευε ὁ ἥλιος, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δέν ἔβλεπε τὸν ἄνθρωπο πρόσωπο μὲ πρόσωπο, ὅταν δέν τὸν ἔβλεπε στά μάτια...

* * *

Ἰδια ἦταν ἡ νύχτα καὶ στή μακρινή μας ἐνορία. Φάνηκε μόνο πὺς ἐφέτος ἐγίναν περισσότεροι οἱ χριστιανοί. Ὁ Ἅγιος Γεράσιμος ἔπεφτε πάντα κάπως μικρὸς στή λαϊκὴ μας συνοικία, πού εἶχε πολλοὺς πιστοὺς, ὅπως ὅλες οἱ φτωχογειτονίες. Ἦταν ἡ ἐκκλησίᾳ ἐνὸς παλιοῦ ὀρφανοτροφείου.

Ἦταν περισσότεροι ἐφέτος οἱ χριστιανοί; Εἶχαν ἔρθει ὅλοι οἱ ἐνορίτες; Δέ μετρήθηκαν, φάνηκαν ὅμως ἀκόμα πὶό πολλοί, ὅταν βγῆκαν ἔξω ὅσοι ἦταν στό ναό, γιὰ ν' ἀκολουθήσουν μαζί μὲ τοὺς ἄλλους τὴ μικρὴ περιφορά, πού σώνει καὶ καλὰ ἤθελε νά κάμει ὁ παπα-Φώτης.

Οἱ δρόμοι τῆς ἐνορίας περίμεναν, ὅπως σ' ὅλες τὶς ἐνορίες, ὅπως σ' ὅλη τὴν Ἀθήνα. Ἀκουσαν πού ἐσήμανε ὁ Ἅγιος Γεράσιμος τὴν ἔξοδο καὶ τὰ παραθύρια γέμισαν ἀπὸ ἄσπρα μαλλιά κι ἀπὸ προσδοκία. Οἱ γέροι, οἱ ἄρρωστοι, ὅσοι εἶχαν μείνει στά σπίτια, δέν ἔχαναν τὶς ἐλπίδες τους. Μπορεῖ καὶ νά ἔκανε ἓνα μικρὸ γύρο ὁ δικὸς τους ἐπιτάφιος, μπορεῖ ν' ἄφηνε ἡ ἀστυνομία ἐκεῖ κάτω, στίς μακρινές συνοικίες. Μά ἡ διαταγὴ στίς ἐφημερίδες δέν εἶχε τὴν ὑπογραφή τῆς ἀστυνομίας. Ἐνα ξένο ὄνομα, πού δέν κατὰφερναν οἱ πιστοὶ νά τό προφέρουν καν, ἔλεγε πὺς ὁ Χριστὸς ἔπρεπε νά μείνει στίς ἐκκλησίες, κι ἔπειτα ἀπειλοῦσε, ἔπειτα φοβέριζε σάν νά βλαστήμαγε καὶ τοὺς Ἕλληνες καὶ τό Θεό τους. Νά μείνει στίς ἐκκλησίες...

Ἔστειλε ἀκόμα μιά φορά ὁ παπα-Φώτης, βεβαιώθηκε ὅτι ἡ σιδερένια πύλη ἦταν κλειστὴ κι ἔριξε ματιὰ προσταχτικὴ κι ἀποφασιστικὴ στοὺς ἀνθρώπους, πού ἔζωναν τό κουβούκλιο μὲ τό ἱερό σῶμα.

— Ἐμπρός!

Βγῆκαν ὅλοι μὲ ἀναμμένα τὰ κεριά. Κι ὅταν τοὺς εἶδαμε, ἀνά-

ψαμε τά δικά μας κι ἐμεῖς πού περιμέναμε ἀπόξω. Ἦταν ἡ μόνη πολυτέλεια. Ὅλα τ' ἄλλα ἔλειπαν. Καί οἱ τρεῖς ἢ τέσσερις παπάδες, πού εἶχε πάντα ὁ Ἅγιος Γεράσιμος στίς μεγάλες γιορτές, καί τά πολλά φαναράκια καί ἡ μουσική. Μόνο τά λουλούδια ἦταν περισσότερα ἀπό κάθε ἄλλη χρονιά κι ὁ κόσμος πού ἀκολουθοῦσε τόν παπα-Φῶτη στό τόλμημά του. Ὅλοι καταλαβαίναμε πώς κάναμε μίαν ἀνταρσία πίσω ἀπό ἓναν τοῖχο, πούμποροῦσε ἴσως νά κρύψει πέντε δέκα ἀνθρώπους, ὅχι ὁλόκληρη ἐνορία. Κι ὅλοι κρατάγαμε ἀναμμένα τά κεριά. Τά πρόσωπά μας φωτίζονταν κι ἦταν τό καθένα ἀπό μιά ἀνοιχτή καί καθαρή ταυτότητα. Ἐδῶ εἴμαστε: Καί γιά κείνους πού φοβέριζαν μέ τίς διαταγές τους στίς ἐφημερίδες καί γιά τούς ἄλλους πού παραμόνευαν, πού λοξοκοίταζαν, πού εἶχαν κρυφές κουβέντες μέ τόν κατακτητή. Μά καί πάλι σκεπτόμαστε: Τόσο λίγος, λοιπόν, ἦταν, τόσος ἔμεινε ὁ χώρος τοῦ Χριστοῦ, τῆς πατρίδας, τῆς ἐλευθερίας;

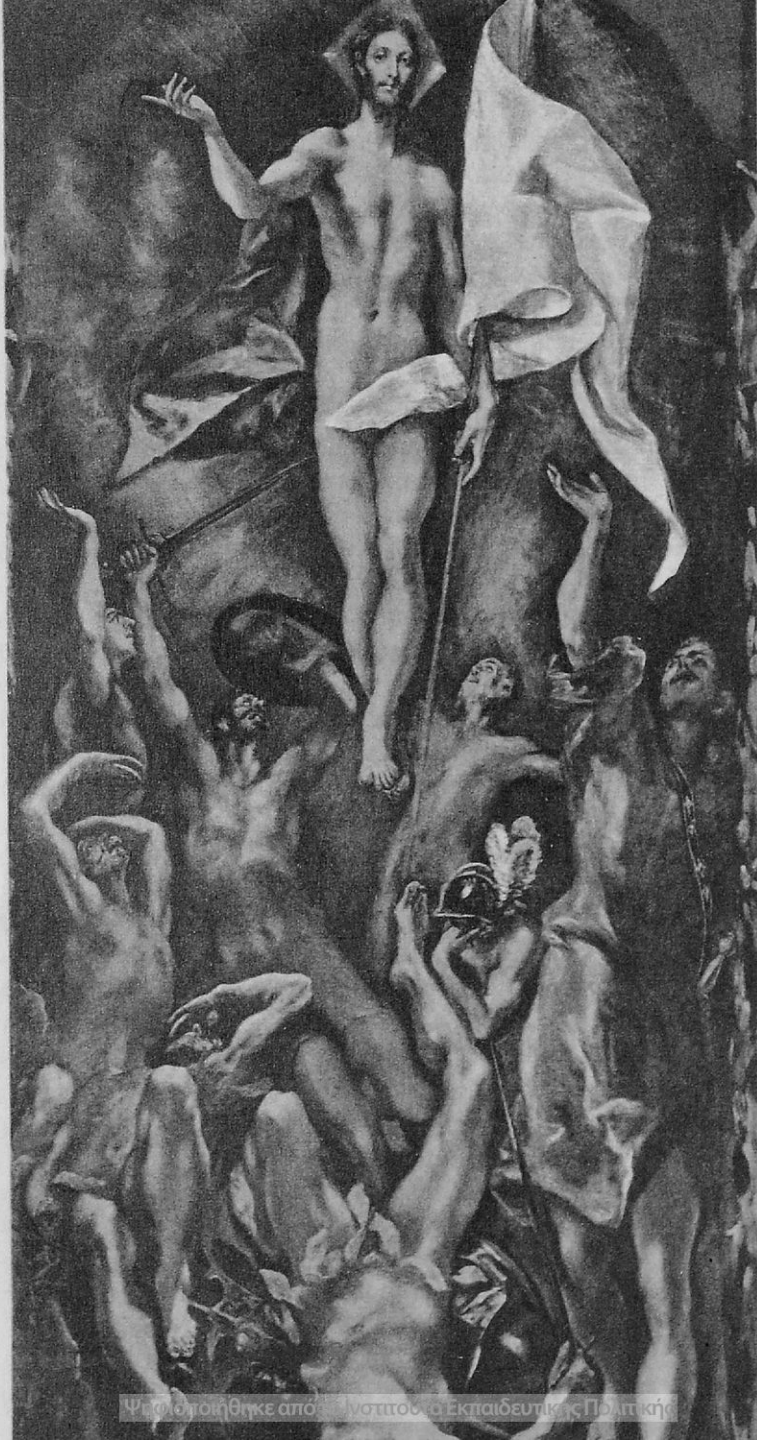
Ὁ παπα-Φῶτης, ὅταν ἔβγαλε τό ἱερό σῶμα στήν ἀνοιξιάτικη νύχτα, ἔγινε συνετός. Τοῦ πέρασε ὁ καημός καί κανόνισε τά βήματά του. Κανόνισε καί τήν περιφορά. Γύρω γύρω στήν ἐκκλησία. Τίποτ' ἄλλο, τίποτα περισσότερο. Μιά, δυό, τρεῖς φορές. Κι ἔπειτα πάλι μέσα στήν ἐκκλησία, ὅσοι χωρέσαμε, ὅσοι θέλαμε ν' ἀκούσουμε «ὅλα τά γράμματα».

Ὁ Ἅγιος Γεράσιμος σήμανε μιά φορά. Κι ἐκεῖνοι πού περίμεναν στά παράθυρα καί στά μπαλκόνια, κατάλαβαν. Ὁ κατακτητής φοβόταν καί νεκρό τό Χριστό καί δέν τοῦ εἶχε δώσει ἄδεια ἐξόδου, οὔτε γιά τίς μακρινές γειτονιές. Ἔτρεμε προπάντων αὐτές τίς μακρινές γειτονιές. Κι ἐκεῖνοι πού περίμεναν, ὕψωσαν τά μάτια στόν οὐρανό.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Σέ ποιά ἐποχή ἀναφέρεται τό διήγημα αὐτό;
2. Γιατί οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν διπλό πένθος ἐκείνη τή μέρα;
3. Γιατί οἱ Γερμανοί κατακτητές εἶχαν ἀπαγορεύσει τήν ἐξοδο τῶν Ἐπιταφίων;
4. Πῶς χαρακτηρίζετε τήν ἐνέργεια τοῦ παπα-Φῶτη;

Ἀγαπητοί μου,

Ἐνας χρόνος εἶχε περάσει ἀπὸ τό δράμα τῆς Σταυρώσεως κι ἀπὸ τό θαῦμα τῆς Ἀναστάσεως. Οἱ Ἀπόστολοι, πού εἶχαν σκορπισθεῖ σ' ὅλη τὴν Παλαιστίνη καί σ' ὅλη τὴ Συρία, γιὰ νά ξαπλώσουν τὴ νέα θρησκεία, γυρίζουν ἕνας ἕνας στὰ Ἱεροσόλυμα. Θέλουν νά εἶναι ἐκεῖ, νά γιορτάσουν ὅλοι μαζί τὴ μεγάλη ἐπέτειο, τὴν πρώτη...

Καί συναθροίζονται στό ἅγιο σπίτι, ὅπου κατοικεῖ ἡ μακαρία Μητέρα μέ τόν ἀγαπημένο Μαθητή. Δέ φοβοῦνται πιά τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς Φαρισαίους καί τοὺς Ἀρχιερεῖς. Ὅσο κι ἂν σφράγισαν, ὅσο κι ἂν φύλαξαν τόν τάφο, ὁ «πλάνος ἐκεῖνος» ἀναστήθηκε. Τό θαῦμα τοὺς κρατεῖ ἀλαλιασμένους ἀκόμα κι αὐτοὺς. Ἐπειτα, δέν ἔχουν ἀκόμα ἰδέα τί ἄπλωμα θά λάβει ἡ νέα θρησκεία. Τὴν περιφρονοῦν σάν μιὰ αἴρεση ἀκίνδυνη. Ἀργότερα θ' ἀνανοηθοῦν καί θ' ἀρχίσει ὁ μέγας διωγμός.

Ἀφοβα λοιπόν οἱ Ἀπόστολοι κι οἱ λίγοι ἀκόμα ὁπαδοί, ὅσοι ἐγνώρισαν τόν Κύριο, περιστοιχίζουν τώρα τὴν Παναγία. Εἶναι ἡ Πέμπτη τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου. Δέν ἔχει τὴν ἴδια ἡμερομηνία, εἶναι ὅμως ἡ πρώτη μετὰ τὴν πανσέληνο τοῦ Μάρτη. «Νά», λένε, «σάν ἀπόψε...» Καί θυμούμενοι τό τελευταῖο τραπέζι πού ἔφαγαν μαζί Του, κάνουν καί τὴν Πέμπτη ἐκεῖνη τό ἴδιο. Εἶναι μιὰ ἀληθινὴ ἱεροτελεστία. Διαβάζουν πρῶτα τὰ «Λόγια τοῦ Κυρίου», γραμμένα σέ διάφορα τετράδια, πού ἀπὸ αὐτὰ σέ λίγο θά βγεῖ τό Εὐαγγέλιο. Κι ὅταν φθάνουν στὰ λόγια τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου «λάβετε, φάγετε... πίνετε ἐξ αὐτοῦ πάντες... τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν...», ὁ Πέτρος κόβει καί μοιράζει σ' ὅλους ἀπὸ ἕνα κομμάτι τοῦ εὐλογημένου ἄρτου καί τοὺς δίνει νά πιοῦν τρεῖς φορές ἀπ' τό ποτήρι τοῦ εὐλογημένου οἴνου. Τό κάνουν στὴν ἀνάμνησίν Του. Μά ἡ ἀνάμνηση αὕτὴ εἶναι τόσο ζωερὴ καί τόσο συγκινημένη, πού τοὺς Τόν φέρνει μπροστά τους ὁλοζώντανο. Πίνοντας ἀπὸ τό κόκκινο ἐκεῖνο κρασί καί τρώγοντας ἀπὸ τό ἄσπρο ἐκεῖνο ψωμί, νομίζουν πὺς τόν παίρνουν μέσα τους ἀκόμα μιὰ φορά, ὁλάκερο, μέ τό αἷμα Του καί μέ τό σῶμα. Γίνεται ἕνα

θαῦμα, μιά μετουσίωση. Εἶναι ἡ πρώτη Λειτουργία, ἡ πρώτη Μετάληψη.

Καί ξημερώνει Παρασκευή. Τό μαρτύριο, ἡ ἀγωνία, ὁ σωματικός θάνατος τοῦ Κυρίου τούς θλίβει βαριά τήν ψυχή. Ὡς ξέρουν πώς σέ τρεῖς μέρες ἀναστήθηκε σάν Θεός. Τόν βλέπουν τώρα νά πάσχει σάν ἄνθρωπος. Τόν βλέπουν γυμνό καί ματωμένο νά ξεψυχᾷ ἀπάνω σ' ἓνα σταυρό. Ὑποκατάστατο νά τόν ξεκρεμνοῦν νεκρό καί νά τόν βάζουν σ' ἓνα τάφο... Ἡ Παναγία κλαίει σιωπηλά. Δακρύζουν γύρω της κι οἱ ἄλλοι καί σιγοψιθυρίζουν προσευχές. Κάποιος διαβάζει, ἀπό τά «Λόγια τοῦ Κυρίου», ὅσα εἶπε στό πραιτώριο, στόν Πιλάτο, κι ὕστερα πάνω στό Σταυρό. Οἱ ἄλλοι ἀκοῦνε. Κι οἱ ὥρες περνοῦν θλιβερές, πένθιμες — οἱ ὥρες τῆς Παρασκευῆς...

Τήν ἄλλη μέρα ὅμως τά φοβερά ἐκεῖνα ὁράματα παραμερίζουν κι οἱ Ἀπόστολοι δέ θυμοῦνται παρά τήν προσδοκία πού εἶχαν αἰσθανθεῖ ὕστερα ἀπό τήν ταφή: «Μετά τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι!» Εἶναι γαλήνιοι, ὅπως καί τότε πού εἶχαν μέσα τους τήν ἐλπίδα, τή βεβαιότητα, πώς ὁ λόγος Του θ' ἀλήθευε. Καί περιμένουν, περιμένουν καί τώρα, σάν νά ἐπρόκειτο νά ξαναγίνει τό θαῦμα καί νά ξαναῖδοῦν μπροστά τους τόν Ἀναστημένο, μέ τά πληγωμένα χέρια καί τήν τρυπημένη πλευρά...

Περνᾷ κι ἡ γαλήνια ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, «ἡ ἐπαύριον ἥτις ἐστὶ μετά τήν Παρασκευήν»... Καί ξημερώνει ἡ ἄλλη, ἡ Μία τῶν Σαββάτων, ἡ τρίτη ἡμέρα, ἡ μεγάλη... Τό θαῦμα ἐγίνε, ὁ Χριστός ἀναστήθηκε καί, στήν ἐνθύμηση τῆς πρωινῆς ἀναγγελίας, στήν ἐνθύμηση τοῦ ἑσπερινοῦ ὁράματος, ἡ χαρά τῶν πρώτων ἐκείνων Χριστιανῶν κορυφώνεται. Ἀπό τά «Λόγια τοῦ Κυρίου» κάποιοι διαβάσει τό «Εἰρήνη ὑμῖν» καί τό «Μαρία μή μοῦ ἅπτου». Καί οἱ ἄλλοι, στή χαρά τους, τά ξαναλένε δυνατά, τά ψέλνουν, τά τραγουδοῦν. Κι ἀγκαλιάζουν ὁ ἓνας τόν ἄλλον, κι ἀλλάζουν τό φίλι τῆς χαρᾶς καί τῆς ἀγάπης. Ἀπό τό ἅγιο σπίτι οἱ χαρμόσυνες, οἱ θριαμβευτικές ψαλμωδίες ἀντηχοῦν σ' ὅλη τήν πόλη: «Χριστός ἀνέστη!»

Ἔτσι φαντάζομαι τό πρῶτο Πάσχα.

Κι ἀπό τότε ἡ μεγάλη ἐκείνη ἡμέρα, ἡ Μία τῶν Σαββάτων, ἡ τρίτη μετά τήν Παρασκευή, ὀνομάζεται ἡμέρα τοῦ Κυρίου, .Κυ-

ριακή καί "Άγια Ἀνάσταση. Γιατί στό ἑξῆς κάθε Κυριακή θά θυμίζεϊ στόν κόσμον τό θαῦμα καί θά ἴναι κι αὐτή σάν ἓνα μικρό Πάσχα, πού θά ἔχει κάτι ἀπ' τή χαρά, τή λαμπρότητα καί τή δόξα τοῦ μεγάλου, τῆς Λαμπρῆς.

Καί τοῦ Χρόνου, ἀγαπητοί μου!

Χριστός Ἀνέστη!

Σᾶς ἀσπάζομαι
Φαίδων

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Τί τρόπο βρῆκε ὁ συγγραφέας γιά νά ζωντανέψει καί νά φέρει πιό κοντά μας τά περιστατικά τῆς Ἑβδομάδας τῶν Παθῶν καί τῆς Ἀνάστασης; Σέ ποιά ἔτος μ.Χ. τοποθετεῖ τά γεγονότα;

2. Οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ λίγοι ὁπαδοί θυμοῦνται τά περιστατικά καί λένε: «Νά, σάν ἀπόψε...»

Διηγῆσου τα κι ἐσύ, ἀρχίζοντας μέ τόν ἴδιο τρόπο:

Μεγάλη Πέμπτη: Σάν ἀπόψε...

Μεγάλη Παρασκευή: Σάν σήμερα...

Μέγα Σάββατο: Σάν σήμερα...

Κυριακή τοῦ Πάσχα: Σάν σήμερα...

3. Τό «Πρῶτο Πάσχα» εἶναι μιά ἀπό τίς «Ἀθηνᾱϊκές Ἐπιστολές» πού ἔγραφε ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος κάθε βδομάδα στό περιοδικό «Ἡ Διάπλαση τῶν Παίδων». Ὅλες οἱ ἐπιστολές του ἀρχίζουν μέ τό «Ἀγαπητοί μου» καί τελειώνουν μέ τό «Σᾶς ἀσπάζομαι, Φαίδων». Ὑπολόγισε πόσες περίπου ἐπιστολές ἔγραψε σ' ἓνα διάστημα πάνω κάτω πενήντα χρόνων.

29. Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Χριστός ανέστη! Νέοι, γέροι καί κόρες,
όλοι, μικροί, μεγάλοι, έτοιμαστέιτε·
μέσα στές έκκλησίες τές δαφνοφόρες
μέ τό φῶς τής χαρᾶς συμμαζωχτέιτε·
ανοίξατε άγκαλιές είρηνοφόρες
όμπροστά στους άγίους καί φιληθείτε·
φιληθείτε γλυκά χείλη μέ χείλη,
πέστε «Χριστός 'Ανέστη» έχθροί καί φίλοι.

Δάφνες είς κάθε πλάκα έχουν οί τάφοι,
καί βρέφη ώραία στήν άγκαλιά οί μανάδες.
Γλυκόφωνα, κοιτώντας τές ζωγραφι-
σμένες εικόνες, ψάλλουνε οί ψαλτάδες.
Λάμπει τό άσήμι, λάμπει τό χρυσάφι,
άπό τό φῶς πού χύνουνε οί λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει άπ' τ' άγιοκέρι
όπού κρατοῦνε οί Χριστιανοί στό χέρι.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

*Μουσικά ποιήματα, σάν αυτό τοῦ Σολωμοῦ, κάνουν ιδιαίτερα γιά άπαγγε-
λία. Έτοιμάστε λοιπόν ένα διαγωνισμό άπαγγελίας μέσα στήν τάξη. Καλύτερη
άπαγγελία εἶναι εκείνη πού άκολουθεῖ τό νόημα τοῦ κειμένου, μέ καθαρή άρ-
θρωση καί χωρίς στόμφο.*

30. Η ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΤΩΝ ΑΣΠΡΩΝ ΝΗΣΙΩΝ

Μέρες του Δεκαπενταύγουστου ταξιδεύαμε στην κιβωτό του Αίγαίου, στην Τήνο. Τήνος γιά τόν Έλληνισμό καί γιά τόν ταξιδιώτη εἶναι πρωτίστως αὐτό: Ἡ Παναγία καί τό θαῦμα. Στήν Παναγία τῆς Τήνου θά πᾶμε πρῶτα κι ἐμεῖς, νά ζήσουμε τήν ἀτμόσφαιρα τοῦ θαύματος.

Ἀνάλαφρο ἀεράκι. Κατακάθαρος ὁ οὐρανός. Ὁ ἥλιος χαμηλώνει στό βάθος τῶν Κυκλάδων, ὅσο ὀλοένα τό βαπόρι μας πλησιάζει στην Τήνο. Ὅλα γύρω εἶναι σ' ἓναν τόνο φιλικό. Τίποτα πού νά φωνάζει, τίποτα πέρα ἀπό τήν ἀντοχή τοῦ ἀνθρώπου: καί ἡ θάλασσα, καί ὁ οὐρανός καί τά νησιά πού φαίνονται...

Ἄν τύχει νά ταξιδεύεις Δεκαπενταύγουστο στην Τήνο, ἐπάνω στό βαπόρι δέ θ' ἀκοῦς τίποτε ἄλλο παρά μονάχα γιά τή Χάρη της καί γιά τά θαύματά της. Ἀλλά καί Δεκαπενταύγουστος νά μήν εἶναι, πάλι, τριγυρνώντας στό κατάστρωμα, ἀνάμεσα στό λαό, θ' ἀκούσεις γιά τήν ἴδια πηγή λατρείας καί ἐλπίδας. Νά τώρα: Καθώς ὁ ἥλιος χαμηλώνει πάνω στίς Κυκλάδες, κι ἐνῶ ὀλοένα πλησιάζουμε στην Τήνο, ἀκοῦμε πλάι μας, ἀπ' τό στόμα ἀπλοϊκοῦ ἀνθρώπου ἀκουμπισμένου στην κουπαστή, τό λόγο τοῦ θαύματος. Ὁ ἄγνωστος νησιώτης λέει πῶς ἦταν ἐκεῖ, στην Τήνο, ἐκείνη τή φοβερή μέρα τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1940, ὅταν ἐχτρικό ὑποβρύχιο χτύπησε ἀναδρα τήν «Ἑλλη».

Ἀκοῦστε τό χρονικό τῆς πικρῆς μέρας πῶς πέρασε στό στόμα ἐνός Αἰγαιοπελαγίτη ἀπλοῦ ἀνθρώπου:

— Ἀξαφνα ἀκούστηκε κατὰ τό μουράγιο* μέγας κρότος. Πήγαν κι ἦρθαν τά βουνά τῆς Τήνου κι ὁ γιαλός σείστηκε καί τίναξε θεόρατο κύμα, δυνατό. «Βαγγελίστρα μου!» εἶπαμε καί πέσαμε καταγῆς παρακαλώντας. Σέ λίγο νά 'σου ἄλλος κρότος. «Ἐδῶ εἶναι ἡ συντέλεια», εἶπαμε. «Χανόμαστε, ἂν δέ βάλεις τό χέρι σου ἐσύ, Παναγία, χανόμαστε». Τό καράβι μας, ὅξω ἀπ' τό λιμάνι, βούλιαξε. Τήν εἶχε πάρει κατάστηθα τή λαβωματιά, δέ γινόταν πιά νά σηκωθεί κι ἔγερνε. Ἡ ἄλλη τορπίλα — αὕτη δά ἦταν κι ἂν ἦταν πού θά 'κανε κακό στόν κόσμο, τούς προσκυνητές πού γέμιζαν φίσκα τό μουράγιο, ἂν δέν τήν ἔπαιρνε ἡ Βαγγελίστρα. Σίγουρα

μουράγιο (τό): προκυμαία λιμανιοῦ

καβαλίκηπε άπάνω της, σάν δελφίни πάνω στό κύμα, ή Βαγγελίστρα, καί τήν πιλοτάρισε τήν τορπίλα, τήν έριξε στό μπράτσο τοϋ λιμανιοϋ, πάνω στά βράχια, νά σπάσει νά χαθεί. Κι ύστερα ή Βαγγελίστρα, άπό δελφίνα πού ήταν, έβγαλε φτερό κι έγινε περιστερά, καί πέρασε πάνω άπ' τό λαό τούς προσκυνητές πού είχαν πέσει στά γόνατα καί κλαΐγαν καί παρακαλοϋσαν. Ήταν μεγάλο περιστέρι άσπρο. Τό κοιτάζανε τά μάτια μας καί λέγαμε: «Δοξα-σμένο τό όνομά σου. Φουρτούνα έρχεται στόν τόπο μας. Σώσε μας έσύ πού σ' άγαποϋμε καί μάς άγαπάς»...

Άκούοντας τό χρονικό τής μεγάλης μέρας, καμωμένο κιόλας παραμϋθι στό στόμα τοϋ λαοϋ, τή Βαγγελίστρα καμωμένη περιστέρι καί δελφίни, καταλαβαίνουμε τήν καρδιά μας νά χτυπά δυνατά γιά τό αιώνιο θαϋμα. Νά, αυτό είναι οί ρίζες μας, ό όλοφάνερος δεσμός μας μέ τό παρελθόν, βεβαίωση τής έλληνικής διάρκειας, τής συνέχειας. Τοϋτο τό άγνωστο πρόσωπο τοϋ νησιώτη μας, τό δαρμένο άπό τήν άρμύρα καί άπό τόν ήλιο τοϋ Αιγαίου, πού άφηγεΐται τόν τορπιλισμό τής «Έλλης», δένεται μονομιās μέ τ' άλλα τά παλαιά πρόσωπα, τών άρχαίων χρόνων τής θάλασσάς μας. Είναι άπό τήν ίδια κατασκευή καί χάνεται μέσ στό βάθος τοϋ άρχιπελάγους μας νά τ' άνταμώσει αυτά τά παλαιά πρόσωπα, νά τούς μιλήσει φιλικά, νά τούς πεί πώς τίποτα δέν πρόδωσε, τίποτα δέν άφησε νά χαθεί. Προπάντων δέν άφησε νά τοϋ φύγει εκείνη ή δύναμη, ή φαντασία, αυτή πού ταράζει τούς άνέμους καί τά νερά καί τίς καρδιές τών ανθρώπων.

Έτσι μόρεσε πάντα νά συντίθεται ό κύκλος τοϋ θαύματος στό Αιγαίο. Μέ τόν ίδιο τρόπο, μέ τήν ίδια ένέργεια πού κάποτε έγινε τό παραμϋθι γιά ένα νησί πού ταξίδευε έρημο κάτω άπό τά κύματα, ίσαμε πού τό σήκωσαν τά κύματα καί τό έκαμαν «δήλον», καί τό κράτησαν ψηλά, γιά νά γεννήσει εκεί, στή νέα γή, μιά κυνηγημένη γυναίκα, τό παιδί της, Θεό τοϋ φωτός καί τής ποιήσης, λύτρωση τοϋ ανθρώπου πού βασανίζεται. Μέ τόν ίδιο τρόπο, μέ τήν ίδια μυστική κατεργασία, καμωμένη άπό τήν ίδια οϋσία, τήν πολύτιμη καί αναντικατάστατη, ή Βαγγελίστρα γίνεται δελφίνα, παίρνει τήν τορπίλα καί τήν ταξιδεύει νά σπάσει άπάνω ότά βράχια, γίνεται περιστέρι καί φτερουγίζει πάνω άπ' τά χτυπημένα κορμιά τών ανθρώπων, δίνοντάς τους έλπίδα καί λύτρωση.

Τό λιμάνι τῆς Τήνου μέ τή φαρδιά του προκουμαία θά ἦταν ὅπως ὅλα τά λιμάνια τὰ αἰγαιοπελαγίτικα καί δέ θά μᾶς σταματοῦσε νά τό προσέξουμε, ἂν ἀπό πάνω του, στό λόφο πού τό σκέπει, δέν ἔστεκε ὁ πελώριος ὄγκος τῆς ἐκκλησιᾶς τῆς Μεγαλόχαρης καί τῶν βοηθητικῶν κτισμάτων πού τήν περιβάλλουν. Αὐτό ἐξαφανίζει ὅλα τ' ἄλλα. Καθώς ἀνηφορίζουμε τό δρόμο γιά τήν Παναγία, βλέπουμε, δεξιά κι ἀριστερά τοῦ δρόμου, στά μαγαζιά, στό πεζοδρόμιο, παντοῦ, πῶς ὅλα σέ τοῦτο τό λιμάνι ὑπάρχουν μονάχα χάρις στήν Παναγία, ὅλοι ζοῦνε ὑπηρετώντας τή λατρεία της. Πουλᾶνε λαμπάδες, ἀναθήματα, εἰκονίσματα, ὁμοιώματα τοῦ ναοῦ, κομπολόγια, φυλαχτά. Νύχτα μέρα. Ἀνηφορίζουμε...

“Ὅταν, ἀπότομα, ἡ ματιὰ τοῦ προσκυνητῆ πέφτει ἀπάνω στήν αὐλόπορτα τῆς Βαγγελίστριας τῆς Τήνου. Ποιός τεχνίτης ἔκαμε αὐτήν τήν πόρτα; “Ὀλος ὁ ζεστός τόνος τοῦ Αἰγαίου, τῆς Μεσογείου, ἡ κίνησή του, εἶναι βαλμένος μέσ στή δουλειά τοῦτη, δεμένος μέ κάτι πού εἶναι ἀσκητικό, χωρίς νά εἶναι σκοτεινό καί βαρύ. “Ὀλη ἡ χάρη τῶν νησιωτῶν. Ποιός μᾶστορης μπόρεσε νά βάλει τόση σοφία σ' αὐτή τή δουλειά;

...Καθώς μπαίνουμε στό Ναό, καταπλημμυρίζει ἀμέσως τήν ψυχή μας ὅ,τι ἀντικρίζει, ὅ,τι τήν περιβάλλει, τό θάμβος τῆς πίστεως. Κρεμασμένα ἀπ' τὰ ἀσημένια καντήλια πού γεμίζουν τό Ναό, ἀπ' τό Νάρθηκα ὡς τήν Ὠραία Πύλη, λαμποκοπώντας ἀπ' τό φῶς τοῦ Αἰγαίου, ὅσο μπαίνει μέσα ἐδῶ, εἶναι τὰ ἀναθήματα, χιλιάδες: караβάκια, καί χέρια, καί πόδια, καί δίχτυα, καί λεβέτια, καί ψάρια, ἀσημένια ὅλα, τό ἓνα νά δένεται μέ τόν πιό ἀπροσδόκητο τρόπο μέ τό ἄλλο.

“Ἄν δέν ἤξερες, θά ἔλεγες:

— «Ποιά μάνα στόλισε ἔτσι, τή νύχτα, τήν κάμαρα τοῦ παιδιοῦ της μ' ὅλο τοῦτο τό παραμῦθι, ν' ἀνοίξει τό πρῶι τὰ μάτια του καί νά γεμίσουν χαρά καί φῶς; Πῶς μπόρεσε νά τό σκεφτεῖ αὐτό τό ὄνειρο καί νά τό στήσει ἔτσι πάνω ἀπ' τό κοιμισμένο παιδί;»

“Ἐτσι θά ἔλεγες, ἂν δέν ἤξερες. Μά ἐσύ ξέρεις. Ἐδῶ εἶναι οἱ μάνες μας, οἱ ἄγιες, πολυπικραμένες μάνες μας, μέ τή μαύρη μαντίλα στό κεφάλι, πού γονατιστές ἱκετεύουν τή Μεγαλόχαρη νά τίς λυπηθεῖ καί νά τὰ λυπηθεῖ — τὰ παιδιά τους πού κινδυνεύουν.

Ἐδῶ εἶναι οἱ караβοкураῖοι μας κι οἱ σφουγγαράδες μας, κι οἱ γεμιτζήδες* μας, πού χαροπαλεύουν μέ τό πέλαγο. Ἐδῶ εἶναι οἱ πολεμιστές μας τῶν τόσων πολλῶν πολέμων πού ἔπρεπε νά κάμει ἡ Ἑλλάδα. Ἐδῶ, στήν ὥρα τή δύσκολη, στράφηκαν πάντα οἱ καρδιές τῶν πιστῶν νά βροῦνε καταφύγιο. Τόση ἀγωνία, καί τόση ἐλπίδα καί τόσος πόνος σέ κανένα ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδας, ἐκτός ἀπ' τήν Παναγία τῆς Ἀγιάσου στή Λέσβο, δέν ἔχει στοιβαχτεῖ. Σφίγγεται ἡ καρδιά ἀπό συγκίνηση, δάκρυα ἔρχονται στά μάτια, καθώς προχωρεῖς πρὸς τήν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἔχοντας ἀπό πάνω σου τ' ἀσημένια τ' ἀφιερῶματα τῆς λατρείας.

Ἕνας νέος ἱερέας μέ μακρὺ ἀσκητικὸ πρόσωπο, ἀντιγραφή ἀπὸ φιγοῦρες τῶν Βυζαντινῶν, στέκεται μπροστά στοῦ εἰκόνισμα καί λέει τήν ἑσπερινή προσευχή. Μιά μαυροντυμένη γυναίκα κάθεται πλάι στή Βαγγελίστρα, κρατᾷ βαμβάκι μέ ροδόσταμα καί σκουπίζει κάθε τόσο τό γυαλί πού σκεπάζει τό εἰκόνισμα.

Καθὼς σκύβουμε νά προσκυνήσουμε, τὰ μάτια εἶναι θαμπά, σχεδόν δέν ξεχωρίζουν τίποτα καθαρά. Βλέπουμε, μέσ στοῦ θάμβος, τό εἰκόνισμα σκεπασμένο ὅλο μέ πολῦτιμα πετράδια, πού λαμποκοπᾶνε, σκεπασμένο μέ ἀσήμι καί μέ χρυσό. Σκύβεις νά τό ἀσπασθεῖς καί μυρίζει τό ροδόσταμα, ἐνῶ πλάι σου ἡ προσευχή τοῦ ἱερέα λέει γιὰ τήν παραμυθία* καί γιὰ τήν ἐλπίδα.

Ὁ ἄνθρωπος τώρα, ἔχοντας προσκυνήσει, αἰσθάνεται νά μὴν εἶναι μόνος, ἄοπλος ἀπέναντι στή μοῖρα πού παραμονεύει, ἀπέναντι στά ἔγκατα.

Καθὼς προχωρῶ λίγο πιὸ πέρα μέσ στοῦ Ναό, πρὸς τήν Ὠραία Πύλη, βρίσκω παραγμένο ἓνα συνταξιδιώτη. Βλέπω πλάι τῇ γυναίκα του νά κλαίει. Ξέρω γιατί κλαίει. Ξέρω πὼς μίλησε μέ τήν ἐλπίδα. Πέρυσι εἶχε χάσει δύο παιδιά. Φέτος, πού ἡ ζωὴ ξαναμίλησε μέσ στά σπλάχνα της, ἦρθε νά παρακαλέσει πάλι, σάν μητέρα σέ μητέρα, νά ἱκετέψει τῇ Δέσποινα τοῦ Ἀρχιελάγου, αὐτὴ τῇ φορὰ ἡ ἐλπίδα νά μὴ χαθεῖ, νά ζήσει τό παιδί της. Καθὼς βλέπω τὰ δάκρυα αὐτῆς τῆς νέας μητέρας νά λαμποκοπᾶνε στά μάτια της, ὥσπου νά τὰ πάρει ὁ χῶρος τῆς λατρείας καί τοῦ ἀση-

γεμιτζής (ὁ): ἔμπειρος ναύτης

παραμυθία (ἡ): παρηγοριά

μιοῦ, συλλογίζομαι ὅλες τίς μητέρες μας, πού τοὺς γράφτηκε νά πληρώνουνε, πάντα πρῶτες στή θεωρία τοῦ πένθους, τή δόξα καί τήν περιπέτεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τίς συλλογίζομαι ἀκουμπισμένες σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν κιβωτὸ τοῦ Αἰγαίου, σ' αὐτὸ ἐδῶ τό ἀσημένιο καράβι.

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Σέ πόσα μέρη χωρίζεται τό πεζογράφημα πού διαβάσατε;
2. Γιά ποιό γεγονός τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας γίνεται λόγος στό πρῶτο μέρος;
3. Μέ ποιό νησί συσχετίζει τὴν Τῆνο ὁ συγγραφέας; Γιατί;
4. Ποιά σημεῖα σᾶς ἔκαναν μεγαλύτερη ἐντύπωση;
5. Ἡ ἀφήγηση τοῦ συγγραφέα γίνεται σέ χαμηλοὺς τόνους. Τό λέει κι ὁ Ἰδιος: «Τίποτα πού νά φωνάζει». Ἔτσι διαμορφώνεται ἓνα ὕφος ὑποβλητικό. Δίνεται ἡ ἐντύπωση ὅτι τὰ περιστατικά κυλοῦν ἀνάμεσα στ' ὄνειρο καί τὴν πραγματικότητα. Προσέξτε τὰ ἀόριστα ἄρθρα ἢ τὰ ἐπιρρήματα κτλ. πού χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας: «πέρασε ἀπὸ τό στόμα ἑνὸς Αἰγαιοπελαγίτη, «κάποτε ἔγινε τό παραμῦθι», «μιά κυνηγημένη γυναίκα», «ἓνας νέος ἱερέας» κ.ἄ. Βρέστε κι ἄλλα τέτοια στοιχεῖα ἀπὸ τό κείμενο πού νά ἀποτελοῦν δεῖγμα αὐτοῦ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ὕφους τοῦ Βενέζη.

31. ΣΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ

Ἀχτίδα ἐσύ τοῦ ρυακιοῦ,
σύσκιο πασίχαρο κρινάκι,
ζεστό φτερό περιστεριοῦ
στό πατρικό μας τό σπιτάκι.

ὦ Παναγίτσα ἡλιόκαλη, δική μας
παρηγοριά μας καί καταφυγή μας.

Ἀραξοβόλι τῶν φτωχῶν
ώραία φρεγάτα πού ἀρμενίζει
νυμφώνας ἄσπιλος ψυχῶν
σ' ἓνα ἀκρογιάλι πού ροδίζει.

ὦ Παναγίτσα ἡλιόκαλη, δική μας
παρηγοριά μας καί καταφυγή μας.

Ἀνέσπερη σφυρηλατεῖς
ἥλιους μικρούς σ' οὐράνιο ἀμόνι
γοργόνα ὀλόπρωτη ὁδηγεῖς
τοῦ караβιοῦ μας τό τιμόνι.

ὦ Παναγίτσα ἡλιόκαλη, δική μας
παρηγοριά μας καί καταφυγή μας...

ΤΑΚΗΣ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ

32. ΑΪ - ΛΙΑΣ

Σ' όλες σχεδόν τίς κορυφές τῶν βουνῶν μας, σέ διάσελα καί ζυγούς, λευκάζουν ἀπό μακριά τά ξωκλήσια τοῦ 'Αι-Λιά. Προβάλλουν ἀνάμεσα ἀπό σύσκια* καί ὑψίκορμα δένδρα — βαλανιδιές, πουρνάρια, γάβρους, καστανιές, ὄστριές, ἔλατα — σάν τόν ὑπερο ἑξωτικοῦ ἄνθους, μέσα στόν καταπράσινο κάλυκά του. Κι ἐκεῖ ὅπου τά βουνά εἶναι γυμνά, τό ἐκκλησάκι τοῦ 'Αι-Λιά θά τό συντροφεύει πάντοτε κάποια σύμπυκνη καί θαλερή λόχμη, μία συνδεντρία ἀπό εὐρύκορμα δένδρα. Εἶναι τό πράσινο οἰκόσημο* τοῦ ὀρεινοῦ 'Αγίου, τοῦ προστάτη τῶν ὀρεινῶν πληθυσμῶν.

Κάποτε ἕνας Γερμανός δασολόγος, πρίν ἐξήντα περίπου χρόνια, ὅπως καμάρωνε τούς καταπράσινους αὐτοὺς θυσσάνους, στήν ἀπεραντοσύνη τῆς γύμνιας τῶν βουνῶν μας, εἶπε πῶς ἕνας τρόπος ὑπάρχει νά ἀναδασωθεῖ φυσικά ἡ χώρα μας: νά πυκνώσουμε τά... ξωκλήσια... Καί εἶναι ἀτέλειωτα τά ξωκλήσια τοῦ 'Αι-Λιά, ὅλα ψηλά στά βουνά. Γι' αὐτήν τήν προτίμηση τοῦ Προφήτη στά ὑψώματα τῶν βουνῶν μας ὑπάρχει σέ πολλές παραλλαγές, μία χαριτωμένη λαϊκή παράδοση. Θά τήν ἀφηγηθῶ ὅπως τήν ἄκουσα σ' ἕνα ἀπό τά πιό ὁμορφα χωριά τῆς Σάμου, τόν Πύργο:

* * *

Ὁ 'Αι-Λιάς ἦταν κάποτε φίλος ἀχώριστος τοῦ 'Αι-Νικόλα, ναυτικοί κι οἱ δύο τους. Μία μέρα τούς ἔπιασε στό θαλασσινό ταξίδι τους τέτοια φουρτούνα, πού κόντεψαν νά πνιγοῦν. Ὅταν βγῆκαν στήν ἀκτή — στήν ἀκτή τῆς Σάμου — ὁ 'Αι-Λιάς λείει στό σύντροφό του:

— Γειά σου. Φεύγω μακριά γιά πάντα καί δέ ματαζυγώνω* στή θάλασσα.

— Βρέ καλέ μου, βρέ χρυσέ μου... Στάθηκε ἀδύνατο νά τόν μεταπίσει ὁ θαλασσινός ἅγιος. Μάταια τόν παρακαλοῦσε. Ὁ 'Αι-Λιάς πῆρε δρόμο κι ὅπου φύγει φύγει. Τόν πῆρε κοντά ὁ 'Αι-

σύσκια: μέ πυκνή σκιά

οἰκόσημο: σῆμα οἰκογενειῶν ἀπό τήν ἐποχή τῶν εὐγενῶν, χαρακτηριστικό σῆμα

ματαζυγώνω: δέν πλησιάζω ξανά

Νικόλας, γιά νά τόν φτάσει. Τόν κυνήγησε ως τόν Πύργο. Έκεί σταμάτησε κι έκεί άργότερα έκτισαν τό έκκλησάκι του 'Αι-Λιά.

Ό 'Αι-Λιάς, κουβαλώντας μαζί του ένα κουπί τής βάρκας του, δλο καί προχωρούσε στό βουνό. Στό δρόμο ρωτούσε τούς χωρικούς πού άπαντούσε, άν ξέρουν τί σύνεργο είναι αυτό πού κου-

βαλοῦσε. Ὅσο τοῦ ἔλεγον «κουπί» τόσο κι ἔπαιρνε δρόμο... Κάποτε ἔφτασε στήν κορφή τοῦ βουνοῦ, ὅπου βρῆκε τούς βοσκούς νά βόσκουν τά κοπάδια τους.

— Ποῦ τήν κουβαλᾷς αὐτή τή ματσούκα*, πατριώτη; τόν ρώτησαν οἱ τσοπάνηδες.

Σάν εἶδε τότε ὁ Ἀι-Λιάς πῶς εἶχε νά κάνει μέ στεριανούς, πού δέν ἤξεραν ἀπό βάρκες καί κουπιά, ἄραξε γιά πάντα. Σώζεται ὡς τά σήμερα τό ἐκκλησάκι του στόν τόπο αὐτό, πού ἔκτισαν ἀργότερα.

Ἔτσι ὁ Ἀι-Λιάς ἔπιασε τά πιά μαγευτικά παρατηρητήρια στίς κορφές καί τούς αὐχένες* τῶν βουνῶν μας, ὅπου ἡ θρησκευτική πίστη τοῦ ὀρεινοῦ πληθυσμοῦ μας ἔστησε ἀπέριπτα ἐκκλησάκια. Καί ἡ εὐλάβεια προεκτείνεται στά πράσινα ἄλση πού τά συντροφεύουν.

Ὅλο τό χρόνο μένουν σιωπηλά τά ἐκκλησάκια τοῦ Ἀι-Λιά, στήν ἐρημική τους ἀπομόνωση. Ἀνήμερα* ὅμως στή γιορτή του δονοῦνται ἀπό πανηγυρικούς ἀλαλαγμούς. Ὀλόκληρα χωριά ἐκστρατεύουν — στίς 20 Ἰουλίου — «σύν γυναῖς καί τέκνοις», γιά τή μεγάλη χάρη του, γιά νά τιμήσουν τή μνήμη του μέ παλαιά πανηγύρια, γλέντια καί χορούς. Οἱ δημοτικές μελωδίες τοῦ Ἀι-τοῦ, τῆς Ἰτιάς, τῆς Διαμάντως, τῆς Τρυγόνας, ἀντηχοῦν ὡς τίς ὑπώρειες τῶν βουνῶν μας, ὀλημερίς, ἕως ἀργά τό βράδυ, πού παίρνουν οἱ πανηγυριῶτες τό δρόμο τοῦ γυρισμοῦ...

Σέ πολλά μέρη τῆς χώρας μας ὁ Ἀι-Λιάς θεωρεῖται σάν αὐτός πού κατευθύνει τίς βροχές καί τίς καταιγίδες. Ὅταν ἀστράφτει καί βροντᾷ, εἶναι ὁ προφήτης πού τρέχει μέ τ' ἀμάξι του στόν οὐρανό καί διώχνει τό δράκοντα.

Ὁ ὀρεινός ἀγροτικός καί δασικός πληθυσμός ἔχει προσάτη ἄγιο τόν Ἀι-Λιά.

Καί κάτι ἀκόμα: Πολλές φορές μετά τήν ὀνομαστική γιορτή του, ἀκολουθοῦν οἱ τόσο εὐεργετικές δροσοῦλες, ὅπως βεβαιώνει ἡ λαϊκή παροιμία:

«Τ' Ἀι-Λιός γυρίζει ὁ καιρός ἀλλιῶς».

ματσούκα: ραβδί

αὐχένες: διαβάσεις ἀνάμεσα ἀπό δύο κορυφές

ἀνήμερα: τήν ἡμέρα

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΤΣΙΤΣΑΣ

33. Ο ΘΕΟΣ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΟΥ

Ὁ Θεός εἶναι παντοῦ.
Σάν χαράζει ἡ μέρα,
τά πουλιά τόν τραγουδοῦν
στό γαλάζιο ἀγέρα.

Κατεβαίνει χαμηλά
κι ὅθε κι ἂν περάσει,
ζωγραφίζει μ' ἀπαλά
χρώματα τήν πλάση.

Σέ θαμπές ἔρμκλησιές
τούς διαβάτες σμίγει
καί φυσάει στίς φυλλωσιές
κι ὅλα τ' ἄνθη ἀνοίγει.

Μέ τήν τρικυμία μιᾶ,
τῇ γαλήνῃ ἀπλώνει.
Στούς καλοῦς χαμογελᾶ,
τούς κακοῦς μερώνει.

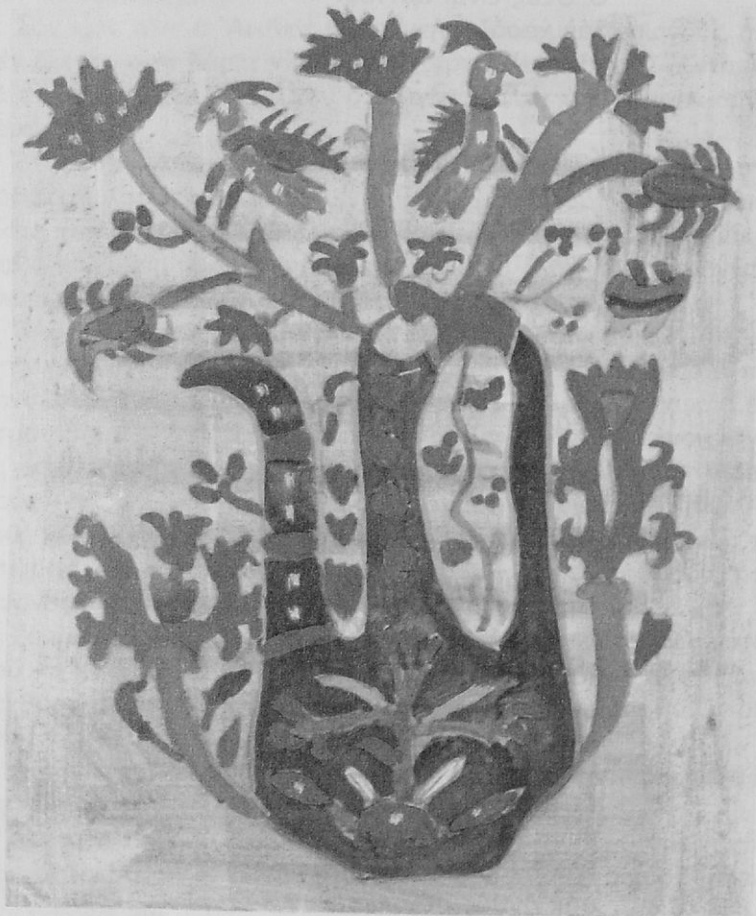
Εἶναι μέσ στό καθετί
καί τά πάντα ὀρίζει.
Μιά καρδιά ζεστή, ἀνοιχτή
πού ὅλους μᾶς γνωρίζει.

Κι ἂν ἐσύ δέν τόν θωρεῖς,
πάντα Αὐτός σέ βλέπει,
Σάν δροσούλα εἶν' ἀλαφρύς
σάν ἀνθός σέ σκέπει.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΕΡΑΛΗΣ

Ο ΛΑΪΚΟΣ ΜΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

34. ΤΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

“Ετσι στά καλά καθούμενα έρχεται ό οικονομικός παράγων και άναποδογουρίζει τόσες παλιές και άγαπημένες όμορφιές: Ήρθε ή μεγάλη βιομηχανία και γκρέμισε τούς μύλους. Τούς νερόμυλους και τούς άνεμόμυλους, πού νανούρισαν μέ τό μονότονο τραγούδι

τῆς φτερωτῆς τους τόσα παιδιάτικά μας ὄνειρα. Τώρα ἄδειασαν ἀπό τό φλύαρο ρέμα οἱ ἀστρέχες*, κουρελιάστηκαν τά πανιά, καί οἱ «κουλέθρες» ὅπου ἔρεε σάν χρυσή βροχή τό τίμιο στάρι, ἔγινε φωλιές ἐρπετῶν καί ποντικιῶν. Σταματήσαμε πιά νά βλέπουμε καί τά γεννήματα τῆς γῆς στήν πρώτη, τήν εὐλογημένη μορφή τους. Βλέπαμε ὅμως ἀκόμα τό ἀλεύρι, πού ἐρχότανε γιά τή σοδειά τοῦ σπιτιοῦ ἀπό τό ἐργοστάσιο, καί σωρευότανε μέσα στό ἀμπάρι τοῦ σπιτιοῦ, μεγάλη καί εὐτυχισμένη σοδειά γιά ὅλο τό χρόνο.

Βλέπαμε καί τή μητέρα, ν' ἀνασκουμπώνει τ' ἄσπρα, καθαρά μπράτσα της, νά γονατίζει μέ θρησκευτική κατάνυξη μπροστά στή σκάφη τοῦ ζυμαριοῦ, νά τό σταυρώνει καί ν' ἀρχίζει τό ζύμωμα. Κατόπι προφτάσαμε καί τό φούρνισμα, στόν ιδιόκτητο φούρνο τῆς αὐλῆς μας. Καί ὅλους τούς φτωχοῦς νά περνοῦν νά παίρνουν μιά ζεστή, μοσκοβολημένη πίτα, καί νά εὐχονται στή μητέρα τήν καλή ξόδεξη.

Κατόπι χάσαμε καί τ' ἀλεύρι, καί οἱ ἀδερφές δέ συνέχισαν τό ἱερό ζύμωμα τῆς μητέρας, γιατί ἡ βιομηχανία πῆρε στά χέρια της καί τό ψωμί. Ἐβαλε μπροστά τή μηχανή, ἀνακάτεψε τό ἀλεύρι μέ ἀλεσμένο ξύλο, μέ γύψο, καί μέ χίλια δυό ἄλλα ἐξίσου φριχτά πράγματα, ἀπό αὐτά πού μᾶς ἀποκάλυψε ἡ Ὑγειονομική Ὑπηρεσία, ὅταν ἄρχισε τόν ἐκπολιτισμό τοῦ βιομηχανοποιημένου ἄρτου.

Ἔτσι τέλειωσε ἡ ὡραία ἐποποιία τοῦ ψωμιοῦ, πού ἄρχιζε μέ τό ζευγάρι, τά βόδια, περνοῦσε ἀπό τό ἀλώνι γιά τό λίχνισμα, πηγαινε στό μύλο, ἐρχότανε στή ζυμοσκάφη, ἔμπαινε στό φούρνο καί τέλειωνε στό ψωμοσάνιδο τῆς κουζίνας.

Τώρα ἔρχεται ἡ σειρά τῆς ἐξαφάνισης γιά τό παραγώνι. Ἐδῶ στήν πρωτεύουσα τό λένε «τζάκι». Ἐμεῖς στήν ἐπαρχία τό ξέραμε πιό ἑλληνικά, πιό γλυκά. Εἶναι τό «παραγώνι», εἶναι ἡ «γωνιά», εἶναι ἡ «σιτιά», εἶναι τό «γωνίδι» τοῦ σπιτιοῦ. Ἦτανε μεγάλο, εὐρύχωρο, εὐτυχισμένο, γεμάτο μεγάλα κούτσουρα, πού τρίζαν, τραγουδοῦσαν καί ξελοχίζανε*. Οἱ χυμοί τῆς ἐλιάς σφύριζαν

ἀστρέχα: τό κενό διάστημα ἀνάμεσα στή στέγη καί τήν κορυφή τοῦ τοίχου.
ξελοχίζω: γιά τά δέντρα σημαίνει βγάζουν τό ρετσίνι τους.

μέσα τους, γλυκές φλόγες άνθιζαν σάν χρυσά λουλούδια πάνω στους ξερούς κορμούς, έγλειφαν τή φλούδα, χόρευαν μυστηριώδη καί γοητευτικά. 'Η μητέρα είχε άπλωμένες εκεί, πλάι στίς φλόγες, παχιές κόκκινες προβιές, άρνίσιες. Έκεί πάνω χωρούσαμε, δύο, τρία, τέσσερα άδερφάκια, καί βλέπαμε τό χορό τής φωτιάς σιωπηλά, καί άκούγαμε τά παραμύθια τής γιαγιάς εύτυχημένα. Τί δράκοι δέν πέρασαν ανάμεσα από κείνες τίς μαγικές φλόγες, τί βασιλοπούλες πεντάμορφες. Καί ιδίως πόσοι Σπανοί!

.....

Πολύ ώραϊα όλ' αυτά, καί κυρίως πολύ ωφέλιμα.

Άλλά κανένας δέ ρωτᾷ νά μάθει πῶς θά μεγαλώνουν τά παιδιά στα χωριά χωρίς τό γοητευτικό παραγώνι, χωρίς νά βλέπουν τίς χρυσές φλόγες νά άνθίζουν καί νά χορεύουν πάνω στό κούτσουρο. Καί κανείς δέ ρώτησε νά μάθει αν θά θελήσουν οί βασιλοπούλες, καί οί πεντάμορφες καί οί δράκοι, άκόμα καί οί Σπανοί, νά περάσουν πάνω από μία μαύρη, άσχημη, πυρωμένη λαμαρίνα. Καί άκόμα κανείς δέ θέλησε νά γνοιαστεί γιά τούς καημένους τούς μικρούς Καλικαντζάρους, πού κατεβαίνουν από τήν καπνοδόχη μας τό Δωδεκάμερο, γιά νά κρεμάσουμε τηγανίτες στά «λινάρια» πού μάς κρέμαζαν, όταν έξω χιονίζε, καί σφύριζε ό βοριάς...

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. 'Η βιομηχανία έχει φέρει μεγάλες αλλαγές στή ζωή μας. Έκτός απ' αυτές πού αναφέρει ό συγγραφέας ποιές άλλες ξέρετε;
2. Σέ τί συντελούσε τό παραγώνι στήν οικογενειακή ζωή τῶν άγροτῶν;
3. Από τί έχει άποστερήσει τή ζωή μας ή αλλαγή πού έφερε ή σύγχρονη οίκονομία;
4. 'Ο συγγραφέας μιλάει γιά τήν «έποποιία τοῦ ψωμιοῦ». Βρεῖτε κι έσεῖς μία παρόμοια έποποιία μ' ένα γεωργικό προϊόν.
5. Μέ ποιά συνώνυμα ούσιαστικά αναφέρει τόν όρο «παραγώνι» ό συγγραφέας;

Παιχνίδια μέ τίς λέξεις:

Βρεῖτε ούσιαστικά πού νά ταιριάζουν στό επίθετο βιομηχανικός, βιομηχανική, βιομηχανικό: π.χ. βιομηχανικός χώρος, βιομηχανική έποχή, βιομηχανικό προϊόν.

35. ΤΟ ΨΩΜΙ

Καλόδεχτο τό φόρτωμα πού θά ῥθει ἀπό τό μύλο,
πρωτόσταλτο, πρωτάλεστο, πρώτη χαρά τῆς σκάφης.

Ζυμώνουν τ' ἀνασκουμπωτά τῆς πρωτονύφης χέρια
καί πλάθουν τά πρωτόπλαστα ψωμιά μέ τίς παλάμες
μές στήν καλοπελεκητή πινακωτή — προικιό της.
Τό φοῦρνο καίει, τεχνίτισσα στό φοῦρνο, ἡ γριά κυρούλα,
ξανανιωμένη, ἀφήνοντας τή συντροφιά τῆς ρόκας.

ὦ, βραδινό συμμάζεμα στό σπιτικό κατώφλι,
καρτέρεμα ἀνυπόμονο τοῦ πυρωμένου φούρνου!
κι ὦ, μέθυσμα ἀπ' τή μυρωδιά πρώτου ψωμιοῦ πού ἀχνίζει,
κομμένο ἀπό τό γέροντα παππού χωρίς μαχαίρι
καί μοιρασμένο στά παιδιά, στίς νύφες καί στ' ἀγγόνια!

Κι ἐσύ, Θυσία τῶν ταπεινῶν στή θεία καλοσύνη,
σημαδεμένο ἀνάμεσα μέ τοῦ σταυροῦ τή βούλα,
καλοπλασμένο πρόσφορο, τῆς Ἐκκλησιᾶς μεράδι,
πού θά κοπεῖς τήν Κυριακή μές στ' ἀργυρό ἀρτοφόρι
καί στ' ἅγιο δισκοπότηρο μέ τό κρασί θά σμίξεις!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

36. Ο ΑΙΣΩΠΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Ἡ ἀλεπού πού φούσκωσε ἡ κοιλιά της

Μιά ἀλεπού, ψόφια τῆς πείνας, εἶδε μέσα στὴν κουφάλα μιᾶς βελανιδιάς ψωμιά καὶ κρέατα, πού τὰ εἶχαν ἀφήσει βοσκοί, καὶ χώθηκε μέσα καὶ τὰ ἔφαγε. Μά ἡ κοιλιά της φούσκωσε κι ἐπειδὴ

δέν μπορούσε νά βγεῖ, βογγοῦσε καί θρηνολογοῦσε. Μιά ἄλλη ἄλεπού, περαστική ἀπό ἐκεῖ, ἀκούοντας τά βογγητά της, σίμωσε καί τή ρωτοῦσε τί ἔχει. Καί σάν ἔμαθε τό τί ἔτρεξε, τῆς εἶπε: «Μένε αὐτοῦ μέσα, ὥσπου νά γίνεις ὅπως ἦσουν ὅταν μπῆκες κι ἔτσι θά βγεῖς εὐκόλα.»

ΑΙΣΩΠΟΣ

(Μετάφραση Θρασ. Σταύρου)

Ἡ ἄλεπού κι ὁ λύκος στό κελάρι

Μιά φορά ἓνας λύκος ἐγύριζε πεινασμένος. Ἐβρηκε τήν ἄλεπού στό δρόμο καί τῆς εἶπε:

—Ἄν δέ σκεφτεῖς τίποτα νά φάω, θά φάω ἐσένα!

Τί νά κάμει ἡ ἄλεπού, τόν πῆρε μαζί της καί πήγανε σ' ἓνα κατώι, ὅπου ἦτανε τά χίλια καλά: τυριά, λουκάνικα, χοιρινό, ὅ,τι σκεφτεῖς. Ἡ πόρτα ἦτανε κλεισμένη, μά εἶχε μιά γατότρυπα καί πέρασαν ἀπό κεῖ. Ὅσο ἔτρωγαν, ἡ ἄλεπού εἶχε καί τό νοῦ της νά δεῖ ἄν χωράει νά ξαναβγεῖ ἀπό τή γατότρυπα, ἐνῶ ὁ λύκος ἐγέμιζε τήν κοιλιά του, χωρίς νά γνοιάζεται. Ὅταν ἐχορτάσανε καλά, ἀρχίσανε νά χορεύουνε, κι ἡ ἄλεπού τραγουδοῦσε:

Στό καινούριο κατωγάκι

θέ νά παίξει ματσουκάκι.

Ἀπό τό τραγούδι καί τό σοῦσουρο κατάλαβε ὁ νοικοκύρης πώς κάτι γίνεται στό κατώι κι ἔτρεξε μέ μιά μαγκούρα νά δεῖ ποιός εἶναι. Ἡ ἄλεπού πρόφτασε καί πέρασε ἀπό τήν τρύπα, μά ὁ λύκος, πού ἦτανε παραφουσκωμένος, οὔτε τό κεφάλι του καλά καλά δέν μπορούσε νά περάσει. Τόν ἔπιασε τότες ὁ νοικοκύρης καί τοῦ ἔδωκε τῆς χρονιάς του. Ἀπό τό πολύ ξύλο μπόρεσε καί βγῆκε ἔξω, κι ὅταν ἔβρηκε τήν ἄλεπού, τῆς ἔκανε παράπονα, πώς τόν ἄφησε.

— Μά ἐγώ, τοῦ λέει ἡ ἄλεπού, σέ εἰδοποίησα μέ τό τραγούδι μου· τί φταίω πού δέν μπόρεσες νά φύγεις;

Ἡ πονηρή ὅμως ἦτανε πολύ εὐχαριστημένη γιά τό πάθημα τοῦ λύκου.

Λαϊκή παραλλαγή ἀπό τήν Κεφαλονιά

Ἡ ἄλεπού καί τό τσαμπί

Μιά ἄλεπού, ψόφια τῆς πείνας, εἶδε τσαμπιά κρεμασμένα σέ μιά κληματαριά καί θέλησε νά τά φτάσει, ἀλλά δέν μπόρεσε. Καί, τήν ὥρα πού ἔφευγε, εἶπε: «Ἀγουρίδες εἶναι.»

ΑΙΣΩΠΟΣ

(Μετάφραση Θρασ. Σταύρου)

Ἡ ἄλεπού καί τ' ἄγουρα σταφύλια

Μιά φορά μιά ἄλεπού, καθώς ἐγύριζε νά 'βρει τίποτα νά φάει, στάθηκε κάτω ἀπό μιά κληματαριά, γιομάτη μαύρα ὠραῖα σταφύλια, πού ὁ καθένας θά τά ζήλευε. Στάθηκε, στάθηκε καί τά κοίταζε, μά δέν μποροῦσε νά τά φτάσει, οὔτε νά πηδήσει ἀπό τή μάντρα πού τά ἔκλεινε. Ἐκεῖνη τή στιγμή πέρασε κι ὁ κουμπάρος τῆς ὁ λύκος, κι ὅταν τήν εἶδε νά κοιτάζει ἔτσι, τῆς εἶπε κοροϊδευτικά:

— Βλέπω πώς δέν πῆρες τή σκάλα σου μαζί σου, κυρά ἄλεπού, κι εἶσαι συλλογισμένη!

—“Ὅχι, καημένε, τοῦ λέει ἐκεῖνη μέ προσποίηση, τ' ἀφήνω ἐπίτηδες τά σταφύλια, νά μείνουν γιά κρεμάδες!

Λαϊκή παραλλαγή ἀπό τήν Κεφαλονιά

Ἀπ' αὐτοῦ βγῆκε καί ἡ παροιμία:

«Ὅσα δέ φτάνει ἡ ἄλεπού, τά κάνει κρεμαστάρια.»

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Νά κάμετε σύγκριση ἀνάμεσα στούς μύθους τοῦ Αἰσώπου καί στή λαϊκή τους παραλλαγή καί νά συζητήσετε πώς δούλεψε ἡ λαϊκή φαντασία.

2. Νά δουλέψει τώρα καί ἡ δική σου φαντασία καί νά δώσεις μιά ἐμπλουτισμένη παραλλαγή τοῦ παρακάτω αἰσώπειου μύθου:

Ὁ γάιδαρος πού τόν πῆραν γιά λιοντάρι

Ἐνας γάιδαρος φόρεσε τομάρι λιονταριοῦ. Ὅλοι, ἄνθρωποι καί ζῶα, πίστεψαν πώς εἶναι λιοντάρι, κι ὅπου φύγει φύγει. Μά φύσηξε ἄερας, τοῦ πῆρε τό τομάρι, κι ὁ γάιδαρος παρουσιάστηκε γυμνός. Ἐπείσαν τότε ὅλοι ἀπάνω του καί τόν πῆραν μέ τίς ραβδιές.

(Μετάφραση Θρασ. Σταύρου)

37. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Οί Έλληνες στά χρόνια τῆς ἀσήκωτης τουρκικῆς σκλαβιάς ἔζησαν σ' ἓνα δικό τους κόσμον, πού τοὺς κράτησε σέ ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς Τούρκους: εἶχαν τὰ λαϊκά τους ἔθιμα γιά κάθε ἐπίσημη ἢ ἀνεπίσημη περίσταση, εἶχαν τὰ παραμύθια καί τίς παροιμίες τους, τὰ πανηγύρια μέ τὰ τραγούδια καί τοὺς χορούς τους, τίς ἐθνικές τους παραδόσεις.

Ξεχωριστή θέση ἀνάμεσα σέ ὅλα αὐτά ἔχουν τὰ τραγούδια πού σύνθεσαν ἀνώνυμοι ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ καί πού ἀπό στόμα σέ στόμα ἐγιναν πανελλήνια. Τά δημοτικά τραγούδια, ὅπως συνηθίζουμε νά τὰ ὀνομάζουμε, δείχνουν καλύτερα ἀπὸ καθετὶ ἄλλο πῶς ἐνιωθε ὁ λαός τίς χαρές του, ποιοί ἦταν οἱ μεγάλοι του καημοί καί οἱ βαθύτερες λαχτάρεις του.

Μέσα στά δημοτικά μας τραγούδια βλέπουμε ἓνα λαὸ πού λατρεῖ τὴν ὁμορφιά, τὴν παλικάριά, τὸ τραγούδι, τὴν ἀνοιξη γενικά τῆς φύσης καί τῆς ζωῆς:

*Ἥθελα νά 'μουν ὁμορφος, νά 'μουν καί παλικάρι,
νά 'μουνα καί τραγουδιστής, δέν ἤθελα ἄλλη χάρη.
Τώρα εἶν' Ἀπρίλης καί χαρά, τώρα εἶναι καλοκαίρι,
τό λέν οἱ κοῦκοι στά βουνά κι οἱ πέρδικες στά πλάγια.*

Ὁ λαὸς αὐτός ἔχει στιγμές γεμάτες τρυφερότητα, ὅπως συμβαίνει στά νανουρίσματα καί στοὺς ἀποχαιρετισμούς τῶν μανάδων:

*Κοιμήσου ἀστρί, κοιμήσου αὐγή, κοιμήσου νιό φεγγάρι.
Σύρε, παιδί μου, στό καλὸ καί στὴν καλὴ τὴν ὥρα
καί νά γεμίσει ἡ στράτα σου τριαντάφυλλα καί ρόδα.*

Πολλὰ τραγούδια μιλάνε γιά τὴν ξενιτιά, μιά καί οἱ Έλληνες ἦτανε πάντα τους ταξιδιάρικα πουλιά:

*Σ' ἀφήνω γειά, μανούλα μου, σ' ἀφήνω γειά, πατέρα,
Θά φύγω, θά ξενιτευτῶ, θά πάω μακριά στά ξένα.*

Ἕνα ἄλλο μεγάλο θέμα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι ὁ Χάρος, δηλαδή ὁ θάνατος, πού τὸν παρουσιάζουν μέ τὰ πιό μελανὰ χρώματα:

Μά νά τον πού κατέβαινε στους κάμπους καβαλάρης.
Μαῦρος ἦταν, μαῦρα φορεῖ, μαῦρο καί τ' ἄλογό του.
Ὁ λαός μας ἀγάπησε τή ζωή, ἀκόμα καί μέ τά βάσανά της:
Καί μέ τά τόσα βάσανα πάλι ἡ ζωή γλυκιά ἔναι.
Ἐκεῖνο πού δέν μπόρεσε νά παραδεχτεῖ ἦταν ἡ τυραννία:
Μάνα μου, ἐγώ δέν κάθομαι νά γίνω νοικοκύρης
καί νά ἔμαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στους γερόντους.
Γι' αὐτό οἱ ἀπροσκύνητοι παίρνουν τά βουνά. Ἐκεῖ πάνω ὅλα
εἶναι ἐμψυχωμένα:

Ὁ Ὀλυμπος κι ὁ Κίσαβος, τά δυό βουνά, μαλώνουν,
τό ποιό νά ρίξει τή βροχή, τό ποιό νά ρίξει χιόνι.
Ἀκῶ τόν ἄνεμο καί ἡχᾶ, μέ τά βουνά μαλώνει.
Εἶναι ὠραῖα πάνω στά βουνά τήν ἄνοιξη, μέ τά κλαριά πού
μπουμπουκιάζουν καί τά πουλιά πού φωλεύουν. Οἱ κλέφτες τότε
καλοπερνοῦν:

Πηδᾶνε, παίζουν καί γλεντοῦν καί ρίχνουν στό σημάδι,
γυρίζουν καί στή σούβλα τους τά παχουλά κριάρια.
Γενικά ὅμως ἡ ζωή τῶν κλεφτῶν εἶναι δύσκολη:
Μαύρη ζωή πού κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες!
Ποτέ μας δέν ἀλλάζουμε καί δέν ἀσπροφοροῦμε,
ὀλημερίς στόν πόλεμο, τό βράδυ караούλι.
Ὁ χειμώνας ἰδίως εἶναι ἀβάσταχτος. Ὡστόσο ἡ περηφάνια τοῦ
κλέφτη εἶναι πιό δυνατή ἀπό τήν παγωνιά καί τήν ἐρημιά:

Ἕνας αἰτός περήφανος, ἕνας αἰτός λεβέντης,
ἀπό τήν περηφάνιά του κι ἀπό τή λεβεντιά του
δέν πάει στά κατώμερα νά καλοξεχειμάσει,
μόν' μένει ἀπάνω στά βουνά, ψηλά στά κορφοβούνια.

Γενικά, τά δημοτικά μας τραγούδια δείχνουν ἕνα λαό γεμάτο
ζωντάνια καί ψυχική ὑγεία, πού ἡ τουρκική σκλαβιά δέν τόν εἶχε
λυγίσει. Ἕνας τέτοιος λαός δέν μπορούσε παρά ἀργά ἢ γρήγορα
νά κάμει σεβαστή τήν παρουσία του ἀνάμεσα στά ἐλεύθερα ἔθνη.

38. ΗΡΘΕ Ο ΛΑΖΑΡΟΣ, ΗΡΘΑΝ ΤΑ ΒΑΓΙΑ...

Τήν Παρασκευή τό βράδυ, ξημερώνοντας τοῦ Λαζάρου, δέν μπορούσα νά κοιμηθῶ ἀπό τή χαρά μου, γιατί θά ῥχονταν πρῶι πρῶι ὁ Γιαννάκης τῆς Στέργαινας κι ὁ Μῆτρος τῆς Κίτσαινας νά πᾶμε νά τραγουδήσουμε τό Λάζαρο σ' ὅλα τά σπίτια τοῦ χωριοῦ μας, νά μάσουμε αὐγά, πού θά μᾶς τά ἔβαφαν χώρια οἱ μανάδες μας καί θά τά τρώγαμε μονάχοι μας τήν Πασχαλιά ὡς ἰδιαίτερη ἀτομική μας περιουσία.

Κι ὅταν ἄρχισε νά μέ παίρνει ὁ ὕπνος, ὄνειρεύτηκα ὅτι ἔμπαينا σ' ἓνα κατώγι, πού ἔχε σωρούς σωρούς αὐγά, ἄσπρα καί χοντρά, καί τά μάζευα στά καλάθια ἓνα, δυό, πέντε, δέκα, καί δέ σώνονταν. Μάζευα, μάζευα, γέμιζα καλάθια καί δέ λιγότευαν οἱ αὐγοσωροί.

Ἀποκάνοντας ἔτσι νά μαζεύω αὐγά, βγῆκα ἀπό τό κατώγι ἔξω στήν αὐλή, ἀλλά κι ἐκεῖ πλῆθος αὐγά, κοκκινοβαμμένα γιά τή Μεγάλη Πασχαλιά μέ τό «Χριστός ἀνέστη». Ὅλη ἡ αὐλή ἦταν αὐγοστρωμένη κόκκινη. Κρέμονταν ἡ καρδιά μου σ' ἓνα ράμμα ἀπό τή μεγάλη ἐπιθυμία, πού ἔχα νά φάω αὐγά καί νά ἐκδικηθῶ τίς πενήντα μέρες τῆς Μεγάλης Σαρακοστής, πού εἶχα περάσει χωρίς νά φάγω ἓν' αὐγό, ἀλλ' ἂν καί κοιμόμουν βαριά, διατηροῦσα ὁμως ἀκέρια τή συνείδησή μου ὅτι ἦταν Σαρακοστή καί δέν μπορούσα νά φάγω, γιατί θ' ἀμάρταινα τόσο πολύ, πού δέ θά μπορούσα νά ἰδῶ ποτέ πρόσωπο θεοῦ καί θά κειτόμουν αἰώνια στήν κόλαση, στό πῦρ τό ἐξώτερο.

* * *

Ἐκεῖ πού ἀνακατευόμουν στόν ὕπνο μου ὅλο μ' αὐγά κι ἔπλεα χαρούμενος σ' ἓνα κάτασπρο αὐγοπέλαγο, μέ ξύπνησε ἡ μάνα μου, κι ἀνοίγοντας τά μάτια μου, ὅλα ἐκεῖνα τά ἑκατομμύρια τῶν αὐγῶν εἶχαν γίνει καπνός ἀπό μπροστά μου, καί πέταξε ὁ νοῦς μου στ' αὐγοπανήγυρο τοῦ Λαζάρου.

— Τό κουδούνι καί τόν κύπρο μάνα! φώναξα βιαστικός καί πετάχτηκα ἀπό τό στρῶμα μου σάν ἐλάφι.

— Νά νιφεῖς πρῶτα, μοῦ εἶπε ἐκείνη, νά κάνεις τό σταυρό σου σάν καλός χριστιανός, νά φᾶς καί μιά χαφιὰ ψωμί, γιά νά μή σέ

τσακίσει ό κοῦκος*, κι ὕστερα ἐδῶ εἶναι τό κουδούνι κι ό κύπρος.

Νίφτηκα σέ μιά στιγμή κι ἔκανα τό σταυρό μου, ἔβαλα στό στόμα μου μιά χαψιά ψωμί, πέρασα τό χερούλι τοῦ καλαθιοῦ καί τά χερούλια τοῦ κουδουνιοῦ καί τοῦ κύπρου στό ζερβί τό χέρι, πῆρα καί μέ τό δεξί ἓνα φοβερό ραβδί, γιά νά χτυπῶ τά σκυλιά, ὅταν θά ἔμπαινα στίς αὐλές τῶν ξένων σπιτιῶν, καί ξεκίνησα μ' ὅλη τή σοβαρότητα ἀνθρώπου πού ἐπιχειρεῖ νά κάνει ἓνα σπουδαῖο ἔργο, ἐνῶ δέ χόρταινε νά μέ βλέπει ἡ μάνα μου, γιατί ἦταν ἡ πρώτη φορά πού θά ἔβγαινα στό Λάζαρο. Μοῦ φαινόταν ἐκείνη τή στιγμή ὅτι τά ἔξι μου χρονάκια, πού κάθονταν ἐλαφρά σάν φτερό ἀπάνω στούς μικροῦς μου ὤμους, πολλαπλασιάστηκαν κι ὅτι εἶχα γίνει ἄλλος στ' ἀνάστημα.

Ἐνῶ ἔκανα νά κατεβῶ τή σκάλα τοῦ σπιτιοῦ, μοῦ εἶπε ἡ μάνα μου μέ κάποια ἱερή ἔγνοια:

— Στάσου μιά στιγμή νά σοῦ δώκω κατιτί.

Κι ἔτρεξε στό δωμάτιο πού ἦταν ἡ νυφική της κασέλα, κι εἶχε μέσα χίλιων λογιῶν πράγματα, καί δέν ἔδινε ποτέ σ' ἄλλον τό κλειδί. Γύρισε σέ λίγο καί μοῦ πέρασε στό λαιμό ἓνα ἰδιαίτερο φυλαχτό, πού μοῦ τό ἔβανε κάθε φορά πού μέ στόλιζε μέ τά καλά μου φορέματα, γιά νά μήν πάρω ἀπό μάτι. Γιατί βασκαينόμουν συχνά κι ἀρρωστοῦσα ἀπό τό μάτι κάποιας δυστυχισμένης γειτόνισσάς μας, τῆς γριᾶς Τσίλαινας, πού ζηλοφθοноῦσε καί μάτιαζε τά παιδιά τοῦ κόσμου, προπάντων ὅταν φοροῦσαν τά γιορτινά τους ἢ ὅταν ἔκαναν κάτι ἔκτακτο γιά τήν ἡλικία τους.

Κι ἀφοῦ μ' ἀσπίδωσε καλά καλά μ' αὐτό τό περίφημο φυλαχτό, μέ φίλησε μέ δακρυσμένα μάτια ἀπό τή συγκίνησή της καί μοῦ εἶπε:

— Στό καλό, παιδί μου, καί γαμπρός!

* * *

Κι ἐνῶ ἐκείνη ἔκανε τό σταυρό της, ἐγώ ξεκίνησα πλιά καί κατέβηκα τή σκάλα σάν σίφουνας καί πετάχτηκα στήν αὐλή, ὅπου μέ περίμεναν ὁ Γιαννάκης μέ τό Μῆτρο, ἔχοντας κι αὐτοί τά κουδούνια τους καί τούς κύπρους τους καί τά καλάθια τους, καί βγή-

γιά νά μή σέ τσακίσει ό κοῦκος: γιά νά μήν πάθεις κακό.

καμε όλοι μαζί έξω γιά νά τραγουδήσουμε στό σπίτια τό Λάζαρο
καί νά μάσουμε αὐγά.

— Ποῦθε ν' ἀρχίσουμε; εἶπε ὁ Γιαννάκης, γιά ν' ἀποφασί-
σουμε κι οἱ ἄλλοι δυό.

— Ἀπό τοῦ Κιτσαντώνη... εἶπε ὁ Μῆτρος.

— Όχι! εἶπα ἐγώ, γιά νά μή γίνει ἡ γνώμη του. Θ' ἀρχίσουμε
ἀπό τήν ἄλλη τή μεριά, ἀπό τῆς Γιωργάκαινας.

Καί τραβήξαμε γιά τῆς Γιωργάκαινας, λαλώντας τά κουδούνια
καί τούς κύπρους ἐπιδειχτικά, γιά νά μάς ἀκούσει τό χωριό.

Δέν εἶχαμε κάνει δέκα δώδεκα δρασκελιές δρόμο, κι ἀνταμώ-
σαμε, ἐρχόμενους ἀπό τό μέρος τῆς Γιωργάκαινας, μέ τά καλάθια
τους γεμάτα αὐγά τοῦ Λαζάρου καί μέ τά κυπροκούδουνά τους,
τό Φῶτο τῆς Γιωργάκαινας, τό Σταῦρο τῆς Κολιοῦς, τόν Πανα-
γιώτη τῆς Κολιοριζιώταινας καί τό Βασίλη τῆς Ἥλιαινας, παιδιά
πολύ μεγαλύτερα ἀπό μάς, δεκαφτά καί δεκοχτώ χρονῶν τό κα-
θένα, πού εἶχαν ξεκινήσει πρωτύτερα ἀπό μάς γιά τό Λάζαρο.

— Ντούγγ, ντούγγγγ, ντούγγγγγγ! τά κουδούνια τους, γλάγγ,
γλάγγγγ, γλάγγγγγγ! τούς κύπρους τους, καί, Χρόνια πολλά τό
Λάζαρο! μάς φώναξαν χαρούμενα.

— Ντούγγ, ντούγγγγ, ντούγγγγγγ! κι ἐμεῖς τά κουδούνια μας,
γλάγγ, γλάγγγγ, γλάγγγγγγ! τούς κύπρους μας, καί, Χρόνια πολλά
κι ἐσεῖς! τούς ἀπηλογηθήκαμε περήφανα.

— Ξέρετε, μωρέ κουτούτσικα, νά πεῖτε τραγούδια ἐσεῖς; μάς
ρώτησε προστατευτικά ὁ Σταῦρος τῆς Κολιοῦς.

— Ξέρουμε καί παραξέρουμε! τοῦ ἀπηλογηθήκαμε κομπαστι-
κά. Τραγούδια μαθαίναμε ὅλη τή Σαρακοστή.

— Ξέρετε καί τά ξετραγουδήματα; μάς ρώτησε ὁ Φῶτος, μ'
ὅλη τή βεβαιότητα ὅτι δέ θά τά ξέραμε.

— Τά ξέρομε κι αὐτά! τοῦ ἀπηλογήθηκα μέ μεγαλύτερο ἀκόμα
κομπασμό.

— Μωρέ τά διαβολάκια! εἶπαν ὅλοι τους μέ θαυμασμό, κι ἐμεῖς
τραβήξαμε κατά τῆς Γιωργάκαινας κι αὐτοί κατά τό σπίτι μου.

* * *

Σάν ἀστραπή βρεθήκαμε στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, στό σπίτι τῆς
Γιωργάκαινας.

— Ντούγγ, ντούγγγγ, ντούγγγγγγ! τά κουδούνια μας, γλάγγ, γλάγγγγ, γλάγγγγγγ! τούς κύπρους μας.

— Γκάββ, γκάββββ, γκάββββββ! ή σκύλα τής Γιωργάκαινας, έμποδίζοντάς μας νά μπούμε στήν αυλή.

Βγήκε έξω ή Γιωργάκαινα νά μᾶς ἀπαντήσει.

Ἀρχίσαμε τό τραγούδι τοῦ Λαζάρου:

Ἦρθ' ὁ Λάζαρος, ἦρθαν τά Βάγια,

ἦρθε κι ὁ Χριστός στή Βηθυνία...

— Καλῶς ὀρίσατε, παιδιά μου, καλῶς ὀρίσατε! μᾶς εἶπε πρόσχαρα ή Γιωργάκαινα.

— Καλῶς σᾶς ἤβραμαν, τῆς ἀπηλογηθήκαμε. Τί τραγούδι θέλεις νά σοῦ ποῦμε;

— Τί ἄλλο, παιδιά μου; μᾶς ἀπάντησε. Τοῦ Γιάννη μου, τ' ἀνύπαντρου...

Ἀρχίσαμε τό τραγούδι τ' ἀνύπαντρου, λαλώντας τά κουδούνια καί τούς κύπρους.

*Παλικαράκιν ὄμορφο, μέ τό στριφτό μουστάκι,
ἄλλοῦ κλαίει κι ἄλλοῦ κοιτάει κι ἄλλοῦ τό νοῦ του ἔχει,
τόν ἔχει στίς ἀνύπαντρες, πέρα στίς μαυρομάτες...*

Καί τελειώσαμε τό τραγούδι μέ τή στερεότυπη εὐχή:

— Καί τοῦ χρόοοοοοου!

Μᾶς ἔβαλε ή Γιωργάκαινα στοῦ καθενός τό καλάθι ἀπό δύο αὐγά καί μᾶς εἶπε κι αὕτη:

— Καί τοῦ χρόνου, παιδιά μου, καί γαμπροί...

Φύγαμε εὐχαριστημένοι ἀπό τῆς Γιωργάκαινας καί πήγαμε σ' ἄλλο σπίτι, πού ἦταν ἐκεῖ κοντά. Κι ἐκεῖ τά ἴδια καί καλύτερα: τά κυπροκούδουνα, ὁ Κοράκης τό κακόσκυλο, καί πρῶτο πρῶτο τό τραγούδι τοῦ Λαζάρου.

— Καλῶς τά παιδιά!

— Τί τραγούδι θέλεις νά σοῦ ποῦμε, κάκω;

Ἀναστέναξε ή νοικοκυρά καί γέμισαν δάκρυα τά μάτια της. Τά σφούγγισε μέ τήν ποδιά της καί μᾶς εἶπε:

— Καί τί ἄλλο τραγούδι νά θέλω, παρά τοῦ ξενιτεμένου μου; Κι ἀρχίσαμε τό τραγούδι τοῦ ξενιτεμένου:

*Ξενιτεμένο μου πουλί καί παραπονεμένο,
ή ξενιτιά σέ χαίρεται κι ἐγώ ἔχω τόν καημό σου...*

— Καί τοῦ χρόοοοοοου!

Μᾶς φίλησε ἡ μάνα τοῦ ξενιτεμένου, μᾶς ἔδωσε ἀπό дуό αὐγά τοῦ καθενός κι ἀπό ἕνα ἀπλόχερο σταφίδες καί κάμποσα ξερά σύκα γιά τόν πόνο τοῦ παιδιοῦ της καί φύγαμε ἀπ' ἐκεῖ καί πήγαμε σέ τρίτο σπίτι.

* * *

Ἀπ' ἐκεῖ περάσαμε ἕνα πρὸς ἕνα ὅλα καί καταλήξαμε στό δικό μου, πού τό εἶχαμε ἀφήσει σκόπιμα ὑστερνό, γιατί ξέραμε ὅτι θ' ἀπολαβαίναμε ἀπ' ἐκεῖ τά πλειότερα.

Στά γοερά λαλήματα τῶν κουδουνιῶν καί τῶν κύπρων πού ἀκούστηκαν στήν ἐξώθυρα, πετάχτηκε ὁ Μοῦργος μου, ἀλλ' ἅμα εἶδε ὅτι εἴμαστε ἐμεῖς, γύρισε πίσω καί ματακάθισε ἐκεῖ πού κάθονταν. Κατέβηκαν στήν αὐλή, γιά νά μᾶς ὑποδεχτοῦν, ἡ μάνα μου, ὁ πατέρας μου κι ἡ ἀδερφή μου, κι ἐμεῖς ἀρχίσαμε:

— Ντούγγ, ντούγγγγ, ντούγγγγγγ! τά κουδούνια, γκλάγγ, γκλάγγγγ, γκλάγγγγγγ! τούς κύπρους. Καλῶς σᾶς βρήκαμαν, καί τοῦ χρόνου!

— Καλῶς ὀρίσαταν, καί τοῦ χρόνου!

Ἀρχίσαμε τά τραγούδια:

*Ἦρθ' ὁ Λάζαρος, ἦρθαν τά Βάγια,
ἦρθε κι ὁ Χριστός στή Βηθυνία...*

Ὄταν τελειώσαμε τό τραγούδι τοῦ Λαζάρου, μᾶς εἶπε ἡ μάνα μου νά ποῦμε πρῶτα τό τραγούδι τοῦ σπιτιοῦ, κι ἀρχίσαμε:

*Σ' αὐτό τό σπίτι τό ψηλό, τό μαρμαροχτισμένο,
ποτέ κακό μὴν ἀκουστεῖ, πέτρα νά μὴ ραγίσει...*

Ὑστερα μᾶς εἶπαν νά ποῦμε τοῦ ἀφεντός, κι ἀρχίσαμε ἀμέσως:

*Ἀφέντη μου, στήν τάβλα σου χρυσή καντήλα φέγγει,
φέγγει κι ἐσένα, ἀφέντη μου, φέγγει καί τῆς κυρᾶς σου,
κι ἀπό τά παραθύρια σου φέγγει τή γειτονιά σου...*

Μᾶς ἐπαίνεσε ὁ πατέρας μου, γιατί εἶχαμε μάθει καλά τὰ τραγούδια, καί μᾶς εἶπε νά ποῦμε καί τῆς ἀδερφῆς μου, πού ἦταν ἀρραβωνιασμένη καί θά γινόταν ἀπόπασχα ὁ γάμος της:

*Κάτων ἀπό μοσχαπιδιά καί κάτω ἀπ' ἅγιο κλῆμα
κάθεται κόρη καί κεντᾷ τ' ἀγιόρου τό μαντίλι.
Ἀρχόντισσα, τήν κόρη σου, τή μοσχαναθρεμμένη,
τήν ἔλουζες, τή χτένιζες, στό σύννεφο τή στέλνεις,
καί σπάραξε τό σύννεφο κι ἔλαμψε ἡ κόρη μέσα,
κι ὁ δόλιος ὁπραματευτής ἔπενε νά πεθάνει...*

Τέλος διάταξε ἡ μάνα μου νά ποῦμε καί τό δικό μου τό τραγούδι, κι ἀρχίσαμε:

*Ἀφέντη μου, τό γιόκα σου, τό μοσχαναθρεμμένο,
τόν ἔλουζε ἡ μανούλα του, στό δάσκαλο τόν στέλνει.
— Μάθε, παιδί μου, γράμματα, μάθε τὰ πινακίδια,
νά γένεις κυρ-γραμματικός, νά γένεις κι ἀναγνώστης...*

— Καί τοῦ χροοοοοοονου!

Τότε μᾶς φίλησαν καί τὰ τρία ἡ μάνα μου κι ὁ πατέρας μου, μᾶς ἔδωκαν τοῦ καθενός ἀπό ἓνα καλαθάκι μέ δώδεκα αὐγά τό καθένα, μᾶς ἔδωκαν σύκα, σταφίδες, πορτοκάλια, κι ἀπό ἓνα ἀσημένιο γρόσι, καί μᾶς πῆραν στό δοξάτο, ὅπου μᾶς εἶχαν στρωμένο τραπέζι νά φάμε.

Ἐκεῖνη τήν ἡμέρα αἰσθάνθηκα τήν πρώτη μου μεγάλη χαρά, κι ἄν καί πέρασε ἀπό τότε μισός αἰώνας καί πλειότερος ἀπό πάνω μου, μ' ὅλο τό τρομερό του βάρος, δέν μπόρεσαν νά μοῦ σβήσουν τή γλύκα της· κι ἀκόμα τήν αἰσθάνομαι ἀκέρια κάθε Σάββατο πρῶι τοῦ Λαζάρου, ὅπως αἰσθάνθηκα τότε, κι ἐπαναλαβαίνω ἀκόμα μέ παιδική ἀφέλεια τό στίχο:

Ἦρθ' ὁ Λάζαρος, ἦρθαν τὰ Βάγια!

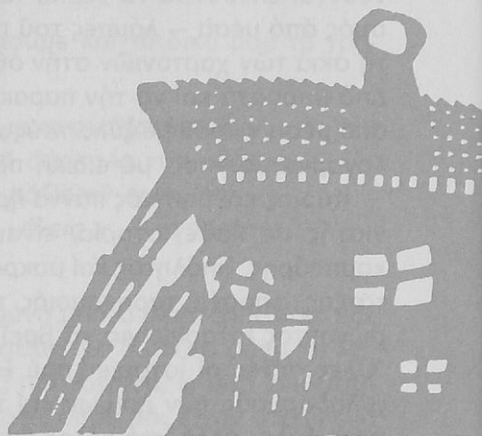
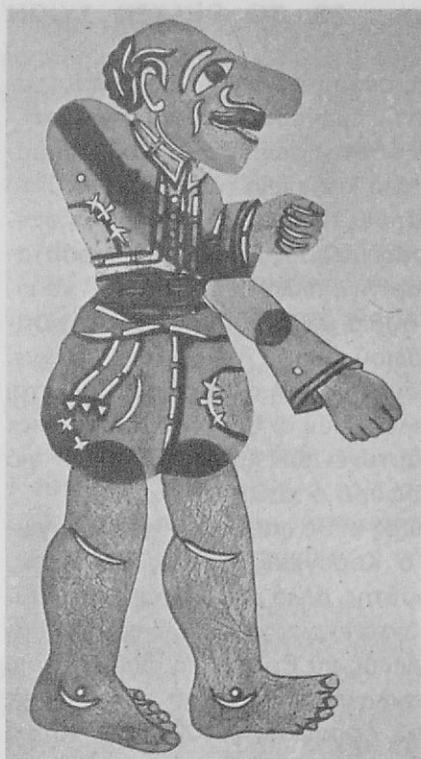
ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

39. ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ

Εἶναι ὁ πασίγνωστος καί κοσμαγάπητος στήν Ἑλλάδα Καραγκιόζης. Τό θέατρο σκιῶν, καί στήν ἔμπνευσή του καί στήν ἐκτέλεση λαϊκό, ἀποτελεῖται ἀπό μία ὀθόνη, σάν κι αὐτή τοῦ κινηματογράφου, στημένη τό χειμῶνα στά καφενεῖα τῶν χωριῶν καί τό καλοκαίρι στό ὕπαιθρο, στίς πλατεῖες. Πίσω ἀπό τήν ὀθόνη στέκονται οἱ караγκιοζοπαῖχτες. Κρατοῦν τοὺς ἥρωες τῆς παράστασης, καμωμένους ἀπό χοντρό χαρτόνι, ἀλλά σέ τρόπο πού νά κινοῦνται ἐλεύθερα τά χέρια, τά πόδια καί ὁ κορμός. Ἕνας φωτισμός ἀπό μέσα — λάμπες τοῦ παλιοῦ καιροῦ ἢ λυχνάρια — ρίχνει τή σκιά τῶν χαρτονιῶν στήν ὀθόνη, ὥστε ἡ σκιά νά προβάλλεται ἀπό μπροστά καί νά τήν παρακολουθοῦν οἱ θεατές. Οἱ «παῖκτες» ἀπό μέσα κινοῦν μέ ξύλα τοὺς χαρτονένιους ἥρωες καί μιλοῦν γιά λογαριασμό τους, μέ εἰδική προφορά ὁ καθένας.

Κύριος καί βασικός πάντα ἥρωας κάθε παράστασης πρωταγωνιστής σέ κάθε ἱστορία, εἶναι ὁ Καραγκιόζης, ἕνας φαλακρός, καμπούρης, ξιπόλητος καί μακρομύτης, ἀλλά πολύ ἔξυπνος, χωρατατζής, φαρσέρ, παραχοποιός, πάντα πεινασμένος καί πάντα σκαρώνοντας ἱστορίες γιά νά βρεῖ ψωμί, νά θρέψει τή φαμίλια του. Ὅλες αὐτές οἱ ἱστορίες πού ξετυλίγονται ἀνάμεσα σέ συνεχεῖς ξυλοδαρμούς τῶν ἡρώων καί τοῦ Καραγκιόζη, πού τρώει τό πιό πολύ ξύλο, ἀλλά στό τέλος βγαίνει πάντα κερδισμένος, εἶναι τοποθετημένες στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, ὅταν τήν ὑποδουλωμένη Ἑλλάδα τή διοικοῦσαν οἱ πασάδες. Γι' αὐτό πάντα στήν ὀθόνη ὑπάρχει μιὰ μόνιμη σκηνογραφία: Δεξιά, τό μεγαλοπρεπές παλάτι τοῦ πασᾶ, ὅλο πύργους καί χαγιάτια. Ἀριστερά, τό μικρό καί ἐτοιμόρροπο καλύβι τοῦ Καραγκιόζη. Οἱ ἥρωες, Ρωμιοί καί Τοῦρκοι, βγαίνουν κι ἀπό τά δύο μέρη, κινοῦνται, μιλοῦν, δέρνονται ἀνάμεσα στό καλύβι καί τό παλάτι. Ἔτσι, θά ἔλεγε κανεῖς πῶς ὁ Καραγκιόζης εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος, τό σύμβολο τοῦ ὑποδουλωμένου λαοῦ, πού, γιά ν' ἀντιμετωπίσει τό σκληρό κατακτητή, μηχανεύεται τά μύρια ὅσα.

Ὁ νεοελληνικός Καραγκιόζης, μακραίωνη ἐξέλιξη παμπάλαιων ἀσιατικῶν προτύπων, εἶναι κάτι μεταξύ Ὀδυσσεά καί Τσάρλι Τσάπλιν. Γι' αὐτό τόν ἀγάπησε πάντα ὁ λαός — ἀφοῦ οὐσιαστικά

βγαίνει από τό πνεῦμα του, τήν ψυχή του, από τά δεινοπαθήματά του, από τήν ιδιόμορφη, ὅλο χιοῦμορ ἐγκαρτέρηση, εὐλυγισία καί πονηρία, ἐξυπνάδα του.

Πάνω σ' αὐτούς τούς συναισθηματικούς δεσμούς λαοῦ — Καραγκιόζη ἀναπτύχθηκε στήν Ἑλλάδα τό θέατρο τῶν σκιῶν, πού ἀπό τά 1860 ὡς τά 1920 γνώρισε μεγάλη καί καθολική ἀνάπτυξη κι ὑπῆρξε ἡ μοναδική σχεδόν θεατρική διασκέδαση τοῦ λαοῦ, προπάντων στίς ἐπαρχίες, στά χωριά, στά νησιά. Ἀλλά καί στήν Ἀθήνα καί στίς μεγάλες πόλεις λειτούργησαν μέ μεγάλη ἐπιτυχία πολλά θέατρα σκιῶν. Κι ὅλη ἡ ἱστορία κι ἡ κοινωνική ἐξέλιξη τῆς Νέας Ἑλλάδας, οἱ πόλεμοι, ἡ πολιτική, οἱ ἐπιδράσεις τοῦ πολιτισμένου κόσμου, κοιταγμένες ἀπό τή θυμόσοφη καί γελαστή διάθεση τοῦ λαοῦ, πέρασαν ἀπό τόν Καραγκιόζη, ἔθρεψαν καί δια-

τήρησαν καί πολλαπλασίασαν ἐπ' ἄπειρον τή μορφή καί τά σύμβολα τοῦ Καραγκιόζη.

Ἀνώνυμοι, ἀλλά καί ὀνομαστοί καραγκιοζοσυνγγραφεῖς καί καραγκιοζοπαιῖχτες, ἐπλασαν πλῆθος ἱστορίες, τραγούδια, ἀστειότητες, σχετικές μέ τή λαϊκή αὐτή θεατρική μορφή, πού βρῆκαν μεγάλη διάδοση σ' ὅλα τά στρώματα τοῦ λαοῦ, καί πού ἐξακολουθοῦν ν' ἀναφέρονται ἀπό στόμα σέ στόμα.

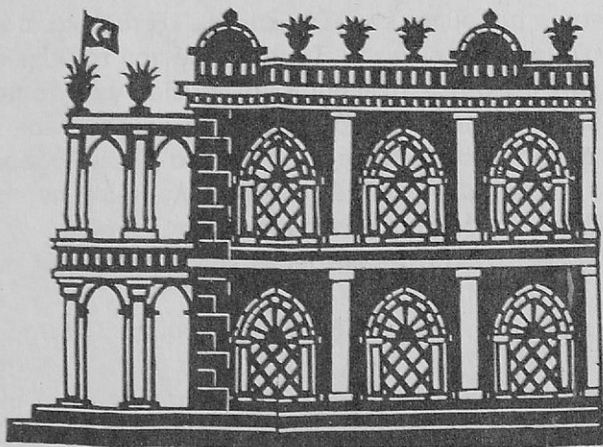
ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Στίς ὥρες τῶν πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων

1. Σχεδιάστε πάνω σέ χαρτόνι καί κάμετε φιγούρες ἀπό τό θέατρο τοῦ Καραγκιόζη.

2. Ὃταν εἴστε ἔτοιμοι, δοκιμάστε νά στήσετε τό μπερντέ καί νά παίξετε ἓνα ἔργο τοῦ Καραγκιόζη, ὅπως εἶναι « Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καί τό καταραμένο φίδι », πού βρίσκεται στό δεύτερο τόμο τοῦ Ἀνθολογίου.

40. Ο ΛΑΪΚΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ

Ὁ λαϊκὸς ζωγράφος Θεόφιλος ἦταν ὑπαρκτό πρόσωπο. Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ περιλαμβάνει τρία ἀποσπάσματα ἀπό τό βιβλίον τοῦ Ν. Μάτσα «Τό παραμῦθι τοῦ Θεόφιλου»· τρία ἐπεισόδια ἀπό τρεῖς χαρακτηριστικές περιόδους τῆς ζωῆς του: ἀπό τά παιδικά του χρόνια, ὅταν πρωτοφανεῖται τό πηγαῖο ταλέντο του· ἀπό τή δημιουργική του περίοδο, ἀλλά πρὶν ἀκόμα τὸν προσέξουν· καί ἀπό τήν κατοπινή του ζωή, ὅταν πιά ἔρχεται ἡ ἀναγνώριση.

...Δούλευε μέ μεράκι κοντά στὸν μπάρμπα του κι ὅταν κάποτε τέλειωσαν ἓνα σπίτι στὴ Χώρα (Μυτιλήνη) καί τό ἄσπρισαν καί τό ἔβαψαν καί τό ἔκαναν νά χαίρεσαι νά τό βλέπεις, τοῦ πέταξε μιά παράξενη κουβέντα. Σάν τελειώνουν τ' ἄσπρισμα ἑνὸς σπιτιοῦ, νά κεντᾶν στοὺς τοίχους του πλουμῖδια λογιῆς, γιὰ νά γίνεται πιό ὁμορφο.

— Καί ποιὸς θά τά κάνει τοῦτα τά πλουμῖδια, μωρέ, τὸν ρώτησε ὁ μπάρμπας του.

Τ' ἀγόρι ἀποκρίθηκε σταθερά.

— Ἐλόγου μου.

— Ξέρεις ἐσύ ἀπὸ δαῦτα;

— Ξέρω.

Ἀπόρεσε ὁ μπάρμπας του. Τὸν κοίταξε ἐξεταστικά, σάν νά τοῦ φάνηκαν ζουρλά τά λόγια του. Τόσον καιρό πού τὸν εἶχε στὴ δουλειά του, τὸν ἔβαζε νά κάνει βαριές ἀγγαρεῖες, γιατί τό παιδί ἦταν ζερβό, «σημαδεμένο», τό δεξί του χέρι δέν τό δούλευε καλά καί σίγουρα δέ θά μπορούσε νά φέρει βόλτα μιά ψιλοδουλειά.

— Καί μέ τί χέρια, μωρέ, θά κάνεις τά πλουμῖδια, πού σέ σημάδεψε ὁ Θεός, κακόμοιρο; τὸν ρώτησε ἀπορεμένος.

Ὁ Θεόφιλος τὸν κοίταξε κατάματα καί τοῦ ἀποκρίθηκε θαρρετά:

— Ἄν μ' ἀφήσεις, θά δεῖς. Θά δεῖς, μπάρμπα. Θά θαμάξεις καί μόνος σου.

Ἀλλόκοτη φάνηκε στὸν ἀπλοϊκό μάστορη τούτη ἡ πίστη τοῦ Θεόφιλου. Ἀλλόκοτος τοῦ φάνηκε κι ὁ τρόπος πού μιλοῦσε, γιατί, ἡ ματιὰ του εἶχε μιά παράξενη λάμψη κι ἡ φωνή του ἓνα δυνα-

τό τρέμουλο. 'Ωστόσο, τόν άφησε νά δοκιμάσει. Τοῦ έδωσε χρώματα ἀπό αὐτά πού μπογιάτιζαν τούς τοίχους, τοῦ έδωσε καί μία ταβανόβουρτσα, καί τοῦ εἶπε:

— Νά, μωρέ.

‘Ο Θεόφιλος άφησε κατά μέρος τή βούρτσα, πού δέν τοῦ χρησίμευε σέ τίποτα, κι έδεσε σφιχτά, μ’ ἓνα δικό του τρόπο, στήν άκρη ενός ξύλου ξασμένα μαλλιά καλαμιοῦ. Κατόπι άπλωσε τά χρώματα, καί σέ μία σανίδα άπ’ τίς σκαλωσιές άρχισε νά ζωγραφίζει. “Ετρεμε καί σπαρταροῦσε ή καρδιά του, καθώς τό χέρι, τό σημαδεμένο γιά τούς άλλους χέρι, χόρευε βιαστικό πάνω στή σανίδα. Πίσω του ὁ μπάρμπας του τόν παρακολουθοῦσε σκεπτικός καί συλλοισμένος. “Εβλεπε πώς ἀνακάτευε τά χρώματα μέ τέτοια ζάλη καί μέ τέτοια μέθη, πού παραξενεύτηκε.

“Υστερα ἀπό κάμποσην ὥρα τέλειωσε ὁ Θεόφιλος. Στάθηκε μέ καμάρι μπροστά στό έργο του, πού παρίστανε μία Γοργόνα ξεμαλλιασμένη κι εἶπε:

— Αὐτό εἶναι, μπάρμπα.

Κοίταξε προσεχτικά ὁ μάστορης τή Γοργόνα, πού ἦταν ἓνα κοντόσωμο πράμα μισή γυναίκα, μισή ψάρι, κοίταξε καί τό Θεόφιλο, καί, στρίβοντας τό μουστάκι του, τοῦ εἶπε ἥρεμα καί μετρημένα:

— Σὺ γιά* σπουδαῖος θά γίνεις, γιά ντίπι τρελός. Μιά βολά σάν ἐμᾶς τούς άλλους δέν εἶσαι.

* * *

...³Ήταν μέρα ἀνοιξιάτικη, γαλήνια, μέρα σάν χαμόγελο μικροῦ παιδιοῦ. Εὐωδοῦσεν ὁ ἀγέρας, καί στίς ἀσβεστωμένες αὐλές πύρωνα τά γεράνια κι ἀνθοβολοῦσαν οἱ σερπετές* γαρουφαλιές. “Ανάσανε βαθιά, σάν νά ἤθελε ν’ ἀλησμονήσει τίς δύσκολες μέρες πού πέρασε στίς μάχες, σάν νά ἤθελε νά κλείσει μέσα του τήν ἀνοιξη καί τή βλογημένη τούτη εἰρήνη.

“Υστερα κατηφόρισε στή μικρή πλατεία τοῦ χωριοῦ. Κεῖ ἦταν

γιά: ἥ

σερπετός: γοργός, εὐκίνητος

ένα μικρομάγαζο. Μαγέरिकο καί μπακάλικο πές. Χαιρέτησε τό μα-
γαζάτορα καί τοῦ εἶπε:

— Εἶμαι τεχνίτης ζωγράφος. Ξένος, περαστικός ἀπό τοῦτα τά
μέρη.

— Καλῶς ὄρισες, εἶπε ὁ μαγαζάτορας. Τί ἀγαπᾷς;

— Θέλεις νά σοῦ φτιάξω μιὰ ώραῖα ζωγραφιά μπροστά στοῦ μα-
γαζί σου, νά τή βλέπεις καί νά καμαρώνεις;

— Θέλω. Ποιά θά εἶναι ἡ πλερωμή σου;

— Παράδες δέ θέλω. Θά μέ ταγίζεις καί θά μέ ποτίζεις ὅσο νά
τελειώσω τό ἔργο.

Συμφερτική ἡ πρόταση, δέχτηκε ὁ μαγαζάτορας. Εἶπε τό ναί, ἔ-
δωσαν τά χέρια, κλείστηκε ἡ συμφωνία.

Ἄπ' τό ἴδιο ἀπόγεμα κιόλας ἄρχισε ἡ δουλειά. Τά σύνεργά του
καί τά χρώματα κατά τό συνήθειό του τά κουβάλαγε στοῦ σελάχι*,
τά θέματα πού θά ἱστοροῦσε τά ἔκλεινε στήν καρδιά του.

Δούλεψε κάμποσες μέρες ἐκεῖ. Ἔφτιαξε τόν «Παναγή Κουτα-
λιανό νικῶν τοὺς λέοντας», «Κυνήγι θηρίων ἐν Ἀφρικῇ» καί τόν
«γενναῖον Ὀδυσσεά Ἀντροῦτσο ἐν μέσῳ τῶν παλληκαριῶν
του».

Ὁ μαγαζάτορας φχαριστήθηκε ἀπ' τά ώραῖα τοῦτα ἔργα πού
στόλισαν τό μαγαζί του καί τόν ἔστειλε σ' ἓναν κουμπάρο του σ'
ἄλλο χωριό πού εἶχε πεταλωτάδικο νά τοῦ στολίσει κι αὐτουνοῦ
τό μαγαζί. Καί πῆγε καί σ' αὐτόν καί κατόπι ἄρχισε νά γυρνάει
στά γύρω χωριά, πού τοῦ ἔδιναν δουλειά καί καλοσύνη.

Ἦταν, βλέπεις, καλός καί πρόσχαρος ὁ κόσμος στά χωριά τοῦ
Πηλίου. (...) Φιλόκαλοι* οἱ χωρικοί, ἀπό μιὰ γενιά πού ξέρεي νά
ὁμορφαίνει τ' ἀπλά καί ταπεινά, φχαριστιόνταν ἀπό τοῦτον τόν
καλόβολο ἀσπριτζή καί τόν φίλευαν μέ καρπούς καί σταρένιο
ψωμί, γιά νά ἔχει καί τήν ἄλλη μέρα νά περάσει, σάν δέ θά ἔβρι-
σκε δουλειά γιά νά πορευτεῖ*. (...)

Βέβαια, τοὺς παραξένευε τοὺς ἀγαθοὺς χωριανούς ὁ τρόπος

σελάχι: δερμάτινη ζώνη πού χρησιμεύει γιά ὀπλοθήκη
φιλόκαλος: αὐτός πού ἀγαπᾷ τό ώραῖο
νά πορευτεῖ: νά ἐξοικονομήσει τά ἀπαραίτητα

του καί τό ντύσιμό του. Τούς παραξένευαν ἀκόμη περισσότερο τά λόγια του, λόγια ἀνθρώπου πού ὅμοιό του δέν εἶχαν ματαδεῖ, ἔτσι ζουρλό καί σοφό μαζί, ἔτσι ἀλαφροῖσκιωτο καί στοχαστικό, μέ τόση τρέλα καί μέ τόση γνώση συνάμα.

* * *

...Κάποιοι σπουδαῖοι ζωγράφος πού εἶχε ῥθει ἀπ' τά Παρίσια, περαστικός ἀπό κεῖνα τά μέρη, εἶδε σέ κάτι μικρομάγαζα ζωγραφιές τοῦ Θεόφιλου καί θάμαξε. Τό εἶπε σέ κάτι φίλους του πού βαστοῦσαν πένα στά χέρια τους, τούς ξήγησε τήν ὁμορφιά τῶν λαϊκῶν τούτων ἔργων, πού εἶχαν τή φρεσκάδα τῶν τραγουδιῶν, κι αὐτοί ἔγραψαν γιά τό Θεόφιλο στίς ἐφημερίδες.

Κάποιος γνωστός τοῦ Θεόφιλου, μανάβης στά Ἑφτά Πλατάνια, διάβασε τοῦτα τά γραψίματα καί τοῦ τά φανέρωσε.

— Οἱ φημερίδες λένε γιά σένα, τοῦ εἶπε, ὅπως λέν καί γιά τά σπουδαῖα πρόσωπα.

Μά δέν ἴδρωσε τ' αὐτί τοῦ Θεόφιλου.

— "Ἄσ' τες κι ἄς λένε, ἀποκρίθηκε.

— Δέ σέ μέλλει;

— "Ὅχι μαθές. Γιά τίς φημερίδες σκοτίζονται οἱ λαφρόμυαλοι. Ἐμένα μέ κόφτει ἡ δουλειά μου. Μπορῶ νά ἱστορῶ τά ἔργα μου καταπῶς ἀρέσει στήν ἀφεντιά μου; Πάει καλά. "Ἄν δέν τό μπορῶ, ὅ,τι, κι ἂν γράφουν οἱ φημερίδες δέ φελάει.

Ἄ μανάβης ἀπόρεσε. Καλό καί τοῦτο. "Ἄλλοι ἔκαναν πῶς καί πῶς νά δοῦν τ' ὀνοματάκι τους στή φημερίδα, κι ὁ Θεόφιλος οὔτε πού σκοτιζόταν πού ἔγραψαν τόσα σπουδαῖα πράματα γι' αὐτόν.

— Ξέρεις μαθές τί γράφουν; τόν ρώτησε παραξενεμένος.

— "Ὅχι.

— Τό λοιπόν γράφουν πῶς εἶσαι μέγας ζωγράφος.

"Ἄνοιξε ἓνα φύλλο καί σημάδεψε μέ τό δάχτυλό του.

— Νά ἐδωδά τό λέει.

Ἄ Θεόφιλος μήτε γύρισε νά δεῖ. Ἄ μανάβης συνέχισε στόν ἴδιο τόνο.

— «Μέγα λαϊκό καλλιτέχνη» σέ λένε.

Τό μάτι τοῦ Θεόφιλου πετάρισε*, μιά λάμψη φώτισε τό ἀγαθό

πεταρίζω: φτερουγίζω, ἀνοίγοκλείνω ἀκανόνιστα

πρόσωπό του. Γύρισε μ' ενδιαφέρον στο φίλο του καί τόν ρώ-
τησε:

— Πῶς μέ λένε;

— «Μέγα λαϊκό καλλιτέχνη».

“Ένα χαμόγελο άπλώθηκε στο πρόσωπο τοῦ Θεόφιλου. Φχαρι-
στημένος, εἶπε:

— Εὐμορφο εἶναι αὐτό. Πολύ εὐμορφο λέγω.

— Ποιό, Θεόφιλε;

— Τοῦτο δά πού εἶπες. «Λαϊκός καλλιτέχνης». Γιά τόν κοσμάκη
ζωγραφίζω καί χαίρομαι σάν οἱ κυροῦλες καί τά παιδιά φχαρι-
στιοῦνται μέ τά ἔργα μου καί προσπαθοῦν νά τά ξηγήσουν κατά
τό μυαλό τους. Αὐτή εἶναι ἡ τέχνη μου κι ἡ δόξα μου, λέγω.

ΝΕΣΤΟΡΑΣ ΜΑΤΣΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

*Μερικοί ἄνθρωποι ἔρχονται στόν κόσμο προικισμένοι μέ ἰδιαίτερες ἱκανό-
τητες. Ὁ Θεόφιλος εἶχε τό πάθος τῆς ζωγραφικῆς.*

— Πῶς βρῆκε τήν εὐκαιρία νά ἐκδηλώσει τή μεγάλη του αὐτή κλίση;

*— Ἀπό ποῦ φαίνεται ὅτι μέ τή ζωγραφική του ὁ Θεόφιλος δέν πήγαινε οὔτε
γιά πλούτη οὔτε γιά δόξα;*

— Ἀλλά τότε τί ἦταν γι αὐτόν ἡ ζωγραφική;

41. ΦΩΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

‘Ο συγγραφέας αναφέρεται μέ τό γνωστό γλαφυρό του ύφος στό άρχαίο πνεύμα καί τήν άτμόσφαιρα τής ‘Ολυμπίας, σέ συνδυασμό μέ τήν έντύπωση πού προκαλεί τό τοπίο στό σημερινό έπισκέπτη. Σάν λογοτεχνικό είδος άνήκει στίς ταξιδιωτικές έντυπώσεις.

‘Όταν έφτασα στήν ‘Ολυμπία, ήταν ένα άπομεσήμερο βαριάς ζέστης, τής πρώτης του καλοκαιριού. Ούτε πνοή δέ φυσούσε. Τό μικρό χωριό πού έχει άπλωθει στήν είσοδο τής πεδιάδας ήταν σάν άποτυφλωμένο άπό τό λιοπύρι. ‘Ωστόσο ή ψυχή μου δέν ένιωθε καμιά κατάθλιψη. ‘Η πρασινάδα τών κυπαρισσιών, τών πεύκων καί τών άμπελιών είχε μιά τέτοια δροσερότητα, πού τό μάτι άναπαυόταν γοητευμένο. Οί ροδοδάφνες ήταν σάν μεγάλες ρόδινες έκρήξεις μέσα στό φώς.

Πρίν πάω στήν ‘Ολυμπία, είχα άναρωτηθει γιατί οί άρχαίοι είχαν διαλέξει γιά έποχή τών άγώνων τό καλοκαίρι αντί τήν άνοιξη ή τό πράο φθινόπωρο. Μέσα στή θερινή άτμόσφαιρα του τοπίου της, κατάλαβα τή σοφία πού έπιστάτησε καί σ’ αύτή τήν έκλογή. ‘‘Άνοιξη ή φθινόπωρο, οί άξαφνες βροχές θ’ άπειλοΰσαν ν’ άφαιρέσουν άπό τούς άγώνες τήν αίσθητική τους φυσιογνωμία* καί τήν έπιτυχία τους. ‘Η πεδιάδα, όπου κατασκήνωναν χιλιάδες άνθρωποι, θά γέμιζε λάσπη. ‘Ενώ τήν έποχή αύτή, τή γεμάτη φωτεινή άταραξία, καί πού ή ζέστη, όσο βαριά καί νά ‘ναι, δέ μαράινει τή φύση τής ‘Ολυμπίας, όλα θά συνέβαλλαν στήν έπιτυχία καί τήν όμορφιά τών άγώνων.

‘Η διανυκτέρευση στό ύπαιθρο είναι γλυκιά τίς νύχτες· τά γυμνά άρμονικά κορμιά τών άθλητών θά ‘χαν μέσα στό μεγάλο φώς τήν άναγλυφικότητα καί τή λάμψη μαρμάρινων άγαλμάτων· κι ό ‘Αλφειός, πού τίς άλλες έποχές του χρόνου δικαιώνει, μέ τήν όρμητικότητά του, τό θρύλο ότι κυνηγοΰσε τή νύμφή ‘Αρέθουσα ως τά σικελικά παράλια, είναι, τώρα τό καλοκαίρι, νωθρός καί μακάριος· τά νερά του είναι κατακάθαρα, μικρά νησάκια άμμου γυα-

αίσθητική φυσιογνωμία: όμορφιά

λίζουν ανάμεσά τους και τό λουτρό σ' αυτόν θά 'ταν μιά άκόμα χαρά γιά τά γιορταστικά πλήθη...

Σήμερα στήν "Άλτι είναι άπλωμένη ή μεγάλη σιγή τής άπόλυτης κι όριστικής καταστροφής. «Προσπαθήστε, σās λένε οί όδηγοί, νά άναπαραστήσετε μέ τή φαντασία σας όρθιους αυτούς τούς ναούς, στά βάθρα τους όλα αυτά τ' άγάλματα, γιά νά νιώσετε τί μεγάλοπρεπο πού ήταν τό θέαμα τής Όλυμπίας στήν άρχαιο-τητα».

Δοκίμασα. Ήταν άδύνατο. Γιά τή νοερή αυτή άναστήλωση δέν προσφέρεται καμιά βάση στή φαντασία. "Ό,τι ήταν άλλοτε τείχη, κίονες, στοές, μετόπες, έξέδρες, ναοί και άγάλματα, δέν είναι πιά σήμερα παρά χαώδης σωρός από πελεκητές πέτρες, φαγωμένες από τόν καιρό και μαυρισμένες από πυρκαγιές. Πρέπει νά 'ναι κανείς άρχαιολόγος, γιά νά μπορέσει νά κατατοπιστεϊ μέσα σ' αυτό τό δαίδαλο από άμορφους όγκόλιθους πού είναι σκορπισμένοι ό-πως όπως, σάν νά τούς είχε κατρακυλήσει κανένας όρμητικός χεί-μαρρος, και είναι πνιγμένοι μέσα στ' άγρια χορτάρια...

Γιά νά συντελεστεϊ μιά τόσο μεγάλη καταστροφή, τά χέρια τών ανθρώπων δέν άρκοΰσαν. "Επρεπε νά 'ρθουν βοηθοί και τά στοιχειά τής φύσης. Και ήρθαν. "Ό,τι είχε άπομείνει όρθιο από τίς έπιδρομές τών βαρβάρων και τή μανία τών χριστιανών, οί σει-σμοί και οί πλημμύρες του Άλφειου τό άποτέλειωσαν.

Κανένα ώστόσο αίσθημα μελαγχολίας δέ βαραίνει τήν ψυχή του ανθρώπου μέσα στή μεγάλη αυτή σιγή τής Όλυμπίας, κανέ-νας ρομαντισμός δέν άπλώνεται σάν κισσός επάνω στά έρείπια της. "Η άρχαία Άλτις διατηρεϊ ακόμα κάτι από τήν ιερότητά της. Πέρα από ένα βαθμό καταστροφής, τά πράματα παύουν νά είναι νεκρά: άφομοιώνονται μέ τή γύρω φύση και συμμετέχουν στήν αιώνια ζωή της.

"Ισως αυτό νά είναι αλήθεια μόνο μέ τήν έλληνική άρχαιότητα, πού οικοδόμησε σε στενή άρμονία μέ τή φύση, χρησιμοποιώντας την σάν άρχιτεκτονικό στοιχείο. "Όπως και νά 'ναι, στήν Όλυμπία τό αισθάνεται κανείς αυτό βαθύτατα. Πάνω από τ' άμορφα συντρίμματά της έπιζοΰν ακόμα τό πνεΰμα κι ό ρυθμός πού έπι-στάτησαν στήν οικοδόμησή της. Έδω πού οί νεαροί "Έλληνες συναγωνίζονταν γιά τόν κότινο ειρηνικών νικών, όλα είναι και

τώρα εἰρήνη. Ἐδῶ πού ἀνθίζε ἡ σωματική ὁμορφιά, ὅλα εἶναι καί τώρα ὠραῖα. Ἐδῶ πού λατρευόταν ἕνας πρᾶος Ζεὺς, ὅλα εἶναι πρᾶα...

Κοιτάω γύρω μου, ἑκαθισμένος σ' ἕνα μαρμάρينو συντρίμμι τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Διός. Τό μάρμαρο εἶναι ζεστό σάν ζωντανό σῶμα. Πάνω στά πεῦκα, πού διαδέχτηκαν στήν Ἄλτι τίς ἀρχαῖες ἀγριελιές, παίζει τό φῶς. Τό Κρόνιο ρίχνει τήν πράσινη σκιά του στά ἐρείπια. Ἕνας στίχος τοῦ Πινδάρου βομβεῖ στή μνήμη μου, ὅπως πλάι μου μιά μέλισσα σ' ἕνα ἀγριολούλουδο. Συλλογιέμαι ἀκόμα τόν Ἡρόδοτο, πού διάβαζε τίς ἱστορίες του στά πλήθη.

Ἡ ὥρα περνάει, ὁ ἥλιος σιγά σιγά βασιλεύει καί τά πουλιά σωματίζουν στήν Ἄλτι. Οἱ συνοδοί μου μ' ἀφήνουν καί μένω μόνος στό ρεῖθρο* αὐτό τῶν αἰώνων σάν ἕνας ὁδοιπόρος στό ρεῖθρο μεγάλου δρόμου. Ἡ ψυχή μου νιώθει ἕνα γλυκό ξεκούρασμα, ὅπως τό κορμί ὕστερ' ἀπό τό σταθμό στήν πορεία του...

Νά τώρα ἡ νύχτα. Κι αὐτή ἀπαράλλαχτα ὅπως ἡ καταστροφή, δέ μεταμορφώνει τήν Ὀλυμπία. Δέν ἀπλώνεται στήν πεδιάδα τό ἀνησυχαστικό της μυστήριο, ἀλλά ἡ εἰρήνη της, πού ἔρχεται ν' ἀπαλύνει τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας. Ὁ μέγας οὐρανός πάλλεται ἀπό σπινθηροβολήματα ἀστρων. Πάλλεται κι ἡ γαλήνη τῆς φύσης. Μέσα στή σιγή ἀκούονται γρύλοι, βόμβοι ἐντόμων, κοᾶσματα βατράχων στόν Κλάδεο. Ἀπό ἕνα λόγγο ἔρχεται ὁ ἥχος τῆς φλογέρας κάποιου τσοπάνη καί τό φῶς τῶν κατασκηνωμένων τσιγγάνων τρεμολάμπει κατάμονο μέσα στήν πεδιάδα. Κρατώντας κανεῖς τήν ἀναπνοή του, μπορεῖ κι ἀκούει τόν ἡσυχο ἀνασασμό τοῦ Ἀλφειοῦ...

Νύχτα γαλήνια σά μιά ἡσυχη συνείδηση... Νύχτα ὅμοια μέ τήν εἰρήνη πού θ' ἀπλωνόταν στήν πεδιάδα τῆς Ὀλυμπίας σάν εἶχαν πιά τελειώσει οἱ ἀγῶνες καί τά πλήθη εἶχαν πάρει τοὺς ἐφτά μεγάλους δρόμους τῆς ἀρχαιότητος γιά νά γυρίσουν στοὺς τόπους τους...

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

ρεῖθρο: ἐδῶ, στό πέρασμα

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Οί ροδοδάφνες ήταν σάν μεγάλες ρόδινες έκρήξεις μέσα στο φῶς. Σᾶς ἀρέσει ἡ παρομοίωση; Ὑπάρχουν κι ἄλλες μέσα στοῦ κείμενο πού νά δείχνουν τή δύναμη τῆς πένας τοῦ συγγραφέα;

2. Τί ἐννοεῖ ὁ συγγραφέας λέγοντας: «μανία τῶν χριστιανῶν»; Μπορεῖτε νά δώσετε μιά ἐξήγηση;

3. Ὑπάρχουν μέσα στοῦ κείμενο προσωποποιήσεις πού σᾶς ἄρεσαν; Νά υπογραμμίσετε μιά ἀπ' αὐτές.

Παιχνίδια μέ τίς λέξεις:

Ἡ λέξη ἄμορφος εἶναι σύνθετη ἀπό τό στερητικό -α καί τή λέξη μορφή. Μπορεῖτε νά σημειώσετε μερικές λέξεις πού νά ἔχουν πρῶτο συνθετικό τό στερητικό α;

Πραγματολογικά

Κρόνιο: Λόφος τῆς Ἡλείας πρὸς βορρά τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας.

Κλάδεος: Παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.

Ἀλφειός: Ποταμός.

Πίνδαρος: Μεγάλος λυρικός ποιητής τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας πού ἔγραψε ὠδές γιά τοὺς Ὀλυμπιονίκες.

42. ΦΩΣ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Ὁ Τάκης Δόξας, ὁ Ἡλεῖος λογοτέχνης, ἔγραψε τό ποίημα πού θά ἀπαγγέλλεται σέ κάθε νέα Ὀλυμπιάδα, στήν τελετή τῆς Ἀφῆς τῆς Ἱερῆς Φλόγας, στήν Ἀλτι τῆς Ὀλυμπίας. Τό περιεχόμενό του εἶναι ἓνα πανανθρώπινο κήρυγμα εἰρήνης.

Παρακάτω θά διαβάσετε τό τέλος τοῦ ποιήματος, πού ἀρχίζει μέ μιά ἐπίκληση στόν Ἑρμῆ.

Έρμη,

μή σέ τρομάζουν οί άνθρωποι!

Μάζεψε κάτω απ' τή σάλπιγγά σου τούς λαούς

όπου κι αν είναι, όποιοι κι αν είναι

ήρωες, νικημένοι, κακοῦργοι, σκιές, κόκαλα

καί τάισέ τους μέ τό σταφύλι σου

ρόγα τή ρόγα μέθυσέ τους μέ τήν αγάπη

κι όπως θά γίνουν ξέγνοιαστοι κι όνειροπαρμένοι,

όπως θά γυρίσουν πρώτη φορά όλοι μαζί

νά κοιτάζουν κατάματα τόν ουρανό,

σκύψε στήν καρδιά τους καί πές τους,

Πές τους

νά ξεκινήσουν όλοι γιά τήν Όλυμπία.

Χιλιάδες χιλιάδες χιλιάδες έφηβοι

σμάρια από κορμιά άσπρα, μαῦρα, κίτρινα,

νά πάνε νά ξεπλυθοῦν κοντά στήν Παλαίστρα

απ' τό χθές, απ' τό σήμερα, απ' τό αύριο,

ν' αλείψουν μέ λάδι τήν ψυχή καί τό νοῦ τους

κι ὕστερα

νά μποῦν απ' τήν όρθάνοικτη πύλη στό Στάδιο

γιά νά πολεμήσουν.

Όχι στή σφαγή καί στήν πυρκαγιά

όχι μέ τό μαχαίρι καί τό σίδερο, πού καίει,

όχι μέ τόν ξολοθρεμό τοῦ ανθρώπου απ' τόν άνθρωπο

όχι γιά νέους νεκρούς, νέους σακάτηδες, νέους δυστυ-

χισμένους,

μά γιά τήν πυγμή καί τό άκόντιο

γιά τό πήδημα, τό δίσκο, τό δρόμο, τήν πάλη,

γιά τό τέθριππο,

γιά τήν Άρετή,

δίπλα στόν Κάστορα ἢ τόν Άντίπατρο,

τό Διαγόρα ἢ τόν Άλκιβιάδη

πού θά σμίξει τόν αρχαίο κόσμο μέ τόν τωρινό,

μέ τόν αύριανό, μέ τόν αίώνιο

καί θά νικήσει τόν Ἄρη ἄλλη μιά φορά,
τήν τελευταία.

Πέρα στό ξέφωτο ἡ Ὀλυμπία
ξάγρυπνη μερόνυχτα πλέκει γιά τόν καθένα τους
κι ἀπό ἴνα στεφάνι ἀγριλιά
ἐλληνικῆς εἰρήνης
Εἰρήνης ὅλου τοῦ κόσμου.

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Τί ἐννοεῖ ὁ συγγραφέας μέ τή φράση: «θά νικήσει τόν Ἄρη;»
2. Ἡ φράση: «σμάρια ἀπό κορμιὰ ἄσπρα, μαῦρα, κίτρινα», τί σημαίνει; Τί ρόλο παίζουν σήμερα οἱ Ὀλυμπιακοί ἀγῶνες;
3. Γιατί ὁ ποιητής δίπλα στό ἀκόντιο, στό πήδημα, στό δίσκο καί στήν πάλη βάζει καί τήν Ἀρετή;
4. Νά ἀπαριθμήσετε τίς εἰκόνες τοῦ ποιήματος.

43. Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΘΡΙΑΜΒΟΣ

Εἶχε γεράσει πιά ὁ Διαγόρας καί δέν ἔπαιρνε μέρος στούς ἀγῶνες. Ἀποτραβήχτηκε ἀπό τό στίβο φορτωμένος δόξες καί τιμές. Ζοῦσε τώρα, τά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, στ' ἀρχοντικό του, στήν Ἰαλυσό τῆς Ρόδου, ἀφοῦ χρόνια καί χρόνια εἶχε συγκλονίσει τά διάφορα στάδια τῆς Ἑλλάδας μέ τίς περίλαμπρες νίκες του.

Ἦταν ἓνας ἀπό τούς πió φοβερούς πυγμάχους τῆς ἀρχαιότη-
τας. Ξεκίνησε ἀπό νικητῆς σέ τοπικούς ἀγῶνες, ἐξελίχτηκε σέ πε-
ριοδονίκη, νικώντας τρεῖς φορές στά Ἴσθμια καί δυό στά Νέμεα,
γιά νά φτάσει τελικά ν' ἀποχτήσει καί τό μέγιστο τίτλο τοῦ ὀλυ-
μπιονίκη...

Μά τά χρόνια περνοῦν. Μετά τή νίκη του στήν Ὀλυμπία δέν
ξαναπῆρε πιά μέρος σέ κανέναν ἀγῶνα. Τώρα γυμνάζει τούς τρεῖς
γιούς του, τό Δημάγετο, τόν Ἀκουσίλαο καί τό Δωριέα.

Εἶναι καί οἱ τρεῖς τους δυνατοί καί γεροδεμένοι. Κι ὁ Διαγόρας
τρέφει πολλές ἐλπίδες, πῶς θά τιμῆσουν μιά μέρα τ' ὄνομά του.
Τούς γυμνάζει τακτικά καί τούς συμβουλεύει κάθε τόσο:

— Ν' ἀγωνίζεστε τίμια. Πολλές φορές μιά τίμια ἡττα εἶναι προ-
τιμότερη ἀπό μιά ἀνέντιμη νίκη.

Ὁ Δημάγετος διακρίνεται στό παγκράτιο, ὁ Ἀκουσίλαος στήν
πυγμαχία κι ὁ Δωριέας στήν πάλη. Κερδίζουν εὐκόλα τούς ἀντι-
πάλους τους στούς τοπικούς ἀγῶνες τῆς Ρόδου. Μά τ' ὄνειρό
τους εἶναι νά νικήσουν στούς μεγάλους, τούς πió φημισμένους
ἀγῶνες, τούς ὀλυμπιακοὺς, νά στεφανωθοῦν μέ τόν «κότινο», νά
γίνουν κι αὐτοί, ὅπως ὁ πατέρας τους, ὀλυμπιονίκες...

Καί νά! Ἔφτασε ἡ ὀλυμπιάδα. Οἱ σπονδοφόροι γυρίζουν ἀπό
πόλη σέ πόλη καί κηρύττουν τήν ἐκεχειρία.

Τά τρία ἀδέρφια ἔχουν ἀρκετά προπονηθεῖ κι ἐτοιμάζονται γιά
τήν Ὀλυμπία. Πρέπει νά βρίσκονται ἐκεῖ ἓνα μήνα πρίν ἀρχίσουν
οἱ ἀγῶνες, γιά νά προπονηθοῦν σύμφωνα μέ τίς ὁδηγίες τοῦ γυ-
μνασάρχου καί μέ τήν ἐπίβλεψη τῶν ἑλλανοδικῶν.

Ὁ γερο-Διαγόρας τούς εὐχεται καλές νίκες. Ἔχει ὁμῶς κι ἀγω-
νία. Τάχα θά νικήσουν; Θά κρατήσουν ψηλά τό δοξασμένο του ὄ-

νομα; Όσο πλησιάζουν οι μέρες των αγώνων, τόσο κι η αγωνία του μεγαλώνει.

Τέλος, δέν κρατιέται. Αποφασίζει νά πάει νά δεί από κοντά τους γιούς του κι ἄς εἶναι τόσο γέρος κι ἐξαντλημένος.

Μπαίνει σ' ἓνα πλοῖο καί ξεκινᾷ. Ὅταν ἔφτασε στήν Ὀλυμπία, ὁ κόσμος τρέχει νά ὑποδεχτεῖ μέ κραυγές ἐνθουσιασμοῦ τόν παλαίμαχο γίγαντα τοῦ στίβου. Τόν ραίνει μέ λουλούδια. Εὐχεται νίκη στούς γιούς του.

Μεγάλη εἶναι κι ἡ χαρά των γιῶν του. Ὁ ἐρχομός του ἐκεί τούς δίνει κουράγιο καί δύναμη.

Τήν πρώτη μέρα ἔγιναν τ' ἀγωνίσματα τοῦ σταδίου, τοῦ διαύλου* καί τοῦ δολίχου*. Τή δεύτερη τοῦ πένταθλου.

Οἱ γιοί τοῦ Διαγόρα θ' ἀγωνίζονταν τήν τρίτη μέρα. Ὁ γερο-Διαγόρας κάθεται, μαζί μέ ἄλλους παλαίμαχους ὀλυμπιονίκες, σέ μιά ἀπ' τίς εἰδικές τιμητικές θέσεις, κοντά στήν ἑλλανόδοκο ἐπιτροπή. Ἔχει καρδιοκτύπι. Στριφογυρίζει ὅλο ἀγωνία στό κάθισμά του.

Οἱ ἀγῶνες τῆς τρίτης ἡμέρας ἀρχίζουν. Ὁ Δωριέας κερδίζει εὐκολα στόν ἀγῶνα τῆς πάλης. Ἡ χαρά τοῦ Διαγόρα εἶναι μεγάλη. Οἱ διπλανοί του τόν συγχαίρουν.

— Γι' αὐτόν δέν εἶχα ἀμφιβολία, λέει καμαρώνοντας.

Σέ λίγο ὁ Ἀκουσίλαος βγαίνει νικητής σ' ἓνα σκληρό ἀγῶνα πυγμαχίας. Καί τέλος ὁ Δημάγετος κερδίζει μιά ὑπέροχη νίκη στό παγκράτιο*. Ἡ χαρά τοῦ Διαγόρα δέν περιγράφεται.

Τήν ἄλλη μέρα ὅλοι οἱ νικητές ἔχουν παραταχτεῖ μπροστά στήν ἑλλανόδοκο ἐπιτροπή. Ὁ κήρυκας βροντοφωνάζει τ' ὄνομα τοῦ καθενός, τ' ὄνομα τῆς πατρίδας του καί τόν ἀγῶνα, στόν ὁποῖο νίκησε. Ὁ ὀλυμπιονίκης κάνει λίγα βήματα μπροστά κι ὁ ἀρχαιότερος ἀπό τούς ἑλλανοδίκες τοῦ φορεῖ στό κεφάλι τό στεφάνι τῆς νίκης, τόν «κότινο». Τό στάδιο ἀντηχεῖ ἀπό τίς ζητωκραυγές καί τίς ἐπευφημίες.

Μά ὅταν ὁ ἑλλανοδίκης στεφάνωσε τά τρία ἀδέρφια, ἔγινε

δίαυλος: ἀρχαῖο ἀγώνισμα δρόμου

δολίχος: δρόμος μεικτός, ἀγώνισμα ταχύτητας καί ἀντοχῆς

παγκράτιο: ἀρχαῖο ἀγώνισμα πάλης καί πυγμαχίας

κάτι, πού ἔκανε νά τρανταχτεῖ συθέμελα τό στάδιο τῆς Ὀλυμπίας. Τά τρία παλικάρια, ἀφοῦ στεφανώθηκαν μέ τή δόξα, τραβοῦν ὀλόγισια κατά τήν κερκίδα, ὅπου κάθεται ὁ πατέρας τους. Βγάζουν τά στεφάνια ἀπ' τά κεφάλια τους καί τά φοροῦν στό δικό του ὀλόασπρο κεφάλι. Ὑστερα τόν πιάνουν, τόν σηκώνουν πάνω στούς γερούς τους ὤμους καί τόν φέρνουν μιά φορά ὀλόγυρα στό στάδιο.

“Ὅλοι οἱ θεατές σηκώνονται ὀρθοί στίς θέσεις τους. Ζητωκραυγάζουν, ἀνατριχιάζουν ἀπό ἱερή συγκίνηση. Ραίνουν πατέρα καί γιούς μέ λουλούδια καί δαφνόφυλλα.

Ὁ Διαγόρας βλέπει αὐτό τό συγκλονισμένο ὥς τά κατάβαθα τῆς ψυχῆς του πλήθος, σηκώνει τρέμοντας ἀπό συγκίνηση τά χέρια του, χαιρετᾷ ὀλόγυρα, χαμογελᾷ τρισευτυχισμένος, δακρύζει.

“Ενας Σπαρτιάτης, καθώς βλέπει νά περνᾷ ἐκεῖ μπροστά του ὁ παλαίμαχος ἀσπρομάλλης ὀλυμπιονίκης πάνω στούς ὤμους τῶν ἀντάξιων γιῶν του, δέν κρατιέται. Βαθιά συνεπαρμένος ἀπ' τό μεγαλεῖο τούτης τῆς στιγμῆς, συγκινημένος ὁ ἴδιος καί μέ δάκρυα στά μάτια, τοῦ φωνάζει μ' ὅλη του τή δύναμη.

— «Κάθθανε, Διαγόρα! Οὐκ ἔς Ὀλυμπον ἀναβήσει!..» Δηλ. Πέθανε πιά τώρα, Διαγόρα! Δέ θ' ἀνεβεῖς καί στόν Ὀλυμπο!

Κι ὁ Διαγόρας δέν ἄντεξε ἄλλο. Ἡ γέριχη καρδιά του ἀναπῆδησε, φτερούγισε σ' ἓνα στερνό φτερούγισμα. Κι ὁ γερο-ὀλυμπιονίκης ἔγειρε στούς ὤμους τῶν γιῶν του κι ἔκλεισε γιά πάντα τά μάτια σ' ἓναν ὕπνο γλυκό κι εὐτυχισμένο, τόν πιό εὐτυχισμένο ὕπνο, πού θά μπορούσε νά ποθήσει.

ΧΑΡΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιά ἦταν ἡ μεγαλύτερη τιμή γιά ἓναν ἀθλητή;
2. Τί συμβόλευε ὁ Διαγόρας τοῦς γιούς του;
3. Πῶς χαρακτηρίζετε τήν πράξη τῶν γιῶν τοῦ Διαγόρα;
4. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες συμβόλιζαν, ἐκτός ἀπό τά ἄλλα, καί τή συναδέλφωση ἀνάμεσα στίς διάφορες πόλεις. Μέ ποιά ἐνέργεια γινόταν αὐτό;
5. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες καταργήθηκαν τό 354 μ.Χ. κι ἐπανασυστάθηκαν τό 1896. Στούς νέους αὐτούς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, τοῦς πρῶτους μετὰ ἀπό τόσων αἰώνων διακοπῆς, ποιάς Ἑλληνας καί σέ ποῖο ἀγώνισμα ἦρθε πρῶτος;

44. ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ

— Ἀρχόντισσα Ροδίτισσα, πῶς μπήκες;
Γυναῖκες διώχνει μιά συνήθεια ἀρχαία
ἐδῶθε*.

— Ἐχω ἓνα ἀνίψι, τόν Εὐκλέα,
τρία ἀδέρφια, γιό, πατέρα Ὀλυμπιονίκες!

ἐδῶθε: ἀπό ἐδῶ

Νά μέ αφήσετε πρέπει, Ἑλλανοδίκες,
καί ἐγώ νά καμαρώσω μέσ στά ὠραῖα
κορμιά, πού γιά τό ἀγρίλι* τοῦ Ἡρακλέα
παλεύουν, θιαμαστές* ψυχές ἀντρίκες!

Μέ τές ἄλλες γυναῖκες δέν εἶμαι ὅμοια·
στόν αἰῶνα τό σόι μου θά φαντάζει
μέ τῆς ἀντρεῖᾶς τά ἀμάραντα προνόμια.

Μέ μάλαμα γραμμένος τό δοξάζει
σέ ἀστραφτερό κατεβατό μαρμάρου
ὕμνος χρυσός τοῦ ἀθάνατου Πινδάρου!

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

ἀγρίλι: ἀγριελιά
θιαμαστές: θαυμαστές

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Πῶς λέει ὁ ποιητής ὅτι
— ἀπαγορευόταν στίς γυναῖκες νά μπαίνουν στά στάδια τῶν ἀγώνων;
— ἡ Καλλιπάτειρα ἤθελε νά καμαρώσει αὐτούς μέ τό ὠραῖο σῶμα καί τή
γενναία ψυχή πού ἀγωνίζονταν γιά ἓνα κλωνάρι ἐλιάς;
— καυχίεται πῶς τό σόι της θά μείνει ἀθάνατο, γιατί εἶχε τό χάρισμα τῆς ἀν-
δρείας;
— τό σόι της τό εἶχε ἀποθανάτισει ὁ ποιητής Πίνδαρος μέ χρυσά γράμματα
πάνω σέ μαρμάρινη στήλη;
2. Πῶς τόλμησε ἡ Καλλιπάτειρα νά παραβιάσει τήν ἀρχαία συνήθεια καί
γιατί εἶπε στούς Ἑλλανοδίκες ὅτι ἔπρεπε νά γίνει ἐξαίρεση γι' αὐτήν;
3. Τό ποίημα αὐτό εἶναι σονέτο (δεκατετράστιχο) — καί ἔτσι λέγονται ὅσα ἔ-
χουν δύο τετράστιχα καί δύο τρίστιχα. Προσέξτε τί περίπλοκη ὁμοιοκαταληξία
ἔχει.

45. ΔΡΟΜΟΣ 100 ΜΕΤΡΩΝ

Ήταν αρχές Δεκεμβρίου όταν κέρδισα αυτή την πρώτη μου νίκη, και στά τέλη Φεβρουαρίου είχα τή θέση μου ανάμεσα στους δεκαπέντε πού θά 'τρεχαν στους έφηβικούς αγώνες.

Τό γυμναστήριο και οι άνθρωποι του δέ μου ήταν πιά άγνωστος τόπος κι άγνωστοι κόσμοι. Είχα κι εγώ τήν άσπρη φανελίτσα μου και τό γαλάζιο πανταλονάκι και ήξερα πιά πώς όσοι έβγαιναν μέ τά ίδια αυτά χρώματα από τή χαμηλή πόρτα του ύπόστεγου ήταν εκείνοι πού είχαν περάσει πριν από λίγη ώρα κακοντυμένοι, συνηθισμένοι, άσήμαντοι. Έτρεχα τώρα διαφορετικά, ήξερα σπιθαμή μέ σπιθαμή τή μαύρη εκείνη γραμμή των εκατό μέτρων, δέν έβλεπα πιά πατοϋσες και κόκκινα αυτιά, και τό τέρμα δέν έρχόταν καταπάνω μου, αλλά πήγαινα και τό 'βρισκα εγώ πέντε και δέκα φορές τ' απογέματα πού πέρναγα στό γυμναστήριο.

Δοκίμαζα τά πόδια μου μέ μεγαλύτερους και μέ μικρότερους, μέ πιό ψηλούς και μέ πιό χαμηλούς, μέ πιό δεμένους και μέ άδύνατους· κι έκανα τίς συγκρίσεις μου, έστρωνα τούς λογαριασμούς μου, έβλεπα τήν ταχύτητά μου πότε στή μιά και πότε στήν άλλη από τίς τρείς πεντάδες πού θά 'τρεχαν, έπειτ' από λίγες μέρες, στους έφηβικούς αγώνες· ξεχώριζα αντιπάλους, άψηφοϋσα* άλλους, μέτραγα τόν έαυτό μου άπάνω σέ μιά ζυγαριά πού δέν είχε άμφιβολίες, πού μου έδινε πολύ θάρρος και μ' έσπρωχνε σέ πρόωρους έγωισμούς. (...) 'Η γλώσσα μου έτρεχε πιό πολύ από τά πόδια μου και κουραζόταν λιγότερο άπ' αυτά στό δρόμο τής έπιστροφής, πού μέ τίς στάσεις σέ κάθε γωνία, σέ κάθε συνωστισμό και σέ κάθε διαφωνία ήταν άτέλειωτος. Φεύγαμε από τό γυμναστήριο στίς έξι, τό πολύ στίς έξιμίση, και στά σπίτια μας φτάναμε μέ φωτισμένα όλα τ' άνοιχτά παράθυρα, στίς όχτώ κι άκόμα πιό άργά.

Επιτέλους έφτασε τό άπόγευμα των αγώνων και ή στιγμή του τελικού δρόμου. Είχα κερδίσει μέ άνεση τόν προκριματικό* στήν πεντάδα πού μ' έριξε ό κλήρος και περίμενα νά μετρηθώ μέ τούς

άψηφω: δέ λογαριάζω

προκριματικός: ό άγώνας πού θά κρίνει ποιοί θά άγωνιστούν στόν τελικό.

δυό πρώτους από τīs δυό άλλες πεντάδες. Τρεῖς πάλι, ὅπως καί στήν πρώτη δοκιμή μου καί στήν πρώτη νίκη μου. Μᾶς ἄφησαν νά ξεκουραστοῦμε λίγο, εἶδα γύρω μου σέ ὄλο τό γυμναστήριο, καί τότε δείλιασα. Οἱ ἄσπρες φανέλες καί τά γαλάζια πανταλονάκια ἦταν λιγότερ' ἀπό ἄλλοτε, πολύ λιγότερα, γιατί τό μαρτιάτικο ἐκεῖνο ἀπόγευμα θ' ἀγωνίζονταν μόνο οἱ «μικροί», κι ἀπ' αὐτοῦς πάλι μόνο ὅσοι εἶχαν ξεχωρίσει στούς πρώτους προκριματικούς πού εἶχαν γίνει πρὶν ἀπὸ πέντε μέρες.

Ἦταν ὅμως περισσότερος ὁ κόσμος, οἱ «δρόμοι», τά «ἄλματα» καί τά «ἐμπόδια» εἶχαν γίνει θέαμα μέ ξένους, μέ ἄγνωστους, μέ κυρίες καί μέ κοπέλες τῆς ἡλικίας μας, πού λές καί ἦρθαν ἐπίτηδες μέ τīs κατακαίνουριες καί χρωματιστές κορδέλες στά μαλλιά τους, γιὰ νά κάμουν τραχύτερους τοὺς συναγωνισμούς μας. Ἐπειτα κανόνιζαν τοὺς ἀγῶνες πέντε ἡλικιωμένοι κύριοι, πού πῆγαιναν ὄλοι μαζί, σάν ἓνα σῶμα, πότε στὸν ἓνα στίβο καί πότε στὸν ἄλλο, καί σοβαροὶ κι ἀμίλητοι κράταγαν μιά τάξη πού δέν τὴν εἶχα ξαναδεῖ στο γυμναστήριο κι ἔδιναν σέ ὅ,τι γινόταν καί σέ ὅ,τι παρακολουθοῦσαν μιά ἐπισημότητα πού μέ τρόμαζε. Ἐπειτ' ἀπ' ὅλα αὐτά δέν μπορούσε νά εἶμαστε πιά «μικροί». Κι ὅταν βρέθηκα στήν ἴδια γραμμή μέ τοὺς δυό ἄλλους γιὰ τὸν τελικὸ ἀγῶνα καί μέ χτυποκάρδι ἐτοιμαζόμουν γιὰ τὴν «ἐκκίνηση», ἔνιωθα κάτω ἀπὸ τīs πατοῦσες μου ὄχι μόνο ἀσυγκράτητη ὀρμή, ἀλλὰ καί μιά εὐθύνη πού περίμενε κι αὐτὴ τό σύνθημα, γιὰ νά ξαπολύσει τὸν ἀνεμό της, νά τὸν στείλει πίσω μου, νά μέ σπρώξει καί νά μέ πετάξει στοῦ τέρμα.

Ἐφτασα πάλι μέ ἄνεση πρῶτος καί τότε ἔκαμα τὴν πρώτη θεατρικὴ μου πράξη. Ὅπως οἱ μεγαλύτεροί μας, οἱ πραγματικοὶ ἀθλητές, οἱ δυό νικημένοι, πρὶν καλά καλά πάρουν δεύτερη ἀνάσα, μέ πλησίασαν, μοῦ σφίξανε τό χέρι, κι ἐγώ, καθὼς δέν μπορούσα ἀκόμα νά μιλήσω ἀπὸ τό λαχάνιασμα, ἔδειξα τὴν εὐχαρίστησή μου μ' ἓνα χαμόγελο πού δέν πιστεύω νά ἦταν παιδιάτικο, ὅπως τὴν προηγούμενη μέρα, ὅπως πρὶν ἀπὸ μιά ὥρα, πρὶν ἀπὸ πέντε λεπτά, ὅπως πρὶν ἀπὸ τὴ νίκη μπροστά σέ τόσο κόσμο.

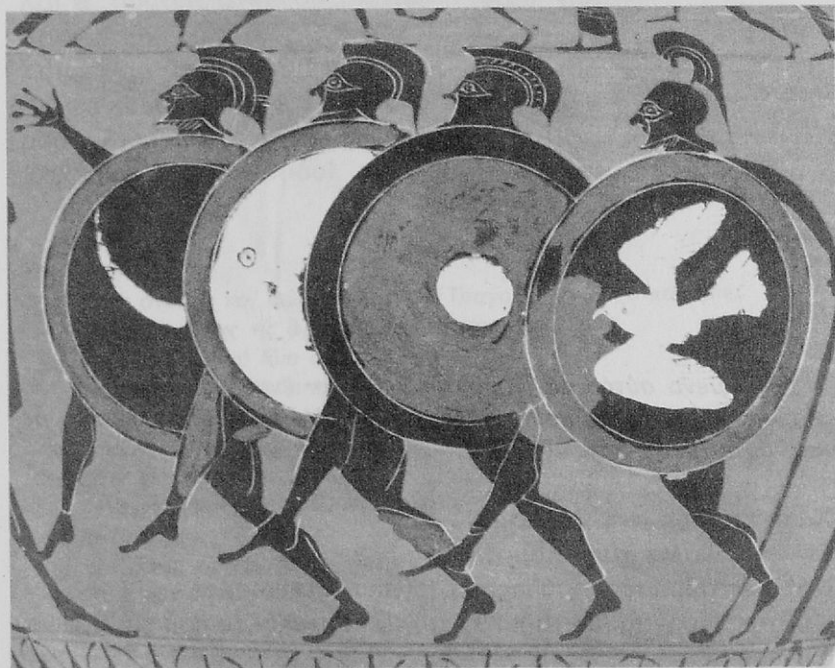
Στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς μαύρης καί ἴσιας γραμμῆς τοῦ δρόμου τῶν 100 μέτρων ἡ ἐπιτροπὴ καί οἱ ἄλλοι ἴσως νά χαμογελοῦσαν γιὰ τὴ σκηνή. Ἀλλὰ ποιὸς λογάριαζε τί γινόταν ἐκεῖ πού ἄρχιζε ὁ

δρόμος; Ἐμεῖς βρισκόμαστε στό τέλος του, ἔπειτ' ἀπό μιά προσπάθεια πού τήν περιμέναμε τόσες βδομάδες καί θέλαμε νά δώσουμε ἐπισημότητα στή στιγμή πού τή δημιουργήσαμε καί τή γεμίζαμε οἱ τρεῖς μας.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ἀπό ποιά στάδια πέρασε ὁ μικρός ἀθλητής μέχρι νά φτάσει στήν τελική νίκη;
2. Πῶς ἐρμηνεύετε τή φράση: « Ἡ γλῶσσα μου ἔτρεχε πιά πολύ ἀπό τά πόδια μου καί κουραζόταν λιγότερο ἀπ' αὐτά στό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς;»
3. Γιατί τά παιδιά ἤθελαν νά δώσουν ἐπισημότητα στή στιγμή;

ΟΙ ΝΑΥΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΙ ΜΑΣ

46. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΟ ΝΕΟ ΚΑΡΑΒΙ

Τό κείμενο αυτό τοῦ Παπαντωνίου εἶναι ἓνα πεζοτράγουδο, κάτι ἀνάμεσα σέ πεζό καί ποίημα· ἔχει ρυθμό, ἀλλά δέν ἔχει αὐστηρό μέτρο, οὔτε ἰσοσύλλαβους στίχους καί ὁμοιοκαταληξίες.

Χαιρετισμούς στή θάλασσα!
Στ' ἀκρογιάλια χαιρετισμούς!
Νά! σέ στέριωσαν κιόλας. Σέ βλέπω. Ξεκίνησες.
Φορτωμένο εἶσαι μέ τά κίτρα καί τά πορτοκάλια, πού τά 'θρεψεν
ὁ ἥλιος.

Στήν πλώρη ἔχεις τό σταυρό. Στήν πρύμνη ἔχεις τό βαγγέλιο.
Κι ἀνάμεσα ἔχεις τήν Παναγιά Παρθένα μέ τό καντήλι της
ἀναμμένο.

Ἄσπροι γλάροι σ' ἀκολουθοῦνε. Ἀπάνω στά κατάρτια σου
ξεκουράζονται.

Ἄσπρα χωριά σέ βλέπουν ἀπό πράσινους λόφους.

Ἄσπρες ἀκρογιαλιές παρακαλοῦν νά πᾶς ν' ἀράξεις.

Μάνες κι ἀδερφές φωνάζουν νά σταθεῖς νά πάρεις χαιρετίσματα.

Τά κύματα πηδοῦν ἀπάνω σου σάν ἄλογα μ' ἄσπρη χαίτη.

Οἱ μαῦροι κάβοι καρτεροῦν νά σέ ἀρπάξουν.

Μά οἱ ναῦτες ἔχουν σκαλώσει στά σκοινιά. Ὁ καπετάνιος εἶναι
παλικάρι.

Σάν τό δελφίνι, πού σ' ἀκολουθεῖ, χορεύεις ἀπάνω στήν πράσινη
θάλασσα.

Θά φτάσεις! Θά φτάσεις!

Καί θ' ἀράξεις ἀνάμεσα σέ πολλά κατάρτια.

Χαιρετισμούς νά πεῖς στά μεγάλα λιμάνια.

Χαιρετισμούς στήν Πόλη νά πεῖς!

Πάντα καλός νά εἶναι ὁ γυρισμός σου. Πάντα νά φέρνεις θησαυ-
ρούς. Μαῦρο μαντίλι νά μή φορεθεῖ γιά σένα.

Καλορίζικο! Καλοτάξιδο!

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Πῶς ἀνοίγει καί πῶς κλείνει τό «Τραγοῦδι στό νέο καράβι»;

2. Νά ξεχωρίσεις τίς φράσεις καί τίς προτάσεις πού

— περιγράφουν τό ἴδιο σκαρί·

— λένε μέ τί εἶναι φορτωμένο·

— ὀνομάζουν τά ζῶα πού τό συνοδεύουν·

— μιλοῦν γιά τά ἄψυχα πού τό ἀκολουθοῦν ἢ τό θέλουν κοντά τους·

— λένε γιά τό πλήρωμά του·

— λένε γιά ἀγαπητά πρόσωπα πού ἔχουν μείνει ἔξω στή στεριά·

— εἶναι εὐχές.

3. Νά βρεῖς τίς προτάσεις ὅπου ὀνομάζονται τά χρώματα ἄσπρο, μαῦρο,
πράσινο· καί πού ὑπονοοῦνται τά χρώματα γαλάζιο καί κίτρινο.

4. Δυό προτάσεις μιλάνε γιά τούς κινδύνους πού παραμονεύουν. Ποιές εἶ-
ναι; Ἀλλά ὁ συγγραφέας εἶναι σίγουρος ὅτι τό καράβι θά φτάσει αἴσια στόν
προορισμό του. Πού βασίζει αὐτή του τή σιγουριά;

47. ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ ΜΕ ΤΡΑΜΟΥΝΤΑΝΑ

Μεσονυχτίς είχε γυρίσει πάλι ο καιρός στην τραμουντάνα*. Στά κατάβαθα άκόμα τής χειμωνιάτικης νύχτας. Φρενιασμένος ξανά, κατέβαινε ο τρελοβοριάς, ψηλά άπ' τό βουνό τής Άρνης καί σάρωνε τή χώρα. Μάνιαζε άνελέητα πάνω της, ίσαμε κάτω στή Ρίβα, κι ύστερα άκράτητος βούταγε άπ' τά κοφτερά της βράχια στή θάλασσα καί ξύριζε τό πέλαγο. Σειότανε δλάκερο τό νησί άπ' τήν άγριάδα του. Ριγούσανε οί ψυχές μέ τό μουγκανητό του. Καί πάνω κατά τό φρύδι τής Χώρας, πού 'ναι άνοιχτός ο τόπος σωστό μπουγάζι*, σφύριζαν τά σύρματα ψηλά στά τηλεγραφόξυλα, σάν νά 'χαν ξαπολυθεΐ χίλιοι δαιμόνοι.

Άκουσε τό σαματά καί σάλεψε στό κρεβάτι της ή μικρή Κατερινιώ.

...Θεέ μου. Πάλι ή τραμουντάνα είχε θεριέψει. Πάλι ο τρελοβοριάς χούγιαζε λυσσασμένα, έκανε νά τρέμει τ' άνεμόδαρτο νησί. Νά φλουτουρίζουν* οί καρδιές μέ τήν άγριάδα του.

Ή σκέψη της πήγε στό Στρατή, τόν άδερφό της. Ένα παιδί άμούστακο άκόμα, πού δέν πήγαινε πολύς καιρός πού 'χε παρατήσει τή σάκα καί τά τετράδια του σκολειοΰ.

Ήταν δέν ήταν ένας μήνας πού τόν είχαν ξεπροβόδισει κάτω στήν Πλακούρα. Είχε μπαρκάρει μέ μιά πορτάδα* του Μπειρίκου. Ένα φορτηγό παπόρι, πού 'χε περάσει άπ' τή χώρα, καθώς κατηφόριζε άπ' τή Μαύρη Θάλασσα, φορτωμένο ρούσικο κάρβουνο, μέ ρότα* γιά τήν Τζιμπεράλντα. Τόν ξανάβλεπε στήν Πλακούρα νά στέκεται μέ μιά σάστιση, καθώς τόν ξεπροβόδιζαν.

Πρώτη φορά ήταν πού ξεπόρτιζε άπ' τό σπίτι τους, πού έφευγε γιά μπάρκο μέ τό ναυτικό σάκο κάτω άπ' τή μασχάλη του καί στό πρόσωπό του ήταν περιχυμένη μιά χλωμάδα.

Θυμόταν καλά πώς είχε δεΐ νά τρέμει τ' άχείλι του, καθώς έ-

τραμουντάνα: βόρειος άνεμος

μπουγάζι: θαλάσσιο στενό, κανάλι

φλουτουρίζω: πεταλουδίζω

πορτάδα: είδος φορτηγοΰ карабиоΰ

ρότα: πορεία πλοίου

σκυψε νά τούς φιλήσει, καί πώς στά μάτια του — μάτια παιδιάτικα, γαλανά, ξάστερα σάν τή γαληνεμένη θάλασσα — είχε άπλωθει ένα μαύρο σύγνεφο.

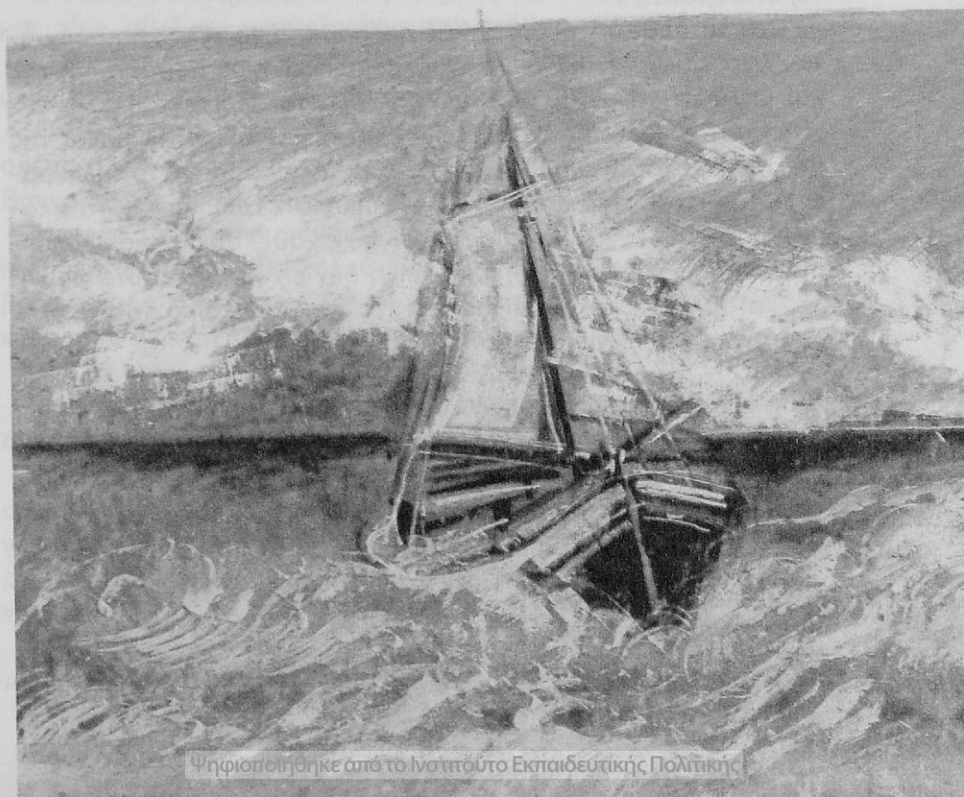
— Έχετε γειά... είχε πεί.

Κι ήταν ή φωνή του σάν νά 'χε βγει άπ' τό στήθος μεστωμένου άντρα. Μονάχα πού τής είχε φανεί βραχνή, στεγνή σάν νά 'τανε ξεριζωμένη άπ' τά μέσα του.

— Στο καλό, παιδί μου..., τοϋ 'χε άποκριθεί ή μάνα του.

Καί τά μάτια της ήταν κοκκινισμένα άπ' τό κλάμα. Ποταμοί τρέχανε τά δάκρυα στά μάγουλά της.

— Στο καλό. Καί μέ τήν εύκή μου.

“Όλη τους ή ζήση ἔτσι εἶχε περάσει κάτω στήν Πλακούρα. Σ’ αὐτή τή μικρή στεριανή γλώσσα π’ ἀγνάντευε στόν ἀντικρινό μόλο, πέρα ἀπ’ τό Νημποριό. Σ’ αὐτό τό κομμάτι τῆς γῆς, πού ἦταν τό κατώφλι τῆς Χώρας, στή θάλασσα τοῦ λιμανιοῦ.

Ἀπ’ τόν καιρό πού ἔαν ἀκόμα κορίτσι ή μάνα της, μέ τριανταφυλλιές κορδέλες στά μαλλιά. Ἀπ’ τόν καιρό πού ἔμενε μέ τούς δικοῦς της γονιούς.

Πότε νά ξεπροβοδίσει στό μάρκο τά δικά της ἀδέρφια — πού ὁ ἕνας πήγαινε κι ὁ ἄλλος ἔφευγε μέ τίς πορτάδες πού κάτεχαν οἱ караβοкураῖοι τοῦ νησιοῦ — πότε τό δικό της πατέρα.

Κι ὕστερα ἐτοῦτο συνεχίστηκε μέ τό γάμο της. Μέ τήν παντρεία της. Ναυτικός ἦταν κι ὁ ἄντρας πού πήρε, ὁ μακαρίτης ὁ Νικόλας. Ὁ πατέρας της. Λοστρόμος στήν κουβέρτα*. Μιά πήγαινε κι ἐτοῦτος, μιά ματαγύριζε. Ἐρχότανε φορτωμένος τό σάκο του. Μέ τά σκουρα ζακετόνια τῆς δουλειᾶς, τίς χοντρές φανέλες, τίς νιτσεράδες*.

Ὡσπου ἦρθε τό τέλος καί δέ ματάρθε. Ἐνα τέλος πού δέν ἦταν ἀπρόσμενο. Πού τό ἔχε ἀναζυμώσει κείνη μέ τίς λαχτάρες της καί μέρα μέ τή μέρα, ὥρα μέ τήν ὥρα τό περίμενε.

Θυμόταν καλά ή Κατερινιώ πώς σάν εἶχαν φέρεи τῆς μάνας της ἀπ’ τήν πόστα* τή μαύρη εἶδηση, σάν τῆς πασάρανε τό τηλεγράφημα ἀπ’ τό Ρότερνταμ, πού ἔλεγε πώς ὁ «Ὀρωπός» — τό σκάφος πού δούλευε ὁ πατέρας της — εἶχε χαθεῖ σύψυχο στά ἀφρισμένα νερά τοῦ Μπέι Μπίσκι, κείνη δέν εἶχε μπηξει οὔτε φωνή, λές καί τό ἔχε ματακούσει, λές καί τό ἔξερε ἀπό καιρό. Μονάχα τό πρόσωπό της εἶχε γίνει ἄσπρο σάν τό πανί.

* * *

— Στό καλό καί στήν εὐκή μου... εἶχε πεῖ ή Κατερινιώ στό Στρατή, τόν ἀδερφό της, σάν τόν ξεπροβόδιζαν.

Κι εἶχε μείνει κεῖ κάτω στήν Πλακούρα, ὥσπου εἶχε ἀρχίσει νά βιράρει* καί νά ξανοίγεται στό πέλαγο ή πορτάδα τοῦ Μπειρίκου,

κουβέρτα: κατάστρωμα πλοίου

νιτσεράδα: ἀδιάβροχο

πόστα: ταχυδρομεῖο

βιράρω: σηκώνω τίς ἄγκυρες

πού 'ταν φορτωμένη ρούσικο κάρβουνο κι είχε ρότα γιά τή Τζι-μπεράλντα.

Ύστερα ή σκέψη της πήγε στό Γιάννη, τόν άρραβωνιαστικό της. Το γράμμα του, πού 'χε πάρει τίς προάλλες, ήταν άπ' τό Βανκούβερ. Ψηλά άπ' τόν Καναδά τής έγραφε πώς θά πήγαιναν γιά τή Βομβάη κάτω στίς 'Ινδίες, φορτωμένοι μινεράλια*. Ταξίδι άτέλειωτο. Τρείς βδομάδες κοντά στόν ώκεανό. Κι έπειτα θά φόρτωναν στό Μόζι καί θά γύριζαν πάλι στ' άπάνω. Πάλι γιά τό Βανκούβερ κι ύστερα γιά τό Νόρφολκ. Καί ξανά θά 'παιρναν ναύλο γιά τήν 'Ανατολή. Κι έπειτα πάλι γιά τό Βανκούβερ, τό Νόρφολκ καί τή Μπαλτιμόρη.

«...Πομόνεψε, Κατερινιώ μου, πομόνεψε — τής έγραφε — καί σάν θά περάσει έτούτος ο χρόνος, θά ξεμπαρκάρω καί θά γυρίσω στά κάτω, νά τελέψει ο γάμος μας. Ν' άνοίξουμε τό δικό μας σπίτι...»

Στέναζε ή Κατερινιώ, καθώς τά ξανάβαζε ο νοϋς της. Ένα βάρος είχε 'ρθεί καί σταθεϊ πάνω στό στηθος της.

Ο Στρατής, ο μικρός αδερφός, πού πήγαινε καί δέν πήγαινε, μέχρι πού τόν είχαν ξεπροβοδίσει κάτω στήν Πλακούρα.

Ο Γιάννης ο άρραβωνιαστικός της, πού ήταν ναύτης στή «Θεοσκεπάστη», στό καράβι του Πολέμη, καί τής έγραφε ψηλά άπ' τό Βανκούβερ πώς θά πήγαινε γιά τή Βομβάη, στίς 'Ινδίες.

Ύστερα τά κοκκινισμένα άπ' τό κλάμα μάτια τής μητέρας της, πού όλη της ή ζωή είχε ξοδευτεί κάτω στήν Πλακούρα νά ξεπροβοδίζει στά μπάρκα τους, άπ' τά μικρά της χρόνια, πρώτα τούς δικούς της, έπειτα τόν πατέρα της. Τώρα τό Στρατή.

— Στό καλό καί μέ τήν εύκή μου, παιδί μου...

Κι έπειτα ή μάνητα τής τραμουντάνας, τ' άγριο ούρλιαχτό του δαιμονισμένου άγέρα καί τό βογκητό τής θάλασσας...

Νόμιζε πώς έτούτη δέν ήτανε νερό. Πώς ήταν κάτι άλλο, κάτι στενά δεμένο μαζί της, κάτι πού μιλούσε μέσα της μιά άλλόκοτη γλώσσα. Κάτι πού άπλωνόταν στήν πνοή της καί δέ θά τό άποχωριζόταν ποτές. Ήταν κοκκινισμένα άπ' τό κλάμα τά μάτια τής μάνας της.

“Όχι, δέν ἦταν τά μάτια τῆς μάνας τῆς. Ἦταν τά δικά τῆς μάτια, πού θά ξεπροβόδιζαν αὖριο τόν ἄντρα τῆς...

«Πομόνεψε, Κατερινιώ. Δυό τρία ταξίδια θά κάνω καί θά μα-
τάρθω...»

Κι ὕστερα, σάν ἐτοῦτα θά ἔχαν ἀρχίσει νά θολώνουν ἀπ’ τά ξε-
προβοδίσματα, τά πήγαινε κι ἔλα στήν Πλακούρα, τούς ποταμούς
τά δάκρυα, θά ἔταν αὐτά πού θά ξεπροβόδιζαν πρωτοτάξιδο τό
δικό τῆς ἀγόρι...

— Στό καλό καί μέ τήν εὐκή μου, παιδί μου...

Οὐρλιαζε ἐτοῦτη τή χειμωνιάτικη νύχτα ἡ τραμουντάνα. Βο-
γοκοῦσε ἡ θάλασσα. Μά ἡ Κατερινιώ τίποτα δέν ἄκουγε πιά, κα-
θώς αὐτό τό βαρύ πράμα πού ἔχε ἀνέβει στό στήθος τῆς τήν εἶχε
κάμει νά ξεσπάσει σέ λυγμούς.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΕΒΑΝΤΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Τό πρόσεξες αὐτό; Τί ἐξήγηση δίνεις;

— Πῶς ἀνοίγει καί πῶς κλείνει αὐτό τό διήγημα;

— Τί δρόμο ἀκολούθησε ἡ ταραγμένη σκέψη τῆς Κατερινιώς ἀπό τό ἕνα
πρόσωπο στό ἄλλο;

— Ποιές εὐχές πᾶνε κι ἔρχονται μέσα στό διήγημα;

— Πῶς ἐνιωθε τή θάλασσα ἡ Κατερινιώ;

— Πόσες φορές ἐκεῖνα τά κοκκινισμένα μάτια τῆς μάνας ἔρχονται καί ξανάρ-
χονται μπροστά στά μάτια τῆς Κατερινιώς καί πῶς στό τέλος γίνονται ἕνα μέ
τά δικά τῆς;

2. Χρειάζεσαι ἕνα χάρτη τῶν ἠπείρων ἢ τήν ὑδρόγειο, γιά νά ἐντοπίσεις τά
λιμάνια πού ἔπιασαν ὁ «Ὠρωπός» καί ἡ «Θεοσκέπαστη».

3. Μήπως ὁ συγγραφέας εἶναι υπερβολικός; Συζητήστε στήν τάξη ἂν καί
σήμερα

(α) εἶναι οἰκογένειες πού δέν ἔχουν ἄλλη διέξοδο ἀπό τά καράβια·

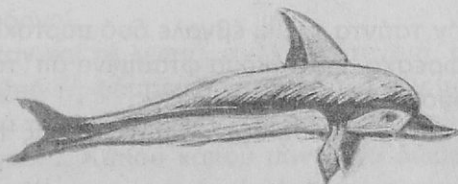
(β) συμβαίνουν ναυάγια συχνά καί ἡ θάλασσα ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἐπικίν-
δυνη.

4. Τό διήγημα αὐτό ἔχει πολλές λέξεις ἀπ’ αὐτές πού χρησιμοποιοῦν οἱ ναυ-
τικοί μας. Ψάξε νά τίς βρεῖς καί μέ τήν ομάδα σου νά φτιάξετε ἕνα μικρό ναυτι-
κό λεξιλόγιο.

48. ΠΑΩ ΜΕ ΤΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

Μή μέ μαλώνεις, μάνα μου, καί μή μέ παραπαίρνεις,
ταχιά σ' αφήνω την ύγειά καί πάω μέ τά καράβια.
Θά κάνεις χρόνους νά μέ ιδείς, καιρό νά λάβεις γράμμα,
θ' άσπρίσουν τά ματάκια σου τηρώντας τίς στρατούλες
καί θά μαλλιάσει ή γλώσσα σου ρωτώντας τούς διαβάτες:
— Διαβάτες, πού διαβαίνετε, στρατιῶτες, πού περνάτε,
μήν εΐδατε τό γιόκα μου, τό γιόκα τό δικό μου;
— Έψές προψές τόν εΐδαμε κάτω στίς μαϋρες θάλασσεσ.

Δημοτικό

49. ΣΚΟΤΑΔΙ ΚΑΙ ΦΩΣ

1. Ἡ Ἑλένκω σκούπιζε τά ποτήρια, τά γέμιζε νερό καί τ' ἀρά-
διαζε στό δίσκο τῆς καντίνας *. Σέ λίγο θά χτυποῦσε ἡ σειρήνα κι
ἡ πρώτη βάρδια θά τελείωνε. Ἀπό τά βάθη τῆς γῆς θά ξεπρόβα-
λαν ἀνθρακωρύχοι μουντζουρωμένοι, καταπονεμένοι καί, πάνω
ἀπ' ὅλα, σκασμένοι γιά νεράκι. Οἱ Βέλγοι ἐργοδηγοί καί μαζί τους
οἱ ἄλλοι μετανάστες πού δούλευαν σκέτοι μεροκαματιάρηδες θά
τρέχανε γιά χυμούς καί μπύρα. Μά οἱ Ἕλληνες δέν ἄντεχαν νά
στερηθοῦν τό νεράκι τοῦ Θεοῦ. Ἄν δέ ρουφοῦσαν ἓνα δροσερό
ποτήρι, δέ συνέχιζαν τήν κατανάλωση σέ καφέδες, σάντουιτς καί
ποτά.

2. Ἡ Ἑλένκω στά δεκαπέντε της ἦταν ἡ πιό σβέλτη κοπέλα
στήν καντίνα. Ὅλα κι ὅλα. Τά πατριωτάκια τά γνοιαζότανε. Ἄν
δέν τοὺς εἶχε ἔτοιμα καί τά νερά, τότε τί στό καλὸ ἔκανε δυὸ χρό-
νια πού δούλευε ἐκεῖ; Ἡ δουλειά της ἦτανε σκληρή. Οἱ ἄντρες
πού τρέχανε μέ τά σωθικά στεγνωμένα καί τῇ γλώσσα ξερή νά
ρουφήξουν κάποιο ὑγρὸ νά συνεφέρουν, δέν ξέρανε ἀπὸ τρό-
πους. Ἀρποῦσαν τά ποτήρια μέ τά βρωμισμένα χέρια τους, σκου-
πιζόντανε μέ χαρτοπετσέτες, πού, μαῦρες καί τσαλακωμένες, τίς
ρίχνανε στό πάτωμα. Οἱ λιγοστοί πού καταδεχόντανε τά χαρτο-
πότηρα ἢ πού δέν ἔβρισκαν σειρά γιά γυάλινα, τά πετοῦσαν κι
αὐτὰ μισοπιωμένα.

— Πούφ, τ' ἀναθεματισμένα. Χαλοῦν τῇ γεύση.

3. Ὅταν ἔφευγαν, ὅταν πήγαιναν γιά τά λουτρά καί τ' ἀποδυτή-
ρια, ἡ καντίνα ἔμενε γεμάτη βρωμιές, μουντζουρωμένα τζάμια καί
δαχτυλιές στά τραπέζια. Ὅλα τοῦτα ἔπρεπε νά καθαριστοῦν, γιά
νά ὑποδεχτοῦν μετὰ ἔξι ὥρες τήν ἐπόμενη βάρδια. Τῆς Ἑλένκως
ἦτανε δωδεκάωρη. Δέν τήν ἐνόιαζε ὅμως. Μόνη της τό εἶχε ζη-
τήσει.

4. Ἄνοιξε τήν τσάντα της κι ἔβγαλε δυὸ πορτοκάλια, μοσχομου-
ρισμένα, ὀλόφρεσκα, χτές ἀκόμα φτασμένα ἀπ' τό χωριό. Οἱ ἄλ-
λες τήν κοιτοῦσαν μέ ζήλεια.

— Γιά τόν πατέρα! τοὺς ἐξήγησε, στίβοντάς τα κι ἐτοιμάζο-

καντίνα: πρᾶτήριο εἰδῶν καθημερινῆς χρήσης

ντας τήν πορτοκαλάδα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ἡ Σουλτάνα, ἡ μεγάλη ἀδερφή, τὰ ἔστελνε γιά ὅλους, μήτε ὁμως ἡ Ἑλένκω μήτε ἡ μάνα δοκίμαζαν. Τά φύλαγαν γιά τόν κύρ Παντελή, πού δούλευε ὀλημερίς στά σκοτεινά καί μολυσμένα βάθη τῆς γῆς. Αὐτός εἶχε ἀνάγκη ἀπό βιταμίνες, ἀπό φρέσκους χυμούς, ἀπό ὀξυγόνο. Νά καθαρίσουν τὰ κακόμοιρα τὰ πνεμόνια του ἀπό τήν καρβουνό-σκονη, νά ζωντανέψουν.

5. Τό κορίτσι ἔριξε ματιά στό ρολόι. Δέκα λεπτά ἀκόμα, δέκα μόνο λεπτά, κι ὁ κύρ Παντελής ἀπό τήν Κόνιτσα θά ἔβγαινε ἀπό τ' ἀνήλια ἔγκατα τοῦ ὀρυχείου, ν' ἀντικρίσει τό βαρύ καί συννεφιασμένο, τό γεμάτο κάπνες βελγικό οὐρανό. Καί νά ἦταν μόνο ὁ οὐρανός; Οὔτε κλαδάκι πρασινάδας, νά ξεκουράσει τό μάτι. Παντοῦ κάρβουνα, μηχανές, σκόνη, βαγονέτα, κουρασμένοι ἀνθρωποὶ καί θόρυβος. Θόρυβος πού σέ ξεκούφαινε.

6. «Κράκ, κράκ, κράκ», κάνανε σέ ταχτικά διαστήματα τ' ἀναβατόρια, πού ἀναποδογυρίζοντας ἀδειάζαν τό μαῦρο φορτίο τους στό σωρό, σηκώνοντας σύννεφο καρβουνόσκονης. Τό μπουκέτο μέ τίς μαργαρίτες, πού ἡ Ἑλένκω εἶχε ἀκουμπήσει πάνω στόν πάγκο, λές κι ἦταν ἀπό κάποιον ἄλλο κόσμο σέ τούτη τήν ξεραῖλα, πού κι ἡ ὑπαρξη ἀκόμα λουλουδιοῦ εἶχε ἀποξεχαστεῖ.

7. Οἱ ἐργάτες τῆς κατοπινῆς βάρδιας ἄρχισαν κιόλας νά μαζεύονται, καί, μ' ὅλα τὰ χωρατά, μ' ὅλα τὰ πειράγματα πού ἄλλαζαν, ἔβλεπες πόσο βαριεστημένοι, πόσο ἀποκαμωμένοι νιώθαν ἀπό τήν ἄχαρη δουλειά τους. Ἡ μαύρη ἀλήθεια ἦταν πῶς καλοπληρωνόντανε. Ἄν δέν ἦταν τό γερό μεροκάματο, ποίός νά κατέβει στά σπλάχνα τῆς γῆς; Ποίός νά δουλέψει τὰ γεωτρύπανα, ποίός τὰ φουρνέλα, ποίός νά γεμίσει τίς τερεζίνες καί νά τίς ὀδηγήσει στά ἀναβατόρια; Τά μηχανήματα ἦταν πολλά καί τέλεια, μά κι ὁ ἀνθρώπινος μόχθος ἀπαραίτητος καί κοπιαστικός. Οἱ ντόπιοι δέν τὰ καταδεχόντανε αὐτά. Οἱ λιγοστοί πῆγαιναν μόνο γιά ἐπιστάτες, γιά ἐργοδηγοί.

8. —Ἄν δέν ἦταν καί τὰ λεφτά, συλλογιζότανε ἡ Ἑλένκω. Τῆς μάνας τὰ κέρδη ἀπό τή φάμπρικα φτάνανε γιά τήν περιορισμένη ζωή τους. Τά δικά της καί τό μεγάλο μεροκάματο τοῦ πατέρα πῆγαιναν στήν Τράπεζα. Κάπου κάπου μόνο ἓνα δῶρο στή Σουλτάνα, πού εἶχε μείνει στό χωριό μέ τή φαμίλια της. Σ' ἓνα δυό

χρόνια θά γύριζαν κι εκείνοι ν' αγοράσουν χωράφι, σπίτι, νά ζήσουν σάν ἄνθρωποι κάτω ἀπό τόν ἥλιο τοῦ Θεοῦ. Ἄν βρίσκανε καμιά εὐκαιρία, μπορεῖ νά παίρνανε καί δεύτερο καί τότε ἡ Ἑλένκω θά ἔκανε κατάδικό της σπιτικό. Νά! Ὅπου νά ναι, θ' ἀνέβαινε κι ὁ Ἀνέστης. Ὁ Ἀνέστης μέ τά γαλανὰ μάτια καί τίς λακκουβίτσες στά μάγουλα!

9. — Τρία λεπτά ἀκόμα, μουρμούρισε κι ἀφαιρεμένη κοιτοῦσε τ' ἀραδιασμένα ποτήρια. Ξαφνικά, ἡ ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ ζάρωσε παράξενα, σάν νά γέμισε φιλές φιλές ρυτίδες, σάν ν' ἀνατρίχιασε. Μαζί ἀνατρίχιασε κι ἡ Ἑλένκω. Ὑστερα πάγωσε. Τό εἶχε ξαναδεῖ αὐτό. Τό εἶχε ξαναδεῖ τήν πρώτη βδομάδα πού ἔφτασε, δειλιασμένο κοριτσόπουλο, νά πάρει τό πόστο* της στήν καντίνα. Τότε πού ἦρθε γιά ν' ἀντικρίσει μέ τ' ἀθῶα παιδικά του μάτια τό χαλασμό.

— Τρεχάτε! Κάτι ἔγινε κάτω. Κάτι ἔγινε στίς στοές.

— Τρελάθηκες, κορίτσι μου;

— Τό νερό... κοιτάχτε!

10. Δέν πρόφτασε ν' ἀποσώσει, κι ἡ μεγάλη σειρήνα τοῦ ὄρυχείου βάλθηκε νά οὐρλιάζει συναγερμό. Σάν ἀπό σύνθημα, κάθε θόρυβος ἀπό μηχανές κόπασε. Μές στήν ἡσυχία τό οὐρλιαχτό τῆς σειρήνας ἀντήχησε ἀκόμα πιό ἄγριο, πιό ἀνατριχιαστικό. Ξετρελαμένοι ἄνθρωποι βάλθηκαν νά τρέχουν κατά τήν εἴσοδο, ἐνῶ ἀπό χτίρια καί γραφεῖα ἀλαφιασμένοι ὑπάλληλοι ξεπρόβαλαν σαστισμένοι, μὴ ξέροντας σέ τί νά βοηθήσουν. Φώναζαν καί χειρονομοῦσαν, μά τό μονότονο οὐρλιασμα τῆς σειρήνας σκέπαζε τίς ἀνθρώπινες φωνές.

11. Ἡ ἀναταραχή τῆς πρώτης στιγμῆς ἔδωσε τή θέση της στήν ὀργάνωση καί τήν τάξη. Καθένας βρέθηκε στό πόστο του. Τ' ἀναβατόρια βάλθηκαν νά δουλεύουν σέ ξέφρενο ρυθμό. Φέρνανε ἀπάνω αὐτούς πού βρέθηκαν κοντά στήν ἔξοδο, τοὺς τυχεροὺς πού δέν πειράχτηκαν ἀπὸ τή ζημιὰ πού θά ἔγινε στό βάθος τῆς γῆς. Μισολιπόθυμοι ἐργάτες ξεχυνόνταν ἀπὸ τά μαῦρα στόματα τῶν πηγαδιῶν, νά ρουφήξουν καθάριο ἄερα. Τ' ἀναβατόρια τοῦ κάρβουνου δούλευαν κι ἐκεῖνα. Οἱ ἐργάτες, στοιβαγμένοι

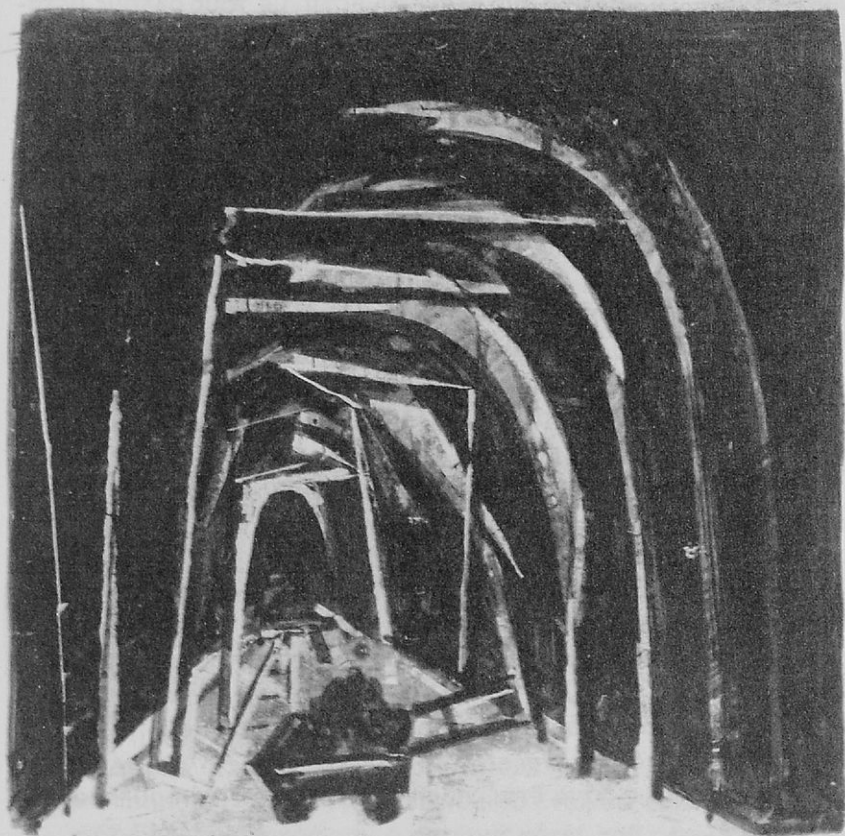
πόστο: θέση

σάν όρυκτά, βγαίνανε ευτυχισμένοι ν' ανασαίνουν ξανά, ν' αντικρίζουν τό φώς τής μέρας.

12. — Τί έγινε, τί έγινε;

Κανείς δέν έδινε απάντηση στή γεμάτη αγωνία έρώτηση τής Έλένκως. Κανείς δέν ήξερε άκόμα.

13. Τά συνεργεία διασώσεως ξεπρόβαλαν μέ τάξη, άραδιάστηκαν κι άρχισαν νά γεμίζουν τ' άσανσέρ στό ταξίδι τους πρός τά κάτω. Αύτοί ήταν ή έλπίδα, ή έντόπιση τής καταστροφής, οί πρώτες βοήθειες. Μέ στολές άπό άμίαντο, τά τσεκούρια καί τά ραβδιά περασμένα στίς ζώνες, μέ μάσκες, κράνη καί προβολέα,

μοιάζανε γιά διαστημάνθρωποι έτοιμοι νά πετάξουν στό φεγγάρι παρά γιά ομάδες πού κατέβαιναν στά σπλάχνα τής γής.

14. 'Η μεγάλη πλατεία ανάμεσα στά χτίρια καί στήν έξοδο του όρυχείου γέμισε πυροσβεστικά, πρῶτες βοήθειες, άντλίες. 'Η σειρήνα σταμάτησε γιά λίγο, λές καί θέλησε νά πάρει άνάσα. Στή σιωπή πού ακολούθησε, άλλες, απόμακρες σειρήνες τής άπάντησαν. 'Ητανε τ' άλλα πηγάδια πού δίνανε σήμα πώς στό ΚΑ-14 κάτι έγινε. Σέ λίγο θά έφτανε από παντού βοήθεια. 'Από τήν κοντινή Λιέγη, από τά πιό ξέμακρα Μόνς καί Σαρλερουά. Σέ λίγο... Μήπως θά ήταν άργά;

15. — Ποιός θά μου πεί τί έγινε; ρωτοῦσε πνιγμένη από άγωνία ή 'Ελένκω. Τά γαλλικά της ήτανε λιγοστά, μέ τούς άλλους μετανάστες άδύνατο νά συνεννοηθεῖ στίς γλώσσες τους, καί τά φλαμανδικά πού τής πέταξε κάποιος βιαστικά οὔτε πού τά κατάλαβε. Κοιτοῦσε τούς άνθρώπους μέ κοστούμια καί γραβάτες πού τρέχανε κατά τό πηγάδι.

— Μπορεῖ νά εἶναι κι ὁ διευθυντής... μουρμούρισε, κι ὕστερα πρόσθεσε άγρια: Τί νά τόν κάνω αὐτόν. 'Εγώ θέλω τόν πατέρα, θέλω τόν 'Ανέστη.

16. Τόν εἶδε από μακριά νά σηκώνεται από τό σωρό, νά ξεμπερδεύεται μέ κόπο από τά κορμιά πού άνέβασε φύρδην μίγδην τό καρβουνιάρικο. Κάποιος έκανε νά τήν μποδίσει νά τρέξει. Τόν έσπρωξε πέρα κι άμολύθηκε.

—'Ανέστη, ὁ πατέρας...

17. Τό παλικάρι τής άρπαξε τ' άπλωμένα χέρια.

— Δέν ξέρω. Δέν τόν εἶδα. Βρέθηκα κοντά, άνέβηκα από τούς πρώτους.

—'Εκρηξη;

— Δέν τό νομίζω. 'Ο 'Ανέστης πήρε βαθιά άνάσα, νά τινάξει από πάνω του τήν άγωνία τής κλεισούρας. Δέν τό νομίζω, 'Ελένκω. Λένε γιά γκρέμισμα. Κάποιο τοίχωμα, τά ὑποστυλώματα κάποιας στοᾶς.

18. Τό κορίτσι έκρυψε τό πρόσωπο στίς παλάμες.

—'Ο πατέρας... στέναζε.

— Μήν κάνεις δά κι έτσι, χωρίς νά ξέρουμε. Ποῦ δούλευε σήμερα;

— Ποῦ ἄλλοῦ. Στά γεωτρύπανα. Στή ΜΙ.

19. Τό παλικάρι ἀπόφυγε νά τήν κοιτάξει. Ἡ στοά ΜΙ. Ἡ πιό καινούρια, μέ τήν πλούσια φλέβα. Δέν εἶχε συμπληρωθεῖ ἀκόμα τό ἄνοιγμά της. Συνεργεῖα δούλευαν στίς ὑποστυλώσεις. Κάπου κατά κεῖ εἶχε ἀκουστεῖ τό κακό.

— Δέ μιλάς, ἔκανε ἄγρια ἡ Ἑλένκω.

— Τί νά μιλήσω, χωρίς νά ξέρω. Περίμενέ με ἐδῶ.

20. Τά πρῶτα τηλεφωνήματα ἀπό τίς ὁμάδες διασώσεως εἶχαν ἀρχίσει νά φτάνουν. Ὁ Ἀνέστης ἤξερε καλά γαλλικά. Θά μάθαινε.

21. Αὐτό πού ἔμαθε τό κράτησε γιά τόν ἑαυτό του. Ἡ ΜΙ εἶχε καταρρεύσει. Τά καινούρια ὑποστυλώματα ὑποχώρησαν, παρασέρνοντας ὄγκους κάρβουνου πού ἔφραζαν τήν ἔξοδο καί θάψανε ζωντανούς καμιά σαρανταριά ἀνθρακωρύχους. Νά ἦταν κι ὁ κύρ Παντελής ἀνάμεσά τους; Δέ θά τό μάθαιναν, παρά ἀφοῦ ἄδειαζε τό ὄρυχεῖο, ἀφοῦ ἀνέβαινε κι ὁ τελευταῖος. Γιατί νά τῆς μιλήσει ἀπό τώρα, γιατί νά μεγαλώσει τήν ἀγωνία της; Ὁ Παντελής ὁ Κονιτσιώτης πέρναγε γιά τυχερός. Μπορεῖ ἀπό στιγμή σέ στιγμή νά τόν ἔβλεπαν καί τότε ὅλα θά ξεχνιόντανε. Ἀλήθεια, γιατί νά τῆς μιλήσει;

— Ὑπομονή καί θά μάθουμε.

22. Καί τότε ἄρχισαν οἱ ἀτέλειωτες ὥρες τῆς προσμονῆς. Τ' ἀναβατόρια πηγαينوερχόντανε μ' ὅλο καί βραδύτερο ρυθμό, κι ὅσο αὐτά ἀργοῦσαν, τόσο ἡ ἀγωνία τοῦ κοριτσιοῦ μεγάλωνε. Στημένη δίπλα στά μηχανήματα, παρακολουθοῦσε μέ λαχτάρα.

— Μήν εἶδατε τόν Κονιτσιώτη;

— Τίποτα, τίποτα, ἀπαντοῦσε στόν ἑαυτό της μέ χέρια πλεγμένα.

23. Τό ἀνέβασμα σταμάτησε. Πέντε λεπτά, δέκα, ὁλόκληρο τέταρτο.

— Δέ θά βγοῦν ἄλλοι;

— Γιά τήν ὥρα σταμάτησαν. Πᾶμε γιά καφέ; πρότεινε δειλά ὁ Ἀνέστης.

— Δέ θέλω καφέ, θέλω τόν πατέρα.

— Ὑπομονή, κορίτσι μου. Ὅπου νά ἔναι θά ξαναρχίσουν.

— Δέν εἶναι ὁ δικός σου ὁ πατέρας κάτω, τοῦ πέταξε ἀπότομα.

‘Ο ‘Ανέστης βούρκωσε.

— Πῶς μοῦ μιλάς ἔτσι;

24. ‘Η κοπέλα δαγκώθηκε. ‘Αλήθεια, πῶς τόλμησε νά ξεστομίσει τέτοιο πράμα, τήν ὥρα πού ὁ πατέρας του εἶχε σκοτωθεῖ στή μεγάλη ἔκρηξη, πρὶν δύο χρόνια; Κατέβασε τό κεφάλι, τόν τράβηξε ἀπ’ τό χέρι κι εἶπε ἀχνά.

— Πᾶμε γιά καφέ.

25. ‘Η καντίνα ἦταν γεμάτη. “Ἄμα πέρασε ἡ πρώτη χαρά γιά τή σωτηρία τους, οἱ ἐργάτες ἄρχισαν νά συλλογιούνται αὐτούς πού ἔμειναν κάτω, αὐτούς πού θάφτηκαν, αὐτούς πού μπορεῖ νά μή ξανάβλεπαν τό φῶς.

— Σήμερα ἐσύ, αὔριο ἐγώ. Δέν ἔχει γλιτωμό ἀπό τούτη τήν ἄτιμη δουλειά.

26. Κανείς δέ ζήτησε ἀπό τήν ‘Ελένκω νά ἐργαστεῖ. “Ολοι εἶχαν μάθει κι ὅλοι τήν κοιτοῦσαν μέ συμπόνια. “Ἄν κάποιος πλησίαζε, ὁ ‘Ανέστης τοῦ ἐγνεφε νά κρατήσῃ τό στόμα κλειστό. Στό τέλος ὅμως ἡ ‘Ελένκω τήν ἔμαθε τήν ἀλήθεια. Τήν ἄκουσε ἀπό τά χεῖλη τῆς ἴδιας τῆς μάνας της, πού ὀρμησε παραλοῖσμένη.

— Πάει ὁ ἄνθρωπός μας, πάει ὁ Παντελής.

— Μάνα, μάνα, τρελάθηκες;

— Ἀπό τή φάμπρικα... ἄρχισε ἡ κυρα-Ρήνη μ’ ἀναφιλητά. Μόλις μαθεύτηκε τό κακό, μᾶς δώσανε τό λεύτερο. Στό λεωφορεῖο τό ἄκουσα γιά τή στοά. Μοῦ κόπηκαν τά ἥπατα. Θάφτηκαν, παιδάκι μου. ‘Αλί σ’ ἐμᾶς...

27. Κόσμος μαζεύτηκε γύρω ἀπ’ τήν γυναῖκα, κόσμος πού πάσκιζε νά τήν παρηγορήσῃ. ‘Η κόρη της τήν κοιτοῦσε μέ γουρλωμένα μάτια. “Επειτα γύρισε κατὰ τόν ‘Ανέστη. Μέ κατηγορία, μέ παράπονο, μ’ εὐχαριστίες;

— Ἐσύ, ἐσύ τό ἤξερες;

— Τί θά φελοῦσε, κορίτσι μου;

28. ‘Η κυρα-Ρήνη, μέ τά χέρια πλεγμένα γύρω ἀπό τά γόνατα, ἄφηνε τά δάκρυα νά τρέχουν, καυτά αὐλάκια στά κουρασμένα της μάγουλα. ‘Η ‘Ελένκω πέρασε τό μπράτσο στους ὤμους της, σάν γιά νά τῆς δώσει κουράγιο. Κουράγιο αὐτή, πού ἔνιωθε τή ζωή νά τῆς φεύγει.

— Μήν κουνηθεῖτε. Θά γυρίσω.

29. Κάποια μικρή σπίθα γυάλιζε στό βλέμμα τοῦ Ἀνέστη σάν ξαναφάνηκε στήν πόρτα. Ὅλα τά μάτια καρφωθήκανε πάνω του. Ἡ Ἑλένκω τινάχτηκε.

— Πές μου.

— Πήγα στό διευθυντή. Σταματᾶτε τίς κλάψες. Τά νέα εἶναι καλά. Ἀνοιξαν τρύπα στά γκρεμισμένα. Πέρασαν σωλήνα ὀξυγόνου. Μίλησαν μαζί τους. Μόνο δύο τρεῖς εἶναι ἐλαφρά χτυπημένοι.

30. Τό γαλάζιο, τό θαυματουργό πουλί πού τό λένε ἐλπίδα, πού δέν τοῦ ἐμποδίζουν τό πέταγμα οὔτε ἐρείπια οὔτε χαλασμοί, γέμισε μέ τό ἄνοιγμα τῶν φτερῶν του τή στενόχωρη καντίνα. Τά μάτια ζώηρεψαν, τά χεῖλη μισάνοιξαν σέ χαμόγελα, οἱ ἀνάσες ἀκούστηκαν ἀνακουφισμένες. Μάνα καί κόρη κοιτάχτηκαν. Τί γρήγορα, τί θαυμάσια πού τά θολά δάκρυα τοῦ σπαραγμοῦ μεταλλάζουν σέ λαμπερές δροσοσταλίδες.

31. Ἐπειτα ξανάρχισε ἡ ἀναμονή. Ὁ Ἀνέστης ἔφυγε καί ξαναγύρισε.

— Λέγε.

— Τά συνεργεῖα δουλεύουν στό φούλ. Δέν ἔχουν καιρό γιά κουβέντες. Ἐξω ἀπό τοὺς ἐλαφρά τραυματισμένους, ὅλοι εἶναι καλά. Μιάς καί τοὺς ἔδωσαν ὀξυγόνο, εἶναι ζήτημα ὥρας.

32. Ἡ σιωπή ἔπεσε βαριά. Κανείς δέν ἔλεγε νά τό κουνήσει. Ἡ νύχτα ἄρχισε νά φτάνει πιό μαύρη κι ἀπ' τήν καρδιά τους. Ξέρεις καμιά φορά; Ἡ πιό πετυχημένη διάσωση μπορεῖ νά τελειώσει μέ χαμό. Μακάρι ὅμως καί νά ξημέρωνε καί νά βράδιαζε καί πάλι, ἂν δέ γλίτωναν οἱ συνάδερφοι ἀπό τή γῆ, πού βάλθηκε νά τοὺς θάψει πρὶν τήν ὥρα τους, πού λές κι ἔπαιρνε γδικιωμό γιά τό κλέψιμο τοῦ μαύρου χρυσοῦ της, ἂν δέν ἔβγαιναν ὡς τόν τελευταῖο, κανείς ἀπό τοὺς ἄλλους δέ θά ἔφευγε. Ἡ Ἑλένκω σηκώθηκε γιά σερβίρισμα.

33. — Κάτσε ἐσύ! τῆς κάνανε τ' ἄλλα κορίτσια.

— Κάτσε ἐσύ! τήν πρόσταξε κι ὁ προϊστάμενος καί στήν ἀποτομή διαταγή του ξεδιάλυνες ὅλη τή συμπόνια πού δέν ἤξερε νά δείξει. Τό γρατζούνισμα τῶν ποτηριῶν καί τό τσάφ τσάφ τῶν σπύρτων τάραζαν τή σιωπή. Καί καμιά παραγγελία: μπίρα, νεσκα-

φέ καί κρουασάν. Ἡ κυρα-Ρήνη, σκοτωμένη ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὴ συγκίνηση, λαγοκοιμόταν. Ὁ Ἀνέστης, μὲ τοὺς ἀγκῶνες στὰ γόνατα καὶ τὸ κεφάλι στὶς παλάμες, δέ μιλοῦσε. Τί νὰ σκεφτόταν; Τὸν πατέρα του, ποῦ κατέβηκε στὴ στοά μιά χαρὰ λεβέντης καὶ τὸν βγάλανε κουβάρι ἀπὸ καμένες σάρκες; Τὸν Παντελή καὶ τοὺς συντρόφους του, ποῦ πάλευαν γιὰ λίγη ἀνάσα, παγιδεμένοι πίσω ἀπὸ τόνους κάρβουνο;

34. — Τό ἥξερες τό χωράφι τοῦ Δάσκου;

Σεληνόπετρα νά 'πεφτε δέ θά ξάφνιαζε τόσο τήν 'Ελένκω. Πέρασαν λίγες στιγμές, γιά νά συνέρθει, νά στείλει τό νοῦ της πίσω στήν πατρίδα. 'Ο γερο-Δάσκος, τό χωράφι, πράματα ἀπό ἄλλον κόσμο. Τί ζητοῦσε ὁ ἥλιος, ἡ πρασινάδα, τά σπαρτά, σέ τούτη τήν κόλαση; Γύρισε κατά τόν 'Ανέστη.

— Ναί, κοντά στον πευκιά.

Δροσερή καί μυρωδάτη πνοή ξεχύθηκε μέ τά λόγια της, σκόρπισε τούς καπνούς τῶν τσιγάρων, τή μπόχα τοῦ χνώτου καί τοῦ ἰδρώτα.

— Τό θυμάμαι, μά τί μπαίνει τώρα;

— ‘Ο γέρος δέν ἔχει παιδιά. Μπορεῖ καί νά πέθανε. Θά τό ἀγοράσω, θά τό πλερώσω καλά.

— Ζῆσε, Μάη μου, νά φᾶς τριφύλλι.

35. — ‘Οχι, ‘Ελένκω. Φτάνει πιά στόν ἀγώνα γιά λίγες δεκάρες, φτάνει στούς σκοτωμούς, φτάνει στίς λαχτάρες. ‘Εγώ ξεμπερδεψα μέ τό κάρβουνο. Σέ πηγάδι δέν ξανακατεβαίνω. Παρατάω τή δουλειά, φτιάχνω τά χαρτιά μας, γυρίζουμε στόν τόπο μας. Γυρίζουμε, κορίτσι, καταλαβαίνεις;

‘Οχι, δέν καταλάβαινε.

— Ξύπνα, ‘Ελένκω. Σέ μία βδομάδα ροβολᾶμε γιά κάτω.

Μαχαίρι χώθηκε στήν καρδιά της.

— ‘Ανέστη... μ’ ἀφήνεις;

— ‘Οχι, κουτόχορτο. Θά ‘ρθετε κι ἐσεῖς.

Σάστισε.

— Καί ποῦ τό ξέρεις;

— Τό νιώθω. Θά πρέπει νά μήν εἶναι στά σύγκαλά του ὁ γέρος σου γιά νά ξανατρυπώσει ἐκεῖ μέσα, ἀκόμα καί γιά ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου.

36. ‘Ο κόσμος μέ τοὺς θησαυροὺς του ἀνοίχτηκε διάπлатος στά μάτια τῆς ‘Ελένκως. ‘Ο ἀπάνω κόσμος, ὁ λαμπερός. Μέ τά λουλούδια, μέ τά δέντρα, μέ τά νερά καί τόν οὐρανό του. ‘Εμεινε θαμπωμένη καί, τινάζοντας τό κεφάλι, ἀποφάσισε.

— Κι ἂν τό θελήσει, δέ θά τόν ἀφήσω. Μακάρι νά μή μέ ξαναποῦν ‘Ελένκω, μακάρι νά σβήσω ἀπ’ τοὺς ζωντανούς, κύρ Παντελής σέ πηγάδι δέν ξαναχώνεται.

37. ‘Επειτα ζάρωσε τά φρύδια, σάν νά ‘χασε τόν ἐνθουσιασμό, πού τόν ἐπνιξε ἡ πίκρα.

— Τά λεφτά γιά τό σπίτι, γιά τό σπίτι μας...

— Δέν τό θέλουμε τό σπίτι πλερωμένο μέ τό αἷμα μας. Θά καθόμαστε κάτω ἀπ’ τ’ ἀστέρια, κάτω ἀπ’ τά πεῦκα, στό φῶς τοῦ φεγγαριοῦ...

38. Χίλια φεγγάρια ἄστραψαν στή μικρή καντίνα τοῦ ὀρυχείου. ‘Επειτα τό πρῶτο ξάφνιασμα πού ἔκαμε τά μάτια νά πεταρίσουν. ‘Ολοι τινάχτηκαν σάν ἓνα κορμί.

— Τούς φέρνουν!

39. Ὁ τεράστιος προβολέας εἶχε ἀλλάξει τὰ μουντά χαράματα σέ λαμπερή μέρα. Μέρα γιὰ τίς καρδιές αὐτῶν πού ξενύχτησαν σάν σέ λείψανο, μέρα ὁλόφωτη γι' αὐτοὺς πού θά βγαίνανε ἀπ' τόν τάφο, πού ἡ κακὴ τους μοίρα εἶχε σκάψει διακόσια μέτρα κάτω ἀπὸ τὴ γῆ.

40. Ὡς νὰ γυρίσεις νὰ δεῖς, ἡ ἔξοδος τοῦ πηγαδιοῦ μπλοκαρίστηκε. Πατεῖς με, πατῶ σε, ἄνθρωποι πού λαχταροῦσαν νὰ παρασταθοῦν στό λυτρωμό. Κρατοῦσαν καί τὴν ἀνάσα ἀκόμα.

41. Μὲ τό παρήγορο τρίξιμο τῶν συρματοσχοινίων, ἀργά, ἐπίσημα, τό πρῶτο ἀναβατήριο ἔφτανε στὴν ἐπιφάνεια, φέρνοντας αὐτοὺς πού ὁ ἀνθρώπινος μόχθος, ἡ ἀνθρώπινη ἀγάπη, εἶχε ἀποσπάσει ἀπὸ τ' ἀπάνθρωπα σπλάχνα τῆς γῆς.

ΝΙΤΣΑ ΤΖΩΡΤΖΟΛΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Τό διήγημα αὐτό ἔχει ἀριθμημένες παραγράφους, γιὰ νὰ σέ διευκολύνει νὰ τό χωρίσεις σέ μέρη. Σέ κάθε μέρος νὰ βάλεις καί μιὰ ἐπικεφαλίδα.

2. Ἐνας συμμαθητὴς σου τό χώρισε σέ πέντε μέρη:

Μέρος Α': Στὴν καντίνα τοῦ ἀνθρακωρυχείου ἀνάμεσα σέ δυὸ βάρδιες.

Μέρος Β': Ἰσχυρὴ ἔκρηξη ἢ κατάρρευση στό βάθος τοῦ ἀνθρακωρυχείου.

Μέρος Γ': Φτάνουν τὰ πρῶτα νέα, ἄσχημα νέα.

Μέρος Δ': Οἱ νεώτερες εἰδήσεις εἶναι πιὸ αἰσιόδοξες.

Μέρος Ε': Τούς φέρνουν!

Ποιὲς παραγράφους προτείνεις γιὰ κάθε μέρος;

3. Ἐνας ἄλλος συμμαθητὴς σου τό χώρισε σέ ἑπτὰ μέρη:

Α' Μέρος: Ἡ δουλειὰ τῆς Ἑλένκως στό ἀνθρακωρυχεῖο καί οἱ σκέψεις πού κάνει.

Β' Μέρος: Τράνταγμα τῆς γῆς καί σειρήνα συναγερμοῦ. Ἡ Ἑλένκω πνίγεται ἀπὸ ἀγωνία γιὰ τὸν πατέρα της.

Γ' Μέρος: Ὁ συχωριανὸς της ὁ Ἀνέστης βγαίνει ζωντανός, μαθαίνει νέα γιὰ τὴν κατάρρευση τῆς στοᾶς καί προσπαθεῖ νὰ τὴν καθισχυράσει.

Δ' Μέρος: Ἐρχεται ἡ μητέρα τῆς Ἑλένκως, ἀπελπισμένη ἀπὸ τίς φήμες.

Ε' Μέρος: Νεότερα ἀπὸ τὰ συνεργεῖα διασώσεως γεννοῦν πολλές ἐλπίδες καί μεγαλώνουν τὴν ἀγωνία τῆς ἀναμονῆς.

ΣΤ' Μέρος: 'Ο 'Ανέστης καί ἡ 'Ελένκω παίρνουν απόφαση νά γυρίσουν ὅ-
λοι τους στήν πατρίδα.

Ζ' Μέρος: 'Η ἐπιχείρηση διασώσεως πέτυχε καί οἱ πρῶτοι θαμμένοι-
ζωντανοί βγαίνουν στήν ἐπιφάνεια.

Ποιές παραγράφους προτείνεις γιά κάθε μέρος;

4. Ποῦ φαίνεται μέσα στό κείμενο ὅτι

—'Η 'Ελένκω πονοῦσε τά πατριωτάκια της, τούς 'Ελληνες.

— Οἱ ἀνθρακωρύχοι εἶχαν λόγους νά κάνουν αὐτή τή σκληρή καί ἐπικίνδυνη
δουλειά. 'Ιδιαίτερα ὁ πατέρας τῆς 'Ελένκως.

— Οἱ δικοί της στήν ξενιτιά εἶχαν τήν ἔγνοια τῆς Σουλτάνας, ἀλλά καί ἡ
Σουλτάνα εἶχε τή δική τους ἔγνοια.

— Κάτι μέσα στήν καντίνα ἔσπαζε τήν ξεράϊλα τοῦ τοπίου.

— Λειτουργοῦσε σωστά ἡ ὑπηρεσία διασώσεως.

— 'Ο 'Ανέστης προσπάθησε νά κρύψει ἀπό τήν 'Ελένκω τήν πραγματική κα-
τάσταση.

—'Η 'Ελένκω στήν ἀπελπισία της πίκρανε τόν 'Ανέστη, χωρίς νά τό θέλει.

—'Η μάνα τῆς 'Ελένκως εἶδε νά χάνεται τό πᾶν γι' αὐτούς.

—'Η ἐλπίδα μεταμορφώνει τήν ὄψη καί τή διάθεση τῶν ἀνθρώπων.

— Στίς ὥρες τῆς ἀναμονῆς οἱ κουβέντες εἶναι λίγες καί οἱ σκέψεις πολλές.

— Ἦταν ἓνα κομμάτι πατρίδα πού λαχταροῦσαν οἱ ξενιτεμένοι.

—'Η ἐπιχείρηση διασώσεως τῶν παγιδευμένων εἶχε αἰσία ἐκβαση.

50. Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΠΑΤΡΙΔΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΞΕΝΙΤΗΜΕΝΟ

‘Η πατρίδα εἶναι ἡ βρύση, τό ζεστό παραγώνι·
ὅ,τι κλαίει κι ἀνθίζει στή λυπημένη καρδιά σου!
τό δυοσμαρίνι* στή γλάστρα, τό γιασεμί στό μπαλκόνι.
‘Ο,τι λέει καί θυμᾶται ἡ πικρή ξενιτιά σου.

‘Η πατρίδα εἶναι ἡ γῆ σου, τ’ ἀγιασμένο της χῶμα,
τ’ αὐλοπόρτι π’ ἀνοίγει μέ τήν πρώτη ἡλιαχτίδα·
τ’ ἀνυπόκριτο βλέμμα, τό γλυκομίλητο στόμα·
τό ραβδί τοῦ παπποῦ σου, τῆς γιαγιᾶς σου ἡ ρυτίδα.

‘Η πατρίδα εἶναι ἡ στέγη, ὁ καπνός πού σγουραίνει·
τό ψωμί πού εὐωδιάζει, τό μαγγάνι πού τρίζει·
ἡ πατρίδα εἶναι ἡ μνήμη, ἡ Μαριγώ, ἡ ‘Ελένη·
ἡ γερόντισσα μάνα πού σ’ εὐλογεῖ καί δακρύζει.

‘Η πατρίδα εἶναι οἱ τάφοι, τό μικρό κοιμητήρι·
οἱ σταυροί του ἀπό ξύλο, χιαστί ἐλατίσο·
ἡ πατρίδα εἶναι ἡ νιότη πού χαμογελᾷ καί σοῦ γνέφει:
Ξαναγύρισε πίσω... Ξαναγύρισε πίσω...

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

δυοσμαρίνι: δεντρολίβανο

51. ΤΟ ΠΕΥΚΟ ΜΑΣ

Σάν είδαμε τούς ἐργάτες πού ἦρθαν μέ τό φορτηγό, βγήκαμε κι ἐμεῖς στό δρόμο καί τούς χαζεύαμε. Κατέβασαν τίς ἀξίνες τους καί τούς κασμάδες τους, σπρῶξαν τήν καγκελαριά καί μπήκαν στό σπίτι. Τό φορτηγό ἔφυγε. Ἐμεῖς προχωρήσαμε καί σταθήκαμε ἐκεῖ δά ἀπ' ἔξω καί κοιτάζαμε. Ἦταν δυό σπίτια πιά κάτω ἀπό τό δικό μας. Τούς εἶδαμε πού ἀνοιξαν τήν πόρτα, ἀνέβηκαν στό ἀπάνω πάτωμα, βγῆκαν στίς ταράτσες, κάτι κοίταζαν, κάτι χάζευαν. Ἐνας ἀπ' ὅλους, σάν νά ἦταν ἀρχηγός, τούς ἔδινε ὁδηγίες. Εἶδαμε δυό πού σκαρφάλωσαν πάνω στή σκεπή. Ἀρχισαν νά βγάζουν τά κεραμίδια καί νά τά ποστιάζουν.

Ἔσπρωξα τό μικρό:

— Τρέχα νά πείς στή μαμά πώς γκρεμίζουνε τοῦτο τό σπίτι. Δέν ἤθελε νά πάει:

— Νά πᾶς ἐσύ, ἔκαμε.

Μά οὔτε κι ἐγώ πῆγα. Ἦταν κάτι ὁλότελα καινούριο αὐτό πού βλέπαμε καί δέν ἤθελα νά χάσω τίποτα.

Οἱ ἐργάτες βγάζαν τά παραθυρόφυλλα καί τά κατέβαζαν στὸν κῆπο, τό ἕνα κοντά στό ἄλλο, μέ τάξη, μέ προσοχή. Καί οἱ ἄλλοι συνέχιζαν τή δουλειά τους στή σκεπή. Εἶχαν βάλει μάλιστα μιά ξύλινη κατηφορική γέφυρα ἀπό πάνω ἕως κάτω καί ἕνα ἕνα ἀφηναν τά κεραμίδια νά γλιστρᾶν ἀπό ψηλά. Ἦταν πολύ διασκεδαστικό!

Τό μεσημέρι ὅλο γι' αὐτά μιλούσαμε στό τραπέζι, μά ἡ μαμά ἦταν ἀκεφῆ καί ἀφηρημένη. Ὁ μικρός τή ρώτησε:

— Θά τό γκρεμίσουν ὅλο ὅλο;

— Ἔτσι φαίνεται, τοῦ εἶπα ἐγώ.

Αὐτός κοίταξε τή μαμά:

— Ἔτσι θά γκρεμίσουνε καί τό δικό μας; ξαναρώτησε.

Κανένας δέν τοῦ ἀποκρίθηκε.

Ὅλο τό ἀπομεσήμερο ἀκούγονταν ὥς τό δωμάτιό μας στριγγοί

ἤχοι, σιδερικά πού κυλᾶνε, πρόκες πού ξεκαρφώνονται μέ δυσκολία. Βγάζαν τά πετρώματα καί τούς σωλῆνες. Καί ὡς τό δειλινό, πού ἦρθε ὁ πατέρας, εἶχανε προχωρήσει πολύ. “Ὅλα τά παράθυρα ἦταν κάτω στή σειρά, ἦταν ἐκεῖ ἡ μπανιέρα, ὁ νεροχύτης καί τά μισά κεραμίδια. Ἐπειτα ἦρθαν δυό φορτηγά, φόρτωσαν ὅ,τι εἶχε ξηλωθεῖ, πήραν καί τούς ἐργάτες καί φύγανε.

“Ὁ πατέρας ἔκαμε σάν νά μή συνέβαινε τίποτα. “Ὅταν συγυρίστηκε, μᾶς εἶπε ὅπως πάντα:

— Πᾶμε νά ποτίσουμε.

Βάλαμε τό μοτέρ μπροστά, βάλαμε τό σωλήνα, ἔτρεξε τό νερό ἀπό τό πηγάδι μας κρῦο κρῦο καί ὀλοκάθαρο. Δέ μιλάγαμε.

“Ὅμως ὁ μικρός δέν τό ἄντεξε:

— Εἶδες πού γκρεμίζουνε τό σπίτι, πατέρα;

— Ναί, τό εἶδα.

— Ἔτσι θά γκρεμίσουνε καί τό δικό μας; ξαναρώτησε.

— Βέβαια, ἔτσι θά τό γκρεμίσουν. Πῶς ἀλλιῶς;

“Ἐριχνα στό μεγάλο πεῦκο μας νερό κείνη τήν ὥρα. Μοῦ εἶχαν πεί πῶς σάν ἦταν ὁ πατέρας μου δέκα χρονῶ, ὅσο εἶμαι ἐγώ τώρα δηλαδή, φύτεψε ὁ πατέρας του τοῦτο τό πεῦκο. Τώρα τόν κοίταζα στά μάτια, καθῶς ἀποκρινόταν ἡρεμα στό μικρό, «Βέβαια, ἔτσι θά γκρεμίσουνε καί τό δικό μας».

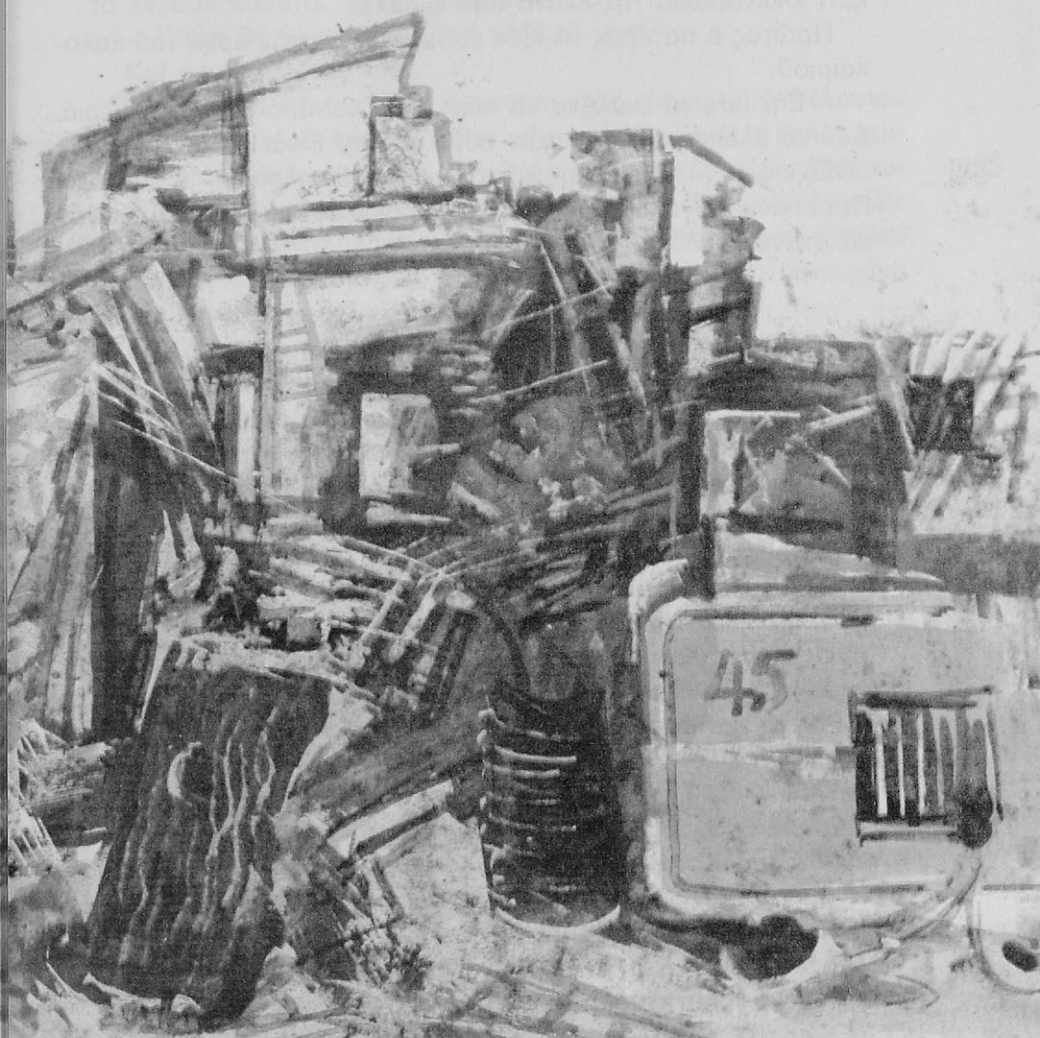
Μοῦ χαμογέλασε.

— Ρίξ' του νά πιεῖ, νά χορτάσει!

“Ὅπως πάντα.

“Ἦθελα νά ρωτήσω: «Καί τό πεῦκο, τί θά γίνει τό πεῦκο;» Μά δέ ρώτησα. Εἶμαι ἀρκετά μέγας καί καταλαβαίνω. “Ἐνα ἀεροδρόμιο, ὅταν ἀπλώνεται, εἶναι σάν ἓνα θηρίο. Μουγκρίζει ὅλη μέρα, τεντώνεται, τεντώνεται, ξηλώνονται τά σπίτια νά τοῦ ἀφήσουν ὅλο τό χῶρο δικό του. Γίνεται μιά ἔρημη, ἀνοιχτή πλατεία, γιά τό θηρίο. Ἔτσι γίνθηκε καί μέ τοῦτο τό γειτονικό μας ἀεροδρόμιο. Πῶς μπορεῖ νά γίνει ἀλλιῶς;

Ποτίσαμε ὅλη τή δεξιά μεριά, τά γεράνια, τίς μαργαρίτες. Μετά πήγαμε ἀπό τήν ἀριστερή μεριά. Ἐδῶ ὁ φράχτης μας ἦταν ὡς τά τώρα σκεπασμένος μέ τήν πρασινάδα τοῦ πλαῖνου σπιτιοῦ. Ἦταν ἓνα γιασεμί καί ἓνα ἀγιόκλημα καί στήν ἄκρη μιά περικόκλαδα μέ μὸβ λουλουδάκια σάν τσαμπιά πού κρέμονταν ὅλα στή μεριά τή

δική μας καί τή στόλιζαν. Όμως τοῦτο τό καλοκαίρι δέν ἔμενε κανεῖς στό πλαῖνό σπίτι, ὅπως καί στό παραπάνω καί στό ἀντικρινό. Ἦταν κλειστά, κανένας δέν πότιζε τούς κήπους, καί ξεράθηκαν τά λουλούδια τους. Πάει τό γιασεμί, καί τό ἀγιόκλημα πάει. Μόνο ἡ περικοκλάδα κρατοῦσε ἀκόμη καί ἀγωνιζότανε νά ζήσει. Βέβαια, λουλούδια δέν εἶχε, μά ὅλο τεντώνονταν πρὸς τή δική μας μεριά κάτι κλωναράκια τῆς λεπτά σάν φιδάκια.

Πρῶτος ὁ πατέρας τὰ εἶδε καί μοῦ εἶπε στήν ἀρχή τοῦ καλοκαιριοῦ:

— Σήκωσε τό σωλήνα νά πάει νερό καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά. Δέν τό βλέπεις πού κρατάει αὐτό ἀκόμη; Εἶναι ζωντανό!

Εἶχε δίκιο. Τοῦ ρίχναμε λοιπόν νερό κάθε μέρα καί ζωντάνεψε. Πρασίνισε, ἔβγαλε καινούρια φυλλαράκια καί τό χαιρόμαστε σάν νά ἦταν κατάδικό μας.

* * *

Μιά βδομάδα κράτησε τό γκρέμισμα. Τό ἔγδυσαν ὁλότελα τό σπίτι. Πῆραν τή σκεπή, τά μάρμαρα, τά ξύλα, τά σίδερα. Όλα μέ τάξη καί μέ σύστημα. Κι ἔτσι ἔμειναν μονάχα οἱ τέσσερις τοῖχοι, καταμεσίς τοῦ κήπου πού εἶχε ξεραθεῖ. Ἦταν πολύ ἄσκημο.

Τή Δευτέρα τό φορτηγό σταμάτησε στό πλαῖνό σπίτι. Κατέβηκαν πάλι οἱ ἐργάτες καί ἄρχισαν πάλι τή δουλειά τους ἐκεῖ. Τούς γνωρίζαμε, εἶχαμε συνηθίσει τίς φωνές τους, τή φασαρία τους. Ἕνας μάλιστα εἶχε τό ἴδιο ὄνομα μέ μένα. Τό βράδυ πού ἦρθε ὁ πατέρας, κλείστηκε μέ τή μαμά σ' ἓνα δωμάτιο καί μιλοῦσαν. Ἐμεῖς εἴμαστε ἀπ' ἔξω φρόνιμοι. Καταλαβαίναμε πώς κάτι συνέβαινε, μά δέν ξέραμε τί.

Ἐπειτα ποτίσαμε. Πρῶτα τά λουλούδια, τό πεῦκο μας, καί τελευταῖα τήν ξένη περικοκλάδα. Τῆς ἔριξα καί ἤπιε μέ τήν ψυχή της!

Σέ μιά βδομάδα καί ἀπό τό πλαῖνό μας σπίτι μέναν μονάχα οἱ τοῖχοι γυμνοί στή μέση τοῦ κατάξερου κήπου. Όταν τελείωσαν καί μ' αὐτό, οἱ ἐργάτες πῆγαν ἀπέναντι. Τοῦτο βέβαια ἦταν ἓνα μικρό σπιτάκι. Μιᾶς μέρας δουλειά. Βάλαμε στοίχημα μέ τόν ἀδερφό μου, ἂν θά τελειώσουν ὡς τό βράδυ — αὐτός ἔλεγε ὄχι, ἐγώ ἔλεγα ναί — κέρδισα ἐγώ. Ὡς τό βράδυ τό φορτηγό πῆρε, ὅτι

ἔπρεπε νά πάρει καί μεῖναν καί σ' αὐτό μονάχα οἱ τοῖχοι. Μά δέ χτύπαγαν πολύ, γιατί ἦταν χαμηλοί καί δέν εἶχε κῆπο ὁλόγυρα νά ξεραθεῖ. Εἶχε μόνο πεῦκα. Δεκάξι πεῦκα, μεγάλα, καταπράσινα, δύο καί τρεῖς φορές πιά μεγάλα ἀπό τό δικό μας. Κι αὐτά τοὺς κρύβανε τοὺς τοίχους.

Ποῦ θά πᾶν τώρα οἱ ἐργάτες; Ὅλοι τό σκεφτόμαστε, μά δέν τό λέγαμε δυνατά. Ὁ μικρός ρώτησε στό τραπέζι:

— Τώρα θά γκρεμίσουν καί τό δικό μας;

Καί ἡ μητέρα τοῦ εἶπε:

— Ἐμεῖς θά φύγουμε τῇ Δευτέρᾳ κι ἄς κάμουν ὅ,τι θέλουν...

Ὡς τῇ Δευτέρᾳ ἔμεναν πέντε μέρες. Ἦταν ἀκόμη καλὸς καιρὸς, κάναμε ἀκόμη μπάνια στή θάλασσα, χαζεύαμε μέ τ' ἀεροπλάνα, μιλάγαμε λίγο γιὰ τὰ σχολεῖα πού θ' ἀρχίζαν, καί κάθε βράδυ ποτίζαμε τὸν κῆπο μας. Ποτέ δέν ἦταν τόσο φρέσκος καί δροσερός καί χαρούμενος. Ἀνθισε καί ἡ περικοκλάδα. Ἐνα μόνο λουλουδί ἐβγαλε κεῖνες τίς μέρες, ἀλλά κι αὐτό κάτι ἦταν!

Τὴν Πέμπτη ἦρθε μιά μπουλντόζα ἀπέναντί μας. Μιά κατακίτρινη, ἄγρια καί ὠραία μηχανή. Ὅλο τό πρῶι καθίσαμε ἐκεῖ καί τὴν κοιτούσαμε. Ἦταν σάν κινηματογράφος. Ἦταν ἓνας γίγαντας πού μούγκριζε καί προχωροῦσε ἀργά ἀργά καταπάνω στά δέντρα, στά πεῦκα, καί τὰ σώριαζε χάμω, χωρίς μεγάλη προσπάθεια. Μιά, δύο, στήν τρίτη βόλτα πᾶρ' το κάτω τό δέντρο. Τά πουλιά εἶχανε φύγει τρομαγμένα κι ἐμεῖς χαζεύαμε!

Ὁ μικρὸς λέει κάτι ἀστεῖες κουβέντες πότε πότε. Κοίταζε τὴν μπουλντόζα ξαναμμένος καί δέν τῇ χόρταινε. Καί ὅταν ξαπλώθηκε τό μεσιανό πεῦκο, τό πιά μεγάλο, γέλασε:

— Ποτέ δέ θά μπορούσα ν' ἀνεβῶ στήν κορυφή του, εἶπε. Τώρα θά δεῖς πού θ' ἀνέβω!

Τό μεσημέρι εἶχαν τελειώσει. Ἐφυγαν καί οἱ ἐργάτες καί ἡ μηχανή. Τότε πήγαμε ἐμεῖς ἐκεῖ καί παίξαμε. Ὁ ἀδερφός μου καβάλησε τό ἀκρινὸ κλαρί τοῦ πεύκου καί καμάρωνε πὼς ἔφτασε στήν κορυφή. Ἐγὼ γύρισα καί εἶδα ὅλες τίς ρίζες μιά μιά. Τὰ δέντρα δέ φαίνονταν πληγωμένα καί, ὅταν φυσοῦσε ἀεράκι, σάλευαν οἱ βελονίσες ὅπως πάντα. Ὅμως ἦταν παράξενα, ἔτσι ξαπλωμένα ἦταν σάν νά εἶχε ἀναποδογυριστεῖ ὁ κόσμος!

Τό βράδυ δέν μπορούσα νά κοιμηθῶ. Δέν ἤμουν λυπημένος,

ούτε φοβόμουν, μά έκλεινα τά μάτια μου κι ἐκεῖνα ἀνοιγαν μονάχα τους καί μοῦ φαινόταν πώς μέσα στό δωμάτιο ἦταν μιά μπουλντόζα κίτρινη, κι ὅλο προχωροῦσε καταπάνω μου! Ὑβγαλα τίς φωνές. Ξύπνησαν ὅλοι. Ὁ μητέρα μέ πῆρε στό κρεβάτι της καί ἡμέρεψα. Ὑκλεισα τά μάτια μου, ἀρχισε νά μέ παίρνει ὁ ὕπνος. Σάν ἀπό πολύ μακριά ἄκουσα τή φωνή τοῦ πατέρα πού ἔλεγε:

— Δέν ἔπρεπε νά τό δοῦν αὐτό τά παιδιά. Ὑταν λάθος μας!

Τήν ἄλλη μέρα δέν ἔγινε τίποτα. Ὑταν σχεδόν ὅπως πάντα. Μόνο ὁ πατέρας εἶχε δουλειά, ἦρθε πολύ ἀργά καί ἔτσι δέν ποτίσαμε. Τό ἴδιο καί τήν παράλλη μέρα. Φυσοῦσε κιάλας καί εἶχε πολλή σκόνη. Ὑλλωστε, τί σημασία εἶχε πιά ἂν ποτίσαμε ἢ ὄχι; Θά φεύγαμε κι ἐμεῖς σέ δύο μέρες καί θά γκρέμιζαν ὅλα, καί τά λουλούδια μας θά ξεραίνονταν, καί τό πεῦκο, πού τό φύτεψαν ὅταν ὁ πατέρας ἦταν σάν κι ἐμένα, θά τό ξερίζωνε ἡ μπουλντόζα. Μία, δύο, μέ τήν τρίτη βόλτα πᾶρ' το κάτω!

Τό εἶπα καί στόν πατέρα μου αὐτό καί χαμογέλασε παράξενα. Ὑβαλε μπρός τό μοτέρ:

— Ὑλα, γειά σου, εἶπε· θά ποτίσουμε!

— Τί χρειάζεται, ἔκαμα ἐγώ καί στάθηκα μπρός στό πεῦκο μας.

Αὐτός δέ μέ κοίταξε στά μάτια:

— Ὑ, δέ σᾶς τό εἶπα, ἔκαμε τάχα ἀδιάφορα. Πῆγα στό ἀεροδρόμιο χτές. Ὑχω ἓνα γνωστό ἐκεῖ. Κατάφερα νά μὴν τό ρίξουν αὐτό τό δέντρο. Ὑταν δύσκολα, ἀλλά τά κατάφερα!

— Ὑλήθεια, μπαμπά; θαύμασε ὁ μικρός.

— Βέβαια, βέβαια. Θά μείνει ἐκεῖ καί κανένας δέ θά τό πειράξει. Εἶδαμε τά σχέδια τοῦ ἀεροδρομίου... Δέν τοὺς ἐνοχλεῖ... Καί ὅταν φτιάσουμε καινούριο ἐξοχικό...

Ὑλεγε, ἔλεγε, ἔλεγε... καί ὁ μικρός θαύμαζε. Ὑγώ τό κατάλαβα πώς ἦταν ψέματα ὅλ' αὐτά, μά δέν τοῦ τό εἶπα!

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΡΑΝΤΗ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Οι άνθρωποι είναι πολύ δεμένοι με τα πράγματα που έζησαν μαζί και αγάπησαν στα παιδικά τους χρόνια. Και πονούν πολύ, ιδιαίτερα τα παιδιά της δικής σου ηλικίας, όταν έρθει η ώρα να τα χάσουν. Μόνο που δεν αντιδρούν όλοι οι άνθρωποι τό ίδιο.

Έδώ με ποιά πράγματα ήταν πολύ δεμένη ή οικογένεια; Και σέ ποιόν στοίχισε πιο πολύ που θα τα έχαναν; Πώς τό συμπεραίνεις;

Πώς αντέδρασε τό μικρότερο παιδί και πώς τό έξηγεϊς;

Τί στάση κράτησαν ό πατέρας και ή μητέρα και γιατί;

Σημάδεψε μέσα στο διήγημα με διαφορετικό χρώμα ή σημάδι τίς περικοπές που δείχνουν τίς αντιδράσεις του καθενός.

52. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΙΑΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Τό σπίτι είναι ανάστατο. Τά παιδιά έτοιμάζονται γιά τριήμερη έκδρομή στη Σαλαμίνα. Όλο τό βράδυ χτές έφτιαχναν τά φαγιά, τίς βαλίτσες, τά ρούχα τους. Τώρα δά ξύπνησαν και βιάζονται να προλάβουν. Θά πάνε με τό βαποράκι — και πρέπει να πάρουν τό πρωινό. Άλλιώς, θα περιμένουν ως τό απόγευμα και θα χάσουν τή μισή μέρα.

— Γρήγορα, Λίζα, κι άσε τίς τουαλέτες! φωνάζει στην αδελφούλα του ό Άντρέας.

Ή μητέρα κοιτάζει να δει αν πήραν ό,τι τούς χρειαζόταν. Άξαφνα βλέπει τό μπανιερό του Άντρέα.

— Άντρέα, παιδί μου, είπε ό γιατρός να μην κάνεις μπάνιο ακόμα, αν δέ ξεστάνει καλά ό καιρός. Τί τό θέλεις τό μπανιερό;

— Δεν μπορώ, μητέρα, θα κάνω, τής λέει παραπονιάρικα.

— Έ, τότε δεν έχεις να πας πουθενά!

Κι ή μητέρα σηκώνει τό μπανιερό και τό κλείνει στο συρτάρι. Γυρίζει και τό κλειδί και, γιά να ναι σίγουρη, τό παίρνει μαζί της.

Τά παιδιά συνεχίζουν τίς προετοιμασίες. Μά είναι φανερό πως τό πείσμα σκληραίνει τό πρόσωπο του Άντρέα κι ανάβει φωτιά

στά μάτια του. Τό μπανιερό πρέπει νά τό πάρει μέ κάθε θυσία. "Εγινε μεγάλο αγόρι πιά, δέν μπορεί νά τοῦ φέρονται ἔτσι. "Εξάλλου δέν εἶναι ἄρρωστος πιά καί δέν ἔχει νόημα ἐκδρομή στή θάλασσα χωρίς μπάνιο.

Σάν ἔφευγαν, ἡ μητέρα τούς ἔβγαλε ὡς τήν πόρτα, μά γυρίζοντας εἶδε τό συρτάρι σπασμένο καί τό μπανιερό ἔλειπε.

"Ο πατέρας ἔγινε ἔξω φρενῶν. "Η εὐθύνη τοῦ γονιοῦ φούντωσε μέσα του κι ἡ ἀπόφαση πάρθηκε στό λεφτό. "Ετρεξε ὡς τό σταθμό καί γύρισε πίσω τό γιό του.

— Πάρτε τό μπανιερό, ἀφοῦ ἐπιμένετε, κι ἀφήστε με νά πάω στήν ἐκδρομή μου, εἶπε κλαίγοντας ὁ "Αντρέας.

"Ο πατέρας δέν ἦταν θυμωμένος. Κι αὐτό ἴσια ἴσια ἦταν τό φοβερότερο. "Ηταν ψυχραίμος, τρυφερός, μά ἀμείλικτος*, ἀποφασισμένος.

— "Οχι, παιδί μου, δέν μπαίνει πιά ζήτημα μπανιεροῦ. "Εσπασες τῆς μητέρας σου τό συρτάρι, παραβίασες κάτι πού δέν ἦταν δικό σου, ἔκαμες μιά κακή πράξη. "Η τιμωρία σου θά "ναι νά χάσεις τήν ἐκδρομή σου. "Ελα στό σπίτι, μαζί μου.

"Η Λίζα ἔβαλε τά κλάματα, ἤθελε νά γυρίσει μέ τόν "Αντρέα, μά ὁ πατέρας στάθηκε καί σ' αὐτό αὐστηρῶς.

— "Η Λίζα θά πάει στήν ἐκδρομή της!

— Εἶναι σύμφωνη κι ἡ μητέρα μου σ' αὐτό; ρώτησε ὁ "Αντρέας.

— Πήραμε μαζί τήν ἀπόφαση, ἀποκρίθηκε ὁ πατέρας.

Σάν γύρισε σπίτι, ὁ "Αντρέας μπῆκε στήν κάμαρά του κι ἔπεσε στό κρεβάτι του. "Η καρδιά τῆς μητέρας σπαραζόταν ἀκούγοντας τούς λυγμούς του. Μά ἔπρεπε νά τήν κάμει πέτρα αὐτή τήν καρδιά. Καθώς εἶχε περάσει ἀπό μπροστά της, τῆς εἶχε φωνάξει:

— Μᾶς λένε λοιπόν ψέματα στό σχολεῖο πῶς οἱ γονεῖς ἀγαποῦν τά παιδιά τους;

Πῆγε στήν πόρτα, φώναξε τόν "Αντρέα, μά δέν τῆς δόθηκε ἀπάντηση ἄλλη ἀπό τούς λυγμούς του.

“Όταν κουράστηκε πιά νά κλαίει, ὁ Ἀντρέας ἀνάδευε* μέ πικρία τίς σκέψεις του. Τά παιδιά θ’ ἀρμένιζαν τώρα γιά τό νησί, τραγουδώντας. Ἡ Λίζα θά ἔχει ξεχάσει τή λύπη της καί θά γελά μέ τίς ἄλλες κοπέλες. Δέ θά τό συγχωρήσει ποτέ αὐτό στούς γονεῖς του. Ἐγωιστές! Ἔπρεπε νά περάσει τό δικό τους, κι ἄς σπαράζόταν ὁ γιός τους... Δέν τόν πονοῦσαν, δέν τόν ἀγάπησαν, δέν τόν πόνεσαν ἴσως ποτέ!

Κι ἦταν κι ἡ μητέρα σύμφωνη, ἡ μητέρα! Ἀπλωσε τό χέρι καί πῆρε τό δεμένο τετράδιο πού τοῦ ἔχε χαρίσει.

— Αὐτό εἶναι τό ἡμερολόγιό μου, Ἀντρέα, τοῦ εἶχε πει. Ἐγραφα ἐδῶ τά αἰσθήματά μου, καθώς σέ μεγάλωνα· φύλαξέ το, παιδί μου, κι ἂν κάποτε ἀμφιβάλλεις γιά τήν ἀγάπη μας, διάβασέ το. Ἐκεῖ θά δεῖς τί χαρές καί τί πόνους μᾶς ἔχεις δώσει.

Μηχανικά γύρισε τό πρῶτο φύλλο: «Τό ἡμερολόγιο μιᾶς μητέρας». Ἀρχισε νά διαβάζει τίς πρῶτες σελίδες:

«...Χτές βράδυ, στίς ἐννιάμισι, ἦρθες στόν κόσμο, ἀγόρι μου! Δυό μέρες καί δυό νύχτες σέ καρτεροῦσα μέσα στούς μεγαλύτερους πόνους καί στήν πιό φοβερή ἀγωνία. Δέ μ’ ἐνοιαζε πώς πονοῦσα, πώς σπάραζα — φοβόμουν γιά τή ζωή σου. Ὑστερα ἀπό κάθε φριχτό πόνο ρωτοῦσα ἀνήσυχη τό γιατρό, πού παρακολουθοῦσε μέ τό ἀκουστικό τούς σφυγμούς σου:

— Πῶς εἶναι, γιατρέ μου, εἶναι καλά;

— Μή νοιάζεσαι, μοῦ ἔπε, εἶναι ἕνας γερός παίδαρος. Φόβο δέν ἔχει.

Καί δεχόμουν μέ καρτερία τόν ἄλλο πόνο πού ἀρχιζε. Ἦταν μιά δύσκολη περίπτωση κι ἔπρεπε νά γίνει ἐπέμβαση.

— Κάμετέ με κομμάτια! φώναξα, μά θέλω γερό τό παιδί μου!

...Τρεῖς μῆνες κι ἔντεκα μέρες ἔχουν περάσει. Εἶσαι ἕνα γερό ἀγόρι στό πράσινο καροτσάκι σου, μέσα στόν κήπο. Κλωτσᾷς ἀδιάκοπα τά σκεπάσματα καί τινάζεις ψηλά τά ροδαλά ποδαράκια σου — μιά κίνηση ὅλος ἀπό τήν κορφή ὡς τά νύχια.

Γλυκό μου παιδάκι, εἶσαι ὠραῖο σάν ὅλα τά παιδιά στής μανούλας τὰ μάτια. Δέ θέλω νά γελασῶ σάν ἀνόητη καί νά πιστέψω

πώς είσαι τό ὄγδοο θαῦμα τοῦ κόσμου, γιατί αὐτό δέν εἶναι μόνο δικό σου προνόμιο. Μά πῶς μπορῶ νά μή χαρῶ τά δυό φωτεινά μάτια, πού πῆρες ἀπό τόν πατέρα σου καί πού καθρεφτίζουν ἀπό τώρα μιὰ τρυφερή ψυχή; Πῶς νά μήν τό προσέξω τό ζαχαρένιο χαμόγελό σου, πού κλείνει γιά μένα ὅλο τό φῶς κι ὅλη τή γαλήνη τῆς ἀνοιξης;

... Πέρασαν εἴκοσι μέρες πού ὑποφέρεις ἀπό ἐντερικά. Τό προσωπάκι σου μίκρυνε, τά ποδαράκια σου γίναν κλωστές. Κοντεύεις ἐνός χρόνου κι εἶσαι μόνο ὀκτώ κιλά. Ὁ πατέρας σου πῆγε ἀπελπισμένος σήμερα στό γιατρό:

— Ἀπ' αὐτά τά ὀκτώ κιλά κρεμόμαστε ὅλοι στό σπίτι, γιατρέ μου...

Μᾶς ἔχει τρελάνει ἡ σκέψη πῶς μπορεῖ νά σέ χάσουμε.

Ἐπιτέλους τό αἶμα σταμάτησε. Ἀρχίζεις νά δυναμώνεις. Τό κέφι σου ξανάρχεται λίγο λίγο. «Μαμεμέλα!» φωνάζεις κάθε πρωί· κι ὅταν σέ κοιτῶ τρυφερά καί σοῦ λέω «γιόγκα μου!», προσπαθεῖς νά μέ μιμηθεῖς: «Ὁκα μου!» λές, καί δείχνεις μέ καμάρι τήν κοιλιά σου. Ἄς ἦτανε νά φυλάξω κάθε σου λέξη, κάθε φρασούλα σου! Κι ὄχι ἔτσι ξερά, ὅπως τήν παίρνουν τ' αὐτιά, μά μέ τή δροσιά της καί τή χάρη της, ὅπως τήν προφέρουν τά χεῖλη σου. Νά 'ταν νά 'κλεινα σ' ἐκείνη τή λέξη «μανάνα!», πού λές, τό στρογγυλό κατακόκκινο καί σγουρό στοματάκι σου! Νά σέ παρακολουθῶ στήν ἐξέλιξή σου. Καί νά 'ναι κανονική κι ἀνεμπόδιστη. Τί ἀποπλήρωση! * Δέ χρειάζομαι τίποτ' ἄλλο. Κι εἶσαι ἕνα τόσο δά πλασματάκι, πού ἀντέχουν δυό χέρια νά τό γυρίζουν σ' ὅλες τίς κάμαρες τοῦ σπιτιοῦ ἀπό τό πρωί ὡς τό βράδυ...

* * *

Κάτι σάν κόμπος ἀνέβαινε στό λαιμό τοῦ Ἀντρέα. Πόσες δικές τους, καταδικές τους στιγμές, πού αὐτός δέν τίς ἤξερε, ἂν καί τίς εἶχε ζήσει καί τίς εἶχε πληρώσει τόσο ἀκριβά ἡ μητέρα. Κι ὅμως ἡ ἴδια αὐτή τόν τιμωροῦσε τόσο σκληρά σήμερα. Ἴσως γιατί δέν ἤ-

ἀποπλήρωση: ἐξόφληση

τανε πιά στά χέρια της τό άνυπεράσπιστο έκείνο μωρό πού τής άλλαξε τή ζωή. Γιατί νά μεγαλώσει λοιπόν, σάν ήταν νά μήν τόν άγαπούν πιά οί γονεΐς του; Γιατί νά μήν εΐναι άκόμα «όκτώ κιλά», άδυνατισμένος άπό τά έντερικά, νά τόν πηγαινοφέρνει ή μητέρα στήν άγκαλιά της άπό τή μιά κάμαρα ώς τήν άλλη, γιά νά τόν πάρει ό ύπνος;

Εΐδε τούς φίλους του καί τή Λίζα στό γαλανό άκρογιάλι τής Σαλαμίνας. Θά κολυμπούσαν, θά πήγαιναν μέ τή βάρκα, θά ξάπλωναν στή ζεστή άμμο. Κι αυτός ήταν πεσμένος σ' ένα κρεβάτι καί τρανταζόταν άπό τούς λυγμούς... "Όχι, δέν μπορεί νά τόν άγαπούσε πιά ή μητέρα! Πεισματωμένος, γύρισε τά φύλλα καί διάβασε πρός τό τέλος:

«...Εΐσαι έξι χρονών άγοράκι, 'Αντρέα μου! Πόσες φουρτούνες περάσαμε... Παιδί μιάς τρικυμισμένης έποχής, μεγαλώνεις μέσα στή σκλαβιά καί στήν άγωνία. Τ' άγρια στοιχειά του βορρά κατέβηκαν νά πνίξουν τόν τόπο μας. Χειμώνας καί νά 'σαι ύποχρεωμένο νά κατεβαΐνεις μαζί μας, νά ξενυχτās στό ύγρό ύπόγειο, ξυπνημένο άπό τή σειρήνα στό ζεστό σου κρεβάτι. Τήν τρέμεις καί τή μισείς τόσο αυτή τή στριγγλή φωνή, πού, όταν τήν άκούς, χώνεις τά δάχτυλά σου στ' αυτάκια σου, ώσπου νά τελειώσει τό φοβερό μήνυμά της. Καί μέ τί χαρά τήν άκούς τή δεύτερη φορά! «Λήξη, μανούλα, λήξη!» καί τρέχεις καί ξαναπέφτεις στό κρεβάτάκι σου. Πεινάμε. 'Ο πατέρας έχασε δέκα κιλά καί τρέμω μήν πάθει... Γιά σένα πασκίζουμε, νά μή στερηθεΐς τίποτα. Σοϋ φυλάμε τή ζάχαρη, τό ρυζάκι καί ποϋ καί ποϋ σοϋ άγοράζουμε καί κανένα αυγό. Μά, άχ! ό καημός μου, κείνα τά ποδαράκια πού δέ χοντραίνουν, κείνα τά μάγουλα πού δέν κοκκινίζουν... Θά σέ σώσω άπ' όλην αυτή τή θύελλα, 'Αντρέακη; Θά σέ ίδω μέ τή σημαιούλα στό χέρι, μαζί μέ τ' άλλα παιδάκια τής γειτονιάς, νά γιορτάσεις τή νίκη τής εΐρήνης;

...Χτές είχες τά γενέθλιά σου. Φτιάσαμε ένα κέκ μέ σταφίδες. «Νά δεΐς τό γιό σου, όπως έπιθυμείς!» μοϋ ευχήθηκαν. Δέν έπιθυμώ τίποτα άλλο, μόνο νά μεγαλώσει, νά δώ τό χεράκι του νά διπλώνει κοντά στά δάχτυλα. Εϋχομαι σάν θά νιώσεις τόν κόσμο, άγόρι μου, νά μή γνωρίσεις αυτό τό τέρας πού λέγεται Πόλεμος

καί πού φαρμακώνει τώρα τήν παιδική σου ηλικία μέ φρίκη καί μέ τήν πείνα.

...Θέλεις καί τό τελευταῖο ἀγαπημένο σου παιχνίδι; Εἶναι νά κά-
νετε τό βαπόρι μέ τόν πατέρα. Ἐκεῖνος πέφτει στό κρεβάτι ἀνά-
σκελα, ἐσύ σκαρφαλώνεις καί κάθεσαι στήν κοιλιά του καί δίνο-
ντάς του τή ροκάνα* τοῦ λές:

— Κάνε μου τό βαπόρι, πατέρα!

Κι ἀρχίζει ἡ ἱστορία! Ἡ ροκάνα γίνεται προπέλα* πού γυρίζει,
κι ὁ πατέρας καπετάνιος πού δίνει τά παραγγέλματα· πότε πότε τά
ξαναλές κι ἐσύ, σάν ναυτάκι:

— Μόλα κάβο! Πρόσω ἀργά! Πρόσω ὀλοταχῶς!

Καί νά, σηκώνουν τήν ἄγκυρα, γκρρρ-ντάκι!, καί κινᾷ τό βαπόρι
καί πάει, πάει, πάει καί συναντᾷ ἕνα ἄλλο καράβι στή μέση τῆς
θάλασσας καί τό χαιρετάει, βού οὐ οὐ!, καί κάνει καί τ' ἄλλο ἀπό
μακριά, βού οὐ οὐ!, ὑπόκωφα* καί σβησμένα. Κι ἐνῶ ἐξακολου-
θεῖ τό ταξίδι, συμβαίνουν μύρια ὅσα. Καθετί γίνεται ἦχος καί κά-
νει τά φωτεινά ματάκια σου νά στρογγυλεύουν. Γίνεται τρικυμία,
τά κύματα σπάζουν στά πλευρά τοῦ πλοίου, τά σκοινιά τρίζουν,
σφυρίζουν πανιά κι ἀντένες, καί γύρω τριγύρω ἀντιβουίζει ὁ κό-
σμος. Ὑστερα γίνεται γαλήνη κι ἀκούγεται μόνο ὁ ἦχος τῆς μηχαν-
νῆς, χλάπα χλόπ, χλάπα χλόπ. Κάποτε τό θυμᾶται ὁ καπετάνιος
πώς εἶναι πόλεμος κι ἕνα ἀεροπλάνο στριφογυρίζει πάνω ἀπό τό
καράβι, βzznn!, κι ἀρχίζουν τά ἀντιαεροπορικά, ντάν! ντά! ντάν!,
κι ἐπιτέλους ἡ βόμβα σκεπάζει μέ τό δαιμονισμένο της «κλιάου!»
ὅλους τούς ἦχους. Μά τό καράβι τοῦ καπετάνιου ποτέ δέν παθαί-
νει τίποτε κι ὅλο προχωρεῖ, χλάπα χλόπ!, καί φτάνει στήν Κρήτη.

Ὁλος ὁ κόσμος ἔχει νά κάμει μέ τό χαριτωμένο αὐτό παιδάκι,
πού πῆγε πρώτη φορά στό χωριό τῆς μανούλας, κι ὅλοι τό κερ-
νοῦν λουκούμια καί λιχουδιές.

Κι ὁ πατέρας καθίζει κι ἐκεῖνος νά ξεκουραστεῖ. Μά τό ναυτάκι,

ροκάνα: ξύλινο κρόταλο

προπέλα: ἑλικας

ὑπόκωφα: σάν ἀπό μεγάλο βάθος

σκαρφαλωμένο πάνω στο στομάχι, τοῦ φωνάζει «πάλι!». Καί τό πλοῖο ξαναρχίζει τήν ἴδια πορεία...

* * *

‘Ο Ἀντρέας κλείνει τό τετράδιο μ’ ἓνα χαμόγελο. ‘Η θλίψη, κείνη ἡ ἀφόρητη θλίψη, ἔχει λουφάξει... Ξαναζει τίς παιδιάτικες τρέλες του μέ χαρούμενη σκέψη κι ἡ καρδιά του εἶναι γεμάτη ἀγάπη καί τρυφερότητα.

‘Η πόρτα ἀνοίγει. ‘Η μητέρα, νομίζοντας πώς κοιμάται, πηγαίνει κοντά του, σκύβει καί τόν φιλεῖ. ‘Ο Ἀντρέας ἀνοίγει τά μάτια.

—“Ακουσε, Ἀντρέα! τοῦ λέει ἡ μητέρα. Τό μεσημέρι θά φύγουν δύο ἄλλα παιδιά γιά τή Σαλαμίνα. ‘Ο πατέρας πῆγε καί τοὺς εἶπε νά περάσουν νά σέ πάρουν. “Ελα, καλό μου, καί μήν πικράνεις ποτέ πιά τή μητέρα καί τόν πατέρα. Πονέσαμε πιά πολύ ἐμεῖς πού σέ τιμωρήσαμε. Μά ἐλπίζω νά τό κατάλαβες πώς ἔπρεπε, Ἀντρέακη.

“Ενας λυγμός γίνεται φιλή καί δυό μπράτσα σφίγγουν τό λαιμό τῆς μητέρας.

— Δέν εἶναι λοιπόν ψέμα αὐτό πού μάς λένε στό σχολεῖο, πώς οἱ γονεῖς ἀγαποῦν τά παιδιά τους!

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ

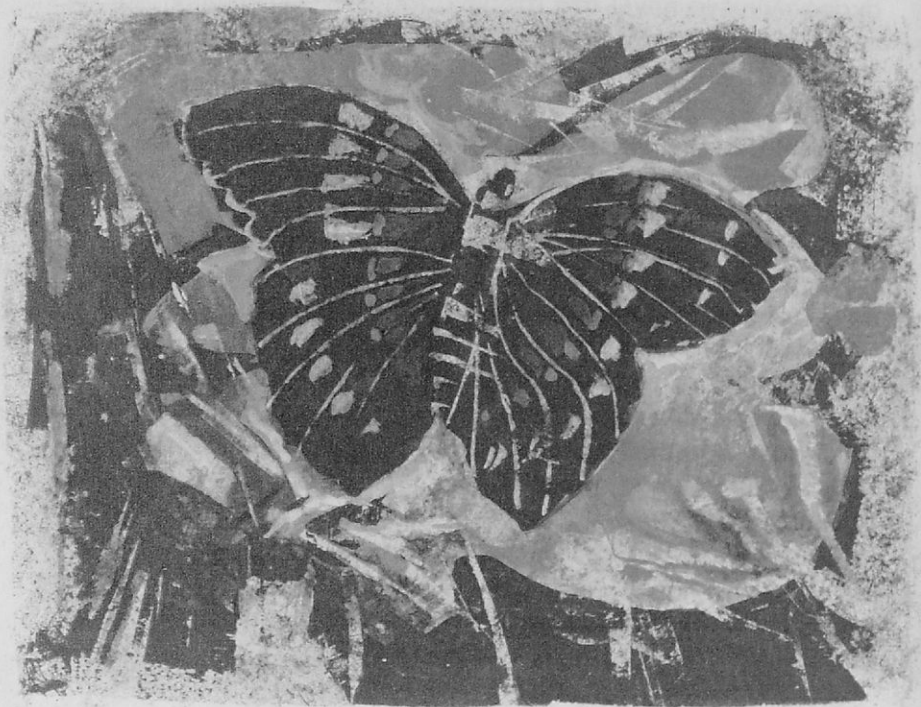
ΕΡΓΑΣΙΕΣ

“Ενας συμμαθητής σου ἔβγαλε ἀπό τό διήγημα αὐτό μιά περίληψη, τή βασική του ἰδέα καί μιά μερικότερη ἰδέα. Ἀλλά δέ θά τά βρεῖς μέ τήν ἴδια σειρά παρακάτω. Διάβασέ τα καί συζήτησε μέ τοὺς συμμαθητές σου ποῖο εἶναι ποῖο:

—“Αν μπορούσαν τά παιδιά νά ἔβλεπαν μέ τί στοργή καί ἀφοσίωση, φροντίδες καί καρδιοχτύπια, ἀπό τήν ἀρχή τῆς ζωῆς τους τά μεγάλωσαν οἱ γονεῖς τους, δέ θά ἀμφέβαλλαν ποτέ γιά τήν ἀγάπη τους, ἔστω καί ἂν κάποτε φάνηκαν αὐστηροί ἀπέναντί τους καί τά τιμώρησαν.

— Τά παιδιά συχνά πιστεύουν ὅτι οἱ γονεῖς τους εἶναι πολύ αὐστηροί, ἀκόμη καί ἄδικοι, ἀπέναντί τους, χωρίς νά σκεφθοῦν μέ ψυχραιμία μήπως εἶναι πρὸς τό συμφέρον τους πού δέν τοὺς ἱκανοποιοῦν ὅλες τίς ἐπιθυμίες.

—“Όταν ὁ τιμωρημένος ἀπό τοὺς γονεῖς του Ἀντρέας διάβασε τό ἡμερολόγιο πού κράταγε γι’ αὐτόν ἡ μητέρα του, ὅπου φαινόταν μέ τί φροντίδες καί μέ τί λατρεία τόν μεγάλωσαν, κατάλαβε ὅτι πραγματικά δέν ἦταν ψέμα αὐτό πού τοὺς ἔλεγε στοῦ σχολεῖο, πώς οἱ γονεῖς ἀγαποῦν τά παιδιά τους.

53. ΞΥΠΝΗΣΕΣ, ΚΟΡΙΤΣΑΚΙ;

Ξύπνησες, κοριτσάκι;
Ξύπνησε ό ήλιος.
Μπήκαν μπροστά τά μοτεράκια
τών χρυσών σπόρων.
Άκοῦς;
Τέσσερις μαργαρίτες
τροχοί σ' ένα άμαξάκι —
σου κουβαλοῦν πολλά
καλούδια καί καλά.

Τέσσερα χελιδόνια-τσαγγαρόπουλα
πάνω κάτω, πάνω κάτω
πηγαινέλα
τραβάνε τīs μακριές κλωνιές,
τīs άργυρές,
μιās καλοκαιριάτικης βροχούλας
καί σοῦ ράβουν — γειά χαρά σου —
τά γαλάζια πέδιλά σου.

Μέλισσες τρυγάν, τρυγάν
τά ξανθόχρυσά λουλούδια,
καί σοῦ φτιάχνουν καί σοῦ φτιάχνουν
(άνοιξε τό χέρι σου)
σοῦ ἔφτιαξαν τό μέλι σου.

Μιά μουγκή, κοντόχοντρη — δές — μιά άστεία χελώνα
κόβει ἕνα κομμάτι φῶς στρωτό,
γαλανό καί γελαστό,
άπ' τό ρυάκι
στό κρεμάει στήν κούνια σου
καθρεφτάκι,
γιά νά κοιταχτεῖς
καί νά χτενιστεῖς.
Ἕνα άγαθό, στρογγυλοπρόσωπο ψωμί,
μέσα στή χρυσή
τοῦ καλοκαιριοῦ κουζίνα
βράζει, βράζει (άκοῦς πῶς βράζει,
σάν νά παίζουν μαντολίνα),
τ' άγαθό ψωμί
(πῶς γελοῦν τά μάτια τά μεγάλα σου)
σοῦ ἔβρασε τό γάλα σου.

Τά κυκλάμινα στυλώνουνε τ' αὐτάκια τους
σάν τριανταφυλλένια γαῖδουράκια,
γιά ν' άκούσουν τί θά πεῖς
μέσα στό χωνάκι τῆς σιωπῆς.

Κι ὡς ἀνασηκώνεις τό χεράκι
φτιάχνεις ἓνα γεφυράκι
κι ἀπό κάτω του περνᾶνε, σεργιανᾶνε
κύκνοι - κρίνοι,
κρίνοι - κύκνοι.

Δυό μικρούλια, δυό ἀγγελούδια,
κεῖνα τά ἴδια πού σοῦ στείλαν τά φτερά τους,
σοῦ κουρντίζουν τά τρενάκια
κάτω ἀπ' τῖς ζητωκραυγές τῶν κρίνων
μές στίς ράγες τῶν ἀχτίνων.

Κι ἡ μητέρα σου σέ βλέπει καί σωπαίνει
κι εἶναι μιά μικρή οἰκουμένη.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. *Ὅπως καί στά νανουρίσματα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ὁ ποιητής ἐπιστρατεύει λουλούδια, πουλιά καί ἄλλα ζῶα καί ἀντικείμενα γιά νά παίξουν παιχνίδια καί νά κρατήσουν συντροφιά στήν κορούλα του πού ξύπνησε στήν κούνια της.*

Ποιά λοιπόν εἶναι αὐτά καί μέ τί τρόπο:

— Τῆς κουβαλοῦν καλούδια.

— Τῆς ράβουν τά γαλάζια πέδιλά της.

— Τῆς φτιάχνουν τό μέλι της.

— Τῆς κρεμοῦν ἓνα καθρεφτάκι νά χτενιστεῖ.

— Τῆς βράζουν τό γάλα της.

— Τῆς κουρντίζουν τά τρενάκια.

— Προσέχουν ν' ἀκούσουν τά λογάκια της.

Τό ἴδιο τό κοριτσάκι πῶς ἐκδηλώνει τή χαρά του;

2. *Δίπλα στό κοριτσάκι κάθετα ἡ μητέρα, ἡσυχῇ καί εὐχαριστημένη πού τό βλέπει εὐτυχισμένο. Πῶς τή λέει τή μητέρα ὁ ποιητής; Πῶς τή βρίσκεις τή φράση πού χρησιμοποιοεῖ;*

54. ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ

Δέν ήταν πρώτος στά μαθήματα, οὔτε στό τρέξιμο, οὔτε στό πήδημα. Στήν τάξη δέν τόν πρόσεχε κανείς ιδιαίτερα, δέν εἶχε ἀκούσει ἕνα μπράβο, καί στά διαλείμματα, ἂν ἔπαιζε, ἦταν πάντα μαζί μ' αὐτούς πού φτιάχνουν μίαν ομάδα. Ποτέ δέν ἦταν ἀρχηγός. Ἀρχηγός ἦμουν ἐγώ, ἦταν ὁ Πότης, ὁ Βαγγέλης. Ἐμεῖς κανονίζαμε πότε θά παίξουμε πόλεμο ἢ κλέφτες κι ἀστυνόμους, ἐμεῖς εἶχαμε τό προνόμιο νά λέμε ἱστορίες. Οἱ ἄλλοι ἄκουγαν. "Ὅλο γιά κατορθώματα τούς λέγαμε, ἥρωισμούς, παλέματα, πετροπόλεμους, μονομαχίες. Καί ὅλα φανταστικά! Τό ξέραμε πώς δέν ἦταν ἀλήθεια αὐτά πού λέγαμε, ποτέ δέν εἶχαν γίνει τέτοια πράγματα στό χωριό μας, μά αὐτό δέν εἶχε καμιά σημασία.

Τό χωριό μας ἦταν ἡσυχό καί εἰρηνικό, κι ἂν εἶχαν ἔγνοιες οἱ πατεράδες μας γιά τόν πόλεμο καί τίς δουλειές, ἐμεῖς δέν παίρναμε εἶδηση. Ἀλλά μᾶς γέμιζαν τήν ψυχή. Μιλάγαμε γιά τό Μεγαλέξαντρο καί γιά τόν Κολοκοτρώνη καί γιά τόν Παῦλο Μελά, σάν νά ἦταν ἐκεῖ δίπλα μας καί νά συνεννοοῦμαστε μαζί ἴσος πρὸς ἴσον, καί γινόμαστε ἕνα καί τά πιστεύαμε πώς ἦταν ἀλήθεια ὅσα λέγαμε. Ἀσε πιά αὐτούς πού μᾶς ἄκουγαν!

Μιλάγαμε ἀκόμη καί γιά φαντάσματα! Μᾶς ἄρεσαν οἱ ἄγριες ἱστορίες πού ἀνακατεῦνταν οἱ ὑπερφυσικές δυνάμεις, ὅλοι καί εἶχαμε δεῖ, ὅλο καί κάτι εἶχαμε ἀκούσει. Καί τό δειλινό, τήν ὥρα πού μεγάλωναν καί βάραιναν οἱ ἴσκιοι, ὅλο σ' αὐτά γύριζε ἡ κουβέντα μας. Ἀνατριχιάζαμε κρυφά, μά κανένας δέν τ' ὁμολογοῦσε. Καί οἱ ἀρχηγοί τό ἴδιο σάν τούς ἄλλους. Γιά ἕνα φιλότιμο ζεῖ κανείς σ' αὐτό τόν κόσμο. Βεβαιώναμε καί ὀρκιζόμαστε πώς, ἂν χρειαστεῖ, πᾶμε νύχτα στό νεκροταφεῖο, πᾶμε καί στό στοιχειωμένο μύλο νύχτα, πᾶμε καί στή βρύση μεσημέρι, τήν ὥρα πού χορεύουν οἱ νεράιδες. Ὅλα τά μπορούσαμε ἐμεῖς, καί οἱ ἄλλοι θαύμαζαν. Καί ἔτσι καθὼς εἴμαστε μαζεμένοι ὁ ἕνας κοντά στόν ἄλλον, ἴσως στ' ἀλήθεια καί νά τό πιστεύαμε πώς τά μπορούσαμε ὅλα αὐτά! "Ὅλα; "Ὅλα!

Δέν ξέρω πὼς βγήκε τότε ἡ φήμη, κάτι σάν ψίθυρος ἀκαθόριστος στήν ἀρχή, πού ὅλο καί φούντωνε στόν κόσμο μας: "Ὁ Ἀ-

ντρέας φοβάται! 'Ο 'Αντρέας δέν πάει νύχτα στό νεκροταφεῖο, ἄν χρειαστεῖ!

Ήταν στήν ομάδα μου, καί ἡ προσβολή ἦταν γιά ὅλους μας βαριά. Τόν πῆρα παράμερα μιά μέρα καί τοῦ εἶπα αὐστηρά σάν ἀρχηγός:

— Φοβάσαι, βρέ, ἀλήθεια εἶναι πώς φοβάσαι στά σκοτάδια;

Μοῦ ἔκαμε ἐντύπωση πώς δέν κατέβασε τά μάτια. Κοκκίνισε μονάχα ὡς τ' αὐτιά, σάν νά 'φαγε δυό μπάτσους.

— Ναί, ἔκαμε ἥσυχα, ὅπως ὅλα του. Φοβάμαι, τή νύχτα ἀγριεύομαι, δέν τό θέλω!

— Φτοῦ σου, νά χαθεῖς! τοῦ ἔκαμα περιφρονητικά. Μονάχα τά κορίτσια, βρέ, φοβοῦνται!

Ήταν μεσημέρι, ἥλιος καί φῶς σέ ὅλη του τή δόξα. Πῶς νά θυμηθῶ λοιπόν κι ἐγώ τούτην τήν ὥρα πώς τή νύχτα κι ἐγώ φοβόμουν κι ἀγριεύόμουν σάν κι αὐτόν, κι ἀπόφευγα νά βγῶ ἔξω στήν αὐλή; Εἶναι νά τά θυμᾶται κανεῖς αὐτά ἢ νά τά κρύβει σάν ἀμάρτημα φοβερό;

Ἐνῶ τοῦτος ἐδῶ, μάτια μου, τό ἔλεγε ἔξω φωνή: «Φοβάμαι, δέν τό θέλω!» Ἀπό τότε πού ξηγηθήκαμε, τόν ἀποφεύγαμε. Μιά φορά ὁ ξάδερφός μου ὁ Γεωργής, ὁ πιτσιρίκος, τόν φώναξε δυνατά μπροστά στούς ἄλλους: Φοβιτσιάρη, φοβιτσιάρη! Μά ὁ 'Αντρέας δέν ἔδειξε πώς προσβλήθηκε, οὔτε θύμωσε, οὔτε χίμηξε νά δεῖρει τό μικρό, ὅπως θά ἔκανε ὁ κάθε ἕνας πού ἤθελε νά ἔχει ἕνα ὄνομα σ' αὐτόν τόν κόσμο. Ἀλλάξε δρόμο κι ἔκαμε πώς δέν ἄκουσε. Χάλια δηλαδή! Δέν τόν λογαριάζαμε πιά γιά δικό μας, κι οὔτε μᾶς ἔλειψε δά...

* * *

Καί μιά μέρα ἀναποδογυρίστηκε ὁ κόσμος ὅλος! Ὅλα ὅ,τι πιστεύαμε γκρεμίστηκαν ἔτσι σέ μιά στιγμή καί τό ξάφνιασμά μας ἦταν μεγάλο, τόσο πού γιά καιρό χάσαμε τά νερά μας καί δέν ξέραμε πιά τί νά πιστεύουμε καί τί ὄχι.

Μπῆκε ὁ δάσκαλος στήν τάξη ἕνα πρωί καί δέν κοίταξε κανέναν ἀπό μᾶς τούς πρῶτους μαθητές, ὅπως τήν κάθε μέρα. Κοίταξε αὐτόν, τόν 'Αντρέα!

— Δέν έπρεπε νά 'ρθεις στό σχολείο σήμερα, τοῦ εἶπε στοργικά. "Έπρεπε νά ξεκουραστεῖς...

Αὐτός δέ μίλησε. Τότε ὁ δάσκαλος γύρισε σ' ἐμᾶς ὅλους καί εἶπε:

— Τή νύχτα ὁ 'Αντρέας δέν κοιμήθηκε καθόλου. 'Αρρώστησε ὁ πατέρας του καί πῆγε νά φέρει τό γιατρό. Μά ὁ γιατρός δέν ἦταν στό χωριό ἀπόψε, γι' αὐτό χρειάστηκε νά πάει ὡς τά Δέντρα, γιά νά τόν βρεῖ καί νά τόν φέρει. Γι' αὐτό τοῦ εἶπα πῶς δέν ἔπρεπε νά 'ρθεῖ στό μάθημα σήμερα... Νά κοιμηθεῖς τό μεσημέρι, παιδί μου.

Ποτέ ἄλλοτε δέν εἶχε μιλήσει ἔτσι ὁ δάσκαλος σ' ἐμᾶς. Τό νιώθαμε, ὅλα τά ἄριστα καί τά μπράβο πού εἶχαμε ἐμεῖς οἱ πρῶτοι ὡς τότε, χλώμιαζαν καί χάναν τήν ἀξία τους πλάι σ' αὐτή τήν ἔγνοια πού ἔβαζε τώρα γιά τόν ὕπνο τοῦ 'Αντρέα.

"Επειτα ἄρχισε τό μάθημα, μά κανεῖς δέν εἶχε νοῦ ν' ἀκούσει. "Έβρεχε ἔξω σιγανά, κι ὅλων ἡ σκέψη ἦταν στή χτεσινή τή νύχτα, πού ἐρχόταν ἡ μπόρα ἡ μεγάλη, κι ἄστραφτε καί βροντοῦσε καί φύσαγε ὁ ἀέρας νά ξεριζώσκει δέντρα καί κλαριά, πῆρε σκεπές καί γκρέμισε πεζούλια... Κεῖνη τήν ὥρα ὁ 'Αντρέας — πού τό ἔλεγε ὁξω φωνή πῶς ἀγριεύεται στά σκοτάδια — περπάταγε ὁλομόναχος νά φέρει τό γιατρό. Τόν ξέραμε τό δρόμο ὡς τά Δέντρα. Τόν ξέραμε καλά. Πέρναγε ἀπ' τόν παλιό τό μύλο! Κι ἂν τήν ἡμέρα εἶναι μιά χαρά ὁ περίπατος κάτω ἀπό τά δροσερά πλατάνια, ἀπό τό δειλινό καί πέρα καί οἱ μεγάλοι ἀκόμη, ἀγωγιάτες, ἄντρες θηρία σωστά, ἀπόφευγαν νά περάσουν. Κράταγε ὁ τόπος! "Όλοι τό λέγανε αὐτό κι ὄχι μονάχα ἐμεῖς. 'Ο 'Αντρέας πέρασε ὁλομόναχος, ἔφερε τό γιατρό, ἔγινε τόν πατέρα του. 'Εμεῖς κοιμόμαστε ἡσυχοι κι ἀσφαλισμένοι κι ὄνειρευόμαστε κατορθώματα, ἐνῶ αὐτός περπάταγε ὁλομόναχος... Τόν ἔβλεπα τώρα ἀπό τό πλάι, μικροκαμωμένο, ἀδύνατο, ἀσήμαντο ὅπως πάντα, καί δέν μποροῦσα νά τό χωνέψω. "Αν δέν εἶχε ἔρθει ὁ γιατρός, πού ἦταν κάτι χειροπιαστό, δέ θά τό πίστευα κι ἄς τό 'λεγε ὁ δάσκαλος.

Στό διάλειμμα πῆγα κοντά του — ἦταν κάποτε στήν ὁμάδα μου, ἤμουν ἄλλοτε ἀρχηγός του.

— Εἶδες, τοῦ εἶπα, μᾶς κορόιδευες ὅλους τόσον καιρό. Δέν φοβήθηκες διόλου χτές τή νύχτα!

— Φοβήθηκα! Ποιός τό είπε πώς δέ φοβήθηκα; Έκαμε νυσταγμένα κι έφυγε.

Ναί, ό κόσμος είχε αναποδογυριστεί καί δέν μπορούσαμε νά τό χωνέψουμε. Χρυσό τόν κάναμε νά μās διηγηθεί τί είδε στά σκοτάδια, τί άκουσε, πώς είναι νά πορεύεσαι τή νύχτα μέσα στη θύελλα, όλομόναχος σέ μέρη πού καί τά σκυλιά λούφάζουν τρομαγμένα. Ποτέ δέ μίλησε γι' αυτά.

Τήν Κυριακή, σάν έγινε ό πατέρας του όλοτελα καλά, ήρθαν, στην έκκλησία οί δυό τους. Φοροῦσε μακρύ παντελόνι ό Άντρέας· παρόλη τους τή φτώχεια τοῦ τό πήρε ό πατέρας του όλοκαίνουριο καί τό έβαλε πρῶτος αυτός από όλους μας. Στάθηκαν κοντά στους έπιτρόπους καί μετά όλοι τούς χαιρέταγαν σάν νά ήταν πρόσωπα έπίσημα. Κι ό Άντρέας εκεί μέ τούς γέροντες, μέ τούς μεγάλους, μέ τούς προεστούς. Είχε γίνει άντρας σέ μιά νύχτα. Αυτό όλοι τό καταλάβαιναν καί τό παραδέχονταν.

Γίναμε φίλοι μέ τόν Άντρέα από τότε σάν αδέρφια. Τόν ξαναστήσαμε μαζί στον κόσμο μας. Καί στάθηκε γιά μένα ό ήρωάς μου, δίπλα στό Μεγαλέξαντρο καί στον Κολοκοτρώνη. Μά αυτός ποτέ δέ μίλαγε γιά ήρωισμούς καί γιά άγριες ίστορίες καί γιά κατορθώματα, επέμεινε μάλιστα ὡς τό τέλος πώς φοβόταν κι άγριευόταν τά σκοτάδια!

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΡΑΝΤΗ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Βγάλαμε γιά σās τή βασική ιδέα τοῦ διηγήματος καί κάμποσες μερικότερες. Έκείνο πού έχετε νά κάμετε, έσύ καί οί συμμαθητές σου, είναι:

(α) Νά ξεχωρίσετε τή βασική ιδέα.

(β) Νά σημαδέψετε τίς περικοπές εκείνες τοῦ διηγήματος απ' όπου βγαίνει καθεμιά από τίς μερικότερες ιδέες.

- Στά παιδιά άρέσει νά φαντάζονται τόν έαυτό τους προικισμένο μέ εξαιρετικές δυνάμεις καί νά τόν ταυτίζουν μέ θρυλικά πρόσωπα.

- Τά παιδιά, ιδίως τά μικρότερα, ζοῦν σ' ένα μαγικό κόσμο, έμψυχωμένο από στοιχειά καί φαντάσματα.

— Συχνά, τὰ παιδιά εἶναι παλικάρια τῆς φακῆς. Τούς ἀρέσει νά καυχιοῦνται γιά σπουδαῖα κατορθώματα καί στή φαντασία τους νά τὰ βγάλουν πέρα μέ ὅλες τίς δύσκολιες. Ἀλλά ὅταν χρειαστεῖ νά ἀντιμετωπίσουν κάτι ἀπό αὐτά στήν πραγματικότητα, βρίσκουν προφάσεις καί τό ξεφεύγουν.

— Δέν εἶναι ντροπή νά παραδέχεται κανεῖς τίς ἀδυναμίες του. Φτάνει νά προσπαθεῖ νά τίς ξεπεράσει.

— Ἡ πρόοδος στά μαθήματα εἶναι κάτι σημαντικό, ἀλλά ὑπάρχουν καί πράξεις στή ζωή τῶν παιδιῶν πού ἀξίζουν περισσότερο.

— Εἶναι πράξεις στή ζωή τῶν παιδιῶν πού τὰ δείχνουν ἄρκετά ὥριμα γιά πῶ ὑπεύθυνη συμμετοχή στή ζωή τῆς κοινότητας.

— Οἱ ἥρωες δέ θά ἦταν ἥρωες, ἂν δέν ἦταν ἀνθρωποι σάν κι ἐμᾶς, μέ ἀδυναμίες καί δισταγμούς, πού ὅμως πάλεψαν, καί ὀρισμένες φορές κατόρθωσαν, νά τίς υπερνικήσουν.

55. ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ

Τά χέρια τοῦ πατέρα μου τραχιά
σάν τοῦ ἀμπελιοῦ τά ροζιασμένα ξύλα.
Ὅμως στίς χοῦφτες κάνιστρα κρατᾷ
ἀχλάδια καί ροδάκινα καί μήλα.

Τά χέρια τοῦ πατέρα μου τραχιά
σκάβουν τό κρύο, τή ζέστη καί ματώνουν.
Κάνουν παράδεισο τήν ἐρημιά
καί μέ καλά τό σπίτι μας φορτώνουν.

Τά χέρια τοῦ πατέρα μου τραχιά
σά δεῖχτες ρολογιοῦ δουλεύουνε τό χρόνο
Κάνουν τίς μέρες νά κυλοῦν γλυκά
καί νά περνοῦν οἱ νύχτες δίχως πόνο.

Τά χέρια τοῦ πατέρα μου τραχιά
εἶναι ὅμως ἅγια χέρια αὐτά γιά μένα.
Τούς ἔχει δώσει δύναμη ὁ Θεός
καί τά ἔχει δυό φορές εὐλογημένα.

PENA ΚΑΡΘΑΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Μέ τί παρομοιάζει τά χέρια τοῦ πατέρα ἡ ποιήτρια;
2. Μπορεῖτε νά κάνετε κι ἐσεῖς τό πορτραῖτο τοῦ πατέρα σας; (εἴτε σκίτσο εἴτε γραπτό).
3. Ποιοί στίχοι τοῦ ποιήματος ὁμοιοκαταληκτοῦν καί σέ ποιούς τό ποίημα παρουσιάζει κάποια ἰδιορρυθμία;

56. Η ΚΑΘΑΡΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ήμουν τότε παιδί ὄχι πλειότερο* ἀπὸ ὀχτῶ χρονῶν καί μαθή-
τευα στὸν παπ-᾿Αντριά;

Κοιμόμουν, κι ὅταν ξύπνησα εἶχα μέσα μου ὅλο τὸ θλιβερό συ-
ναίσθημα ὅτι εἶχε ξημερώσει ἡ τρομερή Καθαρή Δευτέρα μὲ τὴ
Μεγάλη Σαρακοστή καί μὲ τὸ σκολεϊό. Κι ἔπρεπε νά περάσουν
πενήντα μέρες ἀκέριες αὐστηρή Σαρακοστή μὲ φασούλια, ρεβύ-
θια, κουκιά, φακὴ καί λαχανικά, καί νά νηστεύουμε καί τὸ λάδι τὰ

πλειότερο: περισσότερο

τετραδοπαράσκευα! Αὐγά, γάλα, τυρί, βούτυρο, ψάρι, καί προπάντων κρέας δέν ἔπρεπε οὔτε νά τ' ἀναφέρουμε μέ τό στόμα μας, γιατί κι αὐτό λογίζονταν ἁμαρτία. Κι ὅταν ἀκόμα τό 'φερνε ὁ λόγος γιά νά ὀνοματίσει κανένας τό γάλα, τό βούτυρο, τό τυρί, τό ψάρι, ἢ — Θεός φυλάξει! — τό κρέας, ἔπρεπε νά συνοδεύει τήν ἀπαγορευμένη λέξη μέ τήν ἔκφραση «μακριά ἀπό τή Σαρακοστή κι ἀπό μᾶς» π.χ.: ζυγιάσαμε τό τυρί — μακριά ἀπό τή Σαρακοστή κι ἀπό μᾶς — καί βγῆκε δέκα ὀκάδες*...

Μιά μεγάλη λύπη εἶχε γραπωμένη τήν παιδική μου καρδιά καί δέν μπορούσα νά τιναχτῶ πέρα ἀπό τά στρώματά μου καί τά σκεπάσματά μου, τρέφοντας κάποια πλάνα ἐλπίδα ὅτι μπορούσε νά μήν ἦταν ἀλήθεια ὅτι εἶχε ξημερώσει ἡ ἀνεπιθύμητη Καθαρή Δευτέρα κι ὅτι κάποιο δυσάρεστο ὄνειρο γέννησε τήν ἰδέα της.

Ἀλλ' ἦρθα λίγο λίγο στόν ἑαυτό μου, πείστηκα ὅτι δέν ἦταν ψέμα, κι ὅτι ἀληθινά ἐκεῖνο τό φῶς κι ἐκεῖνες οἱ ἀργυρόχρυσες ἀχτίνες πού ἔμπαιναν ἀπό τίς χαραμάδες τῶν κλεισμένων παραθυριῶν τοῦ δωματίου μου ἦταν τῆς Καθαρῆς Δευτέρας. Θυμήθηκα περίλυπος ὅτι τήν περασμένη βραδιά εἶχαμε τυρινή ἀποκριά. Θυμήθηκα ὅτι εἶχαμε φάει κουλιάστρα*, αὐγά τηγανισμένα, τυρί, ὁμορφοφκιασμένη αὐγοτυρόπιτα, ψάρια, χέλια, θυμήθηκα ὅτι ὕστερα ἀπό τό δεῖπνο εἶχαμε τραγουδήσει καί χορέψει...

Ὅλα αὐτά τ' ἀναθυμήματα περνοῦσαν ἀπό τή φαντασία μου σάν εἰκόνες φωτόλουστες, χαρωπές, ὁμορφες, γεμάτες τέρψη* καί εὐθυμία, ἡ μιά πίσω ἀπό τήν ἄλλη, σάν κύμα πού διαδέχεται τό κύμα, ἀλλ' ἡ Καθαρή Δευτέρα, γριά ψηλή, σεμνή, ἀσπροντυμένη καί κατακάθαρη, σκυθρωπή*, μ' αὐστηρό πρόσωπο καί κάτασπρο φακιόλι, παρουσιάστηκε στή στιγμή μπροστά μου καί μοῦ ὅβησε ὅλες ἐκεῖνες τίς ὁμορφες καί τερπνές* εἰκόνες, καί μέ φοβέριζε μ' ἓνα μακρύ ραβδί πού κρατοῦσε στά χέρια της, ἀπαράλλαχτη ὅπως μοῦ τήν εἶχε παραστήσει ἡ μάνα μου ἄλλες χρονιές, ὅταν ἤθελα νά φάγω πίτα ἀνήμερα...

ὀκά, ὀκάδες: παλιό μέτρο βάρους (1.280 γραμμάρια)

κουλιάστρα: τό πρῶτο γάλα ἀπό τό ζῶο πού γεννᾷ

τέρψη: εὐχαρίστηση

σκυθρωπή: θλιμμένη, κατσουφιασμένη

τερπνές: διασκεδαστικές, αὐτές πού φέρνουν εὐχαρίστηση

— Πεινώ, μάνα! είπα τής μάνας μου πού συγύριζε τό μαγειρείο.

— Άνοιξε τήν ἄρκλα*, μοῦ εἶπε, καί πάρε ψωμάκι καί φάε!

— Δέν ἔχει τίποτε προσφάγι;* τή ρώτησα μέ δακρυσμένα μάτια.

— Σήμερα, παιδί μου, προσφάγι; μοῦ ἀπολογήθηκε ἐκείνη, σάν νά παραξενεύονταν πού τής ζητοῦσα προσφάγι. Προσφάγι τρήμερο μέρα;

— Ἀλλά δέν τρῶν σήμερα τίποτε ἄλλο ἐξόν ἀπό ψωμί ξερό; τήν ξαναρώτησα ἀπελπισμένα.

— Τίποτε, τίποτε! μοῦ ἀπολογήθηκε ἐκείνη ἀποφασιστικά.

— Κανένα σύκο, καμιά σταφίδα, νά φάω γιά προσφάγι;

— Σύκο, σταφίδα; Τί λές, μοναχέ μ' κι ἀκριβέ μ'! Σήμερα τρήμερο, καθαροδευτέρα, σύκα καί σταφίδα; Μόνο τήν Τετάρτη, ὕστερα ἀπό δύο μέρες, κάνει νά φᾶμε σύκα καί σταφίδες. Σήμερα κι αὔριο καλά καλά δέν κάνει νά φᾶμε οὔτε ψωμί! Ἀλλά ἐσᾶς τά παιδιά σᾶς τό σχωρνάει ὁ Θεός ἂν φᾶτε ψωμί, ἀλλά μονάχα ψωμί καί νερό, καί τίποτε, τίποτε ἄλλο!

— Πῶς νά κάνω, τής εἶπα, πού ἐγώ θέλω καί προσφάγι; Ἐλιές δέν κάνει νά φάω;

— Μπά, μπά, μπά! ξεφώνισε. Φτύσε γρήγορα μή μαγαρίσεις* τό στόμα σου καί μέ τ' ἀνάβαλμά τους μόνο! Τό λάδι δέ βγαίνει ἀπό τίς ἐλιές;

Κι ἀναφέροντας τίς λέξεις «λάδι» κι «ἐλιές», ἔφτυσε, γιά νά ξεπλύνει τό στόμα της νά μή μαγαρίσει.

— Πῶς νά κάνω, τής ξανάειπα, πού δέν μπορῶ νά φάω χωρίς προσφάγι;

Κι αὐτή, κάνοντας πῶς θυμήθηκε κάτι, μοῦ εἶπε γιά νά μέ ξεφορτωθεῖ:

— Ἄν θέλεις καλά καί σώνει προσφάγι, νά πᾶς στήν πλαγιά νά βρεῖς περδικαῦγα στίς περδικοφωλιές νά φᾶς.

Κι ἀναφέροντας τά περδικαῦγα, ξανάφτυσε.

ἄρκλα: ντουλάπι χωμένο στόν τοῖχο

προσφάγι: κάτι πρόχειρο πού τρῶμε μαζί μέ τό ψωμί (τυρί, ἐλιές κτλ.)

μαγαρίζω: λερώνω, μολύνω

— Καί τρῶν περδικαῦγα, μάνα; τή ρώτησα σάν νά μήν τό πίστευα.

— Τρῶν, μοῦ εἶπε. “Ὅσα περδικαῦγα (ξανάφτυσε πάλι) βρεῖς νά μοῦ τά φέρεις νά σοῦ τά ψήσω νά τά φᾶς.

— Δέν τά θέλω ψημένα. Τά θέλω τηγανισμένα.

— Μόνο ψημένα κάνει, γιατί τά τηγανισμένα θέλουν κι ἄρτυμή*... βούτυρο. Φτού, φτού! μέ κόλασες, γιέ μου, σήμερα!

— “Ἄς εἶναι καί ψημένα... εἶπα μέ χριστιανική συγκατάβαση*. ‘Ἄλλ’ εἶναι νόστιμα τά περδικαῦγα σάν τά κοτίσια;

— Καί καλύτερα ἀκόμα.

— Δέ μοῦ τό λεγες λοιπόν ἀπό τό πρῶί, ἀλλά μ’ ἄφηνες νά τυραννιοῦμαι;

Καί λέγοντας αὐτά, ρούπησα σάν ἐλάφι ἔξω ἀπό τόν αὐλόγυρο. Στήν ἀρχή σκέφτηκα νά πάγω στήν πλαγιά μόνος μου. Ἄλλὰ δέ μοῦ ἔρχονταν καλά. “Ἦθελα συντροφιά. “Ἦθελα νά ἔχω μαζί μου καί τόν ἀχώριστο φίλο μου τό Γιάννη. Σιμώνω στόν αὐλόγυρό του καί τοῦ φωνάζω:

— Γιάννη! Γιάννη!

— “Ὅρσε*! μοῦ ἀπολογήθηκε ἐκεῖνος μ’ ἓναν κόμματο ψωμί στό χέρι.

— “Ἐλα γρήγορα! τοῦ εἶπα σοβαρά.

— Τί μέ θέλεις; μέ ρώτησε.

— “Ἐλα γρήγορα πού σοῦ λέω, τοῦ πρόσταξα.

Βγῆκε ὁ Γιάννης στό δρόμο, δαγκάνοντας ξέκαρδα τό ξερό ψωμοκόμματο, σάν νά ἦταν ζυμωμένο μ’ ἀγκάθια.

— Τί μέ θέλεις; μοῦ ξανάειπε βγαίνοντας.

— “Ἀφ’ ὅς τό ψωμί, τοῦ εἶπα σοβαρά, κι αἶντε μας νά πᾶμε πλαγινά γιά περδικαῦγα!

— Τί νά κάνουμε τά περδικαῦγα; μέ ρώτησε ἀπορώντας ἐκεῖνος.

— Τί νά τά κάνουμε; τοῦ εἶπα... Νά τά φᾶμε!

— Καί τρῶν αὐγά τώρα τό μεγαλοσαράκοστο; μέ ρώτησε δισταχτικά πάλι ἐκεῖνος.

ἄρτυμή: τό φαγητό πού δέν εἶναι νηστίσιμο

συγκατάβαση: ὑποχωρητικότητα, καταδεχτικότητα

ὄρσε: ὀρίστε

— Δέν τρῶν κοτίσια αὐγά, τοῦ εἶπα. Μοῦ τό εἶπε ἡ μάνα μου! Ἡ μάνα μου ἦταν ἡ πίο πολύξερη τοῦ χωριοῦ μας καί πολλῶν ἄλλων χωριῶν τριγύρω μας, κι ἄς μήν ἤξερε οὔτε τήν ἄλφα βήτα. Ὅλα τ' ἄλλα τά ἔξερε καλύτερα ἀπό κάθε ἄλλη γυναῖκα, κι ἀπ' τοὺς πλειότερους ἄντρες ἀκόμα. Ἦξερε τίς γιορτές, ποιές εἶναι βαριές καί ποιές εἶναι ἀλαφριές, καθὼς καί ποιές κάνουν καί τά γαῖδούρια σκόλη. Ἦξερε νά ζυγιάζει, ἤξερε τίς δρίμες*, πότε ἀρχίζουν καί πότε τελειώνουν. Ἦξερε πότε εἶναι χάση, πότε εἶναι πιάση τοῦ φεγγαριοῦ. Ἦξερε πότε ἦταν δισεχτιά κι εἶχε ὁ Φλεβάρης εἴκοσι ἑννία μέρες καί πότε εἴκοσι ὀχτώ. Ἦξερε ποιά τετραδοπαρασκευὴ ἀρταίνονται καί ποιά σαρακοστεύουν. Ἦξερε πότε ἀνοίγει τό Τριῶδι καί πότε εἶναι Μεγάλη Πασκαλιά, λογαριάζοντας τὴ γιόμωση τοῦ φεγγαριοῦ, καί ποιοὶ μῆνες ἔχουν τριάντα καί ποιοὶ τριάντα μιά. Ἦξερε τελospάντων πολλὰ, κι ἅμα ἄκουσε ὁ φίλος μου ὁ Γιάννης ὅτι τό εἶχε εἰπεῖ ἡ μάνα μου ὅτι τρῶν περδικαῦγα τήν καθαροδευτέρα, θυμῆθηκε ὅτι τοῦ τό εἶχε εἰπεῖ κι ἡ μάνα του τό πρῶι, ἀλλὰ δέν τό πίστεψε, νομίζοντας ὅτι τόν γελοῦσε. Πέταξε λοιπόν ἀμέσως τό ψωμοκόμματο ἀπὸ τὰ χέρια του στὶς κότες πού ἔβοσκαν στή χλόη γύρω μας κι ἔτρεξε μαζί μου γιὰ περδικαῦγα.

Πήραμε ἴσια τὰ πλάγια, πότε ἐγὼ μπροστά κι αὐτός πίσω, καί πότε πίσω ἐγὼ καί μπροστά αὐτός. Ἐδῶ νά βροῦμε περδικοφωλιές μέ περδικαῦγα, ἐκεῖ νά βροῦμε, τρέξε δεξιά, τρέξε ζερβιά, τρέξε ἴσια ἀπάνω, καί τρέξε ἴσια κάτω, μέσα στὰ βράχια καί στοὺς γκρεμούς, στὶς γοῦβες καί στὶς σπηλιές, στὰ κράκουρα* καί στὶς νεροσυρμές, παντοῦ στοὺς γνῶριμους τόπους τοῦ χωριοῦ μας, βγάλαμε ἀλεπές ἀπὸ τίς τρύπες τους, λαγούς ἀπὸ τίς σμοῦλες τους, προγκίσαμε* γεράκια ἀπὸ τὰ προσήλια τους, περδίκια ἀπὸ τίς βοσκές τους, ἀλλὰ περδικοφωλιές καί περδικαῦγα πουθενά!

Ψάξαμε ὅλη τήν ἡμέρα, χωρὶς νά βροῦμε τίποτε! Μήπως μᾶς εἶχαν γελάσει οἱ μάνες μας; Ἀλλὰ γιατί νά μᾶς γελάσουν; Προπάντων ἡ μάνα δέ λέει ποτέ ψέματα, κι οἱ ὀρμήνιες πού μοῦ

δρίμες: οἱ 6 πρῶτες μέρες τοῦ Αὐγούστου, ὅπου παλιά πίστευαν ὅτι δέν ἔκανε νά λούζονται οἱ ἄνθρωποι

κράκουρα: ἄκρες τῶν βράχων

προγκῶ: διώχνω μέ δυνατὴ φωνή

‘δινε συχνά ήταν «Μήν κλέψεις, μή φονέψεις, μήν ψευδομαρτυρήσεις»!

Γυρίζοντας, γυρίζοντας όλη τήν ήμέρα, ψάχνοντας έδώ κι εκεί, βρεθήκαμε βασίλειμα ήλιοϋ σέ μιά βαθιά λακκιά, πού είχαμε ένα φοβερό άνήφορο νά κάνουμε γιά ν’ άνεβοϋμε στό χωριό. ‘Αλλά τά ποδάρια μας ήταν κομμένα από τήν κούραση κι από τήν πείνα. Καί τί πείνα! Πείνα μέ δόντια πού ροφοϋσε τά σπλάχνα μας. Για ένα κομμάτι ψωμί, όχι σταρίσο, αλλά καί καλαμποκίσιο άκόμα, έδινά δέν ξέρω τί. Προσφάγι; Τυρί, αυγά, γάλα, ψάρια, κρέας... δέν περνοϋσαν καθόλου τότε από τό νοϋ μας. Ψωμί! Ψωμί νά λέγονταν κι άς ήταν ό,τι! Πώς νά βγάλουμε όμως τόν άνήφορο καί νά φτάσουμε στό χωριό τό γληγορότερο γιά νά φάμε; ‘Ιδού τό μέγα ζήτημα! Δοκιμάσαμε ν’ άνηφορίσουμε, αλλά τά ποδάρια μας έκαναν πρός τά πίσω κι όχι πρός τά έμπρός. “Ετσι, θέλοντας καί μή, αποφασίσαμε νά μείνουμε μέσα στή λακκιά, ένα τέταρτο τής ώρας μακριά άπ’ τό χωριό. Τί νά κάναμε; Νά φωνάζαμε άπ’ εκεί μέσα; Θά ήταν στά χαμένα. Δέ θά μπορούσε νά μάς άκούσει κανείς, γιατί έρχονταν σάν άπίκουπα* τό χωριό, κι οί πιστικοί*, πού μπορούσαν νά ‘ναι εκεί γύρα, είχαν συμμαζευτεί μέ τήν ώρα τους στό χωριό. Δέ συλλογιόμαστε τήν κακομοιριά μας, πού κιντυνεύαμε νά κοιμηθοϋμε έξω, Φλεβάρη μήνα, αλλά είχαμε καί τή συλλογή τοϋ δασκάλου μας, τοϋ φοβεροϋ καί τρομεροϋ παπ-‘Αντριά, πού θά μάς ρήμαζε στίς βεργιές, άν τύχαινε νά ‘ρθει εκείνο τό βράδυ στό χωριό καί δέ μάς έβρισκε εκεί... Μήν μπορώντας όμως νά κάνουμε άλλο τίποτε, μαζευτήκαμε σέ μιάν άπόγωνα σμούλα νά περάσουμε εκεί τή νύχτα! “Αν είχαμε σπίρτα ή πυριοβολικά*, μπορούσαμε ν’ ανάψουμε φωτιά, αλλά πού σπίρτα! ‘Αρχίσαμε νά κρυώνουμε. Δοκιμάζω νά ψάξω τίς τσέπες μου, μήπως βρω κανένα σπίρτο. “Ένα σπίρτο έσωζε δυό ζωές εκείνη τή βραδιά! Ψάχνω, ψάχνω... δόξα τώ Θεώ! Βρίσκω δύο τρία σπίρτα!

— Σπίρτα, Γιάννη! φωνάζω, καί στή στιγμή κατορθώσαμε

άπίκουκα: μπρούμυτα, από τήν πίσω μεριά

πιστικός: τσοπάνης μισθωτός

πυριοβολικά: τσακμάκι μέ φυτίλι

κουτσά κουτσά νά μάσουμε στά σκοτεινά μερικά φύλλα καί ξερόκλαδα κι ανάψαμε φωτιά! Δόξα σοι ὁ μεγαλοδύναμος πού μᾶς λεημονήθηκε! Καί θά ζεσταινόμαστε καί τά ἱσκιώματα καί κάθε λογῆς δαιμονικά δέ θά ἔχαν ἀνάκαρα νά μᾶς ζυγώσουν! Ἄν εἶχαμε καί κανένα κομμάτι θυμίαμα ἢ καί κανένα σπυρί ἀλάτι, θά ἦταν ἀκόμα καλύτερα γιά τά δαιμονικά, τίς νεράιδες καί τίς ξωτικές, ἀλλά δέν εἶχαμε. Ἡ φωτιά μᾶς φάνηκε σάν καλός σύντροφος. Πήραμε θάρρος κι ἀρχίσαμε νά ξεχνοῦμε λιγάκι τήν πείνα. Κι ἐκεῖ πού γλυκοπυρυνόμαστε ναρκωμένοι ἀπό τήν κούραση κι ἀπό τήν πείνα, ἀκοῦμε νά φωνάζουν τά ὀνόματά μας ἀπό τή ράχη, ἀλλ' ἐμεῖς δέν εἶχαμε δύναμη ν' ἀπολογηθοῦμε καί νά δώσουμε νά καταλάβουν πού βρισκόμαστε, γιά νά ῥθουν νά μᾶς σηκώσουν!

Ἐκεῖ πού καθόμαστε ἀπελπισμένοι καί βλέπαμε νά μαυρίζει καί ν' ἀγριεύει πλειότερο ἡ νύχτα, νά σου κι ἀκοῦμε πολύ κοντά μας, σάν εἶδος ἀπολογία σ' ἐκείνους πού μᾶς φώναζαν, ἓνα δυνατό γκάρισμα γαῖδαριοῦ. Γκάαααααααααααα! Μάλιστα τό γνωρίσαμε κι ἀπό τήν γκαριζιά τίνος γαῖδούρι ἦταν. Πιό χαρμόσυνο ἄγγελμα δέν μποροῦσε νά μᾶς γένει σ' ἐκεῖνες τίς ἀπελπιστικές στιγμές. Μᾶς φάνηκε γλυκότερο κι ἀπό λάλημα τοῦ ἀηδονιοῦ ἐκεῖνο τό γκάρισμα. Ἦταν γκάρισμα γεμάτο ἐλπίδα καί χαρά γιά μᾶς τούς ἀποκαρτωμένους καί καταπεινασμένους! Βάλαμε καί τήν τελευταία μας δύναμη γιά νά μπορέσουμε νά πᾶμε κοντά του. Τό βρήκαμε ξεσαμάρωτο καί ξεκαπίστρωτο, ἀλλά δέ μᾶς πείραζε αὐτό. Τό καπιστρώσαμε ἀμέσως μέ τά ζωνάρια μας καί τό καβαλικέψαμε, ἐγώ μπροστά κι ὁ Γιάννης πίσω, καί ξεκινήσαμε τόν ἀνήφορο γιά τό χωριό. Προχωροῦσαμε ἀγάλια ἀγάλια καί σέ μιά ὥρα καί πλειότερο φτάσαμε στά πρόθυρα τοῦ χωριοῦ. Τό χωριό ἦταν ἄνω κάτω γιά τό χαμό μας, κι ὁ ζευγίτης ρωτοῦσε τόν πιστικό κι ὁ πιστικός τό ζευγίτη, ἂν εἶχαμε φανεῖ πουθενά. Κοντά στίς μάνες μας καί στούς δικούς μας πού στενοχωριόνταν κι ἔκλαιγαν γιά μᾶς κι ἔτρεχαν ἀπ' ἐδῶ κι ἀπ' ἐκεῖ, στενοχωριόνταν κι ἡ γειτόνισά μας γιά τό χαμένο της γαῖδούρι, μήν τῆς τό φάει τή νύχτα κανένας λύκος. Τό γαῖδούρι, μπαίνοντας στό χωριό, ἄρχισε νά γκαρίζει χαρούμενα, καί μιά τσιούπρα*, πού μᾶς πρωτόειδε στά σκο-

τάδια καί μᾶς γνώρισε, ἔτρεξε νά τό πεί, στά σπίτια μας, γιά νά πάρει τά σχαρίκια. Σέ μιά στιγμή, καί πρίν νά φτάσουμε στό μεσοχώρι, ἔτρεξε ὅλο τό χωριό μ' ἀναμμένα δαδιά καί μᾶς ρωτοῦσαν μέ περιέργεια πῶς εἶχαμε χαθεῖ. Ἀλλά οἱ πλειότεροι εἶχαν τήν ἰδέα ὅτι μᾶς εἶχαν πάρει ξωτικιές ἢ νεράιδες καί μᾶς ἄφηκαν γιατί ἤμαστε μικρά ἀκόμα. Μέσα σ' ἐκείνη τήν ἀναμπουμπούλα ἐνιωσα ὅτι μ' εἶχε ἀρπάξει κάποιος, στήν ἀγκαλιά του κι ἔχασα ἀπό κάτω μου τό γάιδαρο πού μέ κουβαλοῦσε. Ἦταν ἡ μάνα μου, πού μέ φιλοῦσε κλαίοντας καί ρωτώντας:

— Τί μοῦ ἔγινες σήμερα, μονάκριβέ μου;

— Εἶχαμε πάει γιά περδικαῦγα μέ τό Γιάννη.

— Χαλασιά μου καί φουρτούνα μου, παιδάκι μου, τί πῆγα νά σοῦ κάνω σήμερα ἢ στρίγλα ἐγώ!

Εἶχαμε μπεῖ πιά στήν αὐλή τοῦ σπιτιοῦ μας.

— Ψωμί, ψωμί! φώναξα μ' ἀδυνατισμένη φωνή.

— Ψωμί, μωρή, φώναξε κι ἡ μάνα μου στήν ἀδερφή μου. Ψωμί γρήγορα, γιατί λιγώθηκε τό παιδί ἀπό τήν πείνα!

Καί πρίν μποῦμε ἀκόμα στό σπίτι, μοῦ παρουσίασε ἕναν κόμματο ψωμί ἡ ἀδερφή μου.

Ἄρχισα νά τό καταπίνω. Νόμιζα πῶς ἦταν ζυμωμένο μέ μέλι. Τόσο γλυκό μοῦ φαίνονταν!

Ὅταν ἄνοιξα τά μάτια, πού μοῦ τά ἔχε κλεισμένα ἡ πείνα, εἶπα στή μάνα μου:

— Μάνα!.. μέ μέλι τό ἔχεις ζυμωμένο σήμερα τό ψωμί;

— Ὁχι, παιδί μου...

— Τότε γιατί εἶναι ἔτσι γλυκό;

— Ἐτσι εἶναι, μοναχέ μου κι ἀκριβέ μου, τό ψωμί τῆς Καθαρῆς Δευτέρας γιά ἐκείνους πού δέ φᾶν καθόλου ὅλη τήν ἡμέρα...

Καί μολαταῦτα ἐγώ εἶχα τήν ἰδέα ὅτι μοῦ τό ἔχε ζυμώσει μέ μέλι τό ψωμί ἐκεῖνο ἡ μάνα μου, γιά νά μέ ἱκανοποιήσει γιά τό γέλιο τῶν περδικαῦγων, πού μοῦ εἶχε κάνει ἐκεῖνο τό πρῶτό.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Τό διήγημα αυτό μπορεί νά χωριστεῖ σέ τέσσερα μέρη. Συμφωνήστε μέ τούς συμμαθητές σου γιά τό χώρισμα καί ἔπειτα νά βάλετε ἐπικεφαλίδες σέ καθένα ἀπό τά τέσσερα μέρη.

2. Ὑπάρχουν στό διήγημα πολύ ζωντανές περιγραφές. Κλεῖσε σέ ἀγκύλες δύο ἀπό τίς περιγραφές πού σοῦ ἀρέσουν περισσότερο καί δικαιολόγησε προφορικά τήν προτίμησή σου.

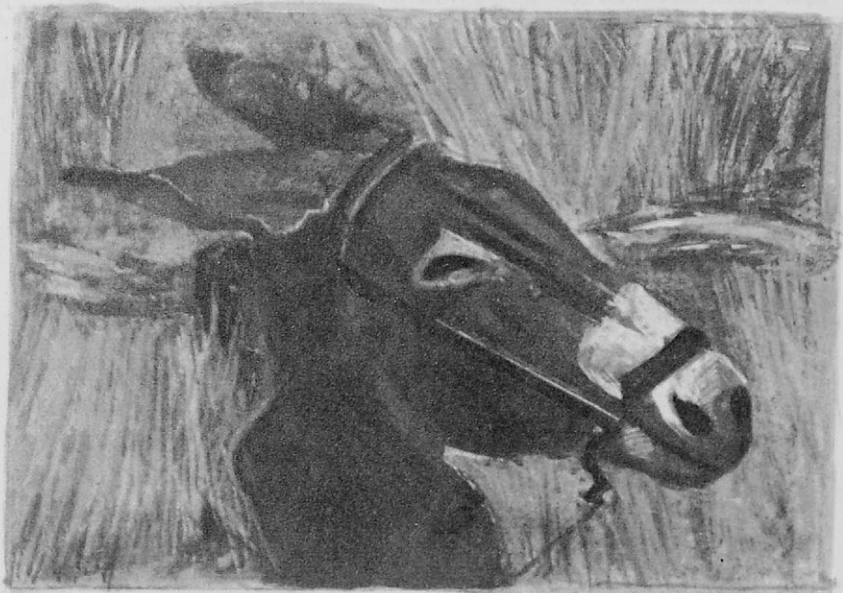
3. Ἡ «Καθαρή Δευτέρα» προσφέρεται θαυμάσια γιά θεατρική παρουσίαση. Οἱ διάλογοι ὑπάρχουν, μπορείτε νά προσθέσετε κι ἐσεῖς μερικούς δικούς σας. Χωρίστε τό ἔργο σέ σκηνές (ὅσες καί τά μέρη), κανονίστε τά κύρια πρόσωπα καί τούς κομπάρσους, καί παίξτε το σ' ἓνα πρῶνό πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων, ὅταν ἔρθουν οἱ Ἀπόκριες. Θά δυσκολευτεῖτε μέ τό γάιδaro, ἀλλά μπορείτε νά χρησιμοποιήσετε ἓνα μακρύ ραβδί πού θά τοῦ φορέσετε ἓνα χαρτονένιο κεφάλι γαῖδουριού.

57. ΣΠΙΤΙ ΜΕ ΚΗΠΟΝ

“Ηθελα νά ’χω ένα σπίτι έξοχικό
μ’ έναν πολύ μεγάλο κήπο — όχι τόσο
γιά τά λουλούδια, γιά τά δένδρα καί τές πρασινάδες
(βέβαια νά βρίσκονται κι αὐτά· εἶν’ εὐμορφότατα)
ἀλλά γιά νά ’χω ζῶα. “Α, νά ’χω ζῶα!
Τουλάχιστον ἐπτά γάτες — οἱ δύο κατάμαυρες,
καί δυό σάν χιόνι κάτασπρες, γιά τήν ἀντίθεση.
“Εναν σπουδαῖο παπαγάλο, νά τόν ἀγρικῶ
νά λέγει πράγματα μ’ ἔμφαση καί πεποιθήσιν.
“Από σκυλιά, πιστεύω τρία θά μ’ ἔφθαναν.
Θά ’θελα καί δυό ἄλογα (καλά εἶναι τ’ ἀλογάκια).
Κι ἐξάπαντος τρία, τέσσερα ἀπ’ τ’ ἀξιόλογα
τά συμπαθητικά ἐκεῖνα ζῶα, τά γαιδούρια,
νά κάθονται ὀκνά, νά χαίροντ’ οἱ κεφάλες των.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Αυτή τή φορά ὁ Καβάφης, πού εἶναι ἕνας μέγας ποιητής, εἶχε φαίνεται διάθεση νά παίξει, γι' αὐτό καί ἀπαρίθμησε κάμποσα ζῶα στή σειρά μ' ἕναν τρόπο μισοαστεῖο μισοσοβαρό.

Πέρα ἀπό τόν ἀριθμό τῶν ζώων, ποιές εἶναι οἱ προτιμήσεις του;

Πάντως μιά ἀπό τίς περιγραφές του δέν μπορούσε νά εἶναι καλύτερη. Θά πρέπει νά πῇν πρόσεξες. Δέ συμφωνεῖς;

2. Ὅλα αὐτά τὰ ζῶα, πού ἤθελαν πράγματι ἕναν πολύ μεγάλο κῆπο γιά νά χωρέσουν, σέ πόσους στίχους μέσα χώρεσαν;

58. Ο ΠΛΗΓΩΜΕΝΟΣ ΑἴΤΟΣ

Τά καλοκαίρια τά περνούσαμε στό χτήμα τοῦ παπποῦ, μισή ὥρα ἔξω ἀπό τό Ἄργος. Ἄμα κάνανε πώς φουσκώνουν οἱ ἀγουρίδες, φορτώνουμε ἕναν ἀραμπά* μέ ροῦχα, μέ κρεβάτια, μέ τοῦ κόσμου τὰ τσάντζαλα* καί τραβούσαμε κάτω.

Ἦτανε μιά ἀπέραντη φυτειά μέ σουλτανιά, μέ κάθε λογῆς σταφύλι, φραγμένη ὀλόγυρα μέ βυσσινιές. Ἐξόν ἀπό τὰ κλήματα καί τίς βυσσινιές, εἶχε καί κάμποσα δέντρα: ροδακινιές, ἀχλαδιές, δαμασκηνιές, ἀκόμα καί δυό καρυδιές. Ὅλα γερά καί καλοδιαλεγμένα. Ἐνα κι ἕνα. Ἐβγαζε τά καλύτερα φρούτα τοῦ τόπου.

Ἐμεῖς, τὰ τέσσερα ἀδέρφια, κι ἄλλα τρία παιδιά ἀπό κάτι γειτονικά χτήματα, εἶχαμε φτιάξει μιά καλή παρέα. Σμίγαμε ἀπό τὰ χαράματα, μέ τό λάλημα τῶν πετεινῶν, καί τό στρώναμε στό παιχνίδι ὥς τό μεσημέρι. Κι ἀπέ* ξαναρχίζαμε σέ κάνα δυό ὥρες μέχρι πού βράδιαζε. Οὔτε κουβέντα πώς δέν ἀνοίγαμε βιβλίο, ὅ,τι καί νά μᾶς ἔκαναν.

Κι εἶχε τό χτήμα χίλιες δυό μεριές γιά παιχνίδια, θαρρεῖς ἐξεπτηδες φτιαγμένες. Πρῶτα πρῶτα τ' ἁλώνια πού λιάζανε τή στα-

ἀραμπάς: τετράτροχο ξύλινο κάρο

τσάντζαλα: λογιῶν λογιῶν χρειζόμενα

κι ἀπέ: καί ὕστερα

φίδα, μέ τούς πάλους* τους καί τ' ἄσπρα πανιά πλάι, πού ὅταν φυσοῦσε φούσκωναν σάν τούς φλόκους τῶν караβιῶν, κι ἐμεῖς καβάλα στούς πάλους κάναμε τόν караβοκύρη· καί σάν ἔβρεχε, στριμωχνόμαστε ἀπό κάτου, μεριάζαμε τά ἀπλωμένα τσαμπιά καί καθόμαστε ἐκεῖ ὅσο νά περάσει ἡ μόρα, ἀνασαίνοντας τή μυρουδιά τῶν σταφυλιῶν καί τ' ἄλωνιοῦ τοῦ χτισμένου μέ σβουνιά*. "Ἐπειτα τά σπῖτια καί τά παράσπιτα: τοῦ ἐπιστάτη, τῆς ἐργατιᾶς, τῶν πουλερικών, τῶν κουνελιῶν, τίς ὀλόφωτες ξελότζες* πού καθάριζαν οἱ γυναῖκες τή σταφίδα τραγουδώντας ἀδιάκοπα, τή δραγασιά* — ἃ, ἡ ψηλή περήφανη δραγασιά μέ τή δροσερή, χαρτόπλεχτη σκεπή της, τό δύσκολο, καί γι' αὐτό πιά προκλητικό ἀνέβασμα, τήν ἀσύγκριτη ὁμορφιά τῆς ἀπεραντοσύνης τοῦ ἀργίτικου κάμπου! Εἶχε καί κάτι παράξενο, ἀσυνήθιστο, πού κανένα ἄλλο χτῆμα δέν τό 'χε τριγύρω καί πού ὥς τά τώρα δέν εἶδα μήτε κι ἄκουσα νά ὑπάρχει πουθενά ἄλλοῦ: ἓνα νεροφράχτη. Στόν Ξεριά, τό πλατύ ξεροπόταμο πού περνοῦσε λίγα μέτρα ἀπόξω ἀπό τό χτῆμα, ὁ παππούς εἶχε φτιάσει ἓνα νεροφράχτη, κι ἅμα ἔβρεχε κι ἔφερνε τό ποτάμι, βάζανε, ὅταν χρειαζότανε νερό, κάτι μεγάλες σανίδες καί ποτίζανε.

Ἐνα φθινοπωρινό δειλινό ἀκούστηκαν βροντές, στά καλά καθούμενα, κι ὕστερα συννέφιασε ξαφνικά κι ἄρχισε νά βρέχει.

— Τό πρωτοβρόχι! φωνάξαμε χαρούμενα κεῖ πού παίζαμε, καί τραβήξαμε πρὸς τήν κληματαριά. Σταθήκαμε ἀμίλητοι κάτου ἀπὸ τήν πυκνή φυλλωσιά της, ἀγναντεύοντας κάμποση ὥρα τή βροχή πού ἔπεφτε μέ χοντρές στάλες καί πίνοντας τά μύρα τῆς νοτισμένης γῆς.

Καμιάν ὥρα ἀργότερα ἀκούστηκε ἓνα ἀλλόκοτο βουητό, σάν ἀντίλαλος ὀργισμένου πελάγου.

— Τό ποτάμι κατεβάζει νερό! φώναξε ἀμέσως ὁ μπαρμπα-Κωνσταντής, ὁ ἐπιστάτης. Γρήγορα τίς μπουκαπόρτες. Ὁ τόπος διψάει.

Πέντ' ἔξι ἐργάτισσες τρέξανε στήν ξελότζα καί βγάλανε τίς μα-

πάλος: πάσσαλος

σβουνιά: κοπριά βοδιοῦ

ξελότζα: μικρό σπιτάκι, κιόσκι

δραγασιά: τό στέκι τοῦ δραγάτη

κριές σανίδες. Έγινε μεγάλη φασαρία όσο νά τίς ξεπλακώσουνε καί νά τίς περάσουνε στά σιδερένια αὐλάκια τοῦ νεροφράχτη. Ἐμεῖς, ἀπόκοντα. Ἕνας ἔπιανε ἀπό δῶ, ἄλλος ἀπό κεῖ. Τοῦ κάκου ἐκεῖνες ἔσκουζαν νά φύγουμε γιατί ἡμαστε ἐμπόδιο στή δουλειά. Κανένας δέν ἐκοῦνησε.

Μά τό ποτάμι ἔμενε στεγνό καί μόνο τό βουητό ἔφτανε κάθε στιγμή καί πῶ δυνατό στ' αὐτιά μας. Ὅταν μῆκαν οἱ σανίδες κι εἶχε τελειώσει τό φράξιμο, ὁ ἐπιστάτης πρόσταξε τίς γυναῖκες νά φύγουν, νά πᾶνε νά πατήσουν τήν ξερή σταφίδα μέσ στίς κάσες, κι ἀπόμεινε κεῖ ἀτάραχος, μурμουρίζοντας, σάν νά μονολογοῦσε:

— Ὅπου νά 'ναι, θαρθεῖ.

Κι ἀληθινά: δέν πέρασε πολλή ὥρα καί μέσα ἀπό τά πυκνά καλάμια πρόβαλε τό νερό ἀνήσυχο, θολό, ἀφρισμένο. Πρώτη μου φορά ἔβλεπα τόν Ξεριά ἔτσι ὀρμητικό, ξέχειλο, ἕνα σωστό ποτάμι πού ἐκάλλαζε, κουβαλώντας, ὅ,τι βάνει ὁ νοῦς σου. Μέσ στοῦ βαθύ βουητό ἀκουγόντουσαν κάθε τόσο οἱ φωνές μας:

— Κοίτα, μιά ἐλιά.

— Νά καί μιά κάπα.

— Μιά χελώνα, παιδιά!

Ὅταν εἶδε πῶς εἶχε πιά στρώσει τό νερό κι οἱ μπουκαπόρτες ἦταν γερά βαλμένες, ὁ μπαρμπα-Κωνσταντής μᾶς σύστησε νά προσέχουμε καί τράβηξε νά σιάξει τ' αὐλάκια καί νά βάνει γυναῖκες νά μεριάζουμε τά ξύλα κι ὅ,τι ἄλλο περιττό κουβαλιότανε ὡς τό χτήμα ἀπό τόν ὕδατοφράχτη.

Σέ λίγο φύγανε καί τ' ἄλλα παιδιά. Κουράστηκαν νά βλέπουν τά ἴδια καί τά ἴδια, καί πήγανε ν' ἀρχίσουν πάλι τά παιχνίδια.

Δέ θέλησα νά πάω μαζί τους κι ἄς φώναζαν, κι ἄς εἶχαν θυμώσει κιόλα. Κάτι μέ κρατοῦσε ἐκεῖ καρφωμένο. Τό ἀνταριασμένο νερό μέ εἶχε μαγνητίσει. Δέ χόρταινα νά βλέπω τά στριφογυρίσματα του, τ' ἀφρισμένα κύματα πού παρατρέχανε σάν ἄττια ἀγριεμένα, τοὺς ἀθέλητους ἄψυχους ταξιδιώτες. Ὅπου, νά σου κι ἕνας ταξιδιώτης ἐπίσημος· ἕνας ἀφάνταστος ταξιδιώτης: ἀπάνω σέ μιά πουρναρόριζα καθισμένος, ἐρχόταν ἕνας μέγας σταυραϊτός! Μόλις τόν εἶδα, τρόμαξα κι ἔκαμα νά φύγω τρεχάτος. Ἀλλά κάτι πολύ δυνατό, κι ἀπό τό φόβο δυνατότερο. μέ κράτησε κεῖ

πέρα ασάλευτο. Μέ τά μάτια στυλά τόν κοιτούσα πού ταξίδευε καθισμένος αγέρωχα πάνω στή ρίζα, αγναντεύοντας τόν ουρανό. Στή στροφή τοῦ νεροῦ μπόρεσα νά ξεχωρίσω κάτι κόκκινες βου-
λες κάτω ἀπ' τό φτερό του. Κατάλαβα: ἦταν πληγωμένος. Ἔπαψα
νά φοβᾶμαι, ἔνιωσα ὅμως νά μέ κυριεύει κάποια λύπη. Μάτια
προσπαθοῦσα νά μαντέψω ἄν πονοῦσε. Στή ματιά του, πού σέ
μιά στιγμή τήν εἶδα νά πέφτει ἀπάνω μου, γιά νά ξαναχαθεῖ στόν
ουρανό, τήν περηφάνια ἀντίκρισα μονάχα.

“Ὅταν τό ρεῦμα τόν ἔφερε σιμά στό νεροφράχτη, γιά νά τραβή-
ξει ἀμέσως πρός τόν παραπόταμο πού ὀδηγοῦσε στό χτήμα, ἔ-
τρεξα ξωπίσω του. Τί θά γινότανε τώρα; Θά τόν ἀποτελείωνε ὁ
μπαρμπα-Κωνσταντής; Εἶδα πώς οὔτε κείνος, οὔτε ἄλλος κανέ-
νας δέ φαινότανε ἐκεῖ κοντά, καί χάρηκα. Ποιός ξέρει; Κάποια
δουλειά θά τοὺς ἀνάγκασε ν' ἀφήσουνε τό νερό νά τραβάει μόνο
του, μιά κι εἶχε κάπως καθαρίσει πιά ἀπό τή σαβούρα.

Τό κούτσουρο μέ τόν αἰτό πῆγε κι ἄραξε πίσω ἀπό μιά μεγάλη
ἀχλαδιά, πλαίι στόν τράφο*, ἐκεῖ πού ἡ ἀραιά καλαμωτή* σου-
ρωνε τό νερό, γιά νά μήν μπαίνουν πράγματα πού δυσκολεύανε
τό πότισμα. Ἔμεινα ὥσπου νύχτωσε κειδᾶ, κι ἄς μ' ἔδερνε ὁ ἀπο-
βροχάρης. Ἀκέριες ὥρες καμάρωνα τόν αἰτό, κρυμμένος μέσ στά
πυκνά φύλλα τῆς ἀχλαδιᾶς. Φρόντιζα νά μήν τόν χάνω μήτε σιγι-
μή ἀπό μπροστά μου. Τά μεγάλα, ὀλόφωτα μάτια του, πού λές κι
εἶχαν μέσ στίς κόρες δύο μικροῦς ἡλίου, στρέφανε δεξιά κι ἀρι-
στερά, γιά νά ἐξετάσουν προσεχτικά τόν τόπο πού τόν φιλοξε-
νοῦσε. Σέ μιά στιγμή σήκωσε τό κεφάλι του κι ἀγνάντεψε κά-
μποσο ψηλά τόν ουρανό, πέρα κατά τήν πυρωμένη δύση, καί
τότε μοῦ φάνηκε πώς εἶδα μιά ἀνάλαφρη νοσταλγία στή ματιά
του. Ἀργότερα, σάν νά 'χε πνίξει μέσα του κάθε ἀδυναμία, βάλ-
θηκε νά γιατρέψει τήν πληγή του. Ἀνασῆκωσε ὅσο μπορούσε
τήν πληγωμένη φτερούγα, πού ἦταν κατακόκκινη ἀπό τό αἷμα, ἄ-
νοιξε τό δυνατό κεχριμπαρένιο ράμφος του καί μέ τήν ἄλική του
γλώσσα ἄρχισε νά γλείφει τήν πληγή, ἀτάραχα καί ὑπομονετικά.
Τ' ἄλλο φτερό τό 'χε ἀνοίξει σάν ριπίδι καί τ' ἄργοσάλευε. “Ὅλο

τράφος: τάφος, βαθύ αὐλάκι
καλαμωτή: φράχτης μέ καλάμια

του τό κορμί είχε ένα εξαίσιο άργυρόγκριζο χρῶμα, λίγες μεγάλες άσπρες βούλες έδώ εκεί καί μιά πλατιά κάτασπρη ταινία στό λαιμό. Παχιά γκριζόμπλαβα* πούπουλα σκεπάζανε τά πόδια του ὡς τά γερά, μυτερά νύχια, πού ἦταν κι αὐτά κεχριμπαρένια, σάν τό ράμφος. Κάπου κάπου μπλάβιζαν κάποια μικρά πούπουλα στό στηθος καί στήν ουρά, κι ὁλόγυρα ἀπό τή λευκή ταινία τοῦ λαιμοῦ φεγγοβολοῦσαν ἄλλα πού ἔχαν τό χρῶμα τῆς πρώιμης πυράκανθας*. Τά μάτια του ἦταν χρυσοκίτρινα σάν τό τοπάζι* καί ὑγρά σάμπως λουσμένα σέ καθάρια βουνίσια πηγή.

Ἄκουσα πολλές φορές νά μέ κράζουν, μά δέν ἔδωσα ἀπόκριση. Φρόντισα νά κρυφτῶ καλύτερα στά φυλλώματα τῆς ἀχλαδιάς.

* * *

Εἶχε νυχτώσει γιά καλά, δέν ἔβλεπα τίποτα πιά. Γύρισα στό σπίτι κι ὁ Θεός ξέρει τί τράβηξα γιά τήν ἀργοπορία μου. Κάτι μ' ἔσπρωχνε νά τά εἰπῶ ὅλα, μά φοβόμουνα μπάς καί σκοτώσουν τόν αἰτό, καί σώπαινα. Στό τέλος δέν μπόρεσα νά κρατηθῶ. Ἔπιασα τό μικρότερό μου ἀδερφό καί τοῦ τά μαρτύρησα.

— Πάμε ἀμέσως νά ἰδοῦμε, μοῦ εἶπε περίεργος.

Μά τί νά βλέπαμε; Τό σκοτάδι ἦταν πηχτό.

ἽΩρες σιγομιλοῦσαμε ἀνασηκωμένοι στά κρεβάτια μας, πού ἦταν πλάι, καί κάναμε σχέδια γιά τό πῶς θά σώσουμε τόν περήφανο βασιλιά τῶν βουνῶν, πῶς θά τοῦ δίνουμε τροφή, πῶς θά τόν ἡμερώσουμε, γιά νά τόν ἔχουμε παντοτινά δικό μας.

— Ἐγώ θά πηγαίνω κυνήγι, κι ὅ,τι χτυπάω θά τοῦ τό φέρνω νά τό τρώει.

— Μά λένε πῶς θέλει ἓνα ἀρνί τήν ἡμέρα!

— Ψέματα. Καί μιά καλιακούδα τόν φτάνει. Κι ἔχει τόσες ὁ τόπος! Θά τίς καθαρίσουμε, νά σώσουμε καί τά χωράφια.

ἜΩσπου μᾶς πῆρε ὁ ὕπνος. Τά χαράματα σηκωθήκαμε οἱ δύο μας σιγά σιγά σάν κλέφτες καί τρέξαμε στήν ἀχλαδιά. Μά ὁ αἰτός δέν ἦτανε πιά ἐκεῖ.

μπλάβος: βαθυγάλαζος

πυράκανθα: θάμνος μέ ζωηρά κόκκινα λουλούδια

τοπάζι: εἶδος πολύτιμης πέτρας

— Θά κατάφερε νά πατήσῃ στοῦ χῶμα καί θά πήγε πηδηχτά
τριγύρω νά βοσκήσῃ, εἶπε ὁ ἀδελφός μου.

Ἀρχίσαμε τό ψάξιμο. Πήραμε σβάρνα τό χτήμα, πηδήσαμε σ'
ἓνα γειτονικό κι ὕστερα σ' ἄλλο μακρινότερο, μά τοῦ κάκου. Εἶχε
γίνει ἄφαντος! Σέ κάθε βῆμα πού ἔκανα, ψάχνοντας, ἄκουγα τήν
καρδιά μου νά χτυπάει δυνατά: ἂν τόν βρίσκαμε πεθαμένο;

— Δέ θά μοῦ τό κάνεις αὐτό, Θέ μου, δεόμουνα, δέ θά μοῦ τό
κάνεις...

Καί δέ μοῦ τό 'κανε. Ὁ αἰτός οὔτε τήν ἡμέρα αὐτή οὔτε τήν
ἄλλη δέ βρέθηκε πουθενά, οὔτε ποτέ γίνηκε λόγος γιά πέρασμα
αἰτοῦ ἀπό τά χτήματα. Φαίνεται πώς τήν ἴδια ἐκείνη νύχτα μπό-
ρεσε νά σηκώσει φτερό καί νά φύγει.

Τό πέρασμά του ἄφησε στήν ψυχή μου μιά φεγγοβολή, πού
ἀκόμα μένει ἄσβηστη, σάν ἓνα ἰδανικό πού τ' ἄγγιξα δίχως νά τό
πιάσω καί πού γιά πάντα ἄπιαστο θά μένει.

ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Νά βρεῖς τί ἐπικεφαλίδα ταιριάζει σέ κάθε ἓνα ἀπό τά τρία μέρη τοῦ διηγήματος.
2. Δοκίμασε νά δεῖς ἄν διάβασες προσεχτικά τό διήγημα:
 - Τί στέκια γιά παιχνίδια εἶχαν τά παιδιά στό κτῆμα τοῦ παπποῦ;
 - Ποιά δύο ἐντυπωσιακά πράγματα ἔγιναν ἓνα φθινοπωρινό δειλινό;
 - Τί σχέδια ἔκαναν τά δυό παιδιά στά κρεβάτια τους καί γιατί δέν μπόρεσαν νά τά πραγματοποιήσουν;
3. Ὑπογράμμισε φράσεις, προτάσεις καί περικοπές πού σοῦ ἄρεσαν πολύ καί θά ἤθελες κι ἐσύ νά εἶχες γράψει καί ἐξήγησε προφορικά γιατί.

59. ΕΝΑΣ ΑἴΤΟΣ ΠΕΡΗΦΑΝΟΣ

Τό κλέφτικο αὐτό τραγούδι εἶναι ἓνα ἀλληγορικό ποίημα. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ πού τό ἔφτιαξε ἤξερε ὅτι ὁ αἰτός, αὐτό τό ἐπιβλητικό πουλί, ζεῖ μόνο στά ψηλά βουνά καί δέν κατεβαίνει στούς κάμπους. Τό ταῦτισε λοιπόν μέ τούς κλέφτες καί τούς ἄρματολούς, πού ἤ λεβεντιά τους, ἡ περηφάνια τους καί ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας τούς ἔκαμε νά πάρουν τά βουνά καί νά μεένουν ἐκεῖ, μόλο πού ὁ χειμώνας στά βουνά εἶναι φοβερός καί ἡ ζωή τους φοβερά δύσκολη.

Ἕνας αἰτός περήφανος, ἓνας αἰτός λεβέντης
ἀπό τήν περηφάνια του κι ἀπό τή λεβεντιά του
δέν πάει τά κατώμερα* νά καλοξεχειμάσει,
μόν' μένει ἀπάνω στά βουνά, ψηλά στά κορφοβούνια.
Κι ἔριξε χιόνια στά βουνά καί κρούσταλλα στούς κάμπους,
ἐμάργωνσαν* τά νύχια του κι ἐπέσαν τά φτερά του.
Κι ἀγνάντιο βγῆκε κι ἔκατσε, σ' ἓνα ψηλό λιθάρι,
καί μέ τόν ἥλιο μάλωνα καί μέ τόν ἥλιο λέει:
«Ἥλιε, γιά δέ βαρεῖς κι ἐδῶ σ' τοῦτη τήν ἀποσκιούρα*,
νά λιώσουνε τά κρούσταλλα, νά λιώσουνε τά χιόνια,
νά γίνει μιά ἄνοιξη καλή, νά γίνει καλοκαίρι,
νά ζεσταθοῦν τά νύχια μου, νά γιάνουν τά φτερά μου,
νά ῥθοῦνε τ' ἄλλα τά πουλιά καί τ' ἄλλα μου τ' ἀδέρφια.»

Δημοτικό

κατώμερα: τά χειμαδιά, τά πεδινά μέρη
μαργώνω: μουδιάζω από τό κρύο
άποσκιούρα: ίσκιερό μέρος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Ποιοί στίχοι λένε ότι:

- ό άιτός-κλέφτης δέν κατεβαίνει στους κάμπους νά βγάλει τό χειμώνα καί γιατί·
- ήταν ένας βαρύς χειμώνας·
- ό άιτός-κλέφτης ύπόφερε πολύ·
- τά βάζει μέ τόν ήλιο σάν ίσος πρός ίσο·
- θέλει νά γίνει άνοιξη γιά δυό λόγους.

60. ΝΥΧΤΟΦΥΛΑΚΕΣ

Άπομεσήμερο καλοκαιρινό ήταν, όταν ό πατέρας μου μέ παρέδωκε στους άγωγιάτες κι ή μάνα μου μέ φίλησε, περνώντας στους ώμους μου έναν τροβά μέ ροϋχα καί φαγώσιμα. Μοϋ έβαλε καί δυό σφιχτοβρασμένα αυγά στίς τσέπες τοϋ σακακιού καί μ' έσπρωξε ανάλαφρο στό δρόμο.

Θά πήγαινα στά Γιάννενα νά δώσω έξετάσεις στό γυμνάσιο.

Μ' όλο πού ό πατέρας μου κι ό δάσκαλός μου — άκόμα κι έγώ ό ίδιος — πίστευαν πώς θά πρόκοβα στά γράμματα, γιατί «είχα μυαλό πού δέν έπρεπε, λέει, νά πάει χαμένο στή λάσπη καί στά νταμάρια», εκείνη τήν ώρα ένιωσα τόσο άδειος, πού μοϋ φάνηκε πώς, έτσι ξαφνικά, άλάφρυνε τό κεφάλι από τό βάρος τοϋ μυαλού μου καί βάρυνε, άντίστροφα, βάρυνε άλλόκοτα ό τροβάς στήν πλάτη μου.

Όχι πώς ήταν στ' αλήθεια βαρύς ό τροβάς· μά, δέν ξέρω γιατί, ένιωσα σάν νά είχε βουρκώσει κι έσταζε μολύβι, έτσι καθώς είδα νά στάζουν τά μάτια τής μάνας μου.

Θά προτιμοϋσα νά γυρίσω σπίτι, ν' άναβάλω τό ταξίδι — τί λές εκεί, δέ μέ βίαζε καί κανένας· θά πήγαινα άλλη φορά... τοϋ χρό-

νου. Μά πῶς νά τολμοῦσα τέτοια σκέψη. Ἦταν κι οἱ ἀγωγιάτες. Αὐτοί οἱ πειραχτήριοι, οἱ φαρμακόστομοι, πού δέν ἄφηναν χρόνο νά σκεφτῶ, πού δέ μέ ἄφηναν νά γυρίσω λίγο πίσω. Πού μ' ἔβαλαν μπροστά καί φλυαροῦσαν σέ βάρος μου. Κρεμάστηκαν, λές, κι αὐτοί μέ τά σχόλιά τους ἀπό τά σκοινιά τοῦ τροβᾶ καί τά ἔνιωθα τώρα νά μέ τραβοῦν ἀνελέητα πρὸς τά πίσω. Μιά μπουκιά ἄνθρωπο πού μέ πήγαιναν ντέ; Καί τί γράμματα νά μάθαινα ὁ κακορίζικος, δέ μ' ἔστελναν νά «ξεδώσω»* λίγο καί ν' ἀναστηθεῖ τό κορμί μου στό χαρμάνι* καί στή σκαλωσιά; Ἔλεγαν καί γελοῦσαν δυνατά, πλατιά, καλοκάγαθα καί δέ νιάζονταν ἂν ἄκουγα ἐγώ, ἂν μοῦ κακοφαινόταν, ἂν τό ἔσκαγα πεισμωμένος ἀπό καμιά πურναρότουφα κρυφά καί γυρνοῦσα στή μάνα μου κλαίγοντας, ὅπως εἶχαν νά λένε γιά τόν Κωστή τῆς Ἀντωνάκαινας τήν ἄλλη χρονιά... Καί μάλιστα ἔλεγαν πὼς σάν θά μπαίναμε στά πρῶτα σπίτια τῆς πόλης, θά μέ φιλοῦσε ὁ «Ἀράπης» — ἔτσι τούς φιλάει ὅλους αὐτοὺς πού πρωτοπᾶνε στήν πόλη — ὁ τρόμος καί ὁ φόβος τῶν παιδιῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Κι ἄλλος πάλι προφήτεψε πὼς θά «τά φόρτωνα στὸν κόκορα», ἔτσι πού, καθὼς δέν καταλάβαινα τί ἤθελε νά πεῖ, τόλμησα νά κλεφτοκοιτάξω ἓνα ἓνα τά ζῶα, μπάς καί διακρίνω κανέναν κόκορα — τί σοί κόκορας θά ἦταν αὐτός πού τὸν φόρτωναν κιόλας, καί τί θά τὸν φόρτωναν! Σᾶς λέω, τό κεφάλι μου ἦταν ἓνα φουσκωμένο μπαλόνι...

Μονάχα ὁ μπαρμπα-Θόδωρος ἄλλαξε τροπᾶρι κι ἔνιωσα ἀμέσως νά λύνεται τό πιό βαρὺ σχοινί τοῦ φορτίου μου:

«Μωρέ, νά ἰδεῖτε πού θά γίνει ἄνθρωπος μιά μέρα αὐτό τό παρασούσουμο!» εἶπε. «Κόβει ἡ γκλάβα του.»

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἤξερα πὼς δέν ἦταν καθόλου κακοὶ ἄνθρωποι. Τούς συμπαθοῦσα αὐτοὺς τούς στρατοκόπους* τῆς νύχτας πού μποροῦσαν νά γελοῦν τόσο εὐκολα, πού χόρταιναν τό στομάχι τους μ' ἓνα κομμάτι ξερὴ μπομπότα καί τή ζωὴ τους μ' ἓνα τραγούδι. Στό βάθος μέ συμπαθοῦσαν κι ἐκεῖνοι καί μ' ἐκτιμοῦσαν. Καί μάλιστα λίγο πιό πέρα μοῦ πῆραν τὸν τροβᾶ καί τὸν κρέμασαν στά μουλάρια. Μικρά βουνίσια μουλάρια φορτωμένα ξύλα

ξεδίνω: διασκεδάζω, τό ρίχνω ἔξω

χαρμάνι: μείγμα

στρατοκόπος: ὁδοιπóρος

καί ξυλοκάρβουνα, όλα όλα καμιά δεκαριά, ακολουθοῦσαν τό ἕνα πίσω ἀπό τό ἄλλο ὑπομονετικά, τραβώντας ρυθμικά τό λαιμό τους μέ τό βαρύ κεφάλι πρὸς τὰ μπροστά, σάν νά ἔθελαν ἔτσι νά τραβήξουν καί τό βάρος τοῦ κορμιοῦ τους.

Ἀκολουθοῦσα σιωπηλὸς μέ τὰ χέρια στίς τσέπες τοῦ σακακιοῦ μου, ὅπου κρατοῦσα χουφτιασμένα τ' αὐγά τῆς μάνας μου, ἀνοίγοντας ὅσο μπορούσα τὰ πόδια μου γιὰ νά μὴν ξεμείνω. Μ' εἶχαν βάλει κιόλας ἐξεπίτηδες πίσω ἀπὸ τὸν πρῶτο ἀγωγιάτη, πού τραβοῦσε δυό μουλάρια, μή χαθῶ ἢ μή μέ πάρει ὁ ὕπνος. Μιά δυό φορές γύρισα κλεφτὰ νά ἰδῶ πίσω μας τό χωριό — πρώτη φορά πού ξενιτευόμουν, πρώτη φορά πού ἡ μάνα μου ἦταν τόσο τρυφερὴ μαζί μου — μιά δυό φορές μοῦ ἀνέβηκαν στάλες στὰ μάτια, μὰ ὕστερα μέ συνεπῆρε ὁ ρυθμὸς τῆς πορείας μας καί βυθίστηκα στή συλλογὴ μου. Βρισκόμουν κιόλας στίς αἴθουσες τοῦ γυμνασίου, ὅπου αὐστηροὶ δάσκαλοι μοῦ ἔκαναν δύσκολες ἐρωτήσεις κι ἐγὼ τοὺς ξάφνιαζα μέ τίς κοφτές, ἔξυπνες ἀπαντήσεις μου...

* * *

Ἔτσι, μέ τίς σκέψεις καί τὰ ὄνειρα, μέ τὸν ἥχο τῶν κουδουνιῶν καί τό ρυθμικὸ χτύπο τῶν πετάλων πάνω στὰ χαλίκια καί στίς πλακανίδες*, περάσαμε ράχες καί λαγκάδια, ἀφήσαμε πίσω μας κουτσοχώρια καί στανοτόπια κι ἀράξαμε στ' ἀγνάντιο πρὸς τὴ μυστήρια πολιτεία μέ τοὺς σοφοὺς δασκάλους καί τὸν παράξενο Ἀράπη πού φιλοῦσε τὰ παιδιά. Δυὸ τρεῖς ἀπὸ τοὺς ἀγωγιάτες σφύριζαν λεβέντικους σκοποὺς κι ὁ τελευταῖος σιγοτραγουδοῦσε μέ καημὸ τό τραγούδι τοῦ Κατσαντώνη.

Ὅταν φτάσαμε στὸν κάμπο καί πήραμε τὴ δημοσιά*, ἐνιωθα τέλεια παραλυμένος. Εἶχε νυχτώσει γιὰ καλὰ καί τό φεγγάρι ἀσήμωνε τίς καλαμιές τῶν χωραφιῶν. Οἱ ἀγωγιάτες λοξοδρόμησαν στὴ ρίζα ἐνὸς λόφου πού ἔριχνε μαῦρο τό κορμί του σέ κάτι χωραφιές μ' ἕνα δειλὸ ρυάκι ἀνάμεσά τους. Βούλωσαν τὰ κυπροκούδουνα*, ξεφόρτωσαν τὰ μουλάρια καί τ' ἀπόλυσαν ἀνάμεσα στίς καλαμιές νά βοσκήσουν. Μ' ἔβαλαν κι ἐμένα κοντὰ σ' ἕναν

πλακανίδες: πέτρινες πλάκες

δημοσιά: δημόσιος δρόμος

κυπροκούδουνα: εἶδος μπρούτζινα κουδούνια

όχτο από παχύ ξερόχορτο και μέ σκέπασαν μ' ένα σακί άδειανό νά κοιμηθώ. «Πάρ' τον ώς τά χαράματα», μου 'πε ό μπαρμπα-Θόδωρος. «Θά σέ ξυπνήσουμε μεϊς.» Προσπάθησα νά σκεφτώ πώς βρίσκομαι σέ ξένα μέρη, πώς κινδυνεύαμε από τούς άγροφύλακες τής νύχτας γιά τό λαθραίο νυχτοβόσκημα, πώς ή μάνα μου έχει κι αύτή τήν έγνοια μου άπόψε πού ξενυχτάω μακριά της, πώς τό φεγγάρι είχε μεγαλώσει άσυνήθιστα και μās κοίταζε κατάματα, είχε γίνει πελώριο άστραφτερό μάτι του Θεού πού πήγαινε νά μās λιώσει μέ τίς στάλες του άσημιού του γιά τή ζημιά. Μά δέν είχα τό κουράγιο. Ξεθεωμένος από τήν κούραση και τήν άυπνία, παραδόθηκα.

* * *

Όταν άρχισα κάποτε νά ξυπνάω, είχα τήν αίσθηση πώς κάποια καταστροφική θεομηνία είχε χτυπήσει τόν κάμπο.

Τό πρώτο πράγμα πού ξεδιάλυνα, ήταν ένα ήχηρό ποδοβολητό και κάτι ξενοφερμένες φωνές, άγριες και προστακτικές. Τρεϊς ίσκιιοι, τρεϊς καβαλάρηδες, έκλωσαν* σάν άστραπή τό στέκι μας μιά δυό φορές και ρίχτηκαν πάνω από τό μικρό ρεματάκι άπέναντι στά χωράφια, όπου τά μισά μας μουλάρια βοσκοΰσαν στά τυφλά. Συνήλθα γιά καλά και δέν άργησα ν' άναγνωρίσω πρώτα τούς δικούς μου, πού κάπως άνήσυχοι, όλοφάνερα άσυντόνιστοι προχωρούσαν σταθερά όλοι πρός μιά κατεύθυνση, έτσι καθώς οί σκόρπιοι στρατοί μαζεΰονται και πυκνώνουν τίς γραμμές πρός τό κέντρο τής μάχης. Ήταν σιωπηλοί. Μονάχα οί σπαχήδες* εκείνοι τής νύχτας τρυπούσαν βάνουσα τή σιγαλιά τής άσημοβραδιάς. Άκουγα πέρα καθαρά τίς φωνές τους και τούς έβλεπα νά πηγαίνόερχονται άσταμάτητα:

— Ποιός βοσκάει έδω ζωα;

— Έ, πατριώτες, πού είστε; Έδω είναι άπαγορευμένο!

— Μαζέψτε γρήγορα τά ζωα όλα μαζί... Έ, Βασίλ', πετάξου άπόπερα' είναι πολλά τά ζωα... Έκαμαν ζημιά!...

Ένας δυό καβαλάρηδες κάλπασαν ξανά γύρω μας λέγοντας

έκλωσαν: τριγύρισαν

σπαχήδες: ίππείς άτακτου στρατιωτικού σώματος

πάλι τά ἴδια, πώς βοσκάμε σέ ἀπαγορευμένο, πώς θά μαζέψουν τά μουλάρια μας, πώς θά μᾶς πᾶνε μέσα καί θά πληρώσουμε ἄσχημα, καί χύθηκαν πάλι κατά τά ζῶα, ἀφήνοντας κοφτές, προστακτικές φωνές, πού δέν ξεχώριζες ἂν ἀπευθύνονταν σέ μᾶς ἢ στά ζῶα. Τούς ἔβλεπα τώρα, δαιμονικούς ἴσκιους, νά διαγράφουν ὅλο καί πιό στενοὺς κύκλους γύρω ἀπὸ τά μουλάρια, κάνοντας ἀδιάκοπο πάταγο μέ τίς φωνές τους καί τά ποδοβολητά. Ἐκεῖνα τρομοκρατημένα τριπόδιζαν πότε δῶ καί πότε κεῖ, κι ἀπὸ ἔνστικτο σχημάτιζαν μικρά μπουλούκια γιὰ αὐτοπροστασία. Ἕνας, πού φαινόταν νά διευθύνει τὴν ἐπιχείρηση, ξαναπλησίασε καί φώναξε αὐστηρά:

— Μαζέψτε τα, πού κάνετε τὸν κουτό. Γιὰ μαζωχτεῖτε ὅλοι νά λογαριαστοῦμε.

Τό κορμί μου σπαρτάρησε ἀπὸ ρίγος. «Θά μᾶς πιάσουν καί θά μᾶς βάλουν φυλακή», σκέφτηκα. «Καί τότε ἀντίο σχολεῖο, ἀντίο γράμματα...»

Πλησίασα τούς δικούς μας πού ἀκόμα ἀργοσάλευαν ἀσύντακτα. Μά δέν ἄργησε νά συγκροτηθοῦν δυὸ παρατάξεις, ἔτοιμες γιὰ μιά μάχη. Ἡ πρώτη φωνή ἀπὸ τὴ δική μας «γραμμή» βγῆκε ἀπὸ τά δασωμένα στήθια τοῦ Δημο-Πάνου, τοῦ μεσόκοπου ἀγωγιάτη πού σιγοτραγουδοῦσε στὸ δρόμο τὸ τραγούδι τοῦ Κατσαντώνη. Ἀντήχησε σάν παρακαλεστική καί σάν ἀντιφοβέρα μαζί:

— Γιὰ σταθεῖτε, πατριῶτες, μὴ μᾶς παιδεύετε τά ζῶα! Μὴν τά προγγᾶτε καί τά χάσουμε· θά ἔχουμε φασαρίες! Ἀκοῦτε;...

Ἐγὼ ἔνιωσα κάποια ζεστασιά καί κόλλησα γιὰ σιγουριά δίπλα στὸ πρωτοπαλίκaro. Τὴν ἴδια στιγμή καί οἱ ἄλλοι, σάν νά βρῆκαν τὸν προσανατολισμό τους, ζύγωσαν ξεθαρρεμένοι κι ἔβαλαν κάτω στὰ πεταχτά σχέδια γιὰ δράση.

— Γιὰ τὸ Θεό, παιδιά, ὄχι νταηλίκια*. Δέν ἔχουμε δίκιο, εἶπε ὁ μπαρμπα-Θόδωρος.

Τράβηξε μιά ρουφηξιά, σφούγγισε τὸ μουστάκι του μέ τὴ γροθιά καί ξερόβηξε, σάν νά ἔθελε νά βρεῖ λόγια γιὰ ν' ἀρχίσει τὴν κουβέντα.

— Σιγά, βρέ παιδιά, τά ζῶα, σιγά· εἶπε μέ σταθερὴ φωνή.

νταηλίκι: ψευτοπαλικάριλίκι

— Τί σιγά καί μαλακά, ἀποκρίθηκαν ἀπ' τῖς χωραφιές. Δέκα μουλάρια καί τ' ἀμολήσατε τοῦ καλοῦ καιροῦ στά χωράφια. Καί δέ λέτε νά φύγετε...

— Θά φύγουμε, πῶς δέ θά φύγουμε! Καί ζημιά μπορεῖ νά κάναμε, ποιός λέει ὄχι! Ἐσεῖς τό πᾶτε σώνει καί καλά μέ τό ζορί-λίκι... Δέ μᾶς λογαριάσετε ντίπ κατὰ ντίπ!

Ἡ παρέα τῶν ἀγωγιατῶν πλησίαζε τώρα τοὺς δραγάτες ἀργά, μά σταθερά, καθώς ἐκεῖνοι εἶχαν ξεκαβαλικέψει καί προσπαθοῦσαν νά μαζέψουν τά θορυβημένα μουλάρια. Ὁ διάλογος κράταγε κι ἀπ' τά δυό μέρη σ' ἄγριο ἐπιτακτικό τόνο, μά ὁλοένα ἔχανε τήν πρώτη ἐπιθετικότητα ἀπό τή μεριά τῶν νυχτοφυλάκων, καθώς μπλοκάριζε στίς ψευτοαθῶες ἀποκρίσεις τοῦ μπαρμπα-Θόδωρου.

— Εἶν' ἀπαγορευμένο καί θά πλερώσετε, ἐπέμενε ἡ ἴδια φωνή. Θά πᾶτε μέσα ἀπό τό νόμο.

— Δέν εἶπαμε ὄχι. Ὅ,τι κάνει νά τό πληρώσουμε... Νά τό κουβεντιάσουμε ἀνθρωπινά πρῶτα. Κι ὕστερα φεύγουμε, πᾶμε στή δουλειά μας... Τί εἶστε σεῖς, δραγάτες ἢ νοικοκυράιοι;

— Δραγάτες* εἴμαστε· δραγάτες στή φύλαξη τῆς περιοχῆς.

— Δίκιο ἔχετε, ὅπως καί νά ἔναι... Γιά περάστε νά σᾶς ἰδοῦμε· καί νά κανονίσουμε καί τήν παρανομία μας.

Οἱ φωνές γίνονταν κι ἀπό τά δυό μέρη ὁλοένα καί πιό συγκαταβατικές*, πιό ἀνθρώπινες, πιό ζεστές.

Καί σέ λίγο ὁ μπαρμπα-Θόδωρος ἔβγαζε τήν καπνοσακούλα καί πρόσφερε σ' ὅλους ἀπό ἓνα «στριφτό».

— Ὅχι φωτιές, παιδιά, εἶπε κάποιος ἀπό τοὺς δραγάτες.

— Ἐδῶ πού ἔμαστε δέ μᾶς παίρνει μάτι ἀνθρώπου... Γιά даῦτο κι ἐμεῖς τό βρήκαμε ἀπόσκιο καί λύσαμε τά ζῶα νά ξαποστάσουν, ὥσπου νά πάρει ὁ Αὐγερινός, ἐξήγησε ὁ μπαρμπα-Θόδωρος, καθώς ὅλοι τώρα μιά παρέα ἀκουμποῦσαν στὸν ὄχτο, ὅπου εἶχαν μαζευτεῖ τά πιό πολλά μουλάρια.

Κοντοζύγωσα κι ἐγώ ξεθαρρεμένος πιά, μέ τό γιᾶκά τοῦ σακακιοῦ μου ἀνασηκωμένο καί τά χέρια στίς τσέπες, σφίγγοντας

δραγάτης: ἀγροφύλακας

συγκαταβατικός: ὑποχωρητικός, καταδεχτικός

ακόμα ασυναίσθητα τ' αὐγά της μάνας μου. Για λίγα λεπτά ἔστριβαν ὅλοι τὰ τσιγάρα σιωπηλοί. Καθώς ὁ μπαρμπα-Θόδωρος μέ εἶδε, μέ κοίταξε ἐπίμονα, καί, ἔτσι σάν νά πιάστηκε ἀπό τήν παρουσά μου, βρῆκε ἀφορμή γιά καινούριες κουβέντες.

— Εἶχαμε καί τό παιδί, βλέπεις; τό ξεθεώσαμε..., εἶπε. Καί χωρίς νά περιμένει ἀπάντηση, συνέχισε τίς συστάσεις, ἀδιάφορος γιά τή δική μου ταραχή. Πάει νά δώσει ἐξετάσεις στό γυμνάσιο... Κάτσε, ὀρέ παιδί μ', κάτσε καί σέ ζουρλάνουμε καί σένα ἀπόψε!.. Ἀπό καλή πάστα... Κόβει ἡ γκλάβα του...

— Ἀπό ποῦ εἶναι τό παιδί, ρώτησαν σχεδόν ὅλοι μαζί, βρίσκοντας κι ἐκεῖνοι ἀφορμή γιά κουβέντα καί πρόσχημα νά κοιτάζουν κάλλιο ἐμέ παρά τούς παράνομους ἀγωγιάτες. Τά μάτια, βλέπεις, ὅπως καί νύχτα καί φιλιώνουν τίς ψυχές. Κι ἀκόμα δέν εἶχε ἔρθει ἡ ὥρα τοῦ φιλιωμοῦ! Ἡ πλάγια ἀπάντηση, πού ἔδωσε ὁ μπαρμπα-Θόδωρος, χαρακτηριστική τῶν ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων, κίνησε τίς ψυχές σέ ὁμορφο συναπάντημα:

— Εἶναι τοῦ παπα-Νίκου ἀπό τούς Μελισσουργούς.

— Τί λές; Ἀπό τούς Μελισσουργούς εἴστε ὅλοι;

— Πάνω κάτω, ὅλοι. Ἔχεις πάρε δώσε μέ τό χωριό μας;

— Ὅχι, ἀλλά ἀκουστά τό 'χω... Ὁ προσπάππος μου ἦταν ἀπό κεῖ. Κι ὁ παππούς μου ἦρθε καί νοικοκυρεύτηκε στόν κάμπο γιά ἓνα κομμάτι ψωμί, ἐκεῖνα τά χρόνια.

— Τί νος ἀγγόνι εἶσαι;

— Εἶμαι παιδί τοῦ Γιάνν' - Πάνου· ἀγγόνι ἀπό ἀνεψιά τοῦ Πάνου Γρίβα.

— Μωρέ, τί λές; Ἀγγόνι τοῦ Πάνου Γρίβα εἶσαι σύ; Τοῦτος ἐδῶ εἶναι ὁ Πάνο-Δῆμος· ἀγγόνι τῆς Νασιούλαινας, τῆς νύφης τῶν Γριβαίων... Κι ἔδειξε τὰ δασωμένα στήθια τοῦ παλικαριοῦ πού ἔλεγαν πώς κράταγε ἀπό τήν ξακουστή γενιά τῶν Γριβαίων.

— Μέ τόν πατέρα του πολεμήσαμε μαζί στήν Πλάκα τό '13, συμπλήρωσε ἓνας ἄλλος, ὁ ξερακιανός νυχτοφύλακας, πού ὅλο ἔγλειφε τό τσιγάρο καί δέν ἔλεγε νά σηκώσει τά μάτια του ἀπό τή γῆ.

— Βρέ, βρέ, κάτι συναπαντήματα ἀπόψε! Κοντεύουμε νά τό κάνουμε συμπεθεριό, εἶπε ξερογελώντας τώρα ὁ ἀρχηγός. Καί θά

μᾶς βάζατε σέ μπελάδες, βρέ παιδιά, νά σᾶς τραβολογᾶμε στά δικαστήρια... Δουλειά κι αὐτή νά σοῦ τύχει!

Τά τσιγάρα ἄναβαν κι ἔσβηναν ἀσταμάτητα, οἱ διαχύσεις πύκνωναν ὀλοένα καί πιά πολύ, οἱ γνωριμίες ἄπλωναν τά κλαδιά τους καί τίς ρίζες τους ἀνάμεσα στίς γενιές καί τίς φάρες* τῶν Τζουμέρκων, ὥσπου στό τέλος βρέθηκαν ὅλοι, μέ τόν ἕναν ἢ τόν ἄλλο τρόπο, συγγενεῖς καί γνώριμοι καί πιά δέν ἤξερες νά πεῖς ποιοί ἦταν οἱ παράνομοι καί ποιοί οἱ ἄνθρωποι τοῦ νόμου, ποῦ οἱ νυχτοφύλακες καί ποῦ οἱ στρατοκόποι τῆς νύχτας. Ἡ κουβέντα κυλοῦσε φιλική, σιγανή, μурμουριστή, ὅμοια μέ τό κελάρυσμα τοῦ νεροῦ δίπλα στό δειλό καί ἀσημένιο ρυάκι, ἐνῶ τά ζῶα ξεχασμένα σάλευαν ἀναποφάσιστα ἀκόμα σέ δυό τρία μπουλούκια, σάν νά περίμεναν κι αὐτά καινούρια προσταγή γιά τή μόνη ἔγνοια

φάρα: γένος, σόι

τους, τή βοσκή. Βρήκαν μάλιστα όλοι τής παρέας πώς παραφέρθηκαν καί πώς δέν ήταν δά καί καταστροφική ή ζημιά... Στο κάτω κάτω φτωχοί άνθρωποι από τά βουνά ήταν, ό τόπος εκεί θά έμενε, δέ θά τόν έπαιρναν μαζί τους στόν τάφο, τίποτε δέν παίρνουν οί άνθρωποι μαζί τους στό ταξίδι τό αγύριστο... "Αν χρειαζόταν τήν άλλη μέρα, θά τά μπάλωναν.

Έγώ ένιωθα τόση σιγουριά πιά, πού, καθώς μέ είχα ξεχάσει, καθάρισα θαρρετά τό ένα αυγό καί τό καταβρόχθισα μέ λαιμαργία.

* * *

Σάν άδειασαν καί τόν τελευταίο καπνό τής σακούλας, σηκώθηκαν μέ τρανταχτά γέλια, πού άφησαν νά ήχήσουν στόν κάμπο σέ κάποιο ταιριαστό άστείο του μπαρμπα-Θόδωρου.

Καί, καθώς ξεχώριζαν, τά χέρια έσμιγαν σταυρωτά, άδερφωμένα· ευχές καί κατευόδια έρεαν από τά χείλια όλων, ένω ή τελευταία άχτίδα του φεγγαριού, πού πήγαινε νά κρυφτεί πίσω από τό λόφο, σπίθιζε στήν άκρη του ρυακιού.

Καβαλίκεψαν καί χάθηκαν εκείνοι άνάμεσα στίς καλαμιές κι έμεϊς φορτώσαμε καί κινήσαμε στή δημοσιά άλαλοι κι άλαφροπά-τητοι.

Όλομπροστά μας ξάνοιγε ή λίμνη, σκεπασμένη μ' ένα άέρινο στρώμα καταχνιάς, κι ή κοιμισμένη πόλη μέ τούς σοφούς δασκάλους της καί τόν 'Αράπη. Δέ μ' ένοιαζε πιά. 'Αλλιώς έβλεπα τώρα τόν κόσμο. Θά φιλιωθούμε καί μέ τόν 'Αράπη, γιατί όχι; 'Από μακριά οί άνθρωποι δείχνουν πιό κακοί...

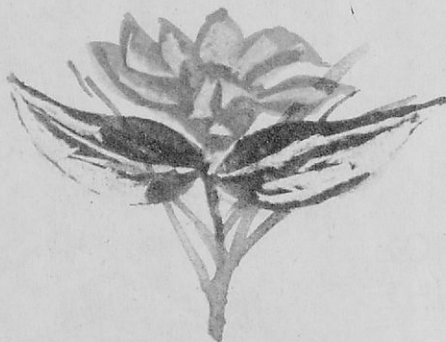
Καθάρισα καί τό δεύτερο αυγό καί προχωρούσα μέ τό κεφάλι κάπως ύψωμένο, τό μάτι καρφωμένο ίσια στήν πολιτεία πού όλοένα μεγάλωνε, όλοένα ξάνοιγε τά ξεθωριασμένα χρώματά της.

Πρίν φτάσω στίς πόρτες του μεγάλου σχολειού, είχα πάρει τό πρώτο μάθημα από τούς φτωχούς εκείνους ξωμάχους. Τό πρώτο μάθημα γύρω από τίς ανθρώπινες σχέσεις. Τίς σχέσεις πού απλώνονται κάτω από τό καγκελόφραγμα του νόμου, ότό μυστικό ψίθυρο των άδελφών ψυχών.

ΑΝΤΩΝΗΣ Π. ΜΠΕΝΕΚΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Νά γράφεις μιά έπικεφαλίδα καί μιά μικρή περίληψη γιά κάθε μέρος.
2. Ό συγγραφέας στό τέλος του διηγήματος μιλάει γιά τό «πρώτο μάθημα» πού πήρε «άπό τούς φτωχούς εκείνους ξωμάχους».
3. Ποιό ήταν αυτό τό «μάθημα» καί άπό πού τό βλέπεις νά βγαίνει; Ποιά πρόσωπα ξεχωρίζουν μέσα στό διήγημα καί τί μαθαίνουμε γι' αυτά άπό τό συγγραφέα;
4. Πρόσεξε πόσο έξυπνα χρησιμοποιεί ό συγγραφέας όρισμένα άψυχα πράγματα, τόν τροβά, τά δυό βρασμένα αυγά, τό φεγγάρι, γιά νά δώσει παραστατικά τήν ψυχική κατάσταση του παιδιού. Νά βρείς καί νά σημαδέψεις τίς σχετικές περικοπές.
5. Τό διήγημα αυτό έχει πολύ ζωντανές περιγραφές. Νά κλείσεις σέ άγκύλες εκείνες πού σου άρέσουν περισσότερο.

Ο ΚΟΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

61. Η ΑΣΠΙΔΑ ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑ

Ἐφτασε ἡ Θέτιδα στό χάλκινο πύργο τοῦ Ἡφαίστου, πού ὑψώνεται ξεχωριστός πάνω στίς αἰθέριες κορφές τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ ἴδιος ὁ θεϊκός τεχνίτης τόν ἔφτιαξε, κι ἔλαμπε ὁ πύργος σάν ἄστρο. Τέτοια ὁμορφιά.

Ἡ Χάρη, ἡ γυναίκα τοῦ Ἡφαίστου, καλοδέχτηκε τή Θέτιδα καί τῆς πρόσφερε ἐπίσημο κάθισμα γιά ν' ἀναπαυτεῖ. Ἐπειτα ἔκραξε τόν ἄντρα της. Ἐκεῖνος παράτησε τά σύνεργα τῆς δουλειᾶς, πλύθηκε κι ἔτρεξε κουτσαίνοντας. Ἐπιασε τό χέρι τῆς θεᾶς μέ σεβασμό καί τῆς μίλησε:

— Πολύ συχνά δέ σέ βλέπουμε, μά εἶσαι πάντα ἀγαπητή. Καί δέν ξεχνῶ πώς σέ σένα καί στήν καλή ἀδερφή σου τήν Εὐρυνόμη χρωστῶ τή ζωή μου, τότε πού γκρεμίστηκα στά νερά τοῦ Ὠκεανοῦ κι ἐσεῖς μέ μαζέψατε μέ τόση καλοσύνη.

Καί τῆς θύμισε ἐκείνη τήν παλιά ἱστορία.

— Naί, ναί, εἶπε ἡ Θέτιδα, τό ξέρω πώς μ' ἀγαπᾶς καί γι' αὐτό πήρα τό θάρρος κι ἤρθα νά σοῦ ζητήσω μιά χάρη. Εἶναι γιά τό μοναχογιό μου, πού περνάει ὥρες πικρές στ' ἀκρογιάλι τῆς Τροίας. Γιατί τοῦ σκοτώσανε τόν ἀκριβότερο φίλο του· κι ὁ ἑχτός πού τόν σκότωσε φορεῖ τώρα τοῦ γιοῦ μου τή λαμπρή ἀρματωσιά, πού τήν εἶχε δανείσει στό σκοτωμένο. Ἀπραγός* τώρα κάθεται καί θρηνεῖ, πού δέν μπορεῖ νά πολεμήσει, νά πάρει πίσω τό δίκιο του. Προσπέφτω στά πόδια σου, ἂν θέλεις νά χαρίσεις στό γιό μου μιά καινούργια ἀρματωσιά. Ἀτυχο παιδί!

Συγκινήθηκε ὁ μάστορης:

— Γι' αὐτό νοιάζεσαι, Θέτη; Σοῦ δίνω τό λόγο μου πώς τέτοια ὄπλα, σάν αὐτά πού θά φορέσει ὁ ἀκριβογιός σου ἄλλος δέν τά χάρηκε, οὔτε θνητός, οὔτε κόν θεός. Ὅποιος τά δεῖ θά σαστίσει. Περίμενε...

Καί τράβηξε, κουτσαίνοντας, γιά τό ἐργαστήρι του. Ἐτοίμασε τά χωνιά καί τά φυσερά του. Ἐβαλε στή φωτιά χρυσάφι, ἀσήμι, καλάι* καί χαλκό. Στύλωσε τό ἀμόνι στό κούτσουρο. Πῆρε τά σύ-

ἄπραγος: χωρίς νά κάνει τίποτε

καλάι: κασσίτερος

νεργα στα χέρια του, σφυρί καί μασιά*. Καί βάλθηκε νά μαστορέύει.

Τήν ἀσπίδα πρῶτα:

Ἦταν πελώρια, γιά ἀνάστημα θεϊκό. Πλουμισμένη παντοῦ, μέ τριπλό στεφάνι ἀστραφτερό, ὀλόγυρα, καί μ' ἀσημένιο λουρί. Πεντάδιπλο πετσί εἶχε ὁ δίσκος της κάτω ἀπ' τή μετἀλλινῇ λάμα*.

Καί σκάλισε πάνω στήν ἀσπίδα, ὁ θαυμαστός, καί τί δέ σκάλισε:

Ἔφτιασε τή γῆ, τόν οὐρανό καί τή θάλασσα. Τόν ἥλιο καί τ' ὀλόγιομο φεγγάρι. Τά ζῶδια*, τοὺς ἀστερισμούς, τοὺς γαλαξίες. Καθένα ξεχωριστά, τήν Πούλια, τά βροχάστερα, τόν Κυνηγό, τήν Ἀρκούδα. Ἕνα θαῦμα.

Ἔφτιασε ἀκόμα δυό ὁμορφες πολιτείες.

Στή μιὰ εἶχανε γάμους καί ξεφαντώματα. Κι οἱ νυφάδες διαβαίνανε ἀπ' τοὺς δρόμους τῆς πολιτείας, ἀνάμεσα σέ λαμπάδες καί σέ φωνές. Κι ἔπαιζαν ὄργανα, λαγοῦτα* καί φλογέρες, κι οἱ γλεντοκόποι χορεύανε. Κι οἱ γυναῖκες στεκόντουσαν στά κατώφλια καί κάνανε χάζι.

Στὴν ἄλλῃ πολιτεία γινόταν πόλεμος. Κι εἶχαν ἔρθει ἐχθροὶ νά τὴν κουρσέψουν. Κι ἦτανε πολὺς χαλασμός, καί πέφτανε πλῆθος οἱ σκοτωμένοι.

Ἔφτιαξε, ἀκόμα, πλούσιο κάμπο, καρπερά χωράφια. Κι οἱ ὀρωγῆδες δουλεύανε τή γῆ μέ τά προκομμένα ζευγάρια. Καί τ' ἀγόρια τοὺς κερνοῦσανε κρασί.

Καί παρακάτω, θεριστάδες πού θερίζανε μέ τροχιστὰ δρεπάνια. Καί παιδιὰ πού κουβαλοῦσαν τά χερόβολα*. Κι ἄλλοι πού δέναν τά δεμάτια. Καί παρέκει ὁ νοικοκύρης, κρατώντας τό ραβδί, κοίταζε καί χαιρότανε τό βίός του.

Καί παρακάτω, ἀμπέλι φορτωμένο μέ σταφύλια σκάλισε (χρυσό τό ἀμπέλι, τά σταφύλια μαῦρα) καί κάθε κλῆμα στυλωμένο μέ ἀσημένιο πάσσαλο. Καί νιές καί νιοὶ χαρούμενοι κουβαλοῦσανε

μασιά: τσιμπίδα

λάμα: λεπτή λουρίδα

ζῶδια: 12 ἀστερισμοί, ἓνας γιά κάθε μήνα

λαγοῦτο: ἐγχορδο μουσικό ὄργανο

χερόβολο: ὅσες καλαμιές πιάνει ἡ παλάμη

καρπὸ μέσ στα καλάθια. Κι ἄλλοι χορεύανε καὶ τραγουδοῦσαν.

Ἔφτιασε, ἀκόμα, κοπάδι βόδια πού ἔτρεχαν κατὰ τὸ ρέμα, νά ξεδιψάσουνε. Ξοπίσω κατεβαίνανε τσοπάνηδες (χρυσοί), καὶ πα-
ραπίσω τὰ σκυλιά τους.

Ἔφτιασε λιβάδια καὶ πρόβατα πού βόσκανε καὶ μαντριά καὶ κα-
λύβες.

Κι ἔφτιασε χορούς παιδιῶν καὶ κοριτσιῶν.

Καί τί δέν ἔφτιασε...

Καί κοντά στοῦ γύρο τῆς ἀσπίδας ἔφτιασε τὸ μεγάλο ρεῦμα τοῦ
Ὠκεανοῦ νά περικλείνει τὰ πάντα.

Ἔπειτα ὁ Ἥφαιστος ἔφτιασε τὸ θώρακα, λαμπρότερο ἀπὸ τῆς
αὐγῆς τὸ φῶς.

Ἔπειτα τοῦ ἔφτιασε τὸ κράνος, μέ λοφίο χρυσό. Κι ἀπὸ καθαρὸ
καλαί τίς κνημίδες.

Ἔτοιμα. Τὰ πῆρε καὶ τ' ἀκούμπησε μπροστά στὴ Θέτιδα.

Ἐκείνη ἔκλινε τὸ θεϊκὸ κεφάλι καὶ χαμογέλασε, εὐχαριστη-
μένη. Ἔπειτα χύθηκε, σάν γεράκι, ἀπὸ τίς χιονοσκέπαστες κορ-
φές, κρατώντας τὰ θαυμαστά ὄπλα, πού ἀχτιδοβολοῦσαν.

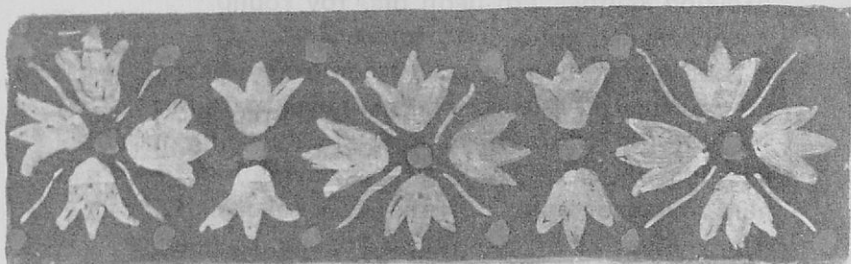
ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΕΡΑΛΗΣ
(Ἀπὸ τὸ Σ τῆς Ἰλιάδας)

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Ἀνάμεσα στο κεφάλαιο αὐτό ἀπό τήν « Ἰλιάδα » πού ἔγραψε ὁ Ὅμηρος πρὶν ἀπὸ εἴκοσι ὀκτῶ περίπου αἰῶνες καί στο χθεσινὸ ἀκόμα ποίημα τοῦ Κῶστα Κρυστάλλη « Τὸ κέντημα τοῦ μαντιλιοῦ », πού ἀκολουθεῖ, ὑπάρχουν κάποιες ὁμοιότητες.

Διαβάστε καί τὰ δυὸ κείμενα καί συζητήστε ἔπειτα τίς ὁμοιότητες καί τίς διαφορές πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὰ σκαλίσματα τῆς ἀσπίδας καί τὰ κεντήματα τοῦ μαντιλιοῦ.

62. ΤΟ ΚΕΝΤΗΜΑ ΤΟΥ ΜΑΝΤΙΛΙΟΥ

Στὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ ξανθὴ κάθετα κόρη
κι ὠριόπλουμο, λευκὸ, χρυσοκεντάει μαντίλι,
μαντίλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου τῆς κανίσκι*.

Τὴ θάλασσα κεντάει μέ τὰ νησιά τῆς ὅλα,
κεντάει τὸν οὐρανὸ μέ τὰ λαμπρά του ἀστέρια,
τὴ γῆ μέ τὰ πολλὰ καί τὰ ὠραῖα λουλούδια.

Κεντάει κι ἓνα βουνό, ψηλὸ ψηλὸ καί μέγα.
Τὸ χάραμα γλυκὰ προβάλλει στὴν κορφή του
καί βάφεται ἡ κορφή καί τ' οὐρανοῦ ἡ λουρίδα
ροδόλευκη. Νερά καθάρια κι ἀσημένια
τὰ διάπλατα πλευρά ξετρέχουν κι αὐλακώνουν.
Χιλιόχρονα, παλιά, βαθιά, ἰσκιωμένα ὀρμάνια*
κεντάει τίς λαγκαδιές μέ πράσινο μετὰξι.

Στούς ὄχτους, στά ριζά, κοπάδια ἀσπρολογᾶνε
καί φαίνονται βοσκοί, καί στ' ὄμορφο κεντίδι
φλογέρες λές κι ἀκοῦς, λές καί γρικᾶς* τραγούδια,
βελάσματα βραχνά καί ἠχούς ἀπό τρουκάνια*.

Στά πόδια τοῦ βουνοῦ κεντάει γαλάζια λίμνη
μέ καλαμιές χρυσές. Ἕνας ψαράς στήν ἄκρη
πεζόβολον* κρατεῖ καί δόλωμα ἐτοιμάζει.

Κάμπον πλατύ πλατύ μέ σμαραγδένιο νῆμα
ὀλόγυρα κεντάει. Στή μέση ἀπό τόν κάμπο
ποτάμι σιγαλό καί φιδωτό ξομπλιάζει*
μέ δάφνες, μέ μυρτιές καί μέ δασιά πλατάνια,
μέ ἀηδόνια, μέ φωλιές· καί στό πανώριο ξόμπλι
τό φλοῖσβο τοῦ νεροῦ θαρρεῖς κι ἀκοῦς, τῆς δάφνης
τό μύρο, τῆς μυρτιᾶς, θαρρεῖς ὅτι ἀνασαίνεις,
πῶς τόν κελαηδισμό τῶν ἀηδονιῶν ξανοίγεις*,
πῶς νιώθεις τό ἀπαλό τῆς φυλλουριᾶς μουρμούρι.

Στήν ἀκροποταμιάν ἀλάφι ζωγραφίζει
πού σκύφτει τά νερά νά πιεῖ τά κρυσταλλένια
καί ξάφνου σαῖτιά στήν πλάτη τό λαβώνει·
στρέφεται αὐτό, κοιτάει μέ πόνο τήν πληγή του,
πάσχει ν' ἀπαλλαχτεῖ, δέ δύνεται* τό μαῦρο,
κι ἀπό τόν οὐρανόν, ἀπό τά δέντρα γύρα
βοήθεια λές ζητάει.

Ὀλόυρα ἀπό τόν κάμπο
πλήθος μικρά χωριά κεντάει, χωράφια ἄλλοῦθε
μέ ὀλόχρυσά σπαρτά, μέ θημωνιές, μέ ἁλώνια.
Πράσινα ἀμπέλια ἄλλοῦ μέ κίτρινα σταφύλια,
κίτρινα σάν φλουριά, κι ἔμορφα κοπελουδία
πού μπαίνουν μέ πλεχτά καλάθια καί τρυγᾶνε.

Γάμον ἀρχοντικό σ' ἓνα χωριό πλουμίζει
μέ νύφη, μέ γαμπρό, μέ φλάμπουρα*, μέ ψίκι*.

Δράκους ἄλλοῦ κεντάει καί λάμιες καί νεραίδες.

Κεντάει κι ἓνα γιαλό μέ ζαφειρένια πλάτια.

Στὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ τὴν ἴδια τὴ θωριά της

ὀλόφαντη ἱστορεῖ ἀπὸ ἐμορφιά καί νιότη

καί πλοῦτο κι ἀρχοντιά — καί στά λευκά της χέρια

τ' ἀργόχειρο κρατεῖ, τ' ὠριόπλουμο μαντίλι,

μαντίλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανίσκι (...)

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

κανίσκι: κάνιστρο, πανεράκι γεμάτο δῶρα

ὀρμάνια: ρουμάνια

γρικῶ: ἀκούω

τρουκάνι: πλακουτσωτό κουδούνι

πεζόβολος: κωνικό δίχτυ γιὰ ψάρεμα στά ρηχά

δόμπλι: κέντημα

ζανοίγω: ἐδῶ σημαίνει ἀκούω, διακρίνω

δύνεται: μπορεῖ

φλάμπουρο: εἶδος σημαίας

ψίκι: συνοδεία γάμου

63. ΤΟ ΑΛΟΓΑΚΙ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ

Ἐπάνω στήν Ἀκρόπολη ἔχω ἕνα φίλο πού τόν ἀγαπῶ πολύ. Τοῦ κάνω τακτικά συντροφιά, γιατί μοῦ ἀρέσει νά περπατῶ ἐκείνη τήν ὥρα τοῦ δειλinoῦ. Τότε μπορῶ νά χαρῶ τόν ἥλιο πού σβήνεται καί χάνεται πίσω ἀπό τ' ἀπτικά βουνά, παίρνοντας μαζί του τό λαγαρό φῶς τῆς μέρας. Τότε ἀνακαλύπτω τά χίλια του χρώματα, πού φανερώνονται στό βάθος, παραλλάζοντας σέ κῆπο τόν οὐρανό.

Ἀφῆνω τά μάτια μου νά πλανηθοῦν στό βοριά, πρὸς τήν Πάρνηθα. Στρέφω πρὸς τήν πλευρά τοῦ νότου καί χαμογελῶ στὸν Ὑμηττό. Ἀναπαύω τό βλέμμα μου στὸν πευκόφυτο λόφο τοῦ Φιλοπάππου. Μὲ συγκινεῖ τό θέαμα τῆς ἀρχαίας Ἀγορᾶς καί τοῦ Θησείου. Καί στό τέλος γυρίζω πρὸς τό Φάληρο κι ἀγναντεύω τή μαγική ἐκείνη γραμμὴ — ἄλλοτε γκρίζα κι ἄλλοτε θαμπή — πού ἐνώνει τή θάλασσα μέ τόν οὐρανό.

Σάν τελειώσω ἀπ' ὅλα αὐτά, προχωρῶ ἀνάμεσα στά σπασμένα μάρμαρα, φτάνω στὸν Παρθενώνα, ἀνεβαίνω τά σκαλιά, περνῶ ἀνάμεσα ἀπὸ τίς δεκαεφτά κολόνες τῆς νότιας πλευρᾶς καί βρίσκομαι στήν ἀνατολική εἴσοδο τοῦ ναοῦ. Τότε σηκώνω τά μάτια μου ψηλά καί λέω καλησπέρα στό μικρό μου φίλο. Γιατί ὁ φίλος μου εἶναι τό μαρμάρينو ἀλογάκι ἀπὸ τό ἄρμα τῆς Σελήνης πού στολίζει τό ἀνατολικό ἀέτωμα τοῦ Παρθενώνα.

Μέ τό ἀλογάκι ἔχουμε γνωριστεῖ ἐδῶ καί πολὺν καιρό, κι ἡ φιλία μας εἶναι δυνατὴ κι ἀτράνταχτη. Εἶναι ἀπὸ τίς φιλίες ἐκεῖνες πού δέ σβήνουν ποτέ, γιατί τίς δένει ἡ ὁμορφιά καί ἡ ἀγάπη. Τό ἄλογο πού ἀγαπῶ — κι ἂς εἶναι ἀπὸ πέτρα — ἔχει σάρκα καί αἷμα.

Ὅλο τό ἀέτωμα παρίστανε τή γέννηση τῆς Ἀθηνᾶς, πού πῆ-
δῃσε πάνοπλη μέσα ἀπὸ τό κεφάλι τοῦ πατέρα της τοῦ Δία. Με-
γάλα ἀγάλματα, σέ ὑπερφυσικό μέγεθος, γέμιζαν τό τύμπανο τοῦ
ἀετώματος. Θεοὶ καί θεές κοίταζαν ξαφνιασμένοι τήν παρθένα,
πού γεννήθηκε μέ τόσο πρωτόφαντο τρόπο.

Ὅπως μᾶς λέει ὁ μῦθος, ὁ Δίας, πρὶν ἀπὸ τόν Ἥρα, εἶχε ὕ-
ναίκα του τή θεά Μῆτι. Μῆτις θά πεῖ σκέψη. Ὅταν ὁ Δίας πῆρε
χρησμό πῶς ἡ Μῆτις θά γεννοῦσε ἕνα παιδί πού θά τοῦ ἔκλεβε

τὴν ἐξουσία τοῦ κόσμου, θύμωσε καὶ τὴν κατάπιε. Ὁ μύθος εἶναι ἀπίθανος ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ πολὺ μικρά παιδιά, μά κρύβει μέσα του ἓνα βαθύ συμβολισμό: Ὁ Δίας, ὁ παντοδύναμος Θεός, ἔβαλε μέσα του, κατάπιε καὶ ἀφομοίωσε, τὴ σκέψη καὶ τὴ σοφία. Ὅταν λοιπὸν ἡ Ἀθηνᾶ ξεπήδησε μέσα ἀπὸ τὸ κεφάλι του, εἶχε κιόλας κληρονομήσει ἀπὸ ἐκεῖνον τὴ δύναμη καὶ ἀπὸ τὴ μητέρα της τὴν καθαρὴ σκέψη.

Ἐκτός ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐκπληκτῶν θεῶν, ὁ Φειδίας εἶχε ζωντανέψει μέσα στό χῶρο τοῦ αἰτώματος τὸ ἄρμα τοῦ ἡλίου καὶ τὸ ἄρμα τῆς σελήνης. Τά ἄλογα στό ἄρμα τοῦ ἡλίου εἶχαν μιά ὑπέροχη κίνηση, καθὼς προσπαθοῦσαν ν' ἀνέβουν στό στερέωμα, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τ' ἀδέρφια τους στό ἄρμα τῆς σε-

λήνης χάνονταν στη γωνιά, φέρνοντας στόν κόσμο τό βαθύ σκοτάδι.

“Όλα αὐτά τὰ ὑπέροχα γλυπτά χάθηκαν καί καταστράφηκαν. Αὐτό στάθηκε μιά πραγματική συμφορά ὄχι μόνο γιά τόν Παρθενώνα καί τούς Ἑλληνες μά καί γιά τήν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη. Τό μόνο πού γλίτωσε ἀπό τόν ὀλεθρο εἶναι τό ἀλογάκι πού ἀγαπῶ, ἀλλά κι αὐτό τό ἔκλεψαν καί βρίσκεται τώρα στό Βρετανικό Μουσεῖο. Στό κατεστραμμένο ἀέτωμα δέ βλέπει κανείς παρά τό ἐκμαγεῖο* του. Μέσα στή δυστυχία τῆς καταστροφῆς εἶναι μεγάλο εὐτύχημα πού σώθηκε τουλάχιστο αὐτό. Εἶναι τό πιό τέλειο ἄλογο στήν ἱστορία τῆς τέχνης!

Κάτω ἀπό τήν ἐπιδερμίδα του ξεχωρίζουν τά κόκαλα τοῦ κρανίου. Εἶναι κουρασμένο καί ἰδρωμένο. Τό δέρμα του τεντώνει, τά ρουθούνια του τρεμουλιάζουν. Τό στόμα του, μισάνοιχτο, πάει νά μιλήσει, νά βγάλει φωνή, νά ἐξιστορήσει τά θαυμαστά ὁράματα τῆς νύχτας καί τῶν ἀστεριῶν. Οἱ φλέβες του διακρίνονται κι εἶναι γεμάτες μυστηριακή δύναμη. Τό μάτι του λάμπει ζωηρό, γεμάτο ἔκφραση, σάν νά συλλογιέται ἤ νά μετᾷ τήν ἄβυσσο, τό μαῦρο χάος, ὅπου θά βυθιστεῖ σέ λίγο μέ τό ἄρμα πού σέρνει. Ἡ χαίτη του ὀρθώνεται περήφανη, καί μαντεύεις πώς οἱ μυῶνες στό κορμί, πού δέ φαίνεται, εἶναι ἔτοιμοι νά ἐκραγοῦν ἀπό τή μεγάλη προσπάθεια.

Στό ἐργαστήρι τοῦ Φειδία βρέθηκε σ’ ἓναν κόσμο γεμάτο κίνηση, ζωή καί δράση. Δίπλα του ἔστεκαν ἀγαλμάτινες θεές μέ ὠραῖα πτυχωμένα φορέματα, θεοί πού λιάζονταν μέ τά νεανικά τους κορμιά στόν ἥλιο, κι ὅλοι μαζί στερεώθηκαν τελικά στό ἀέτωμα τοῦ πιό λαμπροῦ ναοῦ τοῦ κόσμου. Ἐκεῖ πάνω ἔζησαν μέρες δόξας καί μεγαλείου. Ἑλληνες καί ξένοι σήκωναν θαμπωμένοι τό κεφάλι καί τά θαύμαζαν.

Τώρα τό μοναχικό ἀλογάκι ἔχει ὀλοφάνερα ἐπάνω του τά χνάρια τοῦ χρόνου. Σέρνοντας τό ἄρμα του ἐδῶ καί 2.300 χρόνια, ἔχει τραυματιστεῖ σοβαρά. Τό μάρμαρο χαράχτηκε, σάμπως νά γέμισε ρυτίδες. Τ’ αὐτιά του ἀκρωτηριάστηκαν. Στά μάτια καί στό

ἐκμαγεῖο: τό ἀποτύπωμα μιᾶς μορφῆς ἢ ἐνός σχήματος σέ εὐπλασθε ὕλη ὅπως π.χ. κερί, γύψο κτλ.

λαιμό βαθιές πληγές είναι έτοιμες νά στάξουν αίμα. Μά στέκει γεμάτο αξιοπρέπεια μέσα στή μοναξιά καί τή θλίψη του, στή γωνιά πού τό τοποθέτησαν, κατάλοιπο μιᾶς ἀνεπανάληπτης ἐποχῆς.

Όταν τό σούρουπο φτάνει μέ γρήγορα βήματα, ἡ ὥρα τῶν ἐπισκέψεων τελειώνει. Τά γιούλια καί οἱ μενεξέδες γεμίζουν τόν οὐρανό τῆς Ἀττικῆς. Ἡ σελήνη ἐτοιμάζεται γιά τό καθημερινό ὀλονύχτιο ταξίδι της καί τό ἀλογάκι τοῦ Παρθενῶνα, πιστό στό καθήκον του, θά πρέπει νά σύρει τό ἄρμα της στό χάος τῆς νύχτας. Μέσα στήν ἐρημία του συνεχίζει ἀγόγγυστα νά ζεῖ τή μοίρα του. Καθώς φεύγω, τοῦ ρίχνω πάντα μιά τρυφερή ματιά. Καί σκέφτομαι πῶς εἶναι μιά παρηγοριά πού ζεῖ μιά ἄλλη ζωή ἐκεῖ ψηλά μέσα στόν κόσμο τῆς τέχνης.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ἀρίθμισε τίς παραγράφους τοῦ κειμένου.
2. Σέ ποιές παραγράφους γίνεται λόγος
 - γιά τό τοπίο πού εἶναι γύρω ἀπό τήν Ἀκρόπολη
 - γιά τή συνάντηση καί τή φιλία τῆς ἀφηγήτριας μέ τό ἀλογάκι
 - γιά τό τί παρίστανε τό ἄετωμα
 - γιά τό μῦθο τό σχετικό μέ τή γέννηση τῆς Ἀθηνᾶς
 - γιά τήν τύχη τῶν γλυπτῶν τοῦ Παρθενῶνα
 - γιά τό ἀλογάκι τό ἴδιο
 - γιά τήν ὥρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ.
3. Τί ἀπό τό ἀλογάκι περιγράφει ἡ συγγραφέας καί σέ τί λεπτομέρειες φθάνει;

64. ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Τό άκέφαλο άγαλμα, στημένο
στή μέση τής αίθουσας, κοιτάζω.
Άπ' τά πόδια ως τό λαιμό, σπουδάζω
τίς λεπτομέρειες: τό λυγισμένο

κάπως γόνατο, τό τεντωμένο
χέρι, τούς μύς τοῦ στήθους. Άλλάζω
θέση καί απόσταση. Θαυμάζω
στό σύνολο τό σώμα. Καί προσμένω

άπό τή μία στιγμή ως τήν άλλη
(τής φαντασίας ή δύναμη μεγάλη
όταν σέ τοῦτο ή τέχνη βοηθεῖ),

ásýγκριτα προσθέτοντας κάλλη,
στή θέση, άπ' όπου λείπει, νά φανεῖ
υπερόχο, άπολλώνιο, τό κεφάλι.

ΑΘΩΣ ΔΗΜΟΥΛΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Άντίθετα μέ τή συγγραφέα τοῦ προηγούμενου κειμένου, ἐδῶ ὁ ποιητής περιγράφει ἓνα άκέφαλο σώμα. Ὁ ἴδιος ἀφήνει τή φαντασία του νά συμπληρώσει τό κεφάλι, ἀλλά δέ μᾶς λείει λεπτομέρειες, πῶς τό φαντάζεται.

Δοκίμασε ἐσύ νά δώσεις μία περιγραφή τοῦ κεφαλιοῦ.

65. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΟΥ ΘΕΑΤΡΟ

Ἔχω τήν τιμή νά σᾶς παρουσιάσω τόν ἑαυτό μου ὡς θεατρώνη, θιασάρχη, θεατρικό συγγραφέα, ἡθοποιό καί σκηνοθέτη! Καί παρακαλῶ, ἂν σᾶς φαίνονται λίγοι οἱ τίτλοι μου αὐτοί, νά μέ συχωρέσετε. Στά δέκα του χρόνια μπορεῖ νά ἔχει κανεῖς καί περισσότερους.

Ἡ ἱστορία αὐτή εἶναι πολύ παλιά καί γεμάτη τρυφερότητα. Ἦμαστε τότε, ἐγώ καί οἱ θεατρικοί μου συνεργάτες, παιδιά τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, καί, ἔνα καλοκαιρινό πρωινό, ἀποφασίσαμε ξαφνικά — ἡ ἡλικία τῶν δέκα ἐτῶν εἶναι, ὅπως ξέρουμε, ἡ ἡλικία τῶν μεγάλων καί τολμηρῶν ἀποφάσεων — νά «ιδρύσουμε» πρωτοποριακό θέατρο. Δέ μᾶς ἔλειπε τίποτε, γιά ν' ἀρχίσουμε ἀμέσως. Κι ἀρχίσαμε.

Στό σπίτι του πατέρα μου υπήρχε ένα υπόστεγο, μπροστά σε δύο καμαρούλες της αυλής, πού, με λίγες τροποποιήσεις, έγιναν άμέσως ένα κομψότατο θεατράκι. Άνάμεσα στις δυο κολόνες πού στηρίζαν τή στέγη του τοποθετήθηκε ή αυλαία, μιά αυλαία χάρτινη, πού με διάφορους σπάγγους τυλιγόταν στό κοντάρι της καί άνέβαινε σύμφωνα μέ τό παλιό σύστημα πού είχαν οί αυλαίες τών θεάτρων. Τό διάστημα από τίς κολόνες ως τίς καμαρούλες ήταν ή σκηνή. Δέν είχε πολύ βάθος, αλλά δέ μάς χρειαζόταν καί περισσότερο. Οί δύο καμαρούλες, πού κατοικούσε ό γέρος περιβολάρης μας, ένας παλιός Ύδραϊος αγωνιστής, χρησιμοποιήθηκαν γιά καμαρίνια.

Ό Κώστας, ένα παιδί μέ φυσικό διακοσμητικό τάλαντο, ζωγράφιζε τίς σκηνές, καμωμένες κι αυτές από μεγάλες κολόνες χοντρό χαρτί περιτυλίγματος. Ένας δρόμος, ένα σαλόνι κι ένα δάσος. Ό,τι μάς χρειαζόταν δηλαδή. Μέσα σε τρείς μέρες τό κομψό θεατράκι ήταν έτοιμο νά λειτουργήσει. Ό Κώστας είχε γίνει καί μηχανικός τής σκηνής καί φροντιστής του θεάτρου, μοναδικός στό είδος του.

Έγώ φυσικά, ως ιδιοκτήτης του θεάτρου καί ως χρηματοδότης τής επιχειρήσεως, έγινα δικαιωματικώς ό θεατρώνης, ό διευθυντής καί ό θιασάρχης. Καί δέν άργησα νά καταρτίσω τό θίασο μέ έτερόκλητα* τάλαντα καί ώραϊες φιλοδοξίες. Μόνο γυναίκες δέν είχε ό θίασος. Άλλά μήπως καί τό άρχαίο θέατρο είχε γυναίκες; Δύο από τούς συμμαθητές μου επιφορτίστηκαν μέ τούς γυναικείους ρόλους.

Δέν έλειπε πιά παρά ό υποβολέας. Άλλά κι αυτός βρέθηκε. Ένας συμμαθητής μας, πού δέν είχε «έμφάνιση» γιά τή σκηνή, ίκανοποιήθηκε μέ τό άξίωμα του υποβολέα. Όσο γιά τά έπιπλα καί τά κουστούμια, είχαμε — άλλο τίποτα — τά έπιπλα του σπιτιού καί τήν γκαρνταρόμπα τής μητέρας μου. Μέ μερικές μετασκευές παλιών φορεμάτων καί τριμμένων άσπρόρουχων άποκτήσαμε καί πλούσιο βεστιάριο.

Άλλά τί νά παίξουμε; Έργα δέν είχαμε. Καί τά μεγάλα καί πολυπρόσωπα έργα, πού έπαιζαν τότε τά θέατρα, δέν είχε τά μέσα

έτερόκλητος: καμωμένος από άνομοιογενή στοιχεία

νά τά άνεβάσει ό μικρός μας θίασος. "Επρεπε λοιπόν ν' άποκτήσουμε είδικά έργα, μικρά, σύντομα καί λιγοπρόσωπα. Ποϋ νά τά βρούμε; Θεατρικά έργα έπίτηδες γραμμένα γιά παιδιά δέν ύπήρχαν τότε. "Υποχρεώθηκα λοιπόν νά τά γράφω έγώ. "Αλλά πώς; Βρήκα έναν άπλό καί πρακτικό τρόπο. "Εκανα περιλήψεις τών έργων πού παίζονταν στά άλλα θέατρα. Τά συντόμευα, άλλαζα τίς δύσκολες σκηνές, ελάττωνα τά πρόσωπα καί τά παρουσίαζα άγνώριστα, αλλά όχι καί πολύ χειρότερα από τά πρωτότυπα. Φαίνεται μάλιστα πώς είχα άποκτήσει τόση εύκολία στό είδος αυτό, ώστε μέσα σέ δυό ώρες τό άριστούργημά μου ήταν τελειωμένο.

— Γράψε κανένα δράμα, λοιπόν! μοϋ φώναξε ό Κώστας. Δέν έχουμε έργο γιά μεθαύριο. Τί κάθεσαι;

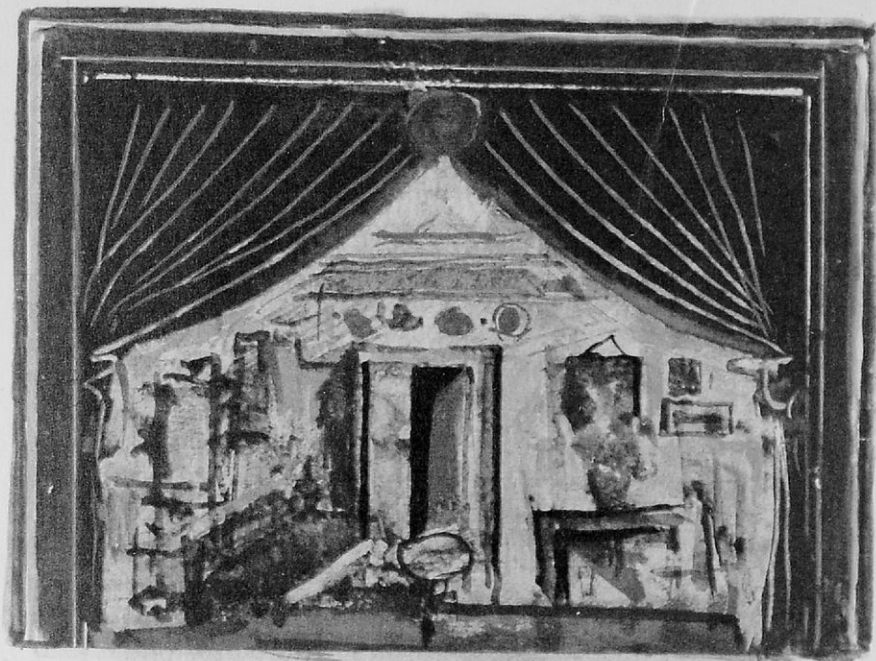
* * *

"Η έναρξη τών παραστάσεων έγινε ένα βράδυ τοϋ "Ιουνίου πανηγυρικώς. Τό θέατρο σημαιοστολίστηκε καί δαφνοστολίστηκε. Προσκήσεις καί προγράμματα, όπου υπογραφόμενι ως θιασάρχης, είχαν σταλεϊ σέ όλες τίς φιλικές οίκογένειες, μεγάλα προγράμματα χειρόγραφα είχαν τοιχοκολληθεϊ στήν πόρτα τοϋ περιβολιοϋ μας, όπου ήταν καί ή είσοδος τοϋ θεάτρου. Καί στήν όρισμένη ώρα ή πλατεία είχε γεμίσει.

"Όλες οί καρέκλες, οί πολυθρόνες, οί καναπέδες καί τά σκαμνιά τοϋ σπιτιοϋ μας, πού είχαν μετακομισθεϊ στήν αύλή μαζί μέ άλλες καρέκλες πού είχαμε δανειστεϊ από τή γειτονιά, δέν ήταν άρκετές γιά τούς καλεσμένους. Πολλοί έμειναν όρθιοι στους διαδρόμους. Είχαμε άγρια πιένα*.

Πρίν ύψωθεϊ ή αύλαία πάνω στό «Μάρκο Μπότσαρη» — είχαμε άρχίσει, γιά τό έπισημότερο, μέ πατριωτικό έργο —, ένας συμμαθητής μου, πού μάθαινε τότε βιολί καί πού είχε αναλάβει τό ρόλο τής όρχήστρας, γιά τά διαλείμματα, έπαιξε από μέσα άπ' τήν αύλαία τόν έθνικό ύμνο — ή κατιτί έπιτέλους πού έμοιαζε μέ τόν έθνικό ύμνο.

"Ο ένθουσιασμός είχε κορυφωθεϊ. Καί τέλος ή αύλαία άνοιξε

μέ κάποιο μικρό σφάλμα στη μέση, πού τό διόρθωσε όμως άμέσως ό Κώστας, μέσα σέ «φρενιτώδη* χειροκροτήματα».

‘Η παράσταση έξακολούθησε μέ έξαιρετική έπιτυχία. Στά διαλείμματα είχαν σερβιριστεί στους καλεσμένους λεμονάδες, βυσσινάδες, λουκούμια καί έργολάβοι*. “Ολοι οί θεατές φαίνονταν ένθουσιασμένοι. Δέν ξέρω άν ήταν ένθουσιασμένοι από τά πλούσια τραταμένα* τής μητέρας μου ή από τήν παράσταση. Θυμοῦμαι όμως ότι χειροκροτούσαν αδιάκοπα. Καί φεύγοντας, ὕστερ’ από τό θρίαμβο εκείνης τής βραδιάς, εύχαριστούσαν τόν πατέρα μου καί τή μητέρα μου — έγώ, από μετριοφροσύνη, είχα κρυφτεί στά παρασκήνια — τούς εύχαριστούσαν γιά τά... ώραϊα γλυκά.

φρενιτώδης: γεμάτος έξαλλο ένθουσιασμό
έργολάβος: είδος γλυκίσματος μέ άμύγδαλο
τραταμένο: κέρασμα

Μέ τήν ἴδια ἐπιτυχία καί μέ τά ἴδια τραταμέντα οἱ παραστάσεις ἐξακολούθησαν ὅλο σχεδόν τό καλοκαίρι.

* * *

“Ένα σοβαρό ὅμως ἀτύχημα ἔγινε ἀφορμή νά διακοποῦν. Σέ μία παράσταση τοῦ «Μάρκου Μπότσαρη» — «ἐπανάληψις κατ’ ἀπαίτησιν πολλῶν οἰκογενειῶν» —, τή στιγμή πού γινόταν πόλεμος στά παρασκήνια, ὁ συμμαθητής μας πού εἶχε ἀναλάβει νά πυροβολεῖ πίσω ἀπό τίς κουίντες μέ τό τουφέκι τοῦ κυνηγιοῦ τοῦ πατέρα του, δέν πρόσεξε, φαίνεται, καί μερικά σκάγια κτύπησαν τό Μάρκο Μπότσαρη στά πισινά, τήν ὥρα πού μονολογοῦσε στή σκηνή «κατά τῶν ἀπίστων».

‘Ο Μάρκος Μπότσαρης πετάχτηκε ἀπό τόν πόνο. Ἀλλά, περισσότερο ἀπό τά σκάγια, εἶχε πληγώσει τή φιλοτιμία του τό γεγονός ὅτι, ἕνας ἥρωας αὐτός, εἶχε τραυματιστεῖ στά νῶτα. Ἔκοψε τό μονόλογό του στή μέση καί μ’ ἕνα σπασμό πόνου ἄρχισε νά φωνάζει πρὸς τά παρασκήνια, κλαίγοντας:

— Δέν ξέρετε νά πολεμᾶτε, βρέ, δέν ξέρετε νά πολεμᾶτε!

‘Ο Κώστας εἶχε τήν ἐτοιμότητα νά κατεβάσει ἀμέσως τήν αὐλαία. Οἱ θεατές ὄρμησαν πρὸς τή σκηνή μαζί μ’ ἕνα γιατρό, πού ἔτυχε στήν παράσταση, γιά νά βεβαιωθοῦν μήπως ἔγινε κανένα σοβαρό δυστύχημα. Πολλές κυρίες λιγοθύμησαν καί ζήτησαν λεμονάδες, γιά νά συνεφέρουν. Ἡ παράσταση σταμάτησε. Καί ὅταν ἔφυγε ὁ κόσμος, ὁ πατέρας μου μέ φώναξε καί μοῦ εἶπε:

— Ἀρκετά, παιδί μου, ὡς ἐδῶ. Ἐσεῖς, καθὼς πᾶτε, θά σκοτωθεῖτε καμιά μέρα. Καί θά βροῦμε καί τόν μπελά μας. Ἄς λείπει λοιπόν καί τό θέατρο καί τό καλό του.

Τό θέατρο — τό θεατρό μου — ἔκλεισε ὀριστικῶς ἀπὸ κείνη τή βραδιά.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Οἱ πιά συνηθισμένες λέξεις πού χρησιμοποιοῦνται γιά τό θέατρο εἶναι: θέατρο, θεατρικός συγγραφέας, θεατρῶνης, θεατρική παράσταση, θίασος, θιασάρχης, ἡθοιοίς, σκηνοθέτης, σκηνογράφος, ὑποβολέας, μηχανικός

σκηνής, σκηνή, σκηνικά, παρασκήνια, κουίντες, υποβολεΐο, αὐλαία, καμαρίνια, βεστιάριο, γκαρνταρόμπα, πλατεία, θεωρεΐα, ἐξώστης, θεατρικὸ ἔργο, δρᾶμα, τραγωδία, κωμωδία, ἐπιθεώρηση.

Οἱ περισσότερες ἀπὸ τίς λέξεις αὐτές βρίσκονται μέσα στοῦ διήγημα. Νά τίς υπογραμμίσετε καί μαζί μέ τίς ἄλλες νά τίς συζητήσετε μέσα στήν τάξη.

2. Τό θέατρο πού θέλησε νά στήσει ὁ μικρός Νιρβάνας στοῦ ὑπόστεγο τῆς αὐλῆς τους εἶναι αὐτό πού λένε «κλειστό θέατρο» καί χρειάζεται εἰδικούς χώρους καί πολλά ὑλικά — καί ἀνάλογα ἐξοδα. Τίς τελευταῖες δεκαετίες παρουσιάστηκε καί τό λεγόμενο «ἀνοιχτό» ἢ «κυκλικό θέατρο», πού δέν ἔχει «σκηνή», ὅπως τήν ξέρουμε, καί οἱ ἡθοποιοί παίζουν σ' ἓνα χώρο στή μέση τῆς πλατείας. Τά σκηνικά εἶναι ἐλάχιστα καί οἱ ἡθοποιοί ἐπίσης χρειάζονται πολύ λίγα πράγματα γιά τοὺς ρόλους τους.

Ἐνα τέτοιο εἶδος θεάτρου μπορεῖτε νά ὀργανώσετε στήν πιά εὐρύχωρη αἴθουσα ἢ καί στοῦ προαύλιο τοῦ σχολείου σας, γιά νά παίζετε κανένα ἐργάκι σέ κάποιες ἀπὸ τίς ὥρες τῶν πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων. Ἄν μάλιστα καί τό ἐργάκι εἶναι δικό σας, θά ἔχει μεγαλύτερη ἐπιτυχία.

66. ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΝ ΤΣΑΡΛΙ ΤΣΑΠΛΙΝ

...Ἔ, Τσάρλι Τσάπλιν, παιδικέ μου φίλε, πού ἴμοιαζαν τά παπούτσια μας! Πέρασαν τόσα χρόνια ἀπό τότε κι ὅμως νιώθω μιά ζεστασιά παράξενη, ὡς νά μ' εἶχες στά χέρια σου ζεστάνει κάποια νύχτα, πού νιφάδες χιονιοῦ τρύπωναν μέσα στόν κινηματογράφο τοῦ χωριοῦ μου καί κρύωνα διπλωμένος στό μακρύ σάκο μου, μέ πεσμένα τά μαλλιά στά μάτια μου, πού λάμπαν βλέποντάς σε σάν τοῦ ἀγριμιοῦ, ὀλοκάθαρα.

Ποῦ νά ἔξεραι πώς θά ἴμενες ἐσύ, Τσάρλι, ὡς τό τέλος ὁ φίλος μας στόν κόσμο, ὁ καλός θεῖος, ὁ γείτονας τοῦ Θεοῦ, ὁ παραστάτης σέ ὅλους ἐμᾶς, καί πώς ἐγώ μιά μέρα

μέ τή φτωχή ἀλφαβήτα πού ἐκεῖ κάτω
στό ταπεινό σχολεῖό μας μέ μαθαῖναν,
θά σοῦ ἔγραφα ἓνα γράμμα σάν καί τοῦτο,
γιομάτο ἀπό φιλία καί καρδιοχτύπια
γιά ὅλο τόν κόσμο!

.....
Τσάρλι! Τσάρλι!

Γράφω σ' ἐσένα γιά ὅλους μου τούς φίλους,
Τσάρλι Τσάπλιν, καλέ μου ταχυδρόμε,
πού πᾶς σ' ὅλες τίς χῶρες καί χτυπᾶς
μέ τό διακριτικό σου μπαστούνάκι
τῶν φτωχῶν τά παράθυρα κι ἀφήνεις

στό παντζούρι τους πάνω ένα γαρούφαλο,
πού μέ τό πλάι τό βράδυ, άκροπατώντας,
μπάνεις άπ' τίς μισάνοιχτες πορτοϋλες
στον ύπνο τών παιδιών, μέ τήν ψυχή σου
φορτωμένη παιχνίδια, Τσάρλι, φίλε
τών φίλων μου όλων πού δέν έχουν φίλους,
πού τούς πήραν τόν ήλιο τ' ουρανοϋ,
πού τούς πήραν τή χάρη καί τήν πρόνοια,
καί πού σένα έχουν μόνο ανάμεσά τους
νά πηγαίνεις καί νά 'ρχεσαι, κουνώντας
τά λοξά σου παπούτσια, διάβασέ τους
τήν αγάπη μου, Τσάρλι! Ένα λουλούδι
μ' έκατομμύρια φύλλα είναι τό γράμμα
πού σοϋ στέλνω γιά όλους. Μοίρασέ τους
τήν έλπίδα μου, Τσάρλι!...

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

“Όλοι σας θά έχετε δεί, άλλος λιγότερες καί άλλος περισσότερες, κάποιες ταινίες του Σαρλώ, του Τσάρλι Τσάπλιν, πού ήταν ένας από τούς μεγαλύτερους ήθοποιούς καί σκηνοθέτες του παγκόσμιου κινηματογράφου. Καί θά ξεκαρδίστηκατε ασφαλώς στά γέλια μέ τά καμώματά του.

“Όσοι προσέξατε περισσότερο, θά είδατε ότι τό άκακο αυτό άνθρωπάκι πού πέφτει διαρκώς σέ γκάφες, δέ γελάει γιατί είναι χαζός, γελάει γιά νά μήν κλάψει, κάνει τίς άστείες γκριμάτσες του γιά νά κρύψει τόν πόνο καί τή δυστυχία του, πού είναι ή δυστυχία όλων τών κατατρεγμένων καί τών απόκληρων τής ζωής.

Σ' αυτόν τό μεγάλο κλόουν, τό γεμάτο άνθρωπιά, στέλνει τό ποιητικό του γράμμα ό Νικηφόρος Βρεττάκος.

Νά σημαδέψεις μέσα στό ποίημα

- πώς τόν ονομάζει περιφραστικά (π.χ. «ό καλός θεός»)*
- γιά ποιά από τά τόσο γνώριμα χαρακτηριστικά του κάνει λόγο*
- σέ ποιούς, λέει, μοίραζε τίς φροντίδες του καί μέ ποιο τρόπο.*

67. ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΣΕ ΜΙΑ ΣΥΝΑΥΛΙΑ

Είναι όρισμένα πράγματα πού τά θυμάται κανείς όσα χρόνια κι αν περάσουν. Θυμάμαι λοιπόν σάν νά ήταν χτές, όταν πήγα γιά πρώτη φορά σέ συναυλία... Φτάσαμε άρκετά νωρίς. Θυμάμαι πώς ή αίθουσα ήταν σχεδόν άδεια. Στίς κόκκινες βελούδινες καρέκλες τής πλατείας λίγοι άνθρωποι κάθονταν καί κουβέντιαζαν σιγανά. Αίσθανθηκα λιγάκι όπως αίσθάνεται κανείς όταν μπαίνει σέ έκκλησία.

«Θά γεμίσει άραγε;» άναρωτήθηκα.

Σιγά σιγά οί άδειες καρέκλες άρχισαν νά γεμίζουν. Μετρούσα όσους μπαίνανε. Ήταν όλοι τους πιά μεγάλοι από μένα. "Ανθρωποι σοβαροί, πού ήρθαν νά ακούσουν καί νά χαρούν τή μουσική. Ήθελα κι έγώ νά δείξω ότι δέν ήμουνα πιτσιρίκι καί πολύ σοβαρά άνοιξα τό πρόγραμμα καί άρχισα νά διαβάζω.

Ξαφνικά ακούω νά παίξει ένα κλαρίνο τίς πρώτες νότες μιās μελωδίας. Κοίταξα πάνω στή σκηνή καί είδα ένα μουσικό μέ τό επίσημο μαύρο κοστούμι του. Μπροστά του είχε ένα αναλόγιο καί πάνω τό βιβλίο μέ τίς νότες. Τό ίδιο είχανε καί όλες οί καρέκλες στή σκηνή.

«Γιά δές», σκέφτηκα, «δέ θά 'πρεπε νά 'ναι προετοιμασμένος;»

Σιγά σιγά όμως φτάνανε στή σκηνή όλο καί περισσότεροι μουσικοί πού άρχιζαν νά μελετούν τά κομμάτια τους. Μοϋ έξήγησαν τότε οί δικοί μου ότι οί μουσικοί δέ μελετούν τώρα, αλλά ότι πρίν άρχίσει ή συναυλία τά όργανα πρέπει νά είναι ζεστά, δηλαδή νά έχουν παιχτεί άρκετά, γιά νά αποδώσουν καλύτερα. Θυμήθηκα τούς άθλητές στό στάδιο, πού πρίν απ' τόν άγώνα γυμνάζονται, γιά νά ζεστάνουν καλά τούς μυώνες τους καί έτσι νά μπορούν νά άγωνιστούν καλύτερα.

Οί βιολιστές καθώς παίζανε αίσθανόσυνα ότι ζέσταιναν τίς άρθρώσεις τών δακτύλων τους μαζί μέ τό βιολί τους. 'Ο τυμπανιστής πάλι βίδωνε σιγά σιγά τίς βίδες γύρω από τό στεφάνι τοϋ τυμπάνου, γιά νά τό κάνει νά έχει τό σκέτο ήχο. Όμως, αν καί ό κάθε μουσικός μελετούσε τό δικό του κομμάτι, μπορούσες νά ξεχωρίσεις τί έπαιζε κάθε όργανο: μιά άπαλή μελωδία τό βιολί, ένα

ζωηρό τραγούδι τό φλάουτο, άργές βαθιές νότες τό βιολοντσέλο, σαλπίσματα οί τρομπέτες.

‘Η αΐθουσα είχε γεμίσει. Είχε γεμίσει καί ή σκηνή από μουσικούς, όταν μπήκε καί ό τελευταίος μέ τό βιολί στό χέρι. Τό κοινό τόν χειροκρότησε.

«Ό διευθυντής τής όρχήστρας τί τό θέλει τό βιολί», σκέφτηκε. ‘Όταν κάθισε στήν πρώτη θέση, άριστερά από τό πλατύ σκαλοπάτι καί έπαιξε μιά νότα, κατάλαβα ότι δέν ήταν ό διευθυντής. Τήν ίδια νότα παίζανε καί όλα τά βιολιά, βιόλες καί πνευστά. Αυτή ή νότα ήταν τό ΛΑ, μου είπαν, καί έτσι ξέρουν ότι είναι όλα τά όργανα κουρδισμένα.

Καί τότε μπήκε ό διευθυντής τής όρχήστρας. «Αυτό είναι χειροκρότημα», σκέφτηκε. ‘Ανέβηκε στό πλατύ σκαλοπάτι, σβέλτος καί γελαστός (γιατί είχα φανταστεί άραγε πώς θά ήταν αυστηρός;), χαιρέτησε πρός τό μέρος μας, γύρισε πρός τήν όρχήστρα καί σήκωσε τά δύο χέρια ψηλά. Στό δεξί του χέρι πρόσεξα πώς βαστούσε ένα λεπτό μικρό ραβδάκι (ίσως τό μαγικό ραβδάκι τών παραμυθιών), τήν μπαγκέτα. Τά φώτα τής αΐθουσας χαμήλωσαν καί έμεινε φωτισμένη ή σκηνή μέ όλους τούς μουσικούς. Τί όμορφα πού ήταν!

Καί ξαφνικά, μέ τό κατέβασμα τών χειρών του διευθυντή, άρχισαν όλοι νά παίζουν. ‘Η αΐθουσα γέμιζε μουσική. Καί τί περίεργο! Τώρα δέν ξεχώριζες τούς ήχους. Ήταν όλοι μαζί δεμένοι. ‘Η όρχήστρα έπαιζε μιά μαλακά, μιά δυνατά, τή μιά μελωδία τήν άκουγες τότε από τό ένα όργανο καί τότε από τό άλλο. Ήταν όλα τόσο τέλεια! «Τό πιό θαυμαστό ζωντανό μηχανήμα», σκέφτηκε. «Ένα έργοστάσιο πού οί μηχανές του είναι ανθρώπινο ύλικό.»

Καθώς γύριζαν τίς σελίδες, κατάλαβα πόση πολλή σημασία είχαν γι’ αυτούς αυτές οί μαύρες κουκίδες (οί νότες) πού άνεβοκατεβαίνουν στό πεντάγραμμο.

Αυτό πού άκουγα ήταν πολύ άρμονικό. Θυμήθηκα τή γιαγιά μου, πού, όταν έφτιαχνε γλυκά, δέν έβαζε ποτέ τίποτα παραπάνω από αυτά πού έλεγε ή συνταγή.

— Λίγη ζάχαρη άκόμα, μήπως γίνει πιό καλό; τής πρότεινα.

— ‘Α! Όχι, θά είναι πολύ γλυκό καί θά χάσει τή νοστιμιά του.

‘Έτσι κι έδω τά βιολιά, τά φλάουτα καί όλα τά όργανα δέν ήθε-

λαν νά ακούγονται μόνον αὐτά. Πρόσεξα ἀκόμα ὅτι δέν καθόταν ὁ κάθε μουσικός ὅπου ἤθελε. Ἦταν μαζεμένοι σέ ὁμάδες, ἀνάλογα μέ τὰ ὄργανα πού ἔπαιζαν. Τά βιολιά ἀριστερά στή σκηνή, καί σάν ἡμικύκλιο μπροστά στό μαέστρο ὅλα τὰ ἔγχορδα, οἱ βιόλες, τὰ βιολοντσέλα καί οἱ μπασαβιόλες. Πίσω τους σέ μιά σειρά ἦταν τὰ ξύλινα πνευστά: τὰ φλάουτα, τὰ κλαρίνα, τὰ ὄμποε, τὰ φαγκότα. Ἀκόμα πιο πίσω ἦταν οἱ τρομπέτες, τὰ τρομπόνια, τὰ κόρνα, ὅλα τὰ χάλκινα πνευστά. Στήν τελευταία σειρά ἦταν τὰ κρουστά: τὰ τύμπανα, τὰ ταμποῦρλα, ἡ γκράν κάσα, τό τρίγωνο, τὰ κύμβαλα.

«Ἀφοῦ ὅλοι τους εἶναι τόσο καλοὶ μουσικοί», σκέφτηκα, «γιατί δέν μποροῦν καί μόνοι τους νά παίζουν ἔτσι ὠραῖα; Χωρίς τό διευθυντή ὀρχήστρας;» Τόν κοίταξα προσεχτικά καί περισσότερο τὰ χέρια του. Ὅταν τὰ χέρια του κουνιόνταν μαλακά, ἡ μουσική ἦταν ἀπαλή, καί ὅταν κουνιόνταν δυνατά, ἡ μουσική ζωήρευε. Στή θέση πού στεκόταν ὁ διευθυντής μπορούσε νά ἐλέγχει ὅλη τήν ὀρχήστρα. Οἱ μουσικοὶ τόν κοιτοῦσαν καί παίζανε ὅλοι μαζί στό ρυθμό πού τούς ἔδινε. Τόν ἀκολουθοῦσαν σάν ἕνας ἄνθρωπος. Ἀναγνώρισα τή μελωδία πού ἔπαιζε τό κλαρίνο. Ἦταν πολὺ ὁμορφή τώρα πού τήν ἔπαιζαν καί ἄλλα ὄργανα.

Ἡ συναυλία τελείωσε, ἡ σκηνή καί ἡ πλατεία ἄδειασαν. Ἐμείνα λίγο στή θέση μου καί ἔνιωσα μιά μαγεία νά πλανιέται ἀκόμα στήν αἴθουσα. Ὅταν γύρισα στό σπίτι, ἡ μουσική ἦταν ἀκόμα στ' αὐτιά μου. Πῆγα μπροστά στόν καθρέφτη καί ἄρχισα νά διευθύνω.

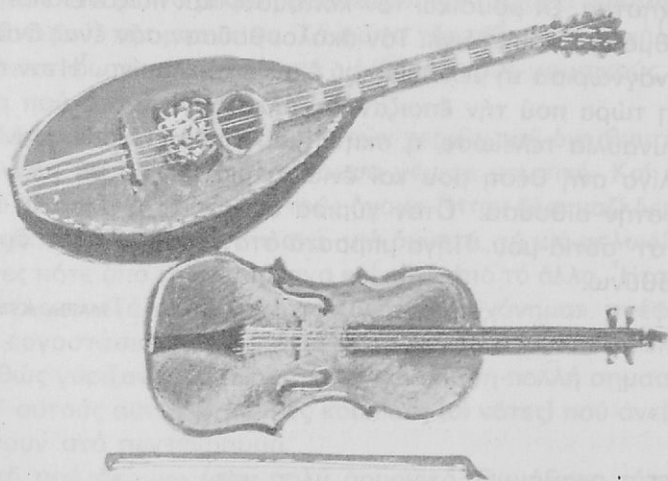
ΜΑΡΙΑ ΚΥΝΗΓΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Συμπλήρωσε τό παρακάτω μουσικό λεξιλόγιο. Οἱ λέξεις βρίσκονται στό τέλος ἀνακατεμένες.

- — — — — : μουσική σύνθεση παιγμένη ἀπό πολλά ὄργανα μαζί
- — — — — : σύνολο μουσικῶν ὀργάνων πού παίζουν μαζί τό ἴδιο μουσικό κομμάτι
- — — — — : βιολιά, βιόλες, βιολοντσέλα, μπασαβιόλες

----- : φλάουτα, κλαρίνα, δμποιε, φαγκότα
 ----- : τρομπέτες, τρομπόνια, κόρνα
 ----- : τύμπανα, ταμπούρλα, γκράν κάσα, τρίγωνο, κύμβαλα
 ----- : τὰ «γράμματα» τῆς μουσικῆς
 ----- : οἱ πέντε γραμμές μέσα καί πάνω στίς ὁποῖες
 γραφονται οἱ νότες
 ----- : στήριγμα βιβλίων
 ----- : τό ραβδάκι πού κρατεῖ ὁ διευθυντής τῆς ὀρχήστρας, πού
 λέγεται καί μασέτρος
 (ὀρχήστρα, συναυλία, κρουστά, πνευστά, ξύλινα πνευστά, χάλκινα πνευστά,
 πεντάγραμμο, νότες, ἀναλόγιο, μπαγκέτα)

68. ΤΟΥ ΒΙΟΛΙΤΖΗ ΤΟΥ ΜΠΑΤΑΡΙΑ ΤΟ ΕΓΚΩΜΙΟ

Γειά σου, καημένε Μπαταριά, τῆς δοξαριᾶς τεχνίτη
κι ἀφέντη τοῦ βιολιοῦ!

Μέ ἐσένα, Ρούμελη πλατιά τό στριμωμένο σπίτι
καί ξάγναντο ἀπό ψήλωμα τοῦ ὁλόδροσου Ζυγοῦ.

Γειά σου, καημένε Μπαταριά, τρανός εἶν' ὁ καημός μου,
καί πιό τρανός ἐσύ·

μέ τό βιολί σου ξύπνησες τή λεβεντιά τοῦ κόσμου,
κι ἡ Ρωμιοσύνη, μιά φωτιά, μέσ στό βιολί σου ζεῖ.

Ἀπό τούς μόλους τούς ρηχούς ὡς τά βαθιά κανάλια,
γυμνά, ἄρμυρά νησιά,
πουλιά τῆς λιμνοθάλασσας, βοριάσματα, μαϊστράλια,
τέτοια φωνή δοξάστε την καί τέτοια δοξαριά.

Γειά σου, καημένε Μπαταριά. Καί σάν σβηστεῖς, θ' ἀρπάξει
μέσ στά τσεγκελωτά
νύχια του τό βιολί σου αἰτός καί θά τό πάει ν' ἀράξει
στά Μέτσοβα, στίς Λιάκουρες, κι ἀκόμα πιό ψηλά.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Ὁ Κωστής Παλαμάς ἐγκωμιάζει ἓνα ξακουστό λαϊκό βιολιτζή, τόν Μπαταριά, πού ἔζησε στό Μεσολόγγι.

Ποιοί στίχοι μέσα στό ποίημα λένε ὅτι

— τό βιολί τοῦ Μπαταριά ἀνάδινε τέτοια μουσική πού ἔκανε νά πλαταίνουν οἱ ὀρίζοντες τῆς ψυχῆς·

— μέ τό βιολί του ὁ Μπαταριάς ἔπιανε τούς καημούς καί τό πάθος τῆς νεοελληνικῆς ψυχῆς·

— στό δόξασμα αὐτῆς τῆς μοναδικῆς τέχνης πρέπει νά πάρει μέρος ἡ ἴδια ἡ μεσολογγίτικη φύση·

— καί θά ῥθει ἡ ἀποθέωση, μέ τό βιολί τοῦ Μπαταριά στά νύχια ἐνός αἰ-
τοῦ, πιό ψηλά κι ἀπ' τίς ψηλότερες κορφές.

69. ΠΗΝΕΛΟΠΗ Σ. ΔΕΛΤΑ

‘Η γυναίκα, πού πίστεψε όσο λίγοι στίς δυνατότητες του έλληνισμού, πρωτοπαρουσιάστηκε στά γράμματα τό 1909 μέ τά διηγήματα «Γιά τήν Πατρίδα» πού τυπώθηκαν στό Λονδίνο μέ είκονογράφηση του Νικηφόρου Λύτρα. Σ’ όλο της τό έργο κυριαρχεί τό ένδιαφέρον γιά τό παιδί, στό όποιο καί άπευθύνονται τά περισσότερα βιβλία της.

‘Η έλληνική δυναστεία των «παραμυθάδων» έχει νά έπιδείξει μέ καμάρι μιά βασίλισσα μέ στέμμα έκτυφλωτικής άκτινοβολίας: Τήν Πηνελόπη Σ. Δέλτα. Εΐναι ή άκατανίκητη μάγισσα των μικρών, αλλά ή μαγική της δύναμη προεκτείνεται καί στους μεγάλους. ‘Η Δέλτα εΐναι μάγισσα τής άφήγησης, ευφάνταστη δημιουργός παραμυθένιων κόσμων, πού άπό μέσα τους ξεπετάγονται ζωντανά πρόσωπα μέ του φανταστικού τή διακοσμητική αΐγλη.

‘Η Δέλτα ήταν ό πρώτος άξιος συγγραφέας μέ ισχυρή παιδεία πού άφοσιώθηκε καί μάλιστα σέ μιά σημαντική στιγμή του έλληνισμού στή συγγραφή πεζογραφημάτων γιά παιδιά, χρησιμοποιώντας τή γλώσσα πού μιλούσε στήν ψυχή καί στή φαντασία τους.

‘Αρχοντοπούλα καθαρόαιμη ή Πηνελόπη Δέλτα ήταν κόρη άγαπημένη του πάμπλουτου όμογενοϋς άπό τήν Αΐγυπτο Έμμανουήλ Μπενάκη — του μεγάλου ευεργέτη τής ‘Ελλάδας. Ήζησε σάν γνήσια άριστοκράτισσα καί έγραψε σάν έμπνευσμένη έρασιτέχνης.

‘Αγάπησε τό παιδί μέ φανατισμό. Υίοθέτησε γεμάτη τρυφερότητα όλα τά έλληνόπουλα κι έγραψε γι’ αυτά όμορφες κι άνεπανάληπτες σελίδες, πού άπό μέσα τους αναβλύζει ή ιστορία τής ‘Ελλάδας.

Οί ήρωές της ξεπετάγονται μέσα άπό τίς σελίδες της προπαγανδίζοντας τήν άγάπη γιά τήν πατρίδα, τήν πίστη στή χριστιανική θρησκεία, τό σεβασμό στήν οίκογένεια.

“Εσκυψε επάνω στό Βυζάντιο καί μελέτησε μέ έμβρίθεια* τήν

έμβριθεια: βαρύτητα, σοβαρότητα

ιστορία του. Γύριψε άπληστα συμβουλές από τό σοφό Γάλλο βυζαντινολόγο Γουσταύο Σλουμπερζέ, κι έγραψε τά πιά όμορφα, τά πιά ήρωικά, τά πιά έμπνευσμένα βυζαντινά ιστορήματα. Στα βιβλία της «Τόν καιρό τοῦ Βουλγαροκτόνου» — δίπτυχο μέ τό «Γιά τήν Πατρίδα» — έχει ήρωες τό γέρο Παγκράτη, τήν Άλεξία, τόν άκούραστο Έλληνα κατάσκοπο Νικήτα, τόν ήρωικό παπα-Γρηγόρη καί τούς δυό άδερφικούς φίλους: Τόν άδάμαστο Κωνσταντίνο Φρηνίτη καί τό διστακτικό Μιχαήλ Ίγερινό. Καί στό ένα καί στό άλλο υπάρχουν έπικές σελίδες άνεπανάληπτες!

Σέ ένα από τά κεφάλαια τοῦ άριστουργήματος πού επιγράφεται «ή συνείδηση τοῦ ιερέα» ξετυλίγει έμπρός στά μάτια τοῦ άναγνώστη τό τραγικό δίλημμα τοῦ Έλληνα παπα-Γρηγόρη, όταν, κλεισμένος σέ ένα κελί τοῦ έλληνικοῦ φρουρίου τῶν Βοδενῶν, βλέπει νά άνοίγει ή πόρτα του καί νά μπαίνει άναστατωμένος ό Βούλγαρος στρατηγός Δραζάν, πού ζητάει μέ τήν έξομολόγηση συγχώρεση: Λέει στόν Έλληνα ιερωμένο ότι μπήκε λαθραία στό βυζαντινό φρούριο κι έτοιμάζει έξέγερση καί σφαγή τῆς έλληνι-

κῆς φρουρᾶς. Ὁ παπᾶς, ἀναστατωμένος ἀπὸ αὐτὰ πού ἀκούει, ἀρνιέται τὴ συγγνώμη, κι ὁ βούλγαρος φεύγει ἀφήνοντας ἀνοικτὴ τὴν πόρτα τοῦ κελιοῦ.

Ἀπ' ἔξω κυκλοφοροῦν ἀνύποπτοι οἱ βυζαντινοὶ στρατιῶτες, ὁ Ἕλληνας ἱερέας δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἀνοίξει τὴν πόρτα, γιὰ νὰ πάει στοῦ διοικητῆ τοῦ φρουρίου καὶ νὰ καταγγεῖλει τὴν προδοσίᾳ πού ἐτοιμάζεται. Ἀλλὰ τό ράσο, τοῦ ἀρνιέται τό δικαίωμα νὰ εἶναι Ἕλληνας! Αὐτὰ πού ἄκουσε ἦταν ἡ ἐξομολόγηση ἑνὸς ἀνθρώπου, πού ἀγωνιζότανε γιὰ τὴν πατρίδα του κι εἶχε ἀνοίξει μπροστὰ στὸν παπᾶ τὴν ἔνοχὴ του καρδιά γυρεύοντας συγχώρεση.

Κι ἔτσι οἱ ὥρες περνᾶνε, κι ὅταν ξημερώνοντας ἀρχίζει ἡ ἄγρια σφαγὴ τῶν Βυζαντινῶν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κάτω ἀπὸ τὸν Δραζάν, ὁ παπα-Γρηγόρης πετάγεται μέ τό σταυρὸ στοῦ χέρι, γιὰ νὰ μπεῖ μπροστὰ στοὺς ὁμοεθνεῖς του, τοὺς ὁμοθρήσκους του, πού κινδυνεύουν: Μιά βουλγαρικὴ σπαθιά τοῦ ἀνοίγει τό κεφάλι καὶ δυὸ Βούλγαροι τὸν πετᾶνε ἀπάνω ἀπὸ τὰ τεῖχη, στὰ βράχια! Ἀπὸ κεῖ κι ἐμπρός ὁ δρόμος τῶν Βουλγάρων εἶναι ἀνοικτός. Τὰ Βοδενά νικήθηκαν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κι ἀπὸ τοῦ ἱερέα τὴ συνείδηση...

Ἀνθρωπιὰ καὶ τεχνικὴ ἀπαράμιλλη συνθέτουν τό ἔργο τῆς Πηνελόπης Δέλτα. Ἕνα ἔργο πού τιμᾷ τὴν Ἑλλάδα. Τὴν τιμᾷ καὶ τὴν ἀναδεικνύει. Ἐκτός ἀπὸ τό Βυζάντιο, ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση τοῦ ἥρωικοῦ μακεδονομάχου τῶν νεότερων ἐτῶν, τοῦ μεγάλου ἥρωα τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνα, Παύλου Μελά, ἀναβλύζει ἀπὸ τίς σελίδες τοῦ βιβλίου της «Στά μυστικά τοῦ Βάλτου».

Ἕνα φανταστικὸ κομψογράφημα, μέ πανανθρώπινη προέκταση εἶναι τό «Παραμῦθι χωρὶς ὄνομα». Γεμάτη θρησκευτικὸ, κατανυκτικὸ μεγαλεῖο ἡ «Ζωὴ τοῦ Χριστοῦ». Γλυκύτατα, ἐφάμιλλα τῶν ἔργων ἑνὸς Χάνς Κρίστιαν Ἀντερσεν, τὰ «Παραμῦθια καὶ ἄλλα».

Ἀρχόντισσα περήφανη, συγγραφέας ἐμπνευσμένη ἔζησε, ἔγραψε, ἔδρασε καὶ πέθανε ἡ Πηνελόπη Δέλτα σάν καθαρόαιμη Ἑλληνίδα.

Καταδικασμένη νὰ ζεῖ στὴ γραφικὴ της κηφισιώτικη ἔπαυλη, καρφωμένη ἀπὸ μιὰ μόνιμη ἀναπηρία σὲ μιὰ πολυθρόνα, ἔζησε

τόν αντίλαλο πού ἔφερνε ὡς αὐτήν τό ραδιόφωνο, μέ τό καινούριο ἔπος τῆς Ἀλβανίας. Αὐτό ὅμως δέν ἦταν γραφτό της νά τό ἱστορήσει δίπλα στά ἄλλα ἑλληνικά ἔπη.

Μέ κομμένη τήν ανάσα, ἄκουσε μιά πικρή ἀνοιξιὰτικη μέρα τοῦ 1941 τή βάρβαρη ναζιστική κραυγή νά διαδέχεται τόν Ἑλληνα σπῆκερ*, πού ἡ βία τόν εἶχε κάνει νά σωπάσει.

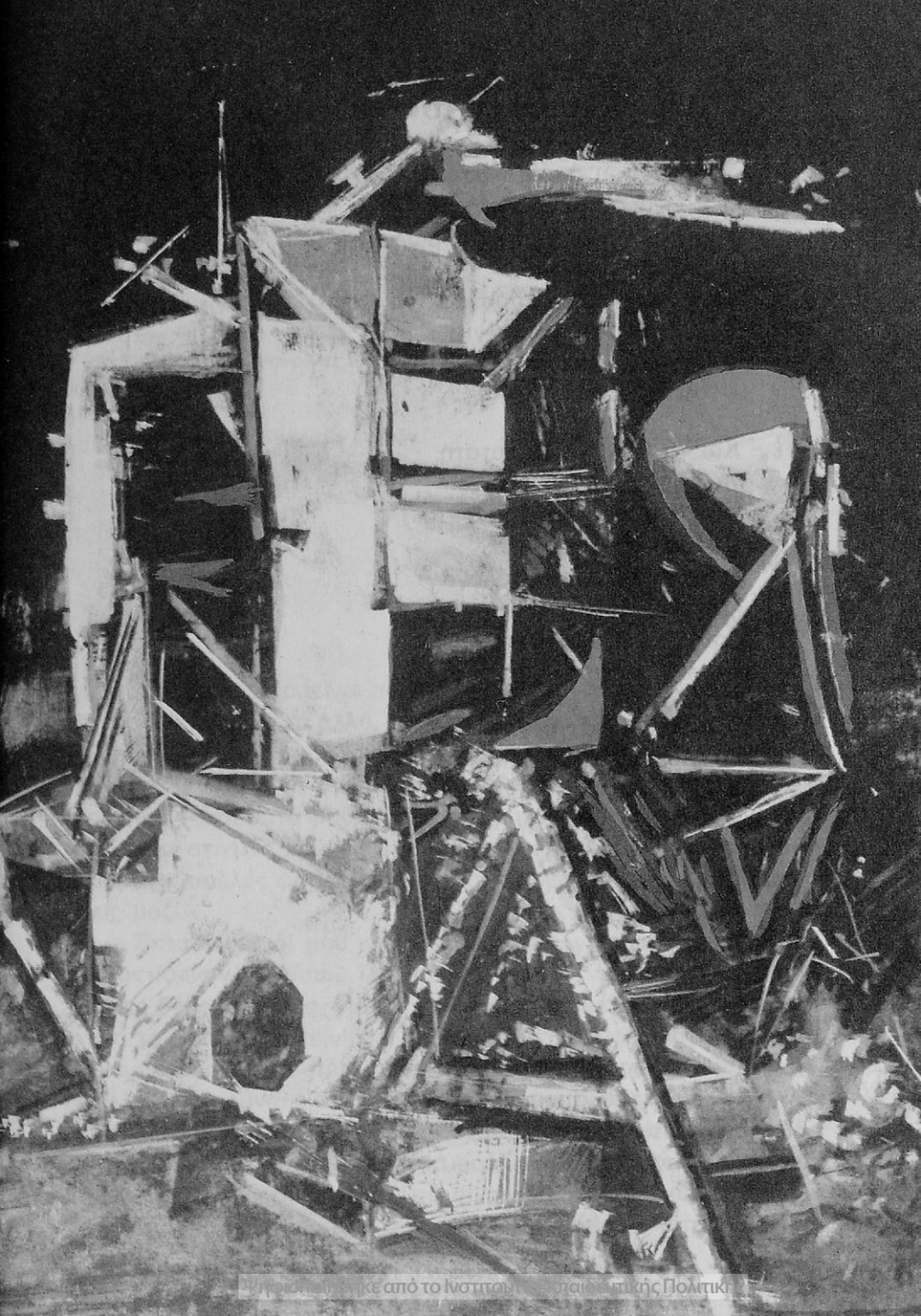
Τότε, ἡ μεγάλη Ἑλληνίδα, ἡ συνεπής, ἔντιμη κι ἀδίστακτη πατριώτισσα, ζήτησε ἀπό τό δηλητήριο τήν αἰώνια λησμονιά. Ἐνῶ τά γερμανικά στούκας ὄργωναν βάρβαρα τόν οὐρανό τῆς Ἀθήνας, ἡ Πηνελόπη Δέλτα, ἡ μεγάλη τῶν μικρῶν, ἄφηνε τήν τελευταία της πνοή. Αὐτή πού εἶχε ὑμνήσει κι ἱστορήσει τήν Ἑλλάδα νικήτρια, ἀρνήθηκε πεισματικά νά ζήσει σέ μιά Ἑλλάδα σκλαβωμένη.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΑΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

σπῆκερ: ὁμιλητής

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ

70. Η ΠΑΝΤΕΧΝΙΑ* ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τοῦ κόσμου ἀπό τά θάματα
δέν εἶναι τίποτ' ἄλλο
πού νά 'ναι σάν τόν ἄνθρωπο
περήφανο, μεγάλο.
Σέ φουσκωμένα κύματα,
σέ θάλασσα ἀφρισμένη,
αὐτός ξέρεи καί μπαίνει
— καί φύσαγε, νοτιά!

Καί τή θεά τήν ὑπέρτατη,
τή Γῇ τή φαρδιοπλάτα,
πού ἀκούραστα τά χαίρεται
τ' ἀθάνατά της νιάτα,
ζεύει στ' ἀλέτρι τ' ἄλογα
καί τήν περικυκλώνει,
βαθιά τήνε πληγώνει
καί τήν καταπονᾷ*.

Πιάνει πουλιά γοργόφτερα,
βουνίσια ἀγρίμια πιάνει·
τά ψάρια ἀπό τή θάλασσαν
αὐτός μέ δίχτυα βγάνει.
Αὐτός τόν ταῦρο, τ' ἄλογο
ξέρεи νά μεταπίσει,
τή λευτεριά ν' ἀφήσει
καί στό ζυγό νά μπεῖ.

Αὐτός καί γλώσσαν ἔμαθε,
καί σπίτια νά σκεπάζει·
καί νόμους ἐστερέωσε
καί φρόνημα σπουδάζει.
Μέ χίλιους τρόπους ἔρχεται
καί χίλιους τρόπους ξέρεи,
καί μόνο δέ θά φέρει
θανάτου ἀποφυγή!

*Από τήν «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλή
Μετάφραση Κ. Μάνου

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Πώς θεωρεί τον άνθρωπο στην πρώτη στροφή και για ποιές κατακτήσεις του κάνει λόγο σέ όλες ό Σοφοκλής, πρίν 24 αιώνες από σήμερα;

2. Τί ποιητική γλώσσα χρησιμοποιεί για τίς κατακτήσεις του ανθρώπου:

— στή ναυσιπλοΐα

— στή γεωργία

— στήν άλεια

— στό κυνήγι και τήν εξημέρωση των ζώων

— στόν πολιτισμό;

3. Τί θεωρεί αδύνατο για τον άνθρωπο, αυτόν που για όλα μηχανεύεται χίλιους τρόπους;

παντεχνία: γνώση όλων των τεχνών

καταπονῶ: κουράζω πολύ

71. ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ο ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ

‘Ο Δημήτρης παραεΐναι περίεργος. Θέλει νά μαθαίνει πώς γίνεται τοῦτο καί πώς τό ἄλλο, καί γιατί γίνεται, καί γιατί... δέ γίνεται. ‘Ο πατέρας του, παρόλο πού καμαρώνει γιά τά τόσα ἐνδιαφέροντα τοῦ γιοῦ του — ἡ γιαγιά του μάλιστα τόν λέει «ό σοφός Σωκράτης» — καί κατά βάθος εὐχαριστεῖται γιά τή φιλομάθειά του, ἔρχονται στιγμές πού ἐκνευρίζεται. Δέν τόν ρωτάει ἕνα ἢ δύο πράγματα· πολλές φορές τοῦ ἀραδιάζει τρεῖς καί τέσσερις ἐρωτήσεις μαζί.

— Στάσου, παιδί μου, θαρρεῖς πώς εἶμαι γραμμόφωνο νά μέ κουρντίσεις ν’ ἀρχίσω... ‘Η καθεμιά ἀπό τίς ἐρωτήσεις πού μοῦ κάνεις θέλει μιά ὥρα, γιά νά σοῦ δώσω νά καταλάβεις. Μοῦ λές γιατί τό βράδυ σκοτεινιάζει καί ποῦ πάει ὁ ἥλιος, γιατί ἡ σελήνη πότε μεγαλώνει καί πότε μικραίνει, γιατί οἱ παλαιοί ἄνθρωποι εἶχαν πέτρινα ἐργαλεῖα καί δέ χρησιμοποιοῦσαν τά τωρινά, γιατί κρατᾶς τό ξύλο στή φωτιά καί δέν καίγεσαι καί μέ τήν τσιμπίδα καίγεσαι... Καλό εἶναι βέβαια νά ρωτᾶς καί νά μαθαίνεις, μά ὅλα πρέπει νά γίνονται μέ τάξη, μέ σύστημα, μέ ὑπομονή.

— Τί τάξη, ἐγώ ρωτᾶω αὐτό πού δέν ξέρω.

— Αὐτά πού δέν ξέρεις εἶναι ἄπειρα. Καί δέν εἶναι μόνο ἑνός κλάδου.

— Τί θά πεῖ, πατέρα, ἑνός κλάδου;

— Νά, δέν εἶναι μόνο θέματα μιᾶς ἐπιστήμης. Δέν ξέρεις, νά ποῦμε μόνο τά μαθηματικά ἢ μόνο τή φυσιολογία ἢ μόνο τή ζωολογία ἢ τήν ὀρυκτολογία ἢ τήν ἱατρική, τήν κοσμογραφία, τήν ἱστορία, τή γεωγραφία, τή χημεία... Ἐδῶ ἐσύ πετάγεσαι ἀπό τή σελήνη, πού εἶναι κεφάλαιο τῆς κοσμογονίας, στά ἐργαλεῖα τῶν ἀρχαίων, πού εἶναι κεφάλαιο τῆς ἀρχαιολογίας· κι ἀπ' τήν ἀρχαιολογία μέ ρωτᾷς γιατί μέ τό ξύλο δέν καίγεσαι, πού εἶναι κεφάλαιο τῆς φυσικῆς.

— Καί τί πειράζει ἂν πετάγομαι ἀπό τό ἓνα στό ἄλλο.

— Βέβαια πολύ δέν πειράζει· κακό δέν εἶναι· τό σωστό ὅμως εἶναι ἀπό τήν ἀρχή νά μπείς σέ κάποιο νόημα. Νά μπορεῖς καί μόνος σου σιγά σιγά νά ξεχωρίζεις τίς διάφορες ἐπιστήμες. Μά καί νά μήν τά ἀνακατεύεις ὅλα· γιά νά ξέρουμε ποῦ θά καταφεύγουμε κάθε φορά, γιά νά φωτιστοῦμε.

— Ἐσύ, πατέρα, πού εἶσαι ἐπιστήμονας, δέν τά ξέρεις ὅλα;

— Τί λές, Δημήτρη, νά τά ξέρω ὅλα; Ἡ μάθηση δέν ἔχει μήτε ἀρχή μήτε τέλος. Μήτε τήν ἐπιστήμη μου δέν ξέρω. Καί σ' αὐτή συναντῶ κάθε μέρα δυσκολίες.

— Γιατί; Ἀφοῦ λές πῶς πῆρες ἄριστα.

— Τό πῆρα τό ἄριστα, μά πότε; Πρὶν εἴκοσι χρόνια. Στό μεταξύ ἡ φαρμακευτική προχώρησε. Κάθε τόσο βγαίνουν καινούρια φάρμακα. Δέν προλαβαίνω μήτε τά ὀνόματά τους νά μάθω καλά καλά. Κι ἀφοῦ δέν ξέρω, ὅπως πρέπει, τήν ἐπιστήμη μου — μέρα νύχτα μέ τά φάρμακα παλεύω, βρίσκομαι μέσα στίς ἀρρώστιες καί μέσα στούς γιατρούς, καί πάλι δέν μπορῶ νά πῶ πῶς εἶμαι σέ ὅλα ὅσα ἀφοροῦν τή φαρμακευτική ἐνημερωμένος — ἐσύ θέλεις νά εἶμαι παντογνώστης σέ ὅλες τίς ἐπιστήμες.

— Ξέρεις ὅμως πολλά πράγματα.

— Ξέρω, μά ὄχι ὅλα. Ξέρω ἐλάχιστα. Σήμερα δέν εἶναι ὅπως ἄλλοτε.

— Γιατί; Ὁ κόσμος δέν εἶναι ὁ ἴδιος;

— Ὁ κόσμος εἶναι ὁ ἴδιος, μά οἱ ἐπιστήμες πλουτίστηκαν. Πράγματα πού δέν τά ξέραμε πρὶν χίλια χρόνια, πρὶν δύο καί τρεῖς χι-

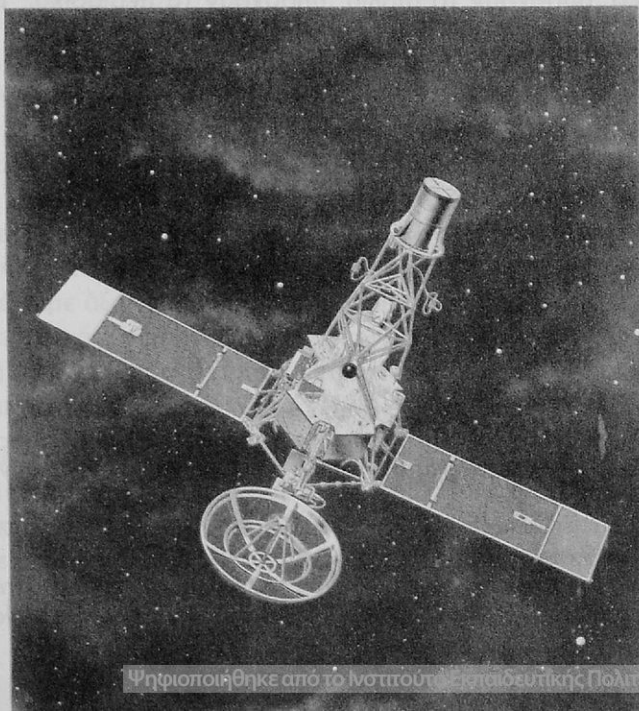
λιάδες χρόνια, τί λέω, πρίν ἑκατό χρόνια, τώρα τά ξέρουμε ἀπ' ἔξω κι ἀνακατωτά. Οἱ ἀρχαῖοι σοφοί, πού ἦταν πολύ γραμματισμένοι, καί γράφανε ὠραῖα ποιήματα καί ἔργα γιά τό θέατρο, στίς ἐπιστῆμες ἦταν πολύ πίσω. Ἐσύ, πού πηγαίνει στήν ἔκτη δημοτικοῦ, ξέρεις πολλά πού οἱ ἀρχαῖοι σοφοί τά ἀγνοοῦσαν.

— Γιατί; Δέν εἶχε τότε δασκάλους νά τοὺς τά διδάξουν;

— Δασκάλους... Μέ κάνεις, Δημήτρη, νά γελῶ. Αὐτά πού ἐμεῖς ξέρουμε γιά τόν κόσμο καί γιά τ' ἀστέρια καί γιά τίς ἀστραπές, γιά τοὺς σεισμούς, τά αὐτοκίνητα καί τά βαπόρια, τά ἀεροπλάνα καί τά ἑλικόπτερα, τά ραδιόφωνα καί τήν τηλεόραση, γιά νά μή σοῦ πῶ τώρα καί γιά τοὺς πυραύλους καί τίς περιστροφές γύρω στή γῆ ἢ γύρω στή σελήνη, δέ γίνηκαν εὐκολα. Οὔτε ἀπό τή μιά μέρα στήν ἄλλη. Ἡ πρόοδος βαδίζει σιγά σιγά.

— Καί τί λές, πατέρα, θά προλάβουμε νά ταξιδέψουμε κι ἐμεῖς στόν Ἄρη;

— Ἐσύ λέω πῶς θά προλάβεις. Ὅσο γιά μένα τό θεωρῶ δύσκολο.

— Έπειδή σέ ζαλίζει τό αεροπλάνο;

— Τί εἴπαμε; Ἡ πρόοδος βαδίζει ἀργά. Θ' ἀργήσει νά ῥθει ἡ μέρα πού θά ξεκινοῦν οἱ ἄνθρωποι, ὅπως οἱ σημερινοί ἐπιβάτες τῶν αεροπλάνων, νά πηγαίνουν ν' ἀγοράζουν τό εἰσιτήριό τους γιά ἓνα ταξιδάκι στό διάστημα... Ξέρεις πόσο κόστισε στήν Ἀμερική ἡ κατασκευή, ἡ προπαρασκευή καί ἡ ἐκτόξευση τοῦ διαστημοπλοίου «Ἀπόλλων 7»; Τό διάβασα στίς ἐφημερίδες. Εἶχαν φωτογραφία τούς τρεῖς ἀστροναῦτες, ντυμένους μέ τήν εἰδική ἐνδυμασία, καί ἀπό κάτω ἔγραφε, γιά ἀστεῖο φυσικά, «μέ τό εἰσιτήριο στήν τσέπη, ἀξίας 23.000.000.000 δολларίων, ἐτοιμάζονται γιά τήν ἐκτόξευση»... Μά ἐμεῖς, Δημήτρη, ἀπό κάτι ἄλλο ξεκινήσαμε.

— Γιά τίς ἐπιστήμες, πῶς εἶναι πολλῶν εἰδῶν.

— Ἀκριβῶς. Καί πῶς ἐγώ, ἂν καί ἐπιστήμονας, δέν ξέρω πολλὰ πράματα. Γι' αὐτό ἐμένα νά μέ ρωτᾷς μόνο γιά φάρμακα. Μόνο ἐκεῖ εἶμαι σέ θέση νά σέ πληροφορήσω ὑπεύθυνα.

— Γιά τίς ἄλλες μου ἀπορίες τί θά κάνουμε;

— Γιά τίς ἄλλες μας ἀπορίες ὑπάρχουν οἱ ἐγκυκλοπαίδειες καί τά λεξικά, ὑπάρχουν τά βιβλία, ὑπάρχουν τά περιοδικά. Ἐκεῖ θά καταφεύγουμε καί θά ἱκανοποιοῦμε ὅλη μας τή δίψα.

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Γιατί ἡ γιαγιά τοῦ Δημήτρη τόν ἔλεγε «ὁ σοφός Σωκράτης»;
2. Ὁ πατέρας τοῦ Δημήτρη τοῦ τονίζει ὅτι δέν εἶναι παντογνώστης. Οὔτε ὁ δάσκαλός σου εἶναι. Κανένας ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά εἶναι παντογνώστης. Γιατί;
3. Μορφωμένος μπορεῖ καί πρέπει νά ἐπιδιώκει κανεῖς νά εἶναι. Ἀλλά πῶς; Τί συμβουλές ἔδωσε γι' αὐτό στό Δημήτρη ὁ πατέρας του;
4. Ποιές ἐπιστήμες ὀνόμασε ὁ πατέρας τοῦ Δημήτρη; Κουβεντιάστε μεταξύ σας καί μέ τό δάσκαλό σας καί κάμετε ἓνα πίνακα τῶν κλάδων τῆς ἐπιστήμης.

72. Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΟΥ

Ἀθήναι, 22 Μαΐου 1926

Ἀγαπητοί μου,

Τό ὄνειρο τῶν θαλασσοπόρων καί τῶν ἐξερευνητῶν ἦταν νά φθάσουν μιά μέρα στόν Πόλο καί νά στήσουν μιά θριαμβευτική σημαία — ἀγγλική, ἀμερικανική, ἰσπανική, νορβηγική, τή σημαία τοῦ πρώτου τελοσπάντων — στό σημεῖο ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπου, ἂν δέν ἦταν νοητός, θά ξεφύτρωνε ὁ ἄξονας τῆς Γῆς. Τί ὄνειρο! Καί πόσους ἀνθρώπους δέν ἔφαγε, αἰῶνες τώρα, στούς ἄξενους* πάγους τοῦ Βορείου ἢ τοῦ Νοτίου Παγωμένου Ὤκεανοῦ! Ἀλλά ποιός νά ἔλεγε στούς τολμηροὺς ἐκείνους καί δυστυχισμένους πῶς ὁ πρῶτος κατακτητής, τό σωτήριο ἔτος 1926, θά ἔφθανε ἐκεῖ ὄχι μέ πλοῖο, οὔτε μέ ἔλκηθρο, οὔτε μέ παγοπέδιλα, ἀλλά μέ ἀερόπλοιο· καί πῶς δέ θά πατοῦσε, παρά θά πετοῦσε ἀπό πάνω του σάν πουλί!

Κι ἡ σημαία λοιπόν, πῶς θά στήνόταν; Ἐ, ἡ σημαία δέν ἐστήθηκε· πετάχτηκε ἀπλῶς ἀπάνω στούς πάγους ἀπό τό ἀερόπλοιο τοῦ Ἀμοῦνδσεν. Ὁ πρῶτος μάλιστα πού κατόρθωσε νά περάσει — ὁ Ἀμερικανός Μπέρντ —, ἀπό τή μεγάλη του συγκίνηση, ἀπό τή μεγάλη τρεμούλα τοῦ κρύου καί τῆς χαρᾶς, ξέχασε νά ρίξει τή σημαία. Γιατί ὁ Μπέρντ αὐτός ἐπρόλαβε δυό μέρες τόν Ἀμοῦνδσεν. Ἀλλοῦ τ' ὄνειρο, πού λένε, κι ἄλλοῦ τό θάμα. Ἔτσι ἐκεῖ πού περιμέναμε ν' ἀκούσουμε πῶς ἡ «Νορβηγία» ἔφθασε τέλος ἀπάνω ἀπ' τό Βόρειο Πόλο κι ἐξιχνίασε τό προαιώνιο μυστήριό του, μάθαμε ἄξαφνα πῶς στίς 10 Μαΐου αὐτό τό κατάφερε ἄλλος, ὁ Ἀμερικανός Μπέρντ. Ὁ Ἀμοῦνδσεν ἔφθασε στίς 12. Ἀλλά ἰδού ἡ πρώτη πρώτη εἰδηση, πού σάν ἱστορική τήν ἀντιγράψω ἐδῶ ἀπό μιά ἐφημερίδα:

«Κατά σημερινά ραδιοτηλεγραφήματα, ὁ Ἀμερικανός ἀεροπόρος Μπέρντ, ἐπιστρέψας ἀπό τό Βόρειο Πόλο, ἀνεκοίνωσε ὅτι ἡ μαγνητική βελόνη τῆς συνηθισμένης πυξίδος δέ χρησιμεύει πολὺ στά περίχωρα τοῦ Πόλου καί γι' αὐτό ἐχρησιμοποίησε ἐξάντα* —

ἄξενος: ἀφιλόξενος ἐξάντας: γωνιομετρικό ὄργανο

γιά νά προσδιορίσει δηλαδή τό γεωγραφικό σημείο. 'Απάνω από τόν Πόλο, εἰς μέτριον ὕψος, ἔκαμε πτήσεις ἐπὶ 15 λεπτά κι εἶδε ὅτι ἐκεῖ δέν ὑπάρχει οὔτε ἵχνος ζωῆς, εἶναι ὁμως δυνατή ἡ προσγείωσις ἀεροπλάνου. "Όταν κατέβηκε ἀπὸ τό ἀεροπλάνο του — ὄχι βέβαια ἀπάνω στὸν Πόλο — ἡ μύτη καί μερικά δάχτυλα τοῦ Μπέρντ ἦταν παγωμένα. 'Αφοῦ ἀναπαυθεῖ λίγες ἡμέρες, ὁ ἀεροπόρος θά ξαναπάει στὸν Πόλο νά συνεχίσει τίς παρατηρήσεις του κι ἀπὸ κεῖ θά γυρίσει στήν 'Αλάσκα. 'Ο 'Αμοῦνδσεν, πού ἐπισπεύδει στό Κίνγκς-Μπέι τίς ἐτοιμασίες του γιά τό ταξίδι τοῦ Πόλου, συνεχάρη ἀπὸ τούς πρώτους τὸν 'Αμερικανό πού τὸν ἐπρόλαβε...»

Βλέπετε λοιπόν ὅτι, ἐνῶ ὁ ἕνας ἔκανε ἐτοιμασίες, ὁ ἄλλος ἔκανε τό ταξίδι. Καί χαρά στήν 'Αμερική!... Μὴν τὰ ρωτᾶτε τί γίνεται κεῖ πέρα, ἐπειδὴ πρῶτος ἕνας 'Αμερικανὸς κατάφερε νά ἰδεῖ, ἂν ὄχι καί νά πατήσῃ, τό ἀπρόσιτο* σημεῖο τῆς γῆς! "Ὡς καί μετὰλλιο ἀναμνηστικό ἐτοιμάζουν, «ἰδιαίτερο ὀλωσδιόλου κι ἀντάξιο τοῦ μεγάλου κατορθώματος πού θά ἐνθυμίζει!». "Ε, δέν ἔχουν ἄδικο! Τό προαιώνιο μυστήριο ἐξιχνιάσθηκε καί τό ἐξιχνίασε πρῶτος ὁ τυχερός αὐτός Μπέρντ. Τό εἶδε καί μᾶς τό εἶπε: «Οὔτε ἵχνος ζωῆς στὸν Πόλο· πάγοι μόνο καί κρύο, πού παγώνει ἡ μύτη σου καί τὰ δάχτυλά σου...» Θά πεῖτε: μήτε αὐτό δέν τό ξέραμε; Νάι, τό ξέραμε, τό μαντεύαμε, ἀλλὰ δέν ἤμαστε καί βέβαιοι!

Γιατί, ἀπὸ αἰῶνες τώρα, ἐδούλευε ἡ φαντασία. Κι ἄλλοι φαντάζονταν στὸν Πόλο μιά θάλασσα πλωτή, μέ δική της ζωή — ὑδρόβια φυτὰ καί ζῶα — κι ἄλλοι μιά ξηρά, ἕνα μεγάλο νησί, κατοικήσιμο, πού μπορεῖ νά ἔχει καί... ἀνθρώπους. Λίγο ἀκόμα καί θά ἔλεγαν πῶς στὸν Πόλο εἶναι ὁ ἐπίγειος Παράδεισος!... "Άλλοι πάλι φαντάζονταν περίεργα καί καταπληκτικά φαινόμενα, πελώριους μαγνήτες, — ἴδε καί «Σφίγγα τῶν Πάγων» τοῦ 'Ιουλίου Βέρν — δυνατές μαγνητικές ἑλξεις καί καθεξῆς*. Λοιπόν τίποτ' ἀπ' αὐτά. Μόνο ἡ μαγνητικὴ βελόνη δέ λειτουργεῖ ἐκεῖ κανονικά καί, γιά νά βρεῖ κανεὶς τό σημεῖο, πρέπει νά μεταχειρισθεῖ ἑξάντα. Κι οὔτε

ἀπρόσιτος: ἀπλησίαστος
καθεξῆς: στή συνέχεια (τά ἴδια)

θάλασσα, ούτε νησί, ούτε δέντρα, ούτε ζώα. Πάγοι, κρύο κι έρημιά. Αυτός είναι ο Πόλος και καμιά δέ χωρεῖ πιά ἀμφιβολία. Οἱ φαντασίες πού ὀργιάζαν, ἄς ἡσυχάσουν. Κι οἱ μυθιστοριογράφοι ἄς ζητήσουν μυστήρια ἄλλοῦ.

Ἄλλά ποῦ, ἀφοῦ κι ὁ Πόλος κατακτήθηκε; Ἄ, μή σᾶς μέλει! Ὑπάρχουν στὸν κόσμον καὶ «χῶρες» πού δέν κατακτήθηκαν ἀκόμα. Καὶ μήν πᾶτε πολὺ... μακριά. Μόνο ὥς τό.. φεγγάρι. Δέ σᾶς φτάνει κι αὐτό; Νά πιδὼ πάνω ὁ Ἄρης, ἡ Ἀφροδίτη... Ποιὸς θά ἔλεγε, ἀλήθεια, στοὺς ἀνθρώπους, ἐδῶ καὶ πεντακόσια ἢ διακόσια χρόνια, πὼς θά πηγαιναν σήμερον στὸ Βόρειο Πόλο πετώντας; Καὶ μετὰ διακόσια χρόνια, ποιὸς ξέρεῖ ἂν δέ θά πηγαίνουν στὸν οὐρανὸ; Ἐνα μεγάλο κανόνι... μιά ἄμαξα μέσα ἀντὶ γιὰ σφαίρα... μέσα στὴν ἄμαξα ἐπιβάτες... μιά κανονιά... κι ἡ ἄμαξα, σέ λίγα λεπτά, φθάνει στὸ Φεγγάρι. Πὼς θά γυρίσει ὅμως; Ἄ, δέν ξέρω. Κι αὐτό μόνο μέ κάνει νά διστάζω. Εἶδέ, ἂν κι ἡ ἐπιστροφή ἦταν ἐξασφαλισμένη, θά πηγαίνα κι ἐγώ.

Σᾶς ἀσπάζομαι

Φαίδων

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ὁ Ξενόπουλος ἔχει γράψει τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μέ πολὺ κέφι. Σημάδεψε τίς περικοπές ἐκεῖνες ὅπου τὸ κεφάλτο γράψιμό του εἶναι φανερό.

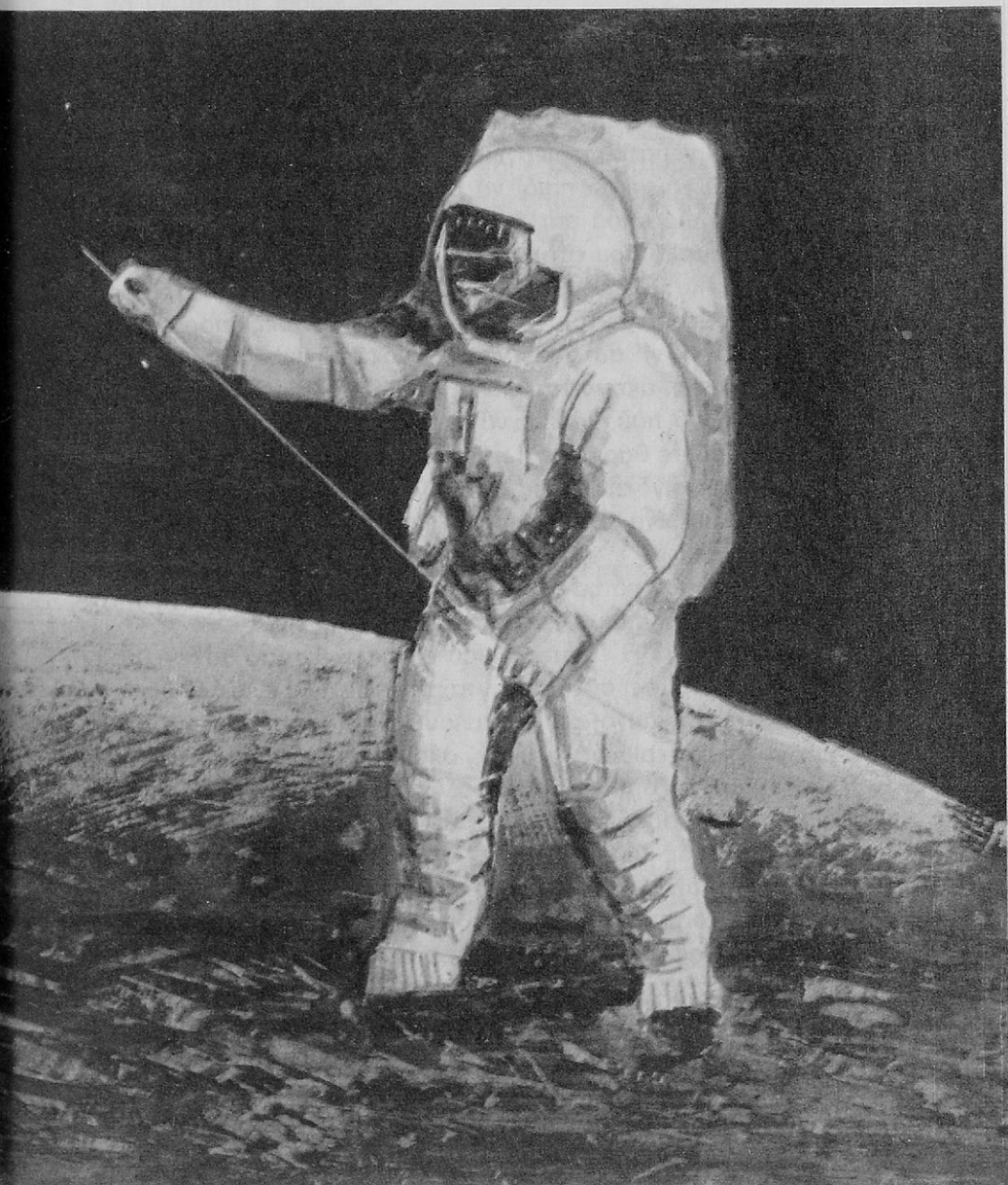
2. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ τί χρονολογία ἔχει; Καὶ τί πρόβλεψη κάνει τότε γιὰ ἓνα ταξίδι στὸ φεγγάρι; Ποῦ νά ἤξερε τότε ὅτι σέ λιγότερον ἀπὸ πενήντα χρόνια ἔνας ἄλλος συγγραφέας θά ἔγραφε ἓνα γράμμα (τό ἀμέσως ἐπόμενο κείμενο) στὸν ἀστροναύτη πού πάτησε στὸ φεγγάρι. Δέ σημαίνει αὐτό ὅτι ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνικὴ προχώρησαν ἀπὸ τότε μέ ἄλλα;

73. ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΝ ΑΣΤΡΟΝΑΥΤΗ

· Αγαπητέ φίλε Άστροναύτη,

Νά ξέρατε πόσες φορές δέν άκολούθησα μέ τή φαντασία μου κι έσ'ας καί τούς άλλους τολμηρούς άστροναύτες στά μεγάλα σας ταξίδια. Σ'ας έβλεπα στά έπίκαιρα στόν κινηματογράφο, στήν τηλεόραση, διάβαζα γιά σ'ας στά περιοδικά καί στίς έφημερίδες καί σ'ας θεωρούσα πάντοτε σάν κάτι τό μυθικό. "Ηρωες σύγχρονοι, πανομοιότυπα τοῦ "Ηρακλή καί τοῦ Θησέα, καί ποντοπόροι στόν άέρα, στό διάστημα κι όχι πιά στή θάλασσα σάν τό Χριστόφορο Κολόμβο καί τό Μαγγελάνο κι έξερευνητές όχι πιά σέ μιά ζούγκλα από φυτά αλλά σέ μιά ζούγκλα από νεφελώματα. Ποτέ μου δέν μπορούσα νά σ'ας φανταστῶ σάν κοινούς ανθρώπους. "Όσπου μιά μέρα διάβασα στήν έφημερίδα ότι θά 'ρχόσαστε καί στήν πόλη μας. ΕΝΑΣ ΑΣΤΡΟΝΑΥΤΗΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΜΑΣ, έγραφε μέ μεγάλα γράμματα ή έφημερίδα. Διάβασα καί σκίρτησα. Κι όταν είδα ότι θά μιλούσατε τό βράδυ στή μεγάλη αίθουσα «'Επιστήμη καί Ζωή», είπα πώς έπρεπε νά 'ρθω όπωσδήποτε νά σ'ας άκούσω. "Επρεπε όπωσδήποτε νά 'ρθω νά σ'ας δῶ κι από κοντά.

Θυμ'αστε πόσο γεμάτη ήταν ή αίθουσα. Εύτυχῶς κι είχα έρθει νωρίς κι έπιασα μιά θέση πρὸς τό διάδρομο στίς μεσαίες σειρές. "Όστόσο δέν ήμουν πολύ μακριά γιά νά μή σ'ας βλέπω. "Ενιωθα όμως ότι βρισκόμουν στό μέσο μι'ας άνθρωποθάλασσας. Κι όταν φανήκατε στό προσκήνιο καί βούιζε ό τόπος από τά χειροκροτήματα καί γέμισε τό πρόσωπό σας χαμόγελα, σ'ας κοίταζα όλοένα. Κι όταν άρχίσατε νά μιλάτε γιά τίς προετοιμασίες τοῦ ταξιδιοῦ καί νά έξηγεíte ένδιάμεσα τίς διαφάνειες πού προβάλλονταν σέ μιά πρόχειρα στημένη όθόνη, σ'ας παρακολουθοῦσα μ' όλάνοιχτα αὐτιά, κι 'ας μήν καταλάβαινα πολλά πράγματα. Γιά νά πῶ τήν αλήθεια, δέν καταλάβαινα παρά πολύ έλάχιστα. Κι όταν πάλι τελειώσατε κι άρχισαν νά σ'ας ρωτοῦν, μέ όρους δυσνόητους γιά μένα, γιά τήν έλλειψη βάρους, τόν πολλαπλασιασμό τῆς ταχύτητας, τή μηχανική λειτουργία τοῦ διαστημόπλοιου, άκουγα μ' ένδιαφέρον τίς άπαντήσεις σας, μά, γιατί νά σ'ας τό κρύψω, δυό τρεῖς φορές χασμουρήθηκα. Μόνο όταν είπατε: «Καμιά άλλη έρώτηση;» κι έ-

νιωσα γύρω μου τή σιωπή τῶν ἄλλων, δέν ξέρω τί μ' ἔσπρωξε καί σήκωσα ξαφνικά τό χέρι. "Όταν σᾶς ἄκουσα νά μοῦ δίνετε τό λόγο καί σηκώθηκα, εἶχα μετανιώσει πού εἶχα σηκώσει τό χέρι μου, μά ἦταν πιά ἄργά. Κατάλαβα πώς τά βλέμματα ὄλων ἦταν στραμμένα γεμάτα περιέργεια πρὸς τό μέρος μου. Τί θά μπορούσα ἐγώ τό μικρό παιδί νά ρωτήσω;

"Όλη τήν ὥρα πού σᾶς ἄκουγα νά μιλάτε καί νά δίνετε ἐξηγήσεις, στό μυαλό μου στριφογύριζε μιά ἀπορία. Κι αὐτή τώρα τήν ἀπορία ἤθελα νά ἐκφράσω. Καταλάβαινα ὡστόσο ὅτι μπορούσε νά φανεῖ ἀστεία κοντά στίς τόσες ἄλλες σοβαρές ἀπορίες πού εἶχαν ἀκουστεῖ, γι' αὐτό κι ἐνιωσα τράκ καί σιωποῦσα. «'Ορίστε, νέε ἄνθρωπε», ἄκουσα τή φωνή σας νά μέ παροτρύνει ἐγκάρδια, «τί εἶναι αὐτό πού θέλετε νά ρωτήσετε;». 'Ο τόνος τῆς φωνῆς σας μοῦ ἔδωσε θάρρος καί πῆρα τήν ἀπόφαση νά κάνω τήν ἐρώτηση κι ἄς φαινόταν ὅπως ἤθελε. «Θέλω νά ρωτήσω», εἶπα, ἂν θυμᾶστε, μέ λίγο τρεμουλιαστή φωνή, «θέλω νά μάθω ἄ... ἂν φοβηθήκατε...».

Δέν πρόλαβα νά τελειώσω τή φράση μου κι ἄκουσα μιά βουή ἀπό γέλιο νά πλημμυρίζει τήν αἴθουσα. Ἀκριβῶς εἶχε γίνει αὐτό πού φοβόμουν. Ἡ ἐρώτησή μου εἶχε φανεῖ τόσο ἀστεία, πού ὅλοι εἶχαν ξεσπάσει σ' ἓνα τρανταχτό γέλιο. Μά ἐγώ δέν ἔδινα σημασία πιά. Γι' αὐτό καί ἐξακολουθοῦσα νά παραμένω ὀρθιος. Ἐκεῖνο πού περίμενα ἦταν ν' ἀκούσω τή δική σας ἀπάντηση. Ἦδη τή φανταζόμουν: «'Ασφαλῶς καί δέ φοβήθηκα. Ἄν φοβόμουν, θά μπορούσα νά γίνω ἀστροναύτης;».

Κι ὅμως δέ μοῦ μιλήσατε ἔτσι. Χαμογελάσατε, λίγο καλόκαρδα, λίγο αἰνιγματικά, κι ὕστερα εἶπατε: «Πραγματικά δέν περίμενα μιά τόσο σοβαρή ἐρώτηση. Μέ ξαφνιάσατε, νεαρέ ἄνθρωπε, μέ ξαφνιάσατε». Ὑστερα σηκώσατε τά μάτια σας, σάν νά βλέπατε μέσα σας, κι εἶπατε: «'Ασφαλῶς καί φοβήθηκα. Naί, φοβήθηκα. Θυμᾶμαι, ὅταν ἔμπαινα στό διαστημόπλοιο, πόσο φοβισμένος ἐνιωσα, κι εἶπα μέσα μου μιά σύντομη προσευχή. Κι ὅταν πάλι ἔβλεπα ἀπό τό διάστημα τή γῆ σάν μιά μπάλα πού ἔπλεε στή θάλασσα, σκεφτόμουν πώς κάπου ἐκεῖ στήν ἐπιφάνειά της ἦταν τό σπίτι μου, ἡ γυναίκα μου, τά παιδιά μου, καί φοβόμουν μήπως δέν τούς ξαναδῶ. Μ' ἓνα λόγο, φοβήθηκα. Πολλές φορές ἐνιωσα

φόβο. Σάν άνθρωποι πού είμαστε καί οί άστροναύτες είναι φυσικό νά νιώθουμε φόβο...».

Τό πόσο μέ γέμισε ανακούφιση αὐτή σας ἡ ἀπάντηση δέ λέγεται. Πρῶτα πρῶτα, ὅταν τό άκροατήριό εἶδε ὅτι πήρατε τήν ἐρώτησή μου στά σοβαρά, ἔπαψε νά γελᾷ, κι ὕστερα, σάν εἶδε ὅτι μιλήσατε μέ εἰλικρίνεια, σοβαρεύτηκε, κι ὅταν τελειώσατε, ἄρχισε νά χειροκροτεῖ, νά χειροκροτεῖ... Τό χειροκρότημα, ὅπως καί τό γέλιο, νομίζω ὅτι τ' ἀκούω ἀκόμα καί σήμερα καί λέω: «'Ακόμα κι ἓνας ἀστροναύτης φοβᾶται κι ὅμως τολμᾷ». Σᾶς εὐχαριστῶ.

Ἐκεῖνος ὁ νεαρός φίλος σας

Ι. Δ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιά εἶναι ἡ βασική ἰδέα σ' αὐτό τό γράμμα;
2. Κι ἓνα ἀπό τά κεφάλαια στά «Παιδικά χρόνια» ἔχει περίπου τήν ἴδια βασική ἰδέα. Μαζί μέ τούς συμμαθητές σου νά κάμετε σύγκριση τῶν δύο αὐτῶν κειμένων.

74. Ο ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ

‘Ο ταχυδρόμος ήταν πάντα ένα πολύ αγαπητό πρόσωπο, ιδιαίτερα σέ παλαιότερες εποχές, όταν ήταν ή αποκλειστική πηγή είδήσεων. ‘Ο ποιητής φαντάζεται έναν τέτοιο ταχυδρόμο ανάμεσα στους άστερισμούς, όπου θα έχουν μεταναστεύσει οί άνθρωποι στό μακρινό μέλλον.

‘Ο ταχυδρόμος τοῦ διαστήματος.
Αυτό είναι ένα καινούριο επάγγελμα.
‘Από πόρτα σέ πόρτα,
ανάμεσα στους μεγάλους άστερισμούς.

Μέ τό δισάκι* του φορτωμένο τρυφερά χαιρετίσματα,
μέ τό δισάκι του φορτωμένο άγάπη:
«Σᾶς καρτεροῦμε στήν Κόμη τῆς Βερενίκης.»

Οί φαμίλιες* μοιράζονται:
ό ένας βρίσκεται στόν ‘Ηνίοχο,
ό άλλος βολοδέρνει* στόν ‘Ηρακλή,
ό τρίτος έμπορεύεται στήν ‘Αρκτο γουναρικά.

‘Ο ταχυδρόμος τοῦ διαστήματος άγρυπνεῖ στή βολίδα του.

Καμιά φορά,
σάν ή περίσταση τό καλέσει,
άπαγγιάζει* καί σέ τούτη τήν παλιά γειτονιά,
νά φέρει τά μηνύματά του, τά καλέσματά του, τά χαιρετίσματα του,
άπό τούς άστροकुνηγούς τῆς όγδοης γενιάς
στούς έπίγονους* τών «πρώτων ανθρώπων».

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

δισάκι: ένα είδος διπλό ταγάρι

φαμίλια: οίκογένεια

βολοδέρνω: δεινοπαθῶ

άπαγγιάζω: καταφεύγω σέ άπάνεμο μέρος

έπίγονοι: άπόγονοι, οί μεταγενέστεροι

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιούς τέσσερις άστερισμούς ονομάζει ο ποιητής;
2. Σέ κοντινή ή μακρινή μελλοντική εποχή τοποθετεί τό ποίημά του ο ποιητής; Από ποῦ βγαίνει;
3. Πῶς πήγαιναν στόν προορισμό τους οἱ παλαιότεροι ταχυδρόμοι καί σέ τί μεταφορικό μέσον βάζει ο ποιητής τό δικό του;
4. Μέ τά λόγια τοῦ ποιητή σ' αὐτή τήν εποχή πού ὁ ἴδιος προφητεύει
 - τί θά ἔχει καταλήξει νά εἶναι ἡ γῆ;
 - πῶς θά ὀνομάζονται οἱ σημερινοί κάτοικοι τῆς γῆς;
 - πῶς θά ὀνομάζονται οἱ ἄνθρωποι τοῦ διαστήματος;
5. Τό παρήγορο πάντως εἶναι ὅτι ἀπόμειναν κάποια πολύτιμα ἀνθρώπινα πράγματα πού μεταφέρει ὁ ταχυδρόμος ἀπό ἀστέρι σέ ἀστέρι. Ποιά εἶναι αὐτά;
6. Ὁ ἀστερισμός τῆς Ἀρκτου τί δίνει τήν εὐκαιρία στόν ποιητή νά πεί;

75. Ο ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΤΟΥ

— Νομίζω, πατέρα, εἶπε ὁ Δημήτρης, πῶς ἦρθε ἡ ὥρα νά σέ ρωτήσω τό πιό δύσκολο ἀπ' ὅλα πού θέλω νά μάθω.

— Πῶς τό ξέρεις πῶς εἶναι τό πιό δύσκολο;

— Τό ξέρω, γιατί ὅσους ἔχω ρωτήσει μοῦ λένε ἢ πῶς δέν ξέρουν ἢ πῶς εἶναι πολύ νωρίς νά θέλω νά μάθω ἀπό τώρα καί τά τελευταῖα θαύματα τῆς ἐπιστήμης.

— Ἀφοῦ λοιπόν πρόκειται γιά θαῦμα, ἄς τ' ἀκούσουμε· ποῦ ξέρεις, μπορεῖ νά τά καταφέρω νά σοῦ ἀπαντήσω.

— Θέλω νά μοῦ πεῖς τί εἶναι ἠλεκτρονικός ἐγκέφαλος καί πῶς λειτουργεῖ. Γιατί λέω πῶς ἂν οἱ μηχανές ἔχουν τόσο μυαλό, γιά νά κάνουν λογαριασμούς καί νά λύνουν τά πιό δύσκολα προβλήματα, θά πεῖ πῶς εἶναι μαγεμένες.

— Μαγεμένες δέν εἶναι· αὐτό σοῦ τό λέω μέ σιγουριά. Μάγια καί ξόρκια καί χαϊμαλιά, αὐτά τά βάζανε οἱ γιαγιάδες μας γιά νά διώχνουν τίς ἀρρώστιες καί τό «κακό μάτι»... Λοιπόν, δέν εἶναι μαγεμένες, μά δέν εἶμαι καί σέ θέση νά σοῦ ἐξηγήσω καί πολλά πράγματα γιά τό πῶς λειτουργοῦν. Ὑπάρχουν ἐπιστήμονες πού ὑποστηρίζουν πῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι μιά μηχανή πού δουλεύει

σύμφωνα μέ τούς νόμους τῆς φυσικῆς καί τῆς χημείας, γι' αὐτό καί οἱ μηχανές πού ἐφευρίσκουμε, ἂν κι αὐτές λειτουργήσουν πάνω στούς ἴδιους νόμους, θά ἔχουν τήν ἀξιοσύνη καί τίς ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου.

— Καί θά μπορέσει μιά μέρα ὁ ἠλεκτρονικός ἐγκέφαλος νά κάνει ὅλες τίς δουλειές τοῦ ἀνθρώπου;

— Μερικοί λένε πῶς θά μπορέσει. Ὁ ἠλεκτρονικός ὑπολογιστής δουλεύει μέ λυχνίες. Οἱ σημερινοί ὑπολογιστές ἔχουν μερικές δεκάδες χιλιάδες λυχνίες. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει στό μυαλό του ἀντί λυχνίες νευρικά κύτταρα.

— Πόσα περίπου τά ὑπολογίζουν;

— Δέκα δισεκατομμύρια καί περισσότερα. Καί μέσα σ' ἕνα χῶρο μικρούτσικο, σάν καρπούζι μικρό. Δηλαδή ἕνα δικό μας κύτταρο εἶναι ἕνα ἑκατομμύριο φορές μικρότερο ἀπό τή λυχνία τοῦ ἠλεκτρονικοῦ ἐγκεφάλου.

— Ἔτσι ἡ μηχανή δέ θά μᾶς ξεπεράσει ποτέ.

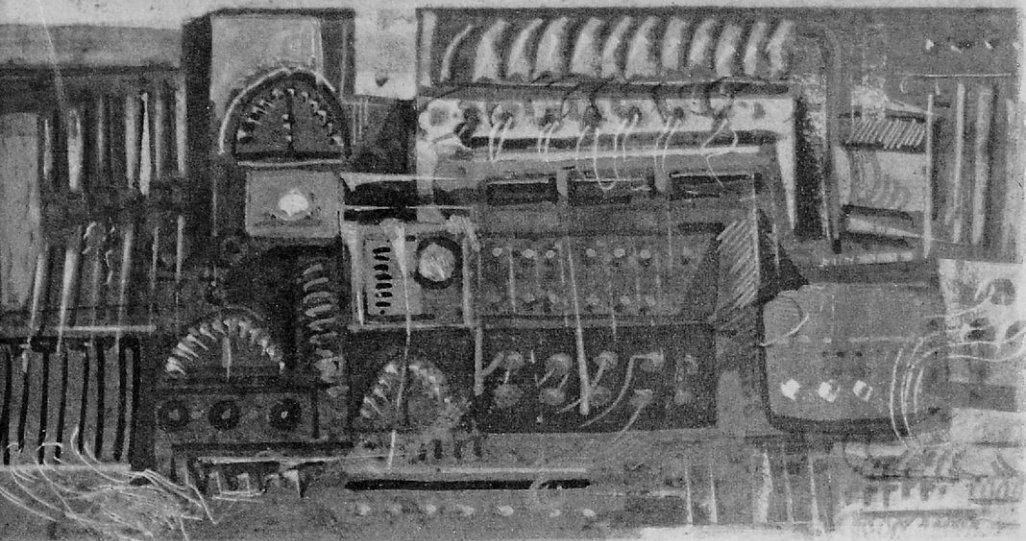
— Δέν μπορούμε νά προφητέψουμε. Τά ὄνειρα καί τά σχέδια πού προγραμματίζουν οἱ σοφοί γιά τήν τελειοποίηση τῶν ἠλεκτρονικῶν ἐγκεφάλων εἶναι ἀπεριόριστα. Ὅσο θά μεγαλώνουν, τόσο θά χωροῦνε περισσότερες λυχνίες. Μά ἔχουν βρεῖ κι ἄλλους τρόπους, κι ὅλο καί τούς τελειοποιοῦν, πού πλουτίζουν τίς γνώσεις τους, χωρίς νά αὐξάνει ὁ ὄγκος τους. Καί θέλεις ν' ἀκούσεις καί κάτι ἄλλο; Τώρα κιόλας μᾶς ξεπερνοῦν στήν ταχύτητα. Μιά λυχνία μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ ἕνα ἑκατομμύριο φορές τό δευτερόλεπτο, ἐνῶ τό κύτταρο εἶναι τεμπέλικο· ξεκουράζεται ἀνάμεσα, καί μόνο διακόσιες φορές μπορεῖ νά δουλέψει στό δευτερόλεπτο.

— Δηλαδή, ὁ ἠλεκτρονικός ἐγκέφαλος μᾶς ξεπερνᾷ ὅπως δὴ ποτε στή γρηγοράδα καί στήν κούραση.

— Naί, ἐμεῖς κουραζόμαστε. Στή μνήμη μοιάζουμε. Ἀποθηκεύει κι αὐτός γνώσεις μέ τόν ἴδιο τρόπο πού ἀποθηκεύει καί τό μυαλό μας.

— Ὡστε ἠλεκτρονικός ἐγκέφαλος καί ἀνθρώπινο μυαλό καταστάει νά εἶναι τό ἴδιο πράγμα...

— Ἔτσι λένε πολλοί, μά ἐμεῖς, Δημήτρη, δέ θά συμφωνήσουμε ποτέ. Ποτέ! Ὑπάρχουν καί πολλοί, πάρα πολλοί σοφοί, πού καθό-

λου δέ δέχονται νά βάλουν τό ανθρώπινο μυαλό στήν ἴδια σειρά μέ τόν ηλεκτρονικό ἐγκέφαλο. Καί μοῦ ἄρεσε κάτι πού εἶδα στό "Ίδρυμα Δοξιάδη, μαζί μέ τόν ὑπολογιστή...

— Πήγατε καί τόν εἶδατε;

— Ναί, ἀφήνουν τούς ἐπιστήμονες νά μελετοῦν ἀπό κοντά τό σημαντικό αὐτό ἔργο. Ἀλλά ἐκεῖνο πού ἐπίσης μοῦ ἄρεσε εἶναι ὅτι στή στέγη τοῦ κτιρίου, πού εἶναι ὁ ὑπολογιστής, ἔχουν τοποθετήσει ἕνα ἀγαλμα κουκουβάγιας. Ξέρεις, Δημήτρη, πώς ἡ κουκουβάγια μέ τά τεράστια μάτια της συμβολίζει τή σοφία. Μοῦ ἐξήγησαν λοιπόν, ὅταν παραξενεύτηκα βλέποντας τήν κουκουβάγια στή στέγη: «Τήν ἐγκαταστήσαμε ἐκεῖ, τήν ἐκπρόσωπο αὐτῇ τῆς σοφίας, πιο ψηλά ἀπό τόν ηλεκτρονικό ἐγκέφαλο, γιατί ἐπιθυμοῦμε νά τονίσουμε πώς ὅπωςδήποτε πιο ψηλά καί ἀπό τόν ἰσχυρότερο ηλεκτρονικό ἐγκέφαλο στέκει καί δεσπάζει πάνω ἀπό ὅλες τίς ἐφευρέσεις ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἡ ἀνθρώπινη σοφία».

— Μά ἀφοῦ λύνει γρηγορότερα ἀπό μᾶς τά προβλήματα καί ἀφοῦ δέν κάνει λάθη;

— "Όλα κι ὅλα τά προτερήματά του αὐτά τά δύο εἶναι. Μά ἡ δική μας ὑπεροχή σέ ὅλα τά ἄλλα εἶναι ἀναμφισβήτητη. Τοῦ νοῦ τά χαρίσματα εἶναι ἀμέτρητα. Ἄς δοῦμε τά σπουδαιότερα:

‘Ο νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δημιουργικός. ‘Ο ἠλεκτρονικός ἐγκέφαλος δουλεύει μέ τή σοφία πού ἐμεῖς τοῦ βάλαμε μέσα. ‘Από δικοῦ του δέν μπορεῖ νά κάμει τίποτε. Εἶναι, ἅμα καθίσεις καί τό ἐξετάσεις, ἕνας καλός παπαγάλος. Κι ὁ παπαγάλος καταφέρνει καί ἐπαναλαμβάνει τίς φράσεις πού τοῦ μάθαμε.

‘Ο ἄνθρωπος ἔχει πρωτοτυπία.

‘Ο ἄνθρωπος ἔχει τό προνόμιο τῆς διαίσθησης. Συχνά ὀσφραίνεται τό καλό καί τό κακό, προτοῦ αὐτό ἐκδηλωθεῖ.

‘Ο ἀνθρώπινος νοῦς ἔχει φαντασία. Μπορεῖ μέ τό μυαλό του νά φανταστεῖ ὑπέράνθρωπα πράγματα.

‘Ο ἄνθρωπος ἔχει ἐφευρετικότητα. ‘Όταν κάπου σκοντάψει, ψάχνει καί βρίσκει ἄλλη λύση. ‘Ενῶ ὁ κακομοῖρης ὁ ἠλεκτρονικός ἐγκέφαλος ἅμα σκοντάψει, σκόνταψε.

‘Ο ἄνθρωπος εἶναι συναισθηματικός. Χαίρεται ἢ πάσχει ἀνάλογα μέ τό εἶδος τῶν ἐντυπώσεων. Οἱ μηχανές εἶναι ἀναίσθητες.

‘Ο ἀνθρώπινος νοῦς εἶναι ἐρευνητικός, ἔχει περιέργεια καί ἐνδιαφέροντα.

‘Ο ἠλεκτρονικός ἐγκέφαλος εἶναι ἔργο τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ καί δέν εἶναι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἔργο τοῦ ἠλεκτρονικοῦ ἐγκεφάλου. ‘Ο ἀνθρώπινος νοῦς ἔφτιαξε τά μεγάλα ἔργα τῆς τέχνης: ‘Ομηρος, Σαίκσπηρ, Ραφαήλος, Πλάτωνα. Εἶναι ἄξιος ὁ ἠλεκτρονικός ἐγκέφαλος νά πλησιάσει καί τό μικρό τους δαχτυλάκι; ‘Εμεῖς τόν σκεφτήκαμε καί ἐμεῖς τόν φτιάξαμε, γιά νά μᾶς ὑπηρετεῖ καί νά μᾶς διευκολύνει. Καί αὐτό κάνει· εἶναι ὑπηρετῆς μας.

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιές εἶναι οἱ ὁμοιότητες τοῦ ἠλεκτρονικοῦ ἐγκεφάλου μέ τόν ἀνθρώπινο νοῦ;

2. Σέ τί ὑπερέχει ὁ ἠλεκτρονικός ἐγκέφαλος τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ;

3. Σέ τί ὑπερέχει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στόν ἠλεκτρονικό ἐγκέφαλο;

4. Τί δέν πρέπει ποτέ νά ξεχνοῦν αὐτοί πού κάνουν τούς ἠλεκτρονικούς ἐγκεφάλους καί ὅλα τά ἄλλα θαυμάσια μηχανήματα· τί νά προσέχουν, ὅταν βάζουν σέ ἐφαρμογή τίς ἐφευρέσεις τους καί γιατί;

76. ΕΝΑΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΜΑΓΟΣ

Σ' αυτή την εποχή των θαυμάτων, ο πολίτης πού βομβαρδίζεται με προβλέψεις για τα ακόμα πιο μεγάλα θαύματα του μέλλοντος, δέν είναι απόλυτα σίγουρος αν κοιτάζει μέσα στο μαγικό καθρέφτη του παραμυθιού ή αν αντικρίζει την πραγματικότητα. Δέν καταλαβαίνει πολλά πράγματα πέρα από τό αποτέλεσμα, αλλά αυτό τό δέχεται ευχαρίστως. Άντιλαμβάνεται όμως άραγε ότι τό αποτέλεσμα είναι έργο του μηχανικού, ότι ο μηχανικός είναι ένας δημιουργός, ένας «ποιητής», πού υπηρετεί την ανθρωπότητα, μετατρέποντας τά υλικά καί τίς δυνάμεις της φύσεως σύμφωνα μέ τούς σκοπούς του;

Έχουν νά πουν ότι ο μηχανικός είναι τό σύμβολο του 20ου αιώνα. Καί δέν έχουν άδικο. Τά συστήματα πού μας έφοδιάζουν μέ τρόφιμα, νερό, καύσιμα καί ενέργεια· τά δίκτυα των μεταφορών, των επικοινωνιών καί της άμυνας· πολλά από τά μηχανήματα γιατή θεραπεία των ασθενειών καί γιατή παράταση της ζωής μας· οί συσκευές πού μας προσφέρουν άνεση καί άναψυχή στό σπίτι — αυτά καί άναρίθμητα άλλα μέσα για τίς ανάγκες καί τίς ευκολίες μας είναι οί καρποί της έπινοητικότητας του μηχανικού.

Τό όνομα «μηχανικός» χρησιμοποιείται για πρώτη φορά στο μεσαίωνα για εκείνους πού κατασκεύαζαν κριούς, καταπέλτες καί άλλες πολεμικές μηχανές. Στο μεταξύ τό επάγγελμα του μηχανικού είχε κίόλας πίσω του χιλιάδες χρόνια ιστορία. Πολλά από τά πιο μεγάλα έργα των μηχανικών σχεδιάστηκαν καί εκτελέστηκαν στα πανάρχαια χρόνια. Οί πρωτομάστοροι εκείνου του παλιού καιρού είχαν στη διάθεσή τους μόνο απλούστατα εργαλεία καί όργανα καί βασίζονταν κυρίως στην ανθρώπινη εργασία. Όστόσο, υπέταξαν μέ αναχώματα ποτάμια πού πλημμύριζαν καί μεταμόρφωσαν έρήμους σε γόνιμη γή μέ άρδευτικά κανάλια. Κατασκεύασαν δρόμους καί όχυρωματικά έργα, έχτισαν ναούς καί ύδραγωγεία καί στεφάνωσαν τίς βουνοκορφές μέ λιθόκτιστες πολιτείες. Μερικά από τά δημιουργήματά τους θεωρούνται καί σήμερα θαύματα της τεχνικής. Τό μεσαίωνα οί μηχανικοί έπινόν-

σαν μηχανήματα πού δέσμευαν πιά αποτελεσματικά τή δύναμη τοῦ νεροῦ, τοῦ ἀνέμου καί τῶν ζώων.

Ἀπό τό μεσαίωνα καί δῶθε ἡ τεχνολογική πρόοδος συνεχίστηκε μέ ὄλο καί γρηγορότερο ρυθμό. Μεγάλος σταθμός στάθηκε ἡ «βιομηχανική ἐπανάσταση», πού ξεκίνησε ἀπό τά μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα. Οἱ μηχανικοί ἐπινόησαν ἀτμοκίνητες μηχανές, ἐφτιαξαν ἐργοστάσια, ὑφαντουργεῖα καί χυτήρια, καί χάραξαν τήν ὑδρόγειο μέ κανάλια ναυσιπλοΐας, δρόμους καί σιδηροδρόμους. Ἐναν αἰῶνα ἀργότερα ἀξιοποίησαν τόν ἡλεκτρισμό, πού τοὺς ἔδωσε τή δυνατότητα νά φωτίζουν τίς πολιτείες, νά μεταδίνουν τήν ἀνθρώπινη φωνή μέ τηλεγραφικά σύρματα σέ ἀποστάσεις δεκάδων χιλιομέτρων, καί νά στέλνουν μηνύματα πέρα ἀπό τοὺς ὠκεανούς μέ ὑποβρύχια καλώδια.

Οἱ μηχανικοί τοῦ καιροῦ μας προώθησαν τήν τεχνολογία πολύ πιά πέρα μέ τά ἡλεκτρονικά τηλεπικοινωνιακά ὄργανα, τοὺς ἡλεκτρονικούς ὑπολογιστές, τά ραντάρ, τά πυρηνικά ὄπλα, τοὺς πυραύλους, τά ὑπερηχητικά ἀεροπλάνα καί τά διαστημόπλοια. Στίς ἀμέσως ἐπόμενες δεκαετίες ὁ ἡλεκτρονικός ὑπολογιστής φαίνεται ὅτι πάει νά γίνει μιά συσκευή φθηνή καί εὐχρηστη ὅσο εἶναι σήμερα τό ἡλεκτρικό, τό τηλέφωνο καί οἱ αὐτοματοποιημένες συσκευές τῆς κουζίνας. Τό νοικοκυριό π.χ., ἀλλά καί θέματα πού ἔχουν σχέση μέ τόν ἔλεγχο τῆς ἀτομικῆς υἱείας καί μέ τήν ἐκπαίδευση μπορεῖ νά ἀναληφθοῦν ἀπό εἰδικά ρομπότ πού θά καθοδηγοῦνται ἀπό ἡλεκτρονικούς ὑπολογιστές.

Ἀκόμα καί ὅταν ἐργάζεται γιά νά λύσει τά πολυάριθμα προβλήματα τοῦ σήμερα, ὁ μηχανικός σκέπτεται τό αὔριο καί συλλαμβάνει νέες ἰδέες, πού κάποια μέρα θά ἔρθει ἴσως ἡ σειρά τους νά μποῦν κι αὐτές σέ ἐφαρμογή. Τό ἔτος 2000, ἂν τελειοποιηθοῦν τά συστήματα, πού βρίσκονται σήμερα στό πειραματικό στάδιο, οἱ ἄνθρωποι — μερικοί μέ ἀντλίες τρανζίστορ στή θέση τῆς ἀρρωστης καρδιάς τους — θά ταξιδεύουν ἀπό πόλη σέ πόλη μέ ὑπερηχητική ταχύτητα μέσα σέ τρένα χωρίς γραμμές καί θά ἐπικοινωνοῦν ἀστραπιαῖα μέ ὁποιοδήποτε σημεῖο τῆς γῆς — ἢ μέ ἄλλους πλανῆτες — χάρη σέ πολύπλοκα δίκτυα ἀπό κατευθυνόμενες φωτεινές δέσμες. Ἡ τροφή τους ἐνδέχεται νά καλλιεργεῖται σέ σημερινές ἀκατοίκητες ἐκτάσεις — σέ ἄγονες ἐρήμους καί σέ

τουήντρες πού θά έχουν μετατραπεί σέ σιτοβολώνες χάρη σέ πελώριους φουσκωτούς θόλους μέ ρυθμιζόμενο κλιματισμό στό έσωτερικό τους. Θά ζοϋνε γιά μεγάλες χρονικές περιόδους σέ ύποβρύχια σπίτια καί βγαίνοντας έξω θά κινοϋνται έλεύθερα στό βυθό τής θάλασσας γιά νά έξορύξουν τόν τεράστιο όρυκτό πλοϋτο πού βρίσκειται θαμμένος έκει. Αϋτά τά θαλάσσια όρυκτά θά μποροϋν νά τά λιώνουν χρησιμοποιώντας τήν ήλιακή ένέργεια. 'Ο μηχανικός, αν δημιουργηθεί ή ανάγκη καί αν τοϋ διατεθοϋν τά κεφάλαια καί ό χρόνος, θά μπορέσει νά λύσει τά τεχνικά προβλήματα πού χωρίζουν αϋτά τά όνειρα από τήν πραγματικότητα.

Ύπάρχουν όμως, παράλληλα, καί σοβαροί κίνδυνοι γιά τόν άνθρωπο από τή ραγδαία αϋτή τεχνολογική εξέλιξη. Ύπάρχει ένας κίνδυνος από τά σφάλματα τών «αλάνθαστων» μηχανών — από τό ρομπότ πού τρελαίνεται. Άλλά ό κυριότερος κίνδυνος είναι ότι ή μηχανή μπορεί νά παραβιάσει τήν άτομικότητά μας, νά περιορίσει τήν έλευθερία τής έκλογής μας καί τελικά νά μās άχρηστέψει καί νά μās κάμει ύποχείριό της. 'Ο μηχανικός αναγνωρίζει ότι ύπάρχουν κίνδυνοι, αλλά ύποστηρίζει ότι ύπάρχουν τρόποι νά αντιμετωπιστοϋν καί νά ξεπεραστοϋν. Δέν ξεχνάει τόν άρχαίο πρόδρομό του, τόν πρώτο άνθρωπο πού άναψε φωτιά. Έκεϊνος ό άγνωστος μεγαλοφυής ήξερε ότι μποροϋσε νά καεί, αλλά διαισθανόταν ίσως, παράλληλα, ότι άλλαζε τήν πορεία τοϋ είδους του πρός μία κατεύθυνση πού άργότερα θά όνομαζόταν πολιτισμός.

Άπό τό βιβλίό «'Ο μηχανικός»
τής σειράς «LIFE Έπιστημονική Βιβλιοθήκη»

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιά ήταν, κατά τό συγγραφέα, μία από τίς πρώτες ανακαλύψεις τοϋ ανθρώπου πού άλλαξαν τή ζωή του;
2. Συζητήστε στην τάξη τί σημαίνουν οι λέξεις «ανακάλυψη» καί «έφεύρεση» καί σχηματίστε σωστές προτάσεις μ' αϋτές.
3. Τί έφευρέσεις καί τεχνικά έργα κατονομάζει ό συγγραφέας ίσαμε τή βιομηχανική επανάσταση καί ποιά άλλα ξέρετε έσεις;
4. Συζητήστε στην τάξη τί ήταν ή βιομηχανική επανάσταση καί γιατί όνομάζεται έτσι.

5. Ποῦ ἔχει φτάσει ἡ τεχνολογία τοῦ καιροῦ μας καί τί προβλέπεται γιά τίς ἐπόμενες δεκαετίες;

6. Συζητήστε στήν τάξη γιά τούς κινδύνους ἀπό τή ραγδαία τεχνολογική ἐξέλιξη πού ἐπισημαίνει ὁ συγγραφέας καί γιά ὅσους ἄλλους ἔχετε ἀκούσει νά γίνεται λόγος. Ἀναφερθεῖτε σ' αὐτό τό κεφάλαιο, ὅταν θά μελετᾶτε τό ποίημα «Ὁ μαθητευόμενος μάγος».

77. Ο ΜΑΘΗΤΕΥΟΜΕΝΟΣ ΜΑΓΟΣ

Ἀπ' τό σπίτι ὁ γερο-μάγος
βγῆκε τελοσπάντων ἔξω.
Τώρα ἐγώ τά πνεύματά του
θά ξυπνήσω καί θά παίξω.

Λόγια του, ἔργα, τρόπους
τά ἔχω ξεσηκώσει
κι ἔτσι πιά θά κάμω
θάματα μέ γνώση.

Μπρός, ἀμέσως
στή δουλειά μας,
γιά νά τρέξει
στήν μπανιέρα
τό νερό, νά τή γεμίσει
ὥς τά χεῖλια πέρα ὥς πέρα.

Μπρός, κουνήσου, γριά μας σκούπα!
Στά κουρέλια αὐτά τυλίξου.
Τόσα χρόνια τώρα δούλα,
καί σ' ἐμένα ὑπάκουη δεῖξου.

Ὅρθια σέ δύο πόδια,
μέ στητό στόν ὦμο
τό κεφάλι, πάρε
τό σταμνί καί δρόμο!

Μπρός, άμέσως
στή δουλειά μας,
γιά νά τρέξει
στήν μπανιέρα
τό νερό, νά τή γεμίσει
ώς τά χείλια πέρα ως πέρα.

Κοίτα, τρέχει στό ποτάμι,
έφτασε στόν ὄχτο, νάτη!
σάν τήν άστραπή γυρίζει
κι ὅλο άδειάζει τό κανάτι.

Νά καί πάλι! 'Η γούρνα*
ώς τά χείλια. Κι ὅλες
μέ νερό γεμίζουν
τώρα οί κατσαρόλες.

Στάσου! Φτάνει
καί περσεύει,
κι άλλο τώρα
νά μήν τρέξει.
Συφορά μου! 'Απ' τό μυαλό μου
έφυγε ή ξορκίστρα λέξη*.

Κείνη ή λέξη πού τήν πρώτη
δίνει ύπόσταση* καί πάλι.
Μά αὐτή τρέχει. "Αχ, νά γινόσουν
σάν καί πρίν, άπλό φροκάλι*!

Τρέχει, φέρνει, χύνει
κι ὅλο κουβαλάει.
"Αχ, τό ρέμα ὁλοῦθε*
πάνω μου κυλάει.

Τί κακία!
Θά τήν πιάσω,
θά τήν κάμω
νά τό κόψει.

Πιότερο, όσο πάω, φοβοῦμαι.
Τί ματιές, ἀλί μου, τί ὄψη!

Τί ζητᾷς; Ὅλο τό σπίτι
νά τό πνίξεις, βρωμολάμια*;
Πάνω ἀπ' ὅλα τὰ κατώφλια
τρέχουν, τρέχουνε ποτάμια.

Δέ θ' ἀκούσεις τέλος,
ἄτιμο φροκάλι;
Κούτσουρο ἦσουν, γίνε
κούτσουρο καί πάλι.

Δέ θά πάψεις;
Θά σέ πιάσω
κι ἀφοῦ στέρεα
σέ κρατήσω,

τό παλιόξυλό σου ἀμέσως
μέ τσεκούρι θά τό σκίσω.

Σέρνεται, ἔρχεται καί πάλι!
Πάνω σου ὁ μπαλτάς* θά πέσει,
βρέ τελώνιο*, νά σέ ρίξει
χάμω. Κράκ! Βαράω στή μέση!

Πέτυχα. Τό ξύλο,
νά, στά δύο σκισμένοι!
Τώρα ἐλπίζω, τέλος·
λεύτερα ἀνασαίνω.

Ἄχ, δύο σκοῦπες
βλέπω ὁλόρθες!
Κι ἔτοιμη εἶναι
γιά νά κάνει

τώρα ἡ καθεμιά τή δούλα.
Σῶστε με, θεοί ἐπουράνιοι!

Κι ὅλο τρέχουν! Πλημμυρίσαν
σάλες, σκάλες. Θέ μου, Θέ μου,
τί νεροποντή! Σέ κράζω,
ἔλα ἀφέντη, δάσκαλέ μου!

Νά τος! Ἄχ, ἀφέντη,
πνεύματα ἔφερα ἔξω,
ἀλλ' ἀδύνατο εἶναι
τώρα νά ξεμπλέξω.

— Σκοῦπες, σκοῦπες!
Ξαναπάρτε
τή μορφή σας.
Μόνο ὁ γερο-

δάσκαλος ἐγώ σᾶς κάνω
πνεύματα, γι' αὐτό πού ξέρω.

ΓΚΑΙΤΕ

(Μετάφραση Θρασ. Σταύρου)

γούρνα: λάκκος μέ νερό
ξορκίστρα λέξη: λέξη μαγική γιά νά διώξει τό κακό
ὑπόσταση: μορφή, ὕπαρξη
φροκάλι: σκούπα
όλοῦθε: ἀπό παντοῦ
λάμια: στρίγγλα
μπαλτάς: πλατύ τσεκούρι
τελώνιο: δαιμονικό, στοιχειό

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Διηγήσου σέ πεζό αὐτό τό παραμῦθι γιά τό βοηθό τοῦ μάγου πού μέ μαγικά λόγια ἔβαλε τή σκούπα νά κουβαλήσει νερό, ἀλλά μετά δέν ἤξερε νά τή σταματήσει καί παραλίγο νά πνιγεῖ.

2. Αὐτό τό ποίημα πολλοί τό θεώρησαν ἀλληγορικό, ὅτι δηλαδή πίσω ἀπό τό μῦθο του κρύβει ὀρισμένες ἀλήθειες, ὅπως καί οἱ παραβολές τοῦ Χριστοῦ. Τοῦ ἔδωσαν λοιπόν διάφορες ἐρμηνεῖς.

Μία ἀπό αὐτές εἶναι καί ἡ ἐξῆς:

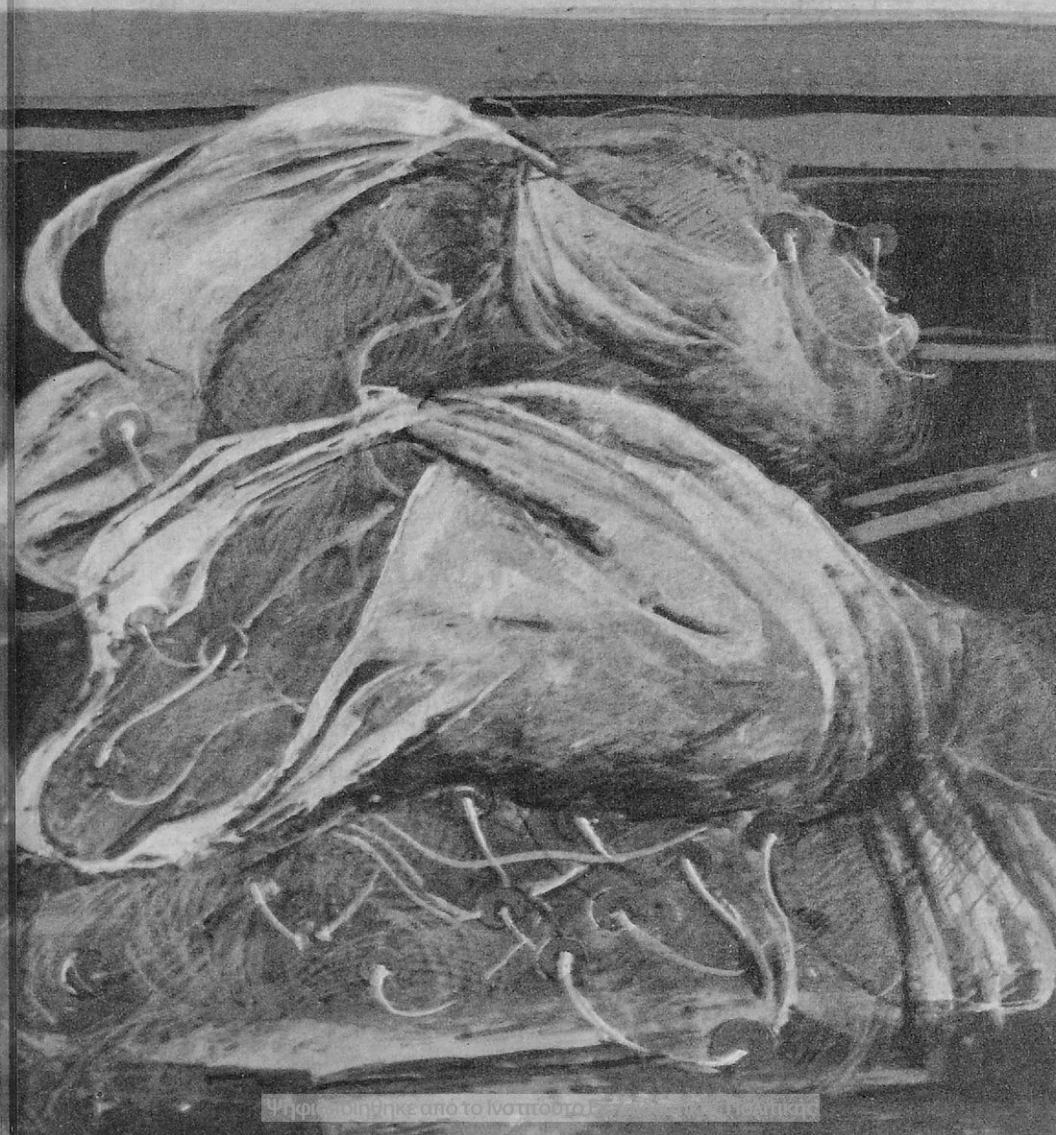
Ὁ γερο-μάγος εἶναι ὁ σοφός ἐπιστήμονας πού κρατάει τίς δυνάμεις τῆς φύσης στήν ἐξουσία του καί δέν τίς ἀφήνει νά τοῦ ξεφύγουν καί νά φέρουν τήν καταστροφή. Ὁ μαθητευόμενος μάγος εἶναι ὁ ἐπιστήμονας πού ξέρει πολλά μυστικά τῆς ἐπιστήμης καί μεθ' ἀπό τίς ἐπιτυχίες του, ἀλλά δέν ἔχει σοφία καί

φρόνηση καί τοῦ εἶναι ἀδύνατο νά δεῖ πέρα ἀπό τόν κύκλο τῆς εἰδικότητάς του τίς συνέπειες πού μπορεῖ νά ἔχουν οἱ ἐφαρμογές τῆς ἐπιστήμης του. Ἐτσι π.χ. ἡ πυρηνική ἐνέργεια ἢ ἄλλη μεγάλη ἐφεύρεση, ἐνῶ μπορεῖ νά εἶναι εὐλογία γιά τήν ἀνθρωπότητα, στά χέρια ἀσυνείδητων ἢ ἀδέξιων μαθητευόμενων μάγων μπορεῖ νά φέρει τήν καταστροφή της. Κι αὐτό γιατί δέν εἶναι σίγουρο ἂν τήν τελευταία στιγμή θά ἐπεμβαίνει ἡ φρόνηση καί ἡ λογική νά σώζει τήν κατάσταση.

Ξαναδιάβασε τώρα προσεχτικά τό ποίημα, ἔχοντας ὁδηγό αὐτή τήν ἐρμηνεία.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

78. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

Τὴν καθημερινή γυναίκα τῆς Λευκάδας τὴν τραγούδησε καὶ ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς στὸ ποίημά του ὁ « Ἀλαφροῦσκιωτος »: « Ἐσύ ἀνυφάντρα, ἔσύ γαληνομέτωπη, γερὴ μεγαλομάτα... ».

Στὸ κείμενο πού ἀκολουθεῖ θὰ παρακολουθήσετε τὴ Λευκαδίτισσα στὶς καθημερινές της ἀσχολίες.

Πολλές φορές οἱ Λευκαδίτισσες μοιάζουν μέ φιγοῦρες, πού ξεπήδησαν ἀπὸ τίς μινωικές τοιχογραφίες.

Ἡ γυναίκα τῆς Λευκάδας, αὐτή πού δέν ἔφυγε ἀπὸ τὸν τόπο της, γιὰ νά σπουδάσει ἢ γιὰ νά δουλέψει στὰ ξένα ἢ γιὰ ν' ἀλλάξει τρόπους ζωῆς στὰ ἀστικά κέντρα, ἔχει μένει ἡ ἴδια.

Στὴν ψυχὴ της, θαρρεῖς καὶ ζεῖ ἡ παράδοση καὶ ἡ ἱστορία τῆς φυλῆς μας. Ποιὸς ξέρεי μέσα στὴν ἀχλὺ * τῶν αἰώνων ποιὰ κρυφὴ κλωστή νά ἔχει δέσει τὰ παλάτια τοῦ Μίνωα μ' αὐτὰ τῆς Πηνελόπης.

Πολλοὶ ἀρχαιολόγοι πιστεύουν ὅτι τὸ παλάτι τοῦ Ὀδυσσεά βρισκόταν στὴ Λευκάδα καὶ ὄχι στὴν Ἰθάκη.

Οἱ ἴδιες, ὅπως περπατοῦν, δέ γνωρίζουν τὴ μεγαλοσύνη τῆς ὁμορφίᾳς τους, τῆς ιδιοτυπίας τους. Ὁ μόχθος, ἡ ἀφιέρωση, ἡ προσφορά, ἡ ἀγάπη, τὸ καθῆκον γιὰ τὰ νοικοκυριά τους, γιὰ τὰ παιδιά τους, γιὰ τὴ μικρὴ τους κοινωνία, αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς τους.

Γιὰ τὴ γυναίκα τὴν παραδοσιακὴ, ἔτσι ἀκριβῶς ὅπως συναντᾷ κανεῖς τὴ Λευκαδίτισσα στὰ χωριά της, τὸ καθῆκον γιὰ τὴν οἰκογένειά της, εἶναι ἔργο ὑψίστης εὐθύνης, ἀγώνισμα σιωπηλὸ καὶ ἀτέλειωτο, δαπάνη τῆς σάρκας της καὶ τῆς ψυχῆς της.

Γεννήθηκε καὶ ζεῖ, γιὰ νά βαστάζει καὶ νά στηρίζει δίχως πολλές ἀπαιτήσεις. Καμάρι της καὶ ἱκανοποίησή της ἡ προκοπὴ τοῦ σπιτικοῦ της καὶ τῶν παιδιῶν της.

Βασίλειό της τὸ νοικοκυριό τους, τὸ ἀμπέλι τους, τὸ χωράφι τους, οἱ ἐλιές τους, ἡ βάρκα τους, τὰ γεωργικά τους μηχανήματα σήμερα.

ἀχλὺ: ἐλαφρὴ δμίχλη

Ἡ Λευκαδίτισσα συμβάλλει μέ ὅλη τή δύναμη καί τήν ἐνεργητικότητα της. Πρώτη στ' ἀμπέλι μέ τό κλαδευτήρι, δίπλα στό κοπάδι μέ τά πρόβατα, μέ τό τσαπί στόν ὦμο τραβάει γιά τό σκάλισμα τοῦ χωραφιοῦ.

Πρώτη καί καλύτερη, σκυφτή στίς ἡλιόλουστες χειμωνιάτικες ἡμέρες καί μέσα στίς φθινοπωρινές ἐπτανησιακές καταγίδες μαζεῦει τίς ἐλίες στό λασπωμένο χῶμα.

Πόσες καί πόσες φορές οἱ ταξιδιωτές δέν τή θαύμασαν στήν παραλιακή αὐλή της νά τραβᾷ τά δίχτυα τῆς βάρκας δίπλα στόν ἄνδρα της, στόν πεθερό της, στόν ἀδερφό της, στίς σμαραγδένιες ἀκρογιαλιές τῆς Λευκάδας.

Ἀκόμη, αὐτές πού τριγυρνοῦν μέ τίς λευκαδίτικες παραδοσιακές στολές, γνέθουν καί ὑφαίνουν. Τά λευκαδίτικα κεντήματα, γνωστά γιά τό ἄριστο μαθηματικό μέτρημα τῆς βελονιάς τους, μέ τό πηγᾶο καί αὐθόρμητο λαϊκό γοῦστο τῆς Λευκαδίτισσας, δέν ἀπολείπουν ἀπό τίς διεθνεῖς ἐκθέσεις καί τίς διεθνεῖς ἀγορές τῆς χειροτεχνίας.

Οἱ γυναῖκες τῆς Λευκάδας ἔχουν τή συνήθεια νά κουβαλοῦν ὀτιδήποτε στό κεφάλι τους. Τή στάμνα μέ τό νερό, τό δοχεῖο μέ τό λάδι, τό δεμάτι τοῦ σανοῦ, τό πανέρι μέ τά φρούτα, τό μπόγο μέ τά ροῦχα, τό σακί μέ τό ἀλεύρι, τό βαρελάκι μέ τό κρασί.

Στητό τό κεφάλι ψηλά. Τό βάρος πού κουβαλοῦν δύο καί τρεῖς φορές τήν ἡμέρα κάνοντας πολλές φορές καί χιλιόμετρα, γιά νά μεταφέρουν κάτι, δίχως τή βοήθεια τῶν χειρῶν τους, τοὺς δίνει μιά ἀπόλυτη ἰσορροπία. Μιά ὀρθή γραμμή σ' ὅλο τό σῶμα ἀπό τήν κορυφή ὡς τόν ἀστράγαλο.

Σωστή λαμπάδα ἡ κορμοστασιά τῆς Λευκαδίτισσας, μέ τήν παραδοσιακή στολή, ζωντανεύει μέ τήν παρουσία της, θρησκευτικολαϊκά πανηγύρια τοῦ νησιοῦ της.

Τό πολύπτυχο φουστάνι, μέ τίς δεκάδες πιέτες, ἀνεμίζει στό χαρούμενο βηματισμό τοῦ συρτοῦ καί σειέται καί λυγίεται στά λεβέντικα βήματα τοῦ τσάμικου.

Τά ἔργα της εἶναι συνδεδεμένα μέ τά ταπεινά.

Ἀλλά αὐτές οἱ γυναῖκες δίνουν ἕναν ἄλλο ρυθμό στή ζωή τοῦ νησιοῦ.

Μετά ἀπό μιά δεκαετία καί αὐτή ἡ παρουσία τους θά ἔχει ἔξα-

φανιστεί τελείως από τή Λευκάδα, όπως έχει εξαφανιστεί στα περισσότερα σημεία τής ελληνικής γῆς αὐτός ὁ παλιός τύπος τῶν γυναικῶν.

Παρόλη τήν εξέλιξη, τήν ἀστικοποίηση*, καί τά φεμινιστικά κινήματα*, αὐτές οἱ παραδοσιακές γυναῖκες, κοπέλες, νύφες, μάνες μικρῶν παιδιῶν, γιαγιάδες ἦταν τό ζωτικό κέντρο τῆς οἰκογένειας, ἂν καί δέν εἶχαν οἱ ἴδιες πολλὰ δικαιώματα, εἶχαν πάντα μία ζεστή ἀγκαλιά καί ἤξεραν νά κρατοῦν αἰσιόδοξα τό νῆμα τῆς ζωῆς.

ΕΛΕΝΗ ΧΡΥΣΙΝΑ

ἀστικοποίηση: ἡ τάση νά μοιάσει κάποιος στούς ἀνθρώπους τῆς πολιτείας
φεμινιστικά κινήματα: οἱ ἀγῶνες πού κάνουν οἱ γυναῖκες γιά νά κερδίσουν τά δικαιώματά τους.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ὁ παραλληλισμός μέ τίς γυναῖκες τῆς μινωικῆς ἐποχῆς ἀφορᾷ τήν ἐνδυμασία. Μήπως μπορεῖτε νά περιγράψετε πῶς ἦταν ντυμένες οἱ γυναῖκες τῆς μινωικῆς ἐποχῆς;
2. Δώστε χαρακτηρισμούς στή Λευκαδίτισσα μετά ἀπό τήν περιγραφή πού δίνει ἡ συγγραφέας.
3. «Τά ἔργα της εἶναι συνδεμένα μέ τά ταπεινά». Εἶναι μειωτικό αὐτό;
4. Γιατί θά ἐκλείψουν σέ δέκα χρόνια οἱ παραδοσιακοί τύποι γυναικας;

79. Ο ΙΔΡΩΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΙ

Συχνά έχουμε ακούσει γιά κάποιον, πού υποφέρει καί βασανίζεται, πώς «τραβά τοῦ λιναριοῦ τά πάθη». Πολλά τραβά, ἀλήθεια, τό λινάρι ἀπ' τή στιγμή πού θά πέσει στή γῆ, ὥσπου νά γίνει κλωστή καί λινό ὕφασμα. Γι' αὐτό κι ἡ καλλιέργειά του εἶναι συχνά τόσο περιορισμένη.

Δέν τραβά ὅμως λιγότερα ὁ καπνός. Καί μαζί του δέν τραβοῦν λιγότερα κι οἱ καπνοκαλλιεργητές. Ἀπ' τή στιγμή πού θά σπείρουν τόν καπνόσπορο στή γῆ ὡς τή μέρα πού θά παραδώσουν τά συσκευασμένα καπνόφυλλα στόν καπνέμπορο βρίσκονται σ' ἕναν ἀδιάκοπο καί σκληρό ἀγώνα.

Ὁ Πέτρος εἶχε τήν εὐκαιρία νά παρακολουθήσει ἀπό κοντά αὐτόν τόν πόλεμο. Μετά τό Πάσχα πῆγε στό χωριό τοῦ θεῖου του κοντά στόν Ἀλμυρό.

— Αὔριο θά πᾶμε νά φυτέψουμε καπνό, εἶπε ἀποβραδὶς ὁ θεῖος του.

Τήν ἄλλη μέρα ξύπνησαν πολύ νωρίς. Δέν εἶχε φέξει ἀκόμα. Περπατοῦσαν στό μισοσκόταδο. Ὅταν ἔφτασαν στό χωράφι, ὁ Πέτρος εἶδε πώς τά δυό μεγάλα ξαδερφάκια του λείπανε.

— Ποῦ πῆγε ὁ Πάνος μέ τό Δῆμο; ρώτησε.

— Πᾶνε νά φέρουν νερό, ἀπάντησε ὁ θεῖος του.

Σέ λίγο, μέ τό φῶς τῆς αὐγῆς, στρώθηκαν ὅλοι στή δουλειά. Ὁ Πέτρος μέ τήν ξαδερφούλα του τή Βάσω πιάνουν ἀπό τίς δυό ἄκρες ἕνα σκοινί, ὡς δέκα μέτρα, καί τεντώνοντάς το τ' ἀκουμποῦν στή γῆ. Ὁ θεῖος Κώστας χτυπᾷ πλάι, πολύ κοντά στό σκοινί, μέ μία πλατιά τσάπα κι ἀνοίγει μικροὺς λάκκους, σέ τριάντα ἑκατοστά ἀπόσταση τόν ἕναν ἀπό τόν ἄλλο.

— Γιά ν' ἀνοίγονται εὐκολα αὐτοί οἱ λάκκοι, λέει στόν Πέτρο, πρέπει τό χῶμα νά 'ναι ἀφράτο. Τρεῖς φορές τό ῥγωσα καί μία τό σβάρνισα.

Ἀφοῦ ἔφτιασε κάπου τριάντα λάκκους σ' ὅλο τό μάκρος τοῦ σκοινοῦ, λέει στά παιδιά:

— Τώρα πιό πέρα! Μιά δρασκειλιά..., δηλαδή κάπου ὀγδόντα πόντους, καθώς λέτε σεῖς οἱ γραμματιζούμενοι.

Ὁ Πέτρος μέ τή Βάσω ἔπιασαν τό σκοινί καί τό ἔβαλαν τεντω-

μένο καί πάλι, πιά πέρα, γιά νά γίνει ἔτσι μιά δεύτερη παράλληλη γραμμή. Δέν πρόφτασαν ὅμως ν' ἀκουμπήσουν τό σκοινί κάτω στή γῆ κι ἔφτασε ὁ Πάνος μέ τό Δῆμο. Ἔχουν τ' ἄλογα καί τό γαϊδουράκι φορτωμένα μικρά ντεπόζιτα, πού στό κάτω μέρος, ἀπό τή μιά μεριά ἔχουν ἕνα σωλήνα, πού βουλώνει μέ ξεσπυρισμένη ρόκα καλαμποκιού. Τραβώντας τή ρόκα, ἀρχίζει νά τρέχει τό νερό. Δυό κοπέλες γεμίζουν μ' αὐτό τούς ντενεκέδες. Μόλις ἀδειάζουν τά ντεπόζιτα, τά δυό παιδιά φεύγουν καί πάλι γρήγορα γιά τή βρύση, νά τά ξαναγεμίσουν.

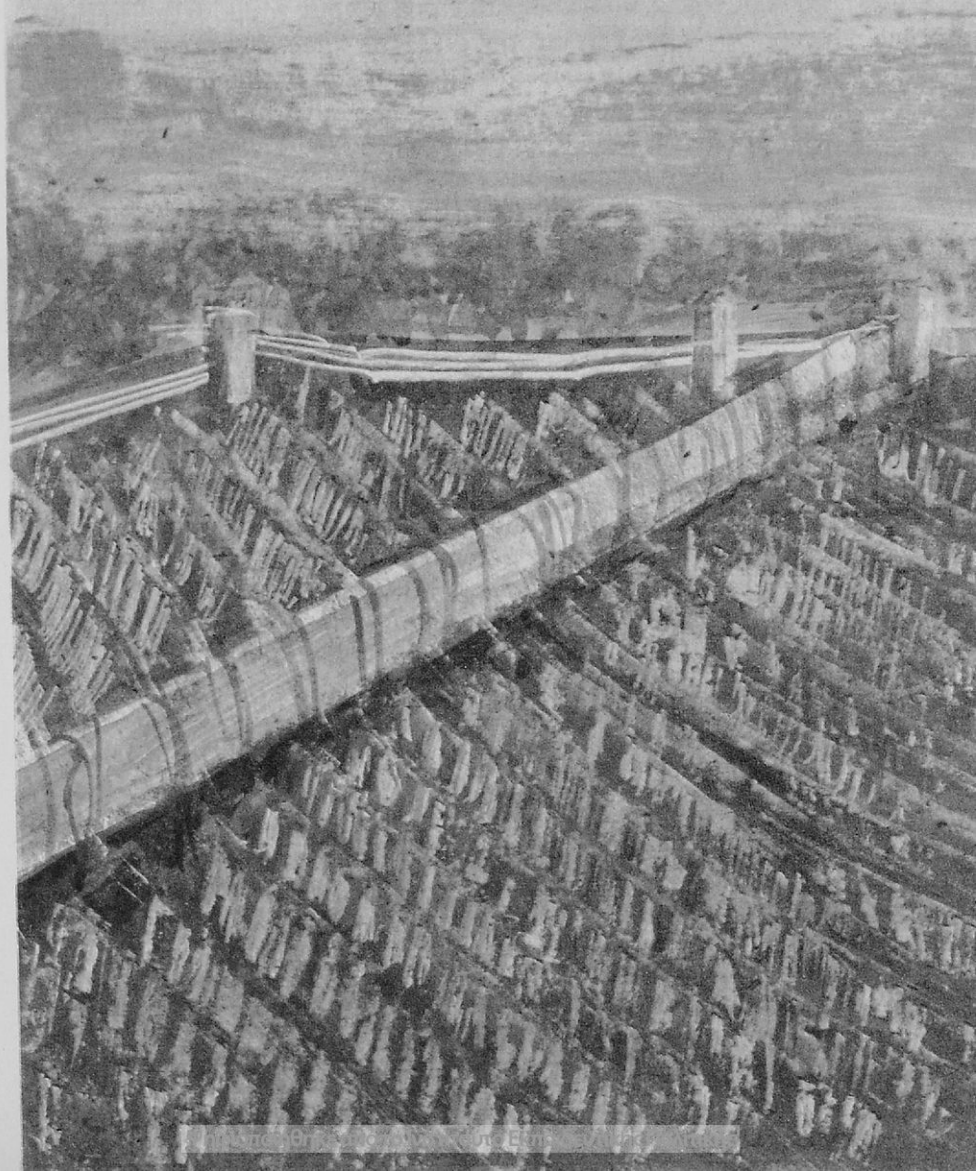
Ἡ θεία Φρόσω ἔχει φέρει ἐκεῖ δυό κιβώτια γεμάτα καπνοφυτό. Τόν ἔβγαλε νύχτα ἀκόμα, ἀπό τίς «βραγιές», τό σπορεῖο, ὅπου εἶχε φυτέψει τό σπόρο πυκνά πυκνά ἀπό τίς ἀρχές τοῦ Μάρτη.

Πιάνει ἀπό τά μικρά — ὡς δέκα πόντους — φυτά, ἀκολουθώντας καταπόδι τόν ἄντρα της, βάζει σέ κάθε λάκκο κι ἀπό ἕνα «φυτάδι» καί τό σκεπάζει μέ χῶμα. Πίσω της μιά ἀπ' τίς κοπέλες, πού τούς βοηθοῦν, μέ ἕνα ποτιστήρι στά χέρια, ρίχνει νερό στό φυτεμένο βλασταράκι. Κι ὁ Πέτρος μέ τή Βάσω τοποθετοῦν τό σκοινί ὅλο καί πιά πέρα σέ παράλληλες σειρές. Κι ὁ θεῖος Κώστας φτιάχνει μέ τήν τσάπα λάκκους. Καί φυτεύει μέσα τους τά μικρά φυτά τοῦ καπνοῦ ἢ θεία Φρόσω. Κι ἀπ' τίς κοπέλες ἢ μιά τά ποτίζει κι ἡ ἄλλη γεμίζει μέ τή σειρά τά δυό ποτιστήρια, γιά νά μήν ἀργοποροῦν. Ἡ δουλειά αὐτή κρατᾶ ὅλη τή μέρα...

Μά δέν τελείωσε. Μπαίνοντας ὁ Θεριστής, τά φυτά, ὅσα «ἔπιασαν», ἔχουν μεγαλώσει. Θέλουν σκάλισμα, σκαλίσματα πές, καί δυό καί τρία πολλές φορές, γιά νά γλιτώσουν ἀπ' τίς μεγάλες ζέστες.

Ὁ Πέτρος δέν πάει σ' αὐτή τή δουλειά. Παίρνει ὅμως μέρος στό «τσάκισμα» καί στό «ἀρμάθιασμα». Τοῦ ἀρέσει νά σηκώνεται πρῶι καί γι' αὐτό παρακαλεῖ τή θεία του καί τόν παίρνει μαζί της στό «τσάκισμα».

Ἀπό τήν προηγούμενη μέρα ξέρεي ἡ θεία σέ ποιο καπνοχώ-
ραφο τά φύλλα «γίνανε», δηλαδή ἄρχισαν λίγο νά κιτρινίζουν. Πρῶι πρῶι λοιπόν, μέ τή δροσιά, πᾶνε καί σκυφτά σκυφτά, σ' ἀχνόφεγγο τῆς αὐγῆς, τσακίζουν τά κάτω φύλλα. Πρέπει ἡ δου-
λειά αὐτή νά τελειώσει πρὶν βγεῖ ὁ ἥλιος, γιατί ἄλλιῶς τά φύλλα «λουρώνουν» καί δέ σπᾶνε εὐκολα. Τά βάζουν σέ μεγάλες κόφες,

τά φέρνουν στο σπίτι και τ' αδειάζουν στο υπόστεγο σε μία γωνιά. Κι αρχίζει έδω τώρα άλλη δουλειά.

Κάθονται όλοι όλόγυρα στο σωρό από τα καπνόφυλλα και παίρνουν καθένας τους από μία καπνοβελόνα και από δέκα ως είκοσι σπάγκους κι αρχίζουν να περνούν τα φύλλα, από τα κοτσάνια τους στους σπάγκους και να τα κάνουν «αρμάθες». Παίρνουν έπειτα τīs αρμάθες και πάνε και τīs κρεμούν στīs «λιάστρες». Έκεϊ θά ξεραθοούν τα φύλλα και θά πάρουν χρώμα χρυσοκίτρινο. Άλίμονο όμως αν βρέξει... Τότε όλος αυτός ο κόπος πάει χαμένος. Τα φύλλα μαυρίζουν και σαπίζουν κι είναι άχρηστα πιά.

Όταν οί αρμάθες γίνουν έτοιμες, τīs μαζεύουν δέκα δέκα μαζί, τīs κάνουν «τόπια» και τīs κρεμούν στην αποθήκη. Έκεϊ θά μείνουν ως τό φθινόπωρο. Τότε θά μαλακώσουν από την ύγρασία τα φύλλα, θά βγούν από τīs αρμάθες και θά ξεδιαλεχτούν κατά ποιότητες και μεγέθη. Θά δεθοούν από είκοσι περίπου μαζί και θά γίνουν μάτσα και πολλά πολλά μάτσα θά ένωθοούν και θά γίνουν «μπάλες». Έτσι συσκευασμένα θά περιμένουν τόν καπνέμπορο, για να τ' αγοράσει. Για να πάνε στο καπνεργοστάσιο και να συνεχιστούν έκεϊ τα «πάθη» του καπνού.

Ο θεϊός Κώστας καθώς κουβαλά ένα «τόπι» να τό κρεμάσει στην αποθήκη, σταματά, σκουπίζει με την άναποδη της παλάμης του τόν ιδρώτα από τό μέτωπό του και λέει του Πέτρου:

— Τά βλέπεις, παιδί μου; Κόπος και ιδρώτας. Και να σκεφτεί κανένας πώς όλ' αυτά γίνονται για τουτό τό φαρμάκι, τό δηλητήριο...

ΧΑΡΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Γιατί ο συγγραφέας στην αρχή κάνει λόγο για «του λιναριού τα πάθη»;
2. Γιατί ο θεϊός Κώστας μίλησε στο τέλος έτσι για τόν καπνό;
3. Χωρίστε τό κεφάλαιο σε υποενότητες. Βάλτε μία έπικεφαλίδα σε κάθε υποενότητα.
4. Για τό φύτεμα του καπνού έχει κινητοποιηθεί όλόκληρη ή οίκογένεια. Ποιές άλλες γεωργικές έργασίες χρειάζονται τέτοια γενική κινητοποίηση; Θυμηθείτε μία σχετική λαϊκή παροιμία.

80. Η ΦΩΤΙΑ ΠΟΥ ΚΟΙΜΟΤΑΝ

Τά παιδιά πήγαν ένα Σαββατοκύριακο μέ τό θεϊό τους, νά δοῦν ἀπό κοντά τό ἐργοστάσιο τοῦ Ἀλιβερίου. Πέρασαν πάνω ἀπό τήν κινητή γέφυρα τοῦ Εὐρίπου κι ἔπειτ' ἀπό σαράντα περίπου χιλιόμετρα διαδρομή ἀντίκρισαν τίς δυό ψηλές καπνοδόχους τοῦ ἐργοστασίου. Ὅταν ἦρθαν κοντά καί σταμάτησαν, ὁ θεῖος εἶπε στά παιδιά:

— Κάποτε σ' αὐτά ἐδῶ τά μέρη, πού ὁπωςδήποτε δέν ἦταν ἔτσι ὅπως εἶναι σήμερα, ἦταν ἀπέραντα δάση. Πανύψηλα δέντρα ἄπλωναν τά κλαδιά τους κατά τόν ἥλιο, μάζευαν μέσα στήν ἀγκαλιά τους τή φωτιά του, τήν ἀποθήκευαν μέσα τους, τή φύλαγαν γιά μέρες δύσκολες.

Κι οἱ μέρες αὐτές κάποτε ἦρθαν. Τό μέρος, ὅπου βρισκόταν τό ἀπέραντο δάσος, ἔπαθε καθίζηση, βούλιαξε. Τά τετράπηλα δέντρα σκεπάστηκαν μέ στάσιμα νερά, καταπλακώθηκαν ἀπό χώματα καί πέτρες. Καί τό κακό δέ σταμάτησε ὡς ἐδῶ. Τό ἔδαφος ἐξακολουθοῦσε νά βουλιάζει. Καί μαζί του βούλιαζαν καί τά δέντρα κι ὄλο πήγαιναν βαθύτερα. Κάποτε ἔφτασαν σέ τόσο μεγάλο βάθος, πού αἰσθάνθηκαν νά καίει τά κορμιά τους μιά μεγάλη κι ἀνυπόφορη ζέστη.

Ἄν ἦταν ἔξω, πάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, σίγουρα τά δέντρα αὐτά θά εἶχαν καεῖ μέ δυνατή φλόγα, θά ἔβγαζαν καπνό, θά γίνονταν στάχτη. Μά ἐκεῖ κάτω, ὅπου ἦταν καταπλακωμένα, οὔτε φλόγα οὔτε καπνό μπορούσαν νά βγάλουν. Ἡ φωτιά, πού εἶχαν ἀποθηκεύσει μέσα τους ἀπό τόν ἥλιο, ἔμεινε κλεισμένη στό κορμί τους κι ὁ καπνός, πού δέν μπόρεσε νά βγεῖ ἔξω, διαπότισε ὄλο τό ξύλο τους, πού τώρα ἔγινε μαῦρο καί σκληρό. Ἐγινε κάρβουνο, ὁ γαιάνθρακας λιγνίτης.

Ἔτσι, χρόνια καί χρόνια, αἰῶνες καί χιλιετίες, ἔμειναν φυλακισμένα ἐκεῖ στά βάθη τῆς γῆς τά δέντρα, σάν τούς Τιτάνες στά μαῦρα Τάρταρα. Ἡ φωτιά, πού μέ τόση λαχτάρα εἶχαν μαζέψει καί κρατήθει μέσα τους, κοιμόταν κι αὐτή μαζί τους περιμένοντας τή μέρα, πού κάποιος θά τήν ξυπνοῦσε.

Μά μέσ στόν ὕπνο της δέν κατάλαβε πῶς κάποια δύναμη, γιγάντια καί σιωπηλή, τήν ἔσπρωχνε κι αὐτή καί τ' ἀπανθρακωμένα

δέντρα, πού μέσα τους φώλιαζε, σιγά σιγά κι αθόρυβα, σχεδόν ανεπαίσθητα, προς τὰ πάνω.

Καί κάποια στιγμή κάμποσες άξίνες χτύπησαν δυνατά τό χῶμα, τό παραμέρισαν καί, ὦ θαῦμα! ὁ ἥλιος, ὁ παλιός ἐκεῖνος ἥλιος, πού ἔκαμε κάποτε τὰ δέντρα νά μεγαλώσουν καί νά πρασινίσουν, ἔλαμπε καί πάλι ἀπό πάνω τους μ' ὅλη του τή λάμψη καί τή μεγαλοπρέπεια.

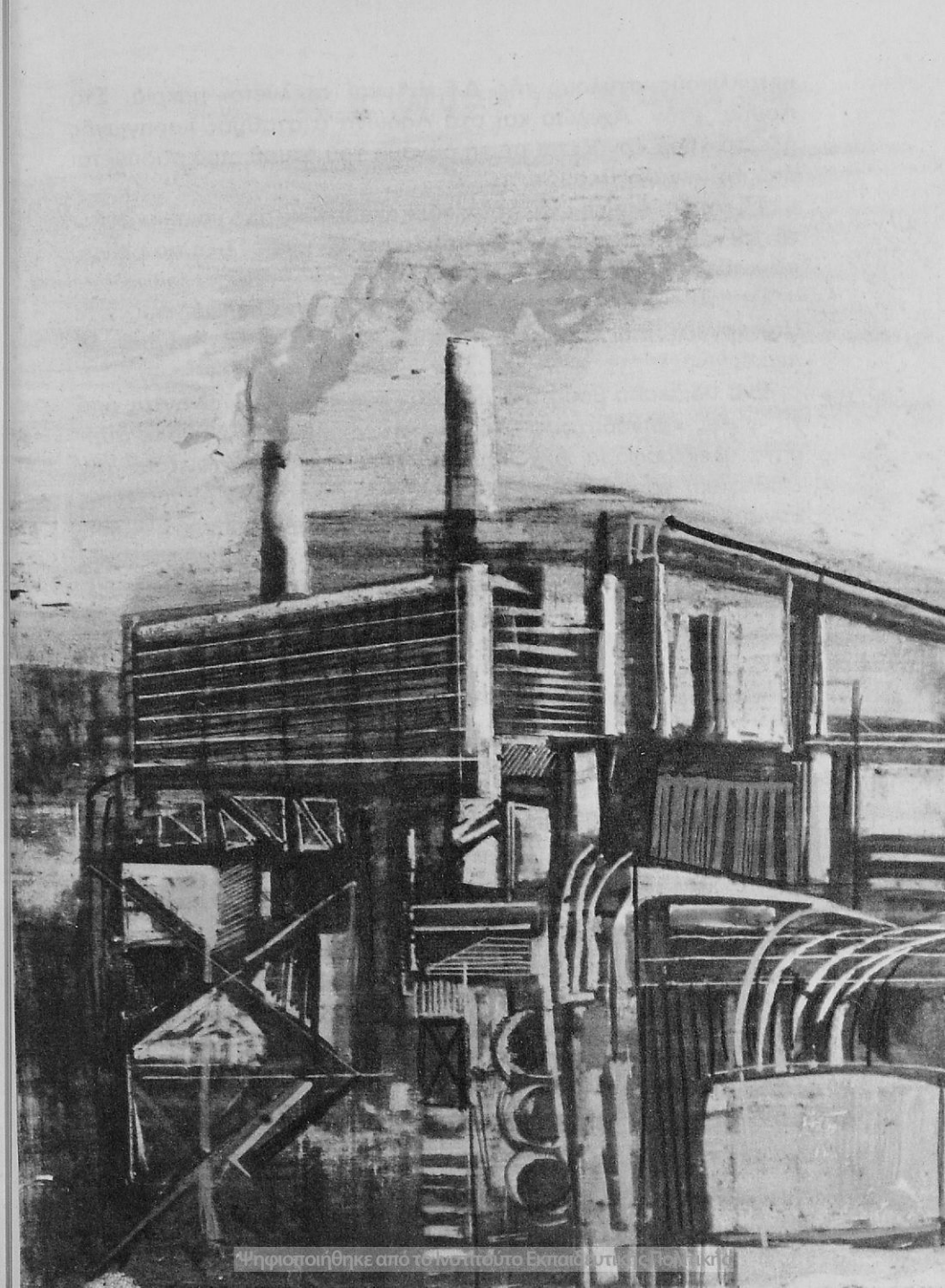
Τί κρίμα ὅμως. Τώρα πιά τὰ δέντρα δέν εἶχαν οὔτε πράσινα φύλλα οὔτε ὠραῖα καί πολύχρωμα ἄνθη. Ἦταν μαῦρα καί παραμορφωμένα ἀπό τό βάρος, πού τὰ πλάκωνε τόσους αἰῶνες.

Οἱ ἐργάτες πού κρατοῦσαν τίς άξίνες πῆραν ἔπειτα τό μαῦρο, κομματιασμένο σῶμα τῶν δέντρων μέ πλατιά φτυάρια καί τό φόρτωσαν πάνω στά βαγόνια ἑνός μικροῦ τρένου. Τό τρενάκι αὐτό, κυλώντας πάνω σέ σιδερένιες γραμμές, ἔφερε τὰ συντρίμια τοῦτα τῶν δέντρων σ' αὐτό ἐδῶ τό μέρος, πού βλέπετε. Κι αὐτό γίνεται ἀπό τότε κάθε μέρα.

Τό τρενάκι ξεκινᾷ ἀπό τίς πλαγιές τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ πού, ὅπως ξέρετε, εἶναι ὁ Ὀλυμπος τῆς Εὐβοίας, κοντά στό χωριό Ἅγιος Λουκάς, καί φτάνει ὥς ἐδῶ. Ἐργάτες πολλοί δουλεύουν ἐκεῖ μέσα, στά βάθη τοῦ βουνοῦ, φορτώνουν τό λιγνίτη στά βαγονάκια καί τόν στέλνουν σέ τοῦτο τό «θερμοηλεκτρικό ἐργοστάσιο» τοῦ Ἀλιβερίου.

Νά, βλέπετε ἐκεῖ πέρα; Ὁ λιγνίτης φορτώνεται πάνω σ' αὐτή τήν κυλιόμενη ταινία, ζυγίζεται κι ὕστερα πηγαίνει στό μεγάλο αὐτό κτίριο, ὅπου εἶναι ὁ σπαστήρας. Ἐκεῖ ὁ λιγνίτης τρίβεται καί γίνεται σκόνη. Εἰδικά μηχανήματα τόν στέλνουν ἔπειτα στους καυστήρες, ὅπου ἀπό μεγάλα «μπέκ» πετάγεται μιά δυνατή φλόγα πετρελαίου.

Σάν νά περίμενε ἀπό χρόνια κι αἰῶνες τοῦτο τό συναπάντημα ἡ φωτιά, πού ἦταν κλεισμένη μέσα στό μαῦρο λιγνίτη, ξυπνᾷ, πετάγεται πάνω, θεριεύει. Γίνεται φλόγα δυνατή καί θερμαίνει μ' ἑκατοντάδες βαθμούς θερμοκρασία τούς μεγάλους λέβητες τοῦ ἐργοστασίου. Ἔτσι, κινοῦνται οἱ τεράστιες μηχανές, οἱ ἠλεκτρογεννήτριες, πού παράγουν ἠλεκτρικό ρεῦμα. Τό ρεῦμα περνᾷ μέσα στά καλώδια, πού στηρίζονται πάνω σ' αὐτοῦς τούς ψηλοῦς

μεταλλικούς στύλους τῆς Δ.Ε.Η.* καί στέλνεται μακριά. Στό Λοῦρο, στόν Ἀχελῷο καί στό Λάδωνα ὁ σταθμός παραγωγῆς ἠλεκτρισμοῦ ἐργάζεται μέ τή δύναμη τοῦ ἀτμοῦ, πού παράγεται ἀπό τή μεγάλη θερμότητα.

Τή στιγμή ἐκείνη ἓνα «τού-τού!» ἀκούστηκε ἀπό μακριά. Ἦταν τό τρενάκι. Ἔφερνε κι ἄλλο κάρβουνο. Τί μικρούλικο πού εἶναι, μά καί τί σπουδαία δουλειά πού κάνει!

“Ὡσπου ὁ θεῖος τους νά τακτοποιήσει κάτι δουλειές πού εἶχε στό ἐργοστάσιο, τά παιδιά παρατηροῦσαν τό καθετί μέ μεγάλη περιέργεια.

“Ἐνα ἀδιάκοπο βουητό ἀκουγόταν κι ὁ καπνός, βγαίνοντας ἀπό τίς ψηλές καπνοδόχους, ἀνέβαινε στόν οὐρανό. Καλώδια, σύρματα ἠλεκτροφόρα, μηχανήματα κάθε λογῆς, ὅλα τονίζουν τήν ἐπιβλητική παρουσία τῆς σύγχρονης τεχνικῆς, πού ἀξιοποιεῖ τίς δυνάμεις πού κλείνει μέσα της ἡ φύση. Ἔργατες καί τεχνίτες, μηχανικοί κι ἠλεκτρολόγοι, ὅλοι ἐργάζονται μέ ζῆλο, γιά νά στείλουν σ’ ὅλη τήν Ἑλλάδα τήν ἠλεκτρική ἐνέργεια, τό φῶς, τή θερμότητα, τά ἀγαθά τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

ΧΑΡΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Ἡλεκτρικός στύλος τῆς Δ.Ε.Η.

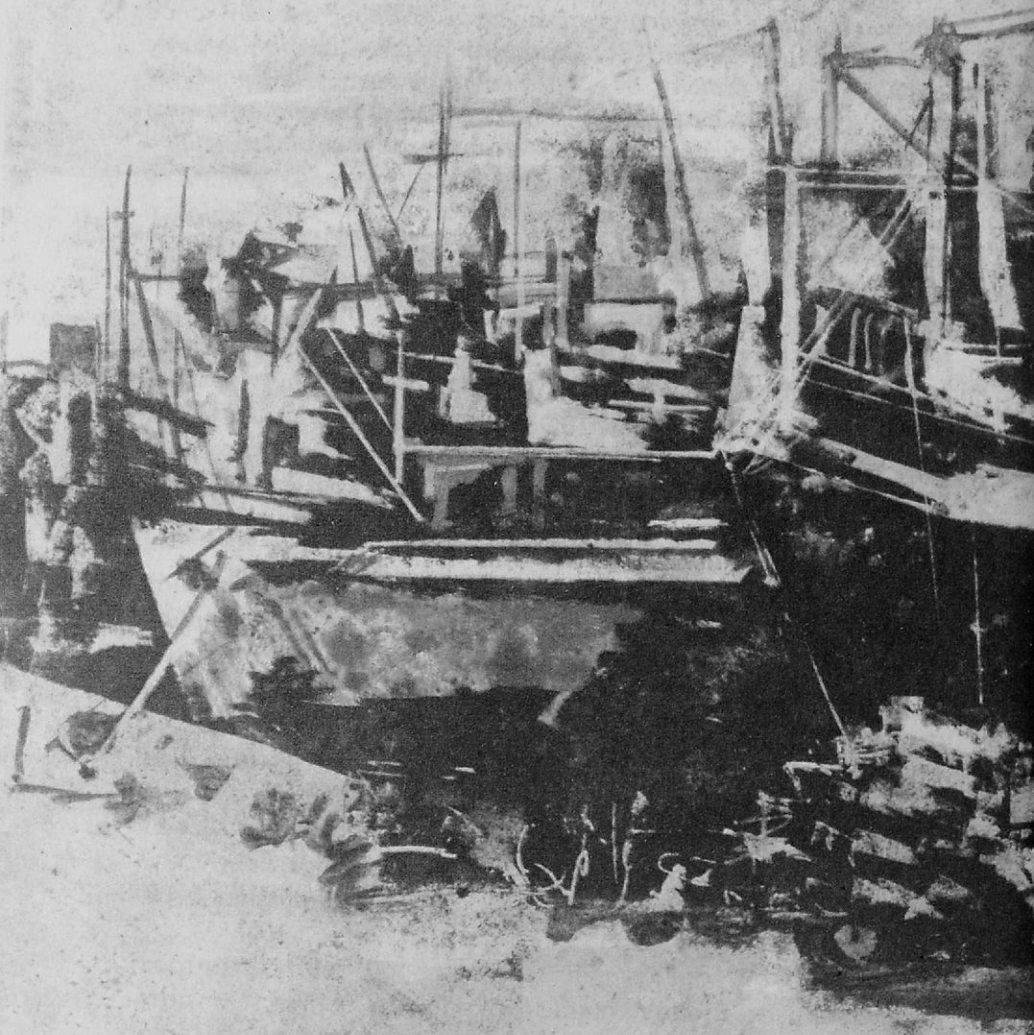
81. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΜΑΣ

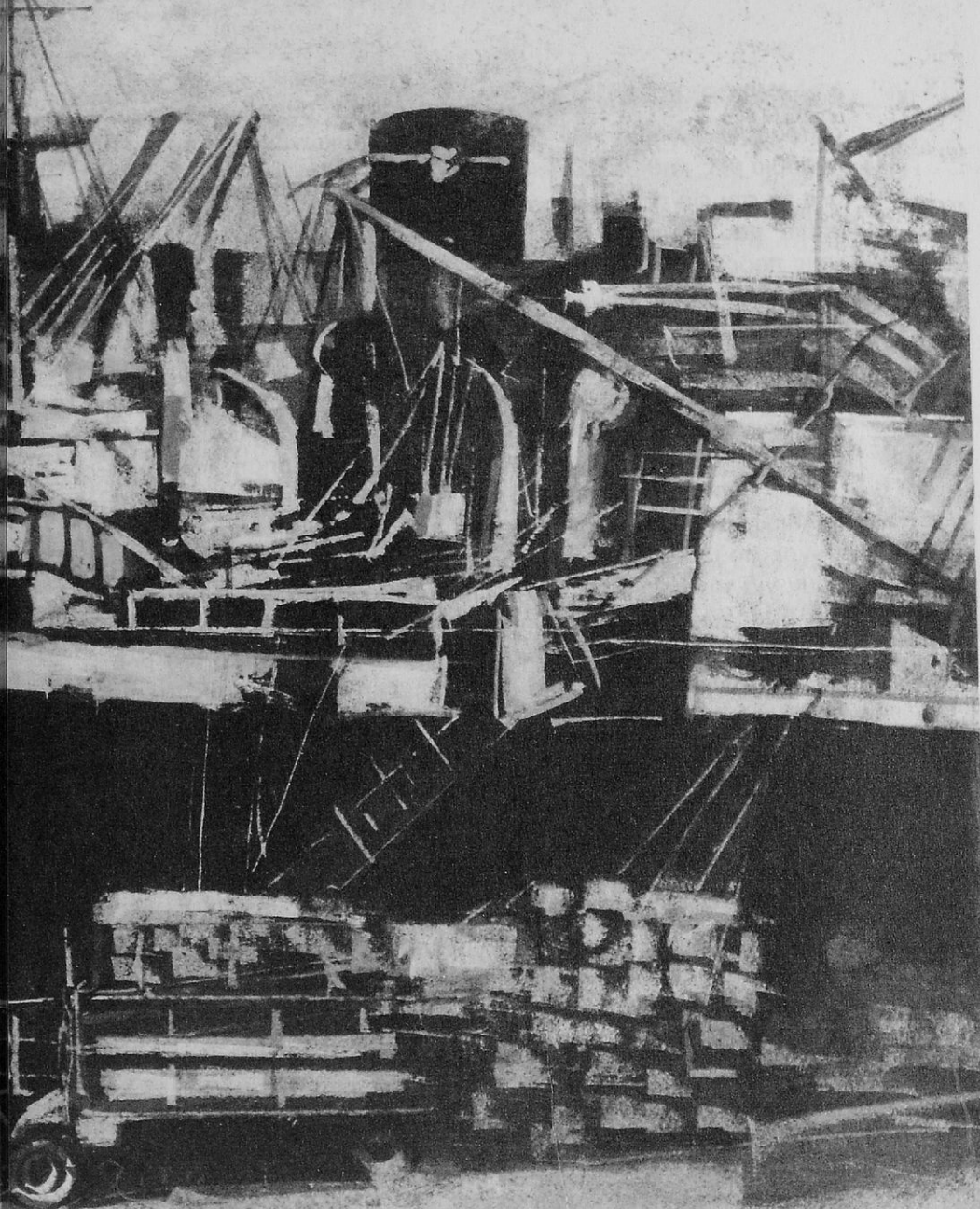
Μόνο μέ τούς ἀριθμούς μπορούμε νά συλλάβουμε τό μέγεθος τῆς προόδου πού ἔχει ἐπιτύχει ἡ ναυτιλία μας σέ ἀριθμούς σκαφῶν καί σέ χωρητικότητα, σέ ἀριθμό ἐφοπλιστῶν καί πληρωμάτων, σέ μεγάλες ἐμπορικοναυτικές ἐταιρίες, σέ μεγάλα καί μικρά ναυπηγεῖα καί πλωτές δεξαμενές, σέ ναυλώματα καί σέ μεταφορές τεράστιων ποσοτήτων καί ὄγκων ἐμπορευμάτων καί ἀγαθῶν. Ἀστρονομικοί εἶναι οἱ ἀριθμοί πού συνοψίζουν τά μεγέθη καί τίς ἐπιτεύξεις τῆς νεοελληνικῆς ναυτιλίας. Τό κείμενο γράφτηκε μέ τήν εὐκαιρία τῆς Ναυτικῆς Ἑβδομάδας.

Τοῦτες τίς ἡμέρες τοῦ καλοκαιριοῦ, τό κάλεσμα τῆς θάλασσας, δέν εἶναι τό συνηθισμένο καλοκαιρινό της κάλεσμα, πού τό μεταδίδουν οἱ δικές της φωνές μόνο: τό τραγούδι τῆς θαλάσσιας αὐρας κατά τίς βραδινές ὥρες· τραγούδι ἀπαλόπνοο· τό σιγαλό πάφλασμα τῶν κυμάτων της στίς ἀμμουδιές ἢ στά βράχια ἢ τό βροντερό τους ξέσπασμα σάν πνεύσουν ἐπάνω τους ὀρμηκώτατοι οἱ βοριάδες καί τά μελτέμια· οἱ παράξενες κρασιές πού ἀφήνουν τά θαλασσοπούλια φτεροκοπώντας γύρω ἀπό τά βράχια ἢ τά ξάρτια τῶν караβιῶν.

Τοῦτες τίς ἡμέρες, τό κάλεσμα τῆς θάλασσας, τό ἀκοῦμε καί τό δεχόμαστε καί ἀπό ἄλλου εἶδους φωνές ἢ μηνύματα ἢ συνθήματα: εἶναι οἱ φωνές καί οἱ ἦχοι καί τά σφυρίγματα καί τά μιλήματα τῶν караβιῶν της, ὅλων τῶν караβιῶν της, ὅλων τῶν τύπων πού σχηματίζουν τήν πολυσύνθετη καί πλωτή κοσμόπολη τῶν θαλασσῶν· αὐτή τήν ἀπέραντη «πολιτεία πού ταξιδεύεις καί πού τό κάθε της οἶκημα εἶναι ἓνα σπίτι μέ ξεχωριστή ναυπηγική κτισμένο καί γιά ξεχωριστή χρήση καί προορισμό φτιαγμένο. Εἶναι οἱ φωνές τοῦ τεράστιου πλωτοῦ κόσμου τῆς ἐλληνικῆς ναυτιλίας, μέ τίς ἑκατοντάδες χιλιάδες τῶν ἀνθρώπων πού εἶναι δεμένοι μέ τή ζωή της.»

Τίς ἡμέρες αὐτές, ἡ ἀγκαλιά τοῦ ἐλληνισμοῦ, ἀνοίγεται μητρική νά κλείσει μέσα της τόν κόσμο τῶν караβιῶν της καί τῶν ναυτικῶν της. Ἐπάνω ἀπ' αὐτόν τόν ἀγαπημένο καί ἀξιολάτρευτο καί ἀξιοθαύμαστο κόσμο μιά ἀχανής σημαία ἀπλώνεται καί ἀνεμοκυματίζει· μιά σημαία πού συνταιριάζει τά δυό χρώματα: τό ἀνοιχτό

καί βαθύ γαλανό τῶν θαλασσῶν μας καί τῶν οὐρανῶν μας καί τό ἀστραφτερά λευκό τῶν ἀφρῶν, πού ξεσηκώνουν τά ἀμέτρητα καράβια μας, καθώς αὐλακώνουν τούς πελαγίσιους ὀρίζοντες ἀπό ὅλα τά σημεῖα πρὸς ὅλα τά σημεῖα τῆς ὑδρογείου· καθώς τά καράβια μας ἀδιάκοπα διασταυρώνονται, τραβώντας τό καθένα τους πρὸς τὴ δική του τύχη καί ἀποστολή, ἀλληλοχαιρετιοῦνται μέ τά φιλικὰ τους σφυρίγματα, ὅπως δυὸ φίλοι σφίγγουν τά χέρια τους, ἂν τύχει νὰ συναντηθοῦν στοῦ δρόμο.

Ὁ δρόμος τῆς ἐλληνικῆς ναυτιλίας, ἕνας εἶναι ἀλλὰ ἀπέραντος: εἶναι ὅλη ἡ θάλασσα τῆς ὑψηλίου. Ἀνατριχιαστικὴ μεγαλοπρέπεια νιώθει κανεὶς ἀπ' αὐτὴ τὴ θαλασσινὴ ἔρημιά. Ἀλλὰ σήμερα, πουθενὰ σχεδὸν ἡ θάλασσα δέν εἶναι μόνη κι ἔρημη. Τὴν ἐμψυχώνουν μυριάδες πλεούμενα, ἀπὸ τά μεγαθῆρια πού λέγονται πετρελαιοφόρα ἢ σύγχρονοι Λεβιάθαν*, ὥς τίς βαρκοῦλες καί τά γρι-γρί, πού τίς νύχτες, μέ τά φωτεινά τους γυάλινα μάτια ψάχνουν γιὰ τὴν λεῖα τους, κάτω ἀπὸ τά νερά. Κι ἀνάμεσα σ' αὐτό τό πλῆθος τῶν πλοίων, ἂν μπορούσαμε νὰ τό κατατάξουμε, ὅπως κατατάσσουμε τίς μονάδες σέ μιά στρατιωτικὴ τελετῇ, θὰ βλέπαμε μέ συγκίνηση, πὼς μιά ἀπὸ τίς πιὸ ἐπιβλητικὲς τους πτέρυγες, τὴ σχηματίζουν τά σκάφη τῆς ἐλληνικῆς ναυτιλίας· μιὰς ἀπὸ τίς πρῶτες σήμερα στὴν οἰκουμένη.

Ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ ποιητής, πὼς «ἡ μεγαλοσύνη στά ἔθνη, δέν μετριέται μέ τό στρέμμα, μέ τῆς καρδιάς τό πύρωμα μετριέται καί μέ τό αἷμα», θὰ μᾶς ἐνέπνεε, ἕναν, πεζὸ βέβαια, μὰ τροποποιημένο γιὰ τὴν περίσταση ὀρισμὸ: «Μέ τὴ μεγάλη ψυχὴ τῆς ἡ Ἑλλάδα, ἔδειξε μεγάλη καί τὴ μικρὴ τῆς γῆ. Μά σάν, γιὰ νὰ ἀποζημιωθεί ἀκόμα περισσότερο γιὰ τὴ μικρὴ τῆς γῆ, μέ τά καράβια τῆς ἔκαμε δικές τῆς ὅλες τίς θάλασσες τοῦ κόσμου».

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

Λεβιάθαν: μυθικὸ ὑδρόβιο τέρας· προσωποποίηση τοῦ κακοῦ καί τῆς ἀταξίας

82. ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΦΑΡΟΦΥΛΑΚΑ

Σήμερα λείπουν από τό πρωί οί άλλοι δυό στή χώρα κι είμαι μόνος στό φάρο. Καί θά 'μαι καί τό βράδυ μόνος. "Όταν ό ήλιος γείρει πίσω απ' τόν 'Ασπρόκαβο, θ' ανάψω τό φάρο. "Επειτα θά καθίσω νά γράψω, δηλαδή θά συνεχίσω τό γράψιμο. Οί δυό μου σύντροφοι γελᾶνε μ' αὐτή τή συνήθεια πού ἔχω νά γράφω τί μοῦ συμβαίνει, μά ἐμένα αὐτό τό πράγμα μοῦ δίνει εὐχαρίστηση. Βέβαια, δέν ἔχω τί ἀξιόλογο νά γράψω, ἀφοῦ ὅλες μου οί μέρες εἶναι ἴδιες, ἀλλά ἐγώ σημειώνω κι αὐτά τά τιποτένια πού συμβαίνουν, κι ἔπειτα ἀπό καιρό τά διαβάζω καί βλέπω πῶς πέρασαν οἱ μέρες, κι εἶναι σάν νά τίς βλέπω πάλι νά περνοῦν — κι αὐτό εἶναι μιᾷ ἄλλῃ ἀκόμα εὐχαρίστηση γιά μένα.

Καμιά φορά, τήν ὥρα πού γράφω τοῦτα, φαντάζομαι πῶς γράφω ἐπιστολές σέ φίλους μου πού μένουν μακριά ἢ πού ἔχουνε πεθάνει ἢ ἀκόμα καί σέ ἀνθρώπους πού δέν ὑπάρχουν. Βέβαια, αὐτές τίς ἐπιστολές δέ θά τίς λάβει κανείς. Καί ὅμως εἶναι κάποιοι πού θά τίς λάβει. Καί αὐτός εἶμαι ἐγώ. "Ε λοιπόν, ὅλ' αὐτά πού γράφω εἶναι γράμματα πού τά στέλνω στόν ἑαυτό μου. "Ετσι νιώθω. Φυσικά αὐτό δέν τό λέω ποτέ στούς συντρόφους μου, γιατί θά γελάσουν περισσότερο ἀπ' ὅ,τι γελᾶνε. Κι οὔτε τούς ἀφήνω νά διαβάσουν τί γράφω.

'Η μέρα εἶναι δροσερή κι ἡ θάλασσα γαληνεμένη. Τό πρωί εἶδα νά πετᾶνε χελιδονόψαρα κι ἄκουσα καί τούς γλάρους νά κράζουν δυνατά. Φαίνεται πῶς θ' ἀλλάξει ὁ καιρός.

'Η φώκια δέ ξαναφάνηκε. Εἶναι περασμένες κάπου εἴκοσι μέρες ἀπό τή στερνή φορά πού τήν εἶδα. Μοῦ ἄρεσε πολύ πού ἔβλεπα τό στρογγυλό μαῦρο κεφάλι της νά βγαίνει ἀπό τά κύματα καί νά στέκει ἀκίνητο μέ τά μάτια γυρισμένα πρὸς τό φάρο. "Αν εἶχα ψάρια νά τῆς ἔριχνα, θά μάθαινε νά ἔρχεται κοντά καί θά κάναμε παρέα.

Πόσον καιρό εἶμαι στό φάρο; Δέ θυμᾶμαι. Εἶμαι ὁ πιό παλιός ἐδῶ. "Ηρθα πρὶν ἀπό τό μεγάλο ναυάγιο, οὐ, πόσα χρόνια! Πόσο γρήγορα περνάει ὁ καιρός! Κι ὅμως, πολλές φορές οἱ ὥρες προχωροῦν πολύ ἀργά. Νά 'ναι ἄραγε ἡ μοναξιά ἡ αἰτία; Πολλές φο-

ρές μου φαίνεται σάν νά στέκει ὁ χρόνος ἀκίνητος. Τότε ὅλα εἶναι ἀκίνητα γύρω, κι ἐγώ μαζί. Ἐκεῖνες τίς στιγμές δέν ξέρω ἂν ὑπάρχω ἢ ἂν δέν ὑπάρχω. Ἴσως νά εἶχε δίκιο ὁ πατέρας μου, πού ἔλεγε πώς, ὅταν εἶναι κανεῖς μόνος, εἶναι σάν νά μὴν ὑπάρχει.

Πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅταν εἶναι μόνοι, τραγουδᾶνε. Ἡ ἴδια ἡ φωνή τους τοὺς κρατάει συντροφιὰ. Ἄλλοι μιλᾶνε μόνοι τους σάν τρελοὶ κι ἄλλοι πιάνουν κουβέντα μέ τὰ ζῶα, μέ τὰ πουλιά, μέ τὰ κουνούπια, μέ τὰ βράχια, μέ τή θάλασσα. Ἐγώ, ὅσο ζοῦσε ἡ γάτα, μιλοῦσα μαζί της. Σήμερα ὅμως πού λείπουν ἐκεῖνοι, νιώθω τή μοναξιά πιό βαριά. Ἡ ἐρημιὰ μέ σκεπάζει καί μέ σβήνει. Δέν εἶναι ἡ ἐρημιὰ. Εἶναι ἡ μοναξιά πού μάζεψα σ' ὅλη μου τή ζήση καί πού ὥρες ὥρες σηκώνεται σάν κύμα καί μέ σκεπάζει.

Βραδιάζει, οἱ γλᾶροι φύγανε, χαθήκανε, ἡ θάλασσα ἀλλάζει χρῶμα. Ἔτσι ἀλλάζει χρῶμα καί τό πρωί. Εἶναι γιατί ἀλλάζει ἡ ὥρα. Κι εἶναι μιά εὐχάριστη στιγμή, γιατί ἀλλάζουν ὅλα, ὁλος ὁ οὐρανός, τὰ βράχια, τὰ δέντρα. Μόνο ὁ φάρος δέν ἀλλάζει. Ἐτοῦτος μένει πάντα ὁ ἴδιος. Μοιάζει σάν γέρος πεισματάρης, πού στέκει μουτρωμένος κι ἀσάλευτος σέ μιά γωνιά, γιατί κάποιος τόν πείραξε. Στέκει κι ὅλο κοιτάζει στό ἴδιο σημεῖο καί δέν ἀλλάζει ἔκφραση. Ἐτοῦτος ὁ φάρος εἶναι χτισμένος ἀπάνου σ' ἓνα μεγάλο μονοκόμματο βράχο, πού ἀπό μακριὰ φαίνεται σάν ἓνας ἄνθρωπος μαρμαρωμένος, σάν ἓνας ἀπολιθωμένος γίγαντας. Καί κάτι τέτοιο λένε πώς ἦτανε μιά φορά κι ἓναν καιρό. Ἦτανε ἓνας γίγαντας, πού δέν ξέρω ποιά θεϊκή κατάρα τόν ἐπέτρωσε, καθώς περνοῦσε ἀπ' αὐτήν τήν ἐρημιὰ. Καί τώρα στέκει ἐδῶ σάν στοιχειό. Ἐγώ αὐτό τό πιστεύω, γιατί ὥρες ὥρες νιώθω κι ἐγώ πώς εἶμαι στοιχειό, πώς εἶμαι ἓνας βράχος πού στέκει ὀρθιος ἐδῶ στήν ἐρημιὰ. Κι ἀρχίζω νά ὑποψιάζομαι τί ἦτανε αὐτός ὁ βράχος τοῦ φάρου. Ἦτανε ἓνας βιγλάτορας*, ἓνας βαρδιάνος*, ἄνθρωπος ζωντανός πού μαρμάρωσε μιά μέρα, καθὼς στεκόταν ἐδῶ. Μπορεῖ νά ἦτανε καί φαροφύλακας, μιά φορά ἄνθρωπος ζωντανός ἦτανε. Μοῦ φαίνεται μάλιστα πώς κάποτε κάποτε τή νύχτα ζωντανεύει καί σαλεύει καί παίρνει τή λάμπα καί τήν κρατάει στό χέρι καί φωτáει τό πέλαγο. Ἄλλη φορά πάλι μοῦ φαίνεται πώς

Βιγλάτορας, βαρδιάνος: σκοπός

ἐγώ κι αὐτός εἴμαστε ἓνα, πῶς πότε αὐτός παίρνει τή δική μου μορφή καί πότε ἐγώ παίρνω τή δική του.

Δέν ξέρω... ἀλλά σήμερα, τώρα, αὐτή τή στιγμή, ὅλα αὐτά τὰ νιώθω πιά πολύ καί τὰ ἐνιωθα καί τή νύχτα, πού εἶχα πυρετό καί παραμιλητά. Μά καί τώρα νιώθω πῶς ἔχω ξανά πυρετό καί πρέπει νά πέσω στό κρεβάτι. Ναί, τί κάθομαι; "Ὡρα ν' ἀνάψω τή λάμπα καί νά ξαπλώσω. Νύχτωσε πιά...

* * *

Τώρα πού γράφω αὐτές τίς γραμμές εἶναι μέρα. Ἡ νύχτα, ἡ φοβερή νύχτα, ἔχει περάσει. Ὁ ἥλιος εἶναι δυό καλάμια ψηλά καί φωτáει τή θάλασσα, τήν ἀκρογιαλιά, τό φάρο. Νιώθω πῶς εἶμαι καλύτερα, στέκω καλά στά πόδια μου, θαρρῶ πῶς μοῦ ἔπεσε ὁλότελα ὁ πυρετός. Σέ λίγο θά ἔρθουν οἱ σύντροφοί μου — τοὺς περιμένω ὥρα σ' ὥρα — καί θά διορθώσουμε τή ζημιὰ τοῦ φάρου. Ναί, θά διορθώσουμε τή ζημιὰ, γιατί ὁ φάρος χάλασε τή νύχτα. Ποπό, πόσο θά σαστίσουν ἐκεῖνοι, ὅταν τοὺς τό πῶ, ὅταν θά ἰδοῦνε τί ἔγινε! Καί θά μοῦ λένε νά τοὺς τὰ πῶ ὅλα μέ τό νί καί μέ τό σίγμα! Ἐγώ τότε θά τοὺς πῶ: Νά ἐδῶ τὰ ἔχω γραμμένα, διαβάστε. Καί εἶναι ἡ μόνη φορά πού οἱ σύντροφοί μου θά σκύψουν μέ ἀχόρταγα μάτια ἀπάνου ἀπό τὰ γραφτά μου καί θά διαβάσουν τήν κάθε λέξη, τήν κάθε γραμμή, μέ προσοχή, μέ ἀγωνία. "Α, ἐτούτη τή φορά θά πάρουν πολύ στά σοβαρά τὰ γραφόμενά μου, κι ὄχι μόνο θά τὰ διαβάσουν μέ μεγάλη περιέργεια, ἀλλά καί θά τὰ ξεσηκώσουν νά τὰ στείλουν στήν ὑπηρεσία. Θά κάμουν ἀναφορά στήν ὑπηρεσία καί θά ποῦνε «τό καί τό», αὐτό ἔτρεξε, αὐτό ἔγινε. Γιατί δέν εἶναι μικρό πράγμα νά σβήνει ἄξαφνα ἓνας φάρος μέσα στήν καρδιά τῆς νύχτας καί ν' ἀφήνει τό δρόμο τοῦ πελάγου στά σκοτεινά. Καί νά λοιπόν πῶς ἔγινε αὐτό:

Εἶχα πλαγιάσει κι εἶχα πέσει σέ μιά βύθιση*, κοιμόμουν, ξυπνοῦσα, στριφογύριζα στό κρεβάτι, ἴδρωνα, στέγνωνα, βαριανάσαινα, δέν καταλάβαινα πότε ἤμουν ξύπνιος καί πότε κοιμόμουν. Φυσοῦσε ἀέρας κι ἔβρεχε, ἄκουα τόν κρότο τῆς βροχῆς καλά. Κι ἄστραφτε καί βρόνταγε. Σέ λίγο μέ πῆρε πάλι ὁ ὕπνος, μά ξαφνικά τινάχτηκα, γιατί εἶδα ἓνα τρομαχτικό ὄνειρο. Ὁ πέτρινος γίγαντας

βύθιση: νάρκη, λήθαργο

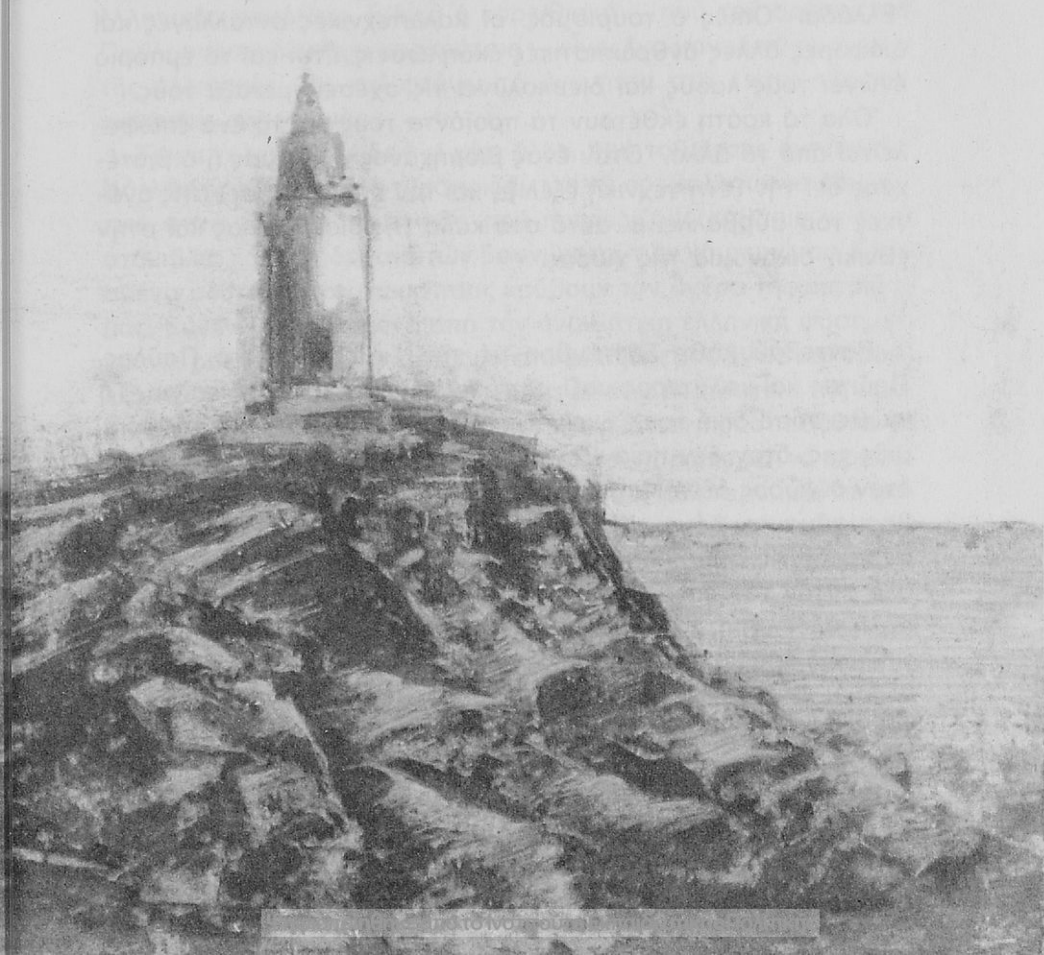
κουινόταν, έφευγε από τή θέση του... Είχε ζωντανέψει ξαφνικά καί περπατοῦσε, μέ τό φάρο στήν πλάτη... Ἐμπηξα τίς φωνές. «— Πέτρα, ποῦ πᾶς; Ποῦ κουβαλᾷς τό φάρο;» Ξύπνησα — μέ ξύπνησε μιά δυνατή βροντή ἢ ἡ φωνή μου. Βροντοῦσε δυνατά καί κάτω ἡ θάλασσα λυσομανοῦσε. Ὁ φάρος ἔτρεμε. Ὅλα γιά μιά στιγμή ἀνακατωθήκανε, ἡ τρικυμία, οἱ βροντές, ὁ φάρος, τό δνεῖρο. Ἐπειτα ἦρθα στά σύγκαλά μου. «Ὁνεῖρο ἦταν», εἶπα καί ἡσύχασα. Ξάπλωσα στό κρεβάτι καί ἄρχισα νά δέχομαι σάν νανούρισμα τό βουητό τῆς βροχῆς καί τῆς τρικυμίας. Σιγά σιγά ἡ βροχή ἔκοβε κι ἄκουα μόνο τή θάλασσα πού βογοῦσε.

Κάποια στιγμή μοῦ φάνηκε πώς ξεχώρισα ἀλλιώτικους κρότους. Πρόσεξα. Παράξενοι κρότοι ἀκούγονταν ψηλά στό φάρο, σάν κάτι νά χτυποῦσε στούς κρυσταλλοπίνακες. Τήν ἴδια στιγμή ἔνωσα νά περνοῦν ἀπό τό παραθυράκι μου παράξενες σκιές. Περίεργος, ἀνήσυχος, σηκώθηκα ἀμέσως κι ἀνέβηκα ἀπάνου στό μηχανήμα. Καί τότε κατάλαβα ἀμέσως τί ἦταν οἱ κρότοι καί οἱ σκιές. Πουλιά μικρά, ταξιδιάρικα, περνοῦσαν, τραβηγμένα ἀπό τό φῶς τοῦ φάρου, καί χτυποῦσαν στούς κρυσταλλοπίνακες κι ἔπεφταν νεκρά. Ξάφνου ἔγινε κάτι τρομερό. Ἐνας ἄγριος κρότος ἀκούστηκε στά κρύσταλλα, κάτι σάν ἴσκιος βαρὺς ἔπεσε στό λαμπτήρα καί ξαφνικά ἔσβησε τό φῶς. Σκοτάδι!... Μιά ἀγριόχρνα εἶχε σπάσει τά κρύσταλλα καί πέρασε μέσα καί μέσα κι ἔπεσε ἀπάνου στή λάμπα. Σκοτάδι!... Κι ἀπ' ἔξω νά βογγάει ἡ θάλασσα κι ἔνα καράβι νά σφυρίζει, σάν νά ρωτοῦσε τί ἔτρεξε, τί στάθηκε, σάν νά ζητοῦσε βοήθεια, κι ἐγώ νά στέκω ἐκεῖ μέσ στό σκοτάδι, ζαλισμένος, τρομαγμένος, ἀνήμερος. Στέκω μιά στιγμή, σκέφτομαι, κι ἔπειτα τρέχω, κατεβαίνω κάτω, ἀρπάζω στουπιά, παίρνω πετρέλαιο, ψάχνω καί βρίσκω σπέρτα, βρίσκω κι ἔνα σίδερο πλατύ σάν φτυάρι, κι ἀνεβαίνω καί ρίχνω στά στουπιά πετρέλαιο, καί τ' ἀκουμπᾶω στό σίδερο καί πατάω φωτιά. Ἐφεξε ὁ φάρος, ἔφεξε ἡ θάλασσα, κι εἶδα τό βαπόρι νά ξαναπαίρνει τήν πορεία του, κι ἐγώ δέ σταματῶ νά ρίχνω στό σίδερο στουπιά ποτισμένα μέ πετρέλαιο, καί μάταια φυσάει ὁ ἀέρας, γιατί δέν μπορεῖ νά τά σβήσει. Ἐμεινα ἐκεῖ ὥσπου ξημέρωσε, κρατώντας τή φωτιά. Κι ἐκεῖ πού τήν κρατοῦσα, ἔνωσα πιό βαθιά πώς γινόμεουν πάλι ἔνα μέ τό γίγαντα, πώς δέν ἤμουν αἰ ἐγώ ἐκεῖ, παρά ὁ πέτρινος γίγαν-

τας πού είχε ζωντανέψει. Πέτρινα ήτανε τά πόδια μου καί στέ-
κανε ασάλευτα, κι από τά μάτια μου, από τά ρουθούνια μου, από
τό στόμα μου έβγαινε φωτιά!

Τώρα πού γράφω αὐτά, ξανάγινα άνθρωπος. Εἶμαι ὁ δεύτερος
φαροφύλακας τοῦ Ἀσπρόκαβου, παλιό στοιχείο τῆς ἀκρογιαλιᾶς,
ἐρημίτης μέ πατέντα. Δίπλα μου στέκει ἀτράνταχτος ὁ φάρος, οἱ
γλάροι περνοῦν ἀπό ψηλά, κι ἡ σκοτωμένη χήνα βρίσκεται χά-
μου, ἐκεῖ πού ἔπεσε. Μόνο τό μηχανήμα εἶναι χαλασμένο, μά θά
διορθωθεῖ, γιατί σέ λίγο θά ῥθουνε κι οἱ ἄλλοι. Νά τους, νά τους,
ἔρχονται.

ΘΕΜΟΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ

83. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τό σπίτι του Παύλου ήταν κοντά στη Διεθνή Έκθεση της Θεσσαλονίκης. Από τα πρώτα του παιδικά χρόνια την έβλεπε σαν ένα πανηγύρι που τον γοήτευε και τον μάγευε, γιατί οι δικοί του τοῦ αγοράζαν από κεί παιχνίδια και τον πήγαιναν στο λούνα-πάρκ. Όμως σιγά σιγά μεγαλώνοντας κατάλαβε ότι η έκθεση δεν ήταν ένα απλό πανηγύρι, αλλά ένας καθρέφτης όπου καθρεφτιζόταν η εξέλιξη και η προκοπή του τόπου.

Ο Παῦλος μεγάλωσε πιά και ξέρει πώς η έκθεση είναι ένα μεγάλο ἐμπορικό πανηγύρι, κάτι σαν δημόσιες σχέσεις που κάνει η Ελλάδα. Όπως ο τουρισμός, οι καλλιτεχνικές ἀντάλλαγές και διάφορες άλλες ἀνθρωπιστικές ἐκδηλώσεις, ἔτσι και τό ἐμπόριο ἐνώνει τούς λαούς και διευκολύνει τίς σχέσεις μεταξύ τους.

Όλα τά κράτη ἐκθέτουν τά προϊόντα τους και τό ένα ἐπωφελεῖται ἀπό τό ἄλλο. Όταν ένας βιομήχανος δικός μας ἤ ὁ βιοτέχνης δει τήν ξένη τεχνική ἐξέλιξη και τήν προσαρμόσει στίς ἀνάγκες του συμβάλλει μ' αὐτό στο καλό τῆς βιομηχανίας και στήν ἐθνική οἰκονομία τῆς χώρας.

Ραντεβού κάθε Σεπτέμβρη μέ τήν έκθεση ἔχει ὁ Παῦλος. Πρῶτος και καλύτερος μαζί μέ τούς δικούς του στά ἐγκαίνια. Τῇ νιώθει τόσο δική του. Ἐκεῖνος τῇ βλέπει και στίς μέρες τῆς ἐρημιάς της, όταν δεν παιανίζουν οἱ φιλαρμονικές και οἱ ὀρχήστρες, όταν ὁ χώρος δεν εἶναι γεμάτος ἐπισήμους, όταν δεν ἀκούγονται βαρυσήμαντοι λόγοι. Και νά μήν πάει τώρα μέ τήν κοσμοπλημύρα, μέ τίς σημαῖες τῶν κρατῶν ν' ἀνεμίζουν γιορταστικές, μ' ὅλο αὐτόν τόν πανηγυρικό τόνο που τριγυρίζει τό χώρο και τήν πόλη ὁλόκληρη;

Περιδιαβάζει τά περίπτερα και σκέφτεται, και παρατηρεῖ και βλέπει: Οἱ ξένοι ἐπισκέπτες προτιμοῦν τά προϊόντα τῆς χειροτεχνίας. Και τά χαλιά τῆς λαϊκῆς τέχνης τούς ἀρέσουν ιδιαίτερα. Τούς ἔχει δεῖ νά θαυμάζουν τά κιλίμια μας, τά ταγαράκια, τά χειροποίητα κεντήματα, ὅλα ὅσα βγαίνουν ἀπό τά χέρια τοῦ λαοῦ και κάνουν τό λαϊκό πολιτισμό μας.

Τό περίπτερο τῆς Δ.Ε.Η. εἶναι καί φέτος πολύ ὁμορφα στολισμένο.

Ὁ Ἑθνικός Ὄργανισμός Καπνοῦ δίνει τό παρόν μ' ἓνα δικό του περίπτερο, πού εἶναι πάντα γεμάτο μέ Ἑλληνες καί ξένους. Ὅλοι τό ξέρουν πώς τά ἑλληνικά καπνά εἶναι τά καλύτερα στόν κόσμο. Πρῶτα ἀπ' ὅλα γιατί τά εὐνοεῖ τό φυσικό περιβάλλον τῆς Ἑλλάδας κι ὕστερα γιατί μοχθοῦν ἐπάνω τους ἄνθρωποι ἔμπειροι σ' αὐτή τή δουλειά.

Ὁ Παῦλος ἔμαθε πιά ἀπό τόν πατέρα του ὅτι τό κομψό ἐκεῖνο περίπτερο στά δεξιά τους εἶναι ὁ Αὐτόνομος Σταφιδικός Ὄργανισμός. Μέσα σ' αὐτό βλέπουν κάθε φορά ὅλες τίς ποικιλίες τῆς ἑλληνικῆς σταφίδας. Εἰδικά ἡ κορινθιακή — πού τοῦ ἀρέσει τοῦ Παύλου γιατί δέν ἔχει κουκούτσια — εἶναι ἓνα μοναδικό προνόμιο τῆς ἑλληνικῆς γῆς καί φτάνει τό ἐνενήντα στά ἑκατό τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς.

Τώρα τελευταῖα εἶδε καί κάτι ἄλλο, πού τοῦ ἔκανε ἐντύπωση. Νά ἐπεξεργάζονται, νά τυποποιοῦν καί νά προβάλλουν τά ἀρωματικά φυτά τῆς ἑλληνικῆς γῆς, πού παιγνιδίζουν καθάρια κι ἀγνά στόν ἥλιο καί στή δροσιά τῶν βουνῶν καί τῶν κάμπων μας. Κλεισμένα μέσα στά κουτάκια τους κρύβουν τόν ἀγέρα τῆς πατρίδας μας. Εὐγενικά, μυρωμένα ἀπό τήν ἀνοιξιὰτικὴ ἑλληνικὴ φύση, γίνονται ροφήματα καί σταλάζουν στό φλιτζάνι μας ὑγεία καί ὁμορφιά. Ὁ πατέρας του τοῦ ἐξήγησε ὅτι μέ τήν ἐκστρατεία τῆς προβολῆς τῶν ἑλληνικῶν ἀρωματικῶν ροφημάτων προσπαθοῦμε νά φέρουμε συνάλλαγμα στή χώρα μας καί παράλληλα νά προσέξουμε τήν ὑγεία τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ. «Δίктаμο, μέντα, φασκόμηλο, τσαί τοῦ βουνοῦ, διαλέξτε τό ἄρωμα ἢ τή γεύση πού προτιμᾶτε», ἔγραφε μιά τεράστια διαφήμιση πάνω σ' ἓνα μεγάλο πανώ.

Σ' ἓνα ἄλλο περίπτερο διαβάζει μιά παροιμία: «Παπούτσι ἀπό τόν τόπο σου κι ἄς εἶναι μπαλωμένο». Εἶναι ἓνα περίπτερο, ὅπου μπορεῖς νά δεῖς τήν ἐξέλιξη τοῦ ἑλληνικοῦ παπουτσιοῦ.

Σέ διαφωτιστικούς πίνακες βλέπει κανένας τίς ἐξαγωγές καί πόσο ἀνέβηκαν ἀπό χρόνο σέ χρόνο. Οἱ παλιοὶ παπουτσηδες δούλευαν μέ τό σουβλί καί τήν τρίχα ἀπό οὐρά ἀλόγου, μέτραγαν ὅλα τά μεγέθη τοῦ ποδιοῦ στό μῆκος, στό πάχος, στό ὕψος καί

παινεύονταν στους αγοραστές ότι θά τά φοροῦν μιά όλόκληρη ζωή. Τώρα μέ τή βιομηχανοποίηση αὐτοί οἱ παλιοί ὑποδηματοποιοί χάθηκαν, ἀλλά ἡ φήμη τῆς καλῆς δουλειᾶς ἔμεινε στό ἐξωτερικό καί ὅπως τούς εἶπε ὁ πατέρας του:

—Ἡ παροιμία «παπούτσι ἀπό τόν τόπο σου κι ἄς εἶναι μπαλωμένο» ἰσχύει μόνο γιά τούς Ἑλλήνες. Γιατί οἱ ξένοι ὅλο καί περισσότερο ἀγοράζουν παπούτσια ἀπό τήν Ἑλλάδα.

Ὁ Παῦλος θέλει νά γίνει οἰκονομολόγος. Θέλει νά σπουδάσει ὅλα ἐκεῖνα τά πράγματα πού θά τοῦ χρειαστοῦν, γιά νά βοηθήσει τήν πατρίδα του νά προκόψει. Ἀλλά τώρα πού εἶναι σχετικά μικρός περιορίζεται στό νά κοιτάζει τά ἐκθέματα στά διάφορα περίπτερα καί νά θαυμάζει:

Ἡλεκτρικά ψυγεῖα, ἠλεκτρικές κουζίνες, μαγνητόφωνα, ἐπιτραπέζια σκεύη, εἶδη χαρτιοῦ, ὑφάσματα, τσιμέντα, φωτιστικά σώματα, κεραμευτικά προϊόντα, γαλακτοκομικά προϊόντα, παιδικές τροφές, μεταλλικές ἐπιπλώσεις, ὅλα αὐτά πού γίνονται ἀπό τό μόχθο τῶν ἀνθρώπων τῆς βιοπάλης. Εἶναι νά θαυμάζει κανένας τί μπορεῖ νά κάνει ὁ ἄνθρωπος στόν εἰρηνικό τομέα τοῦ ἐμπορίου.

Ἐκεῖνη τήν ὥρα ἄρχισαν καί τά πυροτεχνήματα. Φάνταζε ὁ οὐρανός ἀπό χρώματα, λαμπερούς πολυελαίους, ἀστράκια καί πυραύλους. Σάν νά εἶχαν δώσει ραντεβού στήν ἑκθεση ὅλοι οἱ γαλαξίες τοῦ ἀπείρου.

Ὁ Παῦλος καμάρωνε: Ποιά ἄλλη πόλη ἐκτός ἀπό τή Θεσσαλονίκη θά ἦταν πιο κατάλληλη νά προβάλει τήν Ἑλλάδα; Ἡ πόλη πού γεννήθηκε ἦταν ἀπό πάντα φάρος στήν πρόοδο καί ἀκτίνα ἐλπίδας στους δύσκολους καιρούς.

Ὁ πατέρας του τό λέει διαφορετικά: «Ἡ Θεσσαλονίκη εἶναι ἡ ζωντανή ἑκφραση τοῦ ἑλληνικοῦ δυναμισμοῦ». Καί ὁ δάσκαλός του τό λέει ἀλλιῶς: «Τό πρόσωπο τῆς Θεσσαλονίκης λάμπει ἀπό ἑλληνικό φῶς καί χριστιανοσύνη».

Ὅταν οἱ πόρτες κλείνουν ἀργά τά μεσάνυχτα, ἡ ἑκθεση βυθίζεται σέ μιά εὐτυχισμένη σιωπή. Οἱ σημαίες κυματίζουν ἀδερφωμένες, εἰρηνικά στά κοντάρια τους. Καί κάθε περίπτερο βυθισμένο στό σκοτάδι τῆς νύχτας ἀνασαίνει κι ἓνα διαφορετικό μόχθο, τό μόχθο πού συνθέτει τό τραγούδι τῆς ἑλληνικῆς γῆς.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Μπορείτε να εξηγήσετε με απλά λόγια τί θά πεί: οικονομική ζωή ενός τόπου; δημόσιες σχέσεις;

2. Γιατί ή Θεσσαλονίκη είναι ο πιο κατάλληλος τόπος, για να προβάλει την Έλλάδα μέ τήν έκθεση της; Πώς τό δικαιολογούν ό Παῦλος, ό πατέρας του καί ό δάσκαλός του; Συζητήστε στήν τάξη τίς γνώμες τους.

3. Τέσσερα προϊόντα από αυτά πού έκτίθενται στήν έκθεση εκπροσωποῦν ιδιαίτερα τήν ελληνική παραγωγή. Νά τά ἐπισημάνεις καί νά τά ἀναφέρεις ονομαστικά.

84. ΜΟΧΘΟΣ

Γεύεσαι τούς γλυκούς καρπούς,
θωρεῖς τὰ δέντρα, τούς ἀνθούς,
χαρά γιά σένα!
Εἶναι ὁ μόχθος τοῦ καλοῦ,
εἶναι τὰ χέρια τοῦ γεωργοῦ
τά εὐλογημένα.

Ὁ μόχθος κάνει τούς καρπούς.
Ὁ ἰδρώτας ξεπετάει ἀνθούς
μέσ' ἀπ' τὰ βράχια!
Καί τί φροντίδα περισσὴ
νά γίνουν θάλασσα χρυσή
τοῦτα τὰ στάχυα!

Δέν εἶναι θάμα ἀληθινό
ν' ἀνέβει ὡς τόν οὐρανὸ
λαμπρό παλάτι;
Ρίξε στά ὕψη μιά ματιά.
Εἶν' ἀπ' τὸ μόχθο τοῦ σκαφτιᾶ
καί τοῦ ἐργάτη.

Εἶναι οἱ ἄνθρωποι οἱ ἀπλοί,
πού βγάζουν τίμια τό ψωμί,
μέ περηφάνια.
Ζωῆς ἀστείρευτη πηγὴ,
πού γεφυρώσανε τὴ γῆ
μέ τὰ οὐράνια.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

85. ΣΤΟ ΧΕΙΜΑΡΡΟ ΤΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

— Ταξί, ταξί!..

“Αμ δέ! Πᾶς νά τό πάρεις, τό ἄρπαξε ἄλλος. Καί περπατᾶς. Καί σταματᾶς. Καί προχωρᾶς. Κι ἀγκομαχᾶς. Κόκκινο; Στέκεις καί περιμένεις. Πράσινο; Ἀμολιέσαι. Καί ξανασταματᾶς. Καί ξαναπερπατᾶς.

— Ταξί, ταξί!..

“Αμ δέ! Περνᾷ τό ἓνα, περνᾷ τό ἄλλο, περνᾷ καί τό παράλλο, σηκώνεις τό χέρι, κατεβάζεις τό χέρι, ξανασηκώνεις τό χέρι, ξανακατεβάζεις τό χέρι — ἀμάν, Παναγία μου — στό καθένα ἀπό ἕνας τυχερός καί ἐμβρόντητος* γιατί τό πέτυχε, τσοῦρμο* ἐσύ μέ τούς λοιπούς καί... περπατᾶς. Καί σταματᾶς. Καί ξαναπερπατᾶς.

— Ταξί, ταξί!..

“Αμ δέ! Σέ κάθε γωνία περιμένει ἕνας, καί λίγο παρακάτω δύο, καί λίγο παρακάτω τρεῖς, καί λίγο παρακάτω ἄλλος ἕνας, καί λίγο παρακάτω ἄλλοι, μπαφιασμένοι*, ἀπελπισμένοι, κόσμος, κακό, σουλατσαδόροι*, βιαστικοί, νοικοκυραῖοι, λετσοτουρίστες*... Τί γίνεται ἐδῶ; Συλλαλητήριο; Ἀνάσταση; Κηδεῖα; Γάμος; Τελετή;

—“Οχι, κύριε!

— Ἀλλά;

— Τό... λεωφορεῖο!

“ὦ, τό λεωφορεῖο! Τά λεωφορεῖα! Ἐπίθεση! Γιουρούσι. Στρίμωγμα καί πατίκωμα καί πάστωμα καί στοίβαγμα... τό χέρι μου, τό πόδι μου, μή σπρώχνετε κύριε, προσέχετε κυρία μου, τά εἰσιτήριά σας, ἰδρώτας, καυσαέρια, ἴσα καί φύγαμε! Φεύγουνε; Φύγανε! Κι ἐσύ; Πάλι ἀπ’ ἔξω.

— Ταξί, ταξί!..

ἐμβρόντητος: κατάπληκτος, ἀποσβολωμένος

τσοῦρμο: πλῆθος ἀνθρώποι

μπαφιασμένοι: ἀποκαωμένοι, φουσκωμένοι

σουλατσαδόροι: ἀργόσχολοι περιπατητές

λετσοτουρίστες: τουρίστες κουρελῆδες καί βρώμικοι

“Αμ δέ! Χείμαρροι άνεβαίνουν, χείμαρροι κατεβαίνουν, κοσμο-
πλημμύρα από δώ, κοσμοπλημμύρα από κεϊ, όλοι άπορημένοι, ό-
λοι λαχανιασμένοι, όλοι άπελπισμένοι, καί... περπατᾷς! Κόκκινο!
‘Αράν! Καί τί νά κάνεις; Στέκεσαι. ‘Αναστενάξεις. ‘Υπομένεις. Πε-
ριμένεις. ‘Αναπνέεις. Ντουμάνι* τά καυσαέρια, πού τά νιώθεις ως
τά ένδότερα τῆς ψυχῆς σου. Πράσινο! ‘Ισα καί περάσαμε, μάρς
έν-δυό, γρήγορα... φρρρ ό τροχονόμος τῆ σφυρίχτρα, τῆ δαγκώ-
νει, φρρρρ — δός του καί ξανά — κι ὕστερα τήν αφήνει νά πέφτει
ἀπ’ τό στόμα, κουνώντας τά χέρια πρὸς τά τροχοφόρα:

— Γρήγορα! Γρήγορα!

Καί τρέχουν, ἀτέλειωτα ποτάμια καί παραποτάμια καί τελειωμό
δέν ἔχουν, νά καί τά ὠραῖα τρόλεϊ, τά κίτρινα, φορτωμένα, πατι-
κωμένα, στοιβαγμένα, ἓνα, δυό, τρία, τέσσερα, τό ἓνα πίσω ἀπ’ τ’
ἄλλο, πελώρια, γραφικά, πανοραμικά σαρδελοκούτια γεμάτα
ἀπό σαρδέλες παστωμένες, ὀρθιες, μέ φάτσες τεθλιμμένες, σάν
νά ρωτᾶνε:

— Ποῦ μᾶς πᾶνε;

Καί πῶς πᾶνε! Γρρρ, δυό τρία μέτρα καί στόπ. Ξανασαλεύουν
λίγα μέτρα καί πάλι στόπ. Καί ξαναπαίρνουν λίγο δρόμο καί πάλι
στόπ. Διότι προηγούνται μερικά λεωφορεῖα, τῶν ὁποίων προη-
γούνται μερικά ταξιά, τῶν ὁποίων προηγούνται μερικά μεταφορι-
κά, τῶν ὁποίων προηγούνται μερικά φορτηγά, τῶν ὁποίων προη-
γούνται μερικά διπλωματικά, τῶν ὁποίων προηγείται μία... νεκρο-
φόρα, μ’ ἓναν ὁδηγό καθέτως κι ἓναν ἐπιβάτη ὀριζοντίως.

—“Ω, τόν εὐτυχή!..

Καί περπατᾷς. Κόκκινο, σταματᾷς. Πράσινο, προχωρᾷς, ξανά
κόκκινο, σταματᾷς, ξανά πράσινο, προχωρᾷς. ‘Ορυμαγδός!* καί
ζέστη.

— Ταξί, ταξί!..

“Αμ δέ! Πάντα ὑπάρχει κάποιος πίο τυχερός ἀπό σένα καί ὀρμᾶ
έντός*, ἐμβρόντητος γιά τό ἀναπάντεχο!* Πόσα ταξιά; Πόσοι ἄν-

ντουμάνι: πυκνός καπνός

όρυμαγδός: θόρυβος πού ξεκουφαίνει

έντός: μέσα

ἀναπάντεχο: κάτι πού δέν τό περιμένεις

θρωποι; Πόσος πληθυσμός; Πόσα τροχοφόρα; Πόσα νά μπαίνουν στην κυκλοφορία κάθε μέρα; Πόσοι περπατούν; Πόσοι έποχούνται;* Πόσοι σκοτώνονται; Πόσοι τραυματίζονται;

— Ταξί, ταξί!

“Υψιστε, σταμάτησε! Καί είναι άδειο; “Άδειο! Νά μπῶ; “Εμπα γρήγορα! Μπαίνεις γρήγορα, κάθεσαι γρήγορα, κλείνεις τήν πόρτα γρήγορα, κάνεις τό σταυρό σου γρήγορα κι άναρωτιέσαι: Θεέ μου, τί άπροσδόκητη τύχη ήταν αυτή; Μιλᾶς στον ταξιτζή:

— Βρέ, τί τραβάτε κι έσεΐς κι έμεΐς!

Καί σοῦ άπαντᾶ ὁ ταξιτζής:

— “Εμεΐς λιγουλάκι άκόμα καί θά τρελαθοῦμε!

“Απορεΐς:

— “Ακόμα, λοιπόν, δέν τρελαθήκατε;

Καί σοῦ άπαντᾶ:

— “Απάνω στό τσάκα είμαστε!..

“Αθήνα, ὦ κατακαημένη πόλη τῆς Παλλάδας, πῶς έγινες ἔτσι;

ΔΗΜ. ΨΑΘΑΣ

έποχοῦμαι: βρίσκομαι έπάνω σέ ἕνα ὄχημα

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

“Ο Δημ. Ψαθᾶς ήταν ἕνας εὐθυμογράφος. “Αλλά ἕνας σοβαρός εὐθυμογράφος, ὅσο κι ἄν αὐτό φαίνεται ὀξύμωρο. Καταπιανόταν δηλαδή μέ σοβαρά θέματα, μέ προβλήματα τῆς ἐποχῆς του, ἀλλά, ὅπως καί ὁ Σαρλώ, τά παρουσίαζε ἀπό τήν εὐθυμή τους πλευρά. Τά χρονογραφήματά του στίς ἐφημερίδες τά παρουσίαζε μέ τό γενικό τίτλο «Εὐθυμα καί σοβαρά».

Σ’ αὐτό τό χρονογράφημα

— Μέ ποιό πολύ σοβαρό θέμα καταπιάνεται;

— Μέ ποιό τρόπο δίνει εὐθυμη ὀψη σ’ αὐτά πού γράφει;

Στήν πόλη ἐδῶ δέν ἔχει μονοπάτια,
νά καρτερᾷς νά ῥθοῦν οἱ ἀγαπημένοι,
νά σοῦ γεμίσουν φῶς τά δυό σου μάτια.

Μιά λαχτάρα τήν ψυχή μου πλημμυράει γλυκιά ὡς τό μέλι...
Ποῦ ξάγναντο νά πάω καί ν' ἀγναντέψω,
ἄν ἔρχεται ὁ καλός ὁ κύρης μου ἀπ' τό ἀμπέλι.

Ποῦ ξάγναντο νά πάω νά περιμένω
νά φανεῖτε, ἀδερφοῦλες μου, ἀπ' τή βρύση
μέ τό κορμί στόν πλατύν αἰθέρα ὅλο γραμμένο.

Στήν πόλη ἐδῶ βουβοί, τυφλοί ἔναι οἱ δρόμοι κι ὅλο λύπη,
στήν πόλη ἐδῶ δέν ἔχει μονοπάτια,
νά καρτερᾷς τή μάνα σου, ἅμα λείπει.

Ἄγιε παππού μου, ἐσέ ποῦ νά καθίσω
νά καρτερέψω ἀργά τόν ἐρχομό σου
καί μέσ στοῦ μούχρωμα νά σέ μαντέψω ἀπά στό ζό σου;

Καί τόν καλό τόν ἀδερφό ἀπ' τ' ἁλῶνι
κι ἀπ' τό χωράφι, πού ἐξευγάριζε ὅλη μέρα,
πού νά πᾶμε νά τόν δοῦμε, ἅμα ζυγώνει;

Ποῦ ν' ἀπλωθεῖ στά μάτια ἀντήλιο ἢ ἀπαλάμη,
τό σύντροφό σου ὡς πέρα νά ζητήσεις
στό λόφο ἢ στή ραχοῦλα ἢ στό ποτάμι;

Καί ποῦ νά ἰδεῖς ἐδῶ στά πέρα μονοπάτια
τό γαλανό, τό ἡλιόχαρο παιδάκι, τό ἀκριβό σου,
ποῦ νά τό ἰδεῖς νά σοῦ χαροῦν τά μάτια;

Ποιό μονοπάτι ἐδῶ τήν τρυφερή γιαγιά μπορεῖ νά φέρει,
σκυφτή μέσα στό φῶς τό ἀποσπερνό,
μ' ἓνα κουκί βασιλικό γιά φύτεμα στό ἄσαρκο χέρι;

Στήν πόλη έδῶ βουβοί, τυφλοί `ναι οί δρόμοι.
Πού ξάγναντο νά πάω καί ν' άγναντέψω
γιατί δέν ήρθαν οί καλοί μου άκόμη;

ΔΙΑΛΕΧΤΗ ΖΕΥΓΩΛΗ-ΓΛΕΖΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Ο ξεριζωμένος άνθρωπος τής πόλης είναι τό θέμα τοῦ ποιήματος, αλλά άντίθετα μέ τό χρονογράφημα τοῦ Δημ. Ψαθά έδῶ ό τόνος είναι πολύ μελαγχολικός.

1. Η ποιήτρια θυμάται μέ νοσταλγία τόν τόπο της στήν έλληνική έπαρχία. Τί συμπεραίνεις νά ήταν ό τόπος της; Καί τί άκούμε ότι είχε πού δέν τό έχει ή πόλη;

2. Δυό τρεῖς στίχοι, οί ίδιοι άκριβῶς ή παραλλαγμένοι, έρχονται καί ξανάρχονται μέσα στό ποίημα. Ποιοί είναι αὐτοί καί γιατί τούς έπαναλαμβάνει ή ποιήτρια;

3. "Όταν λέει ότι στήν πόλη οί δρόμοι είναι βουβοί καί τυφλοί, τί έννοεῖ άραγε;

4. Η πόλη βέβαια δέν έχει μονοπάτια καί ξάγναντα. Άλλά φταίει αὐτό, πού δέν μπορείς νά δεις καί ν' άνταμώνσεις εύκολα τ' άγαπημένα σου πρόσωπα; Η τί φταίει;

87. ΤΟ ΤΡΙΒΕΙΟΝ

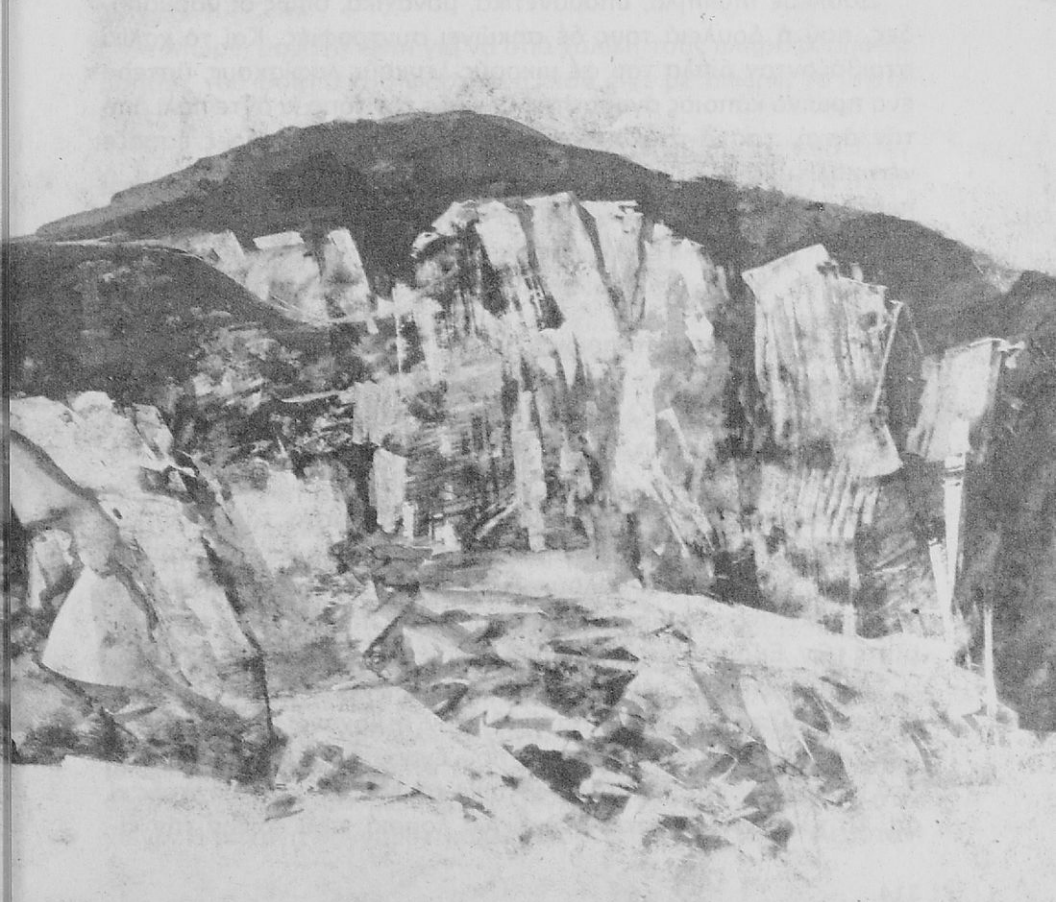
Ἀπό τόν καιρό πού οἱ μηχανικοί σακάτεψαν τή Ραχούλα τοῦ Μανολιοῦ γιά νά περάσουν τό δρόμο πού θά τραβοῦσε πρό τήν Κόρωνο, ἡ Ραχούλα ἔχασε τήν πρωτινή παρθενική ἀνέγγιχτη ὁμορφιά της. Ὁ δρόμος τελικά δέν ἔγινε, ἔμεινε ἀτέλειωτος, ὅπως πολλά ἔργα τῶν ἁμυαλῶν ἀνθρώπων. Μά ἡ Ραχούλα πάει, θυσιάστηκε πιά. Ἡ βαθιά πληγή ἔμεινε ἀνοιχτή ἀπάνω στό πλευρό της. Κι ὅπως ἡ πληγή ἔδειξε τήν ἀφράτη σάρκα τοῦ βουνοῦ, οἱ μαρμαράδες καί οἱ μπετατζήδες τοῦ χωριοῦ ἔπεσαν ἀπάνω στό βουνό, σιγά σιγά κι ἔτρωγαν τίς σάρκες του.

Τό καημένο τό βουνό ἔνιωθε νά τό συγκλονίζουν οἱ δυναμίτες, ἔβλεπε νά ματώνονται τά σωθικά του, ὕστερα κομμάτια ὀλόκληρα τοῦ σώματός του νά ξεκολλιοῦνται καί νά χάνονται. Μά τό βουνό δέν εἶχε μιλιὰ νά μιλήσει, χέρια νά χτυπήσει, κάθονταν λοιπόν ἀκίνητο καί ὑπόφερε τήν καινούρια μοῖρα του σιωπηλά. Στά παλιά χρόνια οἱ ἄνθρωποι δέν τά πείραζαν ἔτσι τά βουνά. Τά μακάριζαν μάλιστα γιά τήν αἰωνιότητά τους, τά ζήλευαν:

*Καλότυχά 'ναι τά βουνά
πού δέ φοβοῦνται χάρο.*

Ὅμως, τώρα τελευταῖα, στόν αἰῶνα μας, παρααγρίεψαν οἱ ἄνθρωποι. Ἀφοῦ φαγώθηκαν μεταξύ τους κι ἐτοιμάζονται νά ξαναφαγωθοῦν, βάλθηκαν νά φᾶνε καί τή γῆ, τά βουνά καί τόν ἀέρα καί τή θάλασσα. Στά χωριά τά πράματα δέν εἶναι βέβαια τόσο ἄγρια, ὅσο στίς πολιτείες. Μά στό χωριό μας, ἀπό τόν καιρό πού ὁ αὐτοκινητόδρομος χάραξε τήν πρώτη μαχαιριά πάνω στά πλευρά κάμποσων βουνῶν κι ἄπλωσε τίς σκουληκοκορδέλες του, τά πράγματα ἀγρίεψαν. Οἱ χωρικοί ἀνακάλυψαν πώς τά δώματά τῶν γονικῶν τους ἔβγαζαν ὑγρασία, ἔσταζαν, ἤθελαν πολλή δουλειά κάθε φθινόπωρο νά στρωθοῦν μέ τό κύλισμα τῶν μεγάλων μαρμαρένιων κυλίνδρων στ' ἀπόβροχο, κι ἄρχισαν νά ταρατσώνουν τά σπίτια τους. Τό χωριό τό ἔπιασε κάτι σάν μανία, σάν ἀρρώστια κολλητική. Ὁ ἕνας μετά τόν ἄλλον οἱ χωρικοί βασανίζονταν μ' ἕνα ὄνειρο. Νά οἰκονομήσουν τ' ἀπαιτούμενα γιά νά ρίξουν ταρτάσα.

Ἡ εὐκολία τῆς συγκοινωνίας, τό αὐτοκίνητο, βοηθοῦσε νά ῥ-
χονται τά τσιμέντα ἀπό μακριά, ἀπό τήν Ἀττική καί ἀπό τήν Χαλ-
κίδα, τά σίδηρα ἀκόμη ἀπό πιό μακριά, ἀπό τοῦ διαόλου τή μάνα,
μά τό χαλίκι ἦταν τοῦ τόπου, ἄλλο τίποτα δά ἀπό πέτρα στό χω-
ριό. Ἡ καημένη λοιπόν ἡ Ραχοῦλα τοῦ Μανολιοῦ κι ἄλλες ραχοῦ-
λες γύρω γύρω στό χωριό, ἔδιναν τίς πετροῦλες τους, καί τά παι-
δάκια τοῦ χωριοῦ βρῆκαν δουλειά. Σπάζανε συνέχεια χαλίκι γιά
τούς μπετατζῆδες. Τά φτωχούλια βγάζανε κανένα καρβέλι, τ'
ἄλλα, τά νοικοκυρόπουλα συνορίζονταν, ἔσπαγαν κι αὐτά γιά νά
σπᾶνε.

“Όμως ο έπίσημος, ο επαγγελματίας χαλίκας ήταν ο Γαλανομολής. Ήταν ένας μεσόκοπος θμορφος άνθρωπος, μελαχρινός, μέ λευκά μαλλιά. Χρόνια πολλά ήταν πού είχε χτυπημένο τό δεξί του πόδι κι έπαθε άγκύλωση. Δέν μπορούσε λοιπόν νά δουλεύει στά χτήματα. Δέν μπορούσε νά κάθεται κι άεργος. Ήπιασε λοιπόν νά σπάει χαλίκι. Κάθονταν όλη μέρα στό ξάγναντο μπρός στό σπίτι του κι έσπαζε χαλίκι. Κάθονταν κατάχαμα, δίπλωνε καί τό γερό του πόδι σταυρωτά, όπως τό χτυπημένο, άπλωνε άπάνω του μιά δερμάτινη ποδιά σάν τών χτιστάδων, είχε μπροστά του μιά μεγάλη σκληρή πέτρα κι άπάνω της, τσάκα-τσάκα, τσάκα-τσάκα, έσπαζε όλη τή μέρα χαλίκι.

Δούλευε σιωπηλά, ύπομονετικά, μοναχικά, όπως οί μαρμαράδες, πού ή δουλειά τους δέ σηκώνει συντροφίες. Καί τό χαλίκι στοιβάζονταν δίπλα του σέ μικρούς λευκούς λοφίσκους, ύστερα ένα πρωινό κάποιος άγοραστής άδειαζε τόν τόπο κι άντε πάλι από τήν άρχή, τσάκα-τσάκα, τσάκα-τσάκα, μέρες καί μέρες έσπαζε νέο χαλίκι γι’ άλλη τaráτσα. Καί ή δουλειά ήταν πάντα πολλή, ή πελατεία έπρεπε νά παραγγέλνει από καιρό τό χαλίκι της, έπρεπε νά παίρνει σειρά.

* * *

Όπότε, ξαφνικά, ένα πρωινό, μπρός στην πόρτα του ύπομηχανικού, εκεί κοντά στό πλάτωμα τής έκκλησιās, άραξε ένα πολύ περίεργο μηχάνημα. Ό ύπομηχανικός ήταν ένα νέο παλικάρι, πού είχε τελειώσει τό «μικρό πολυτεχνείο», σχεδίαζε λοιπόν τίς τaráτσες στό χαρτιά μέ άριθμούς καί σχέδια, έπαιρνε δουλειές εργολαβικώς καί, φυσικά, άγαπούσε τά νέα πράματα, τά «εύρωπαϊκά», τήν πρόοδο. Τό μηχάνημα λοιπόν σίγουρα έφερνε κάποια πρόοδο. Ήταν ένα ασουλούπωτο συγκρότημα, δέν είχε εκείνη τήν άστραφτερή γραμμή καί τή συμμετρία, πού έχουν τά μηχανήματα τών Εύρωπαίων, όταν άκόμη είναι καινούρια.

Μπρός είχε ένα μεγάλο τετράγωνο ξύλινο κουτί μέ τέσσερις τροχούς αυτοκινήτου. Μέσα εκεί ήταν ή μηχανή τής κινήσεως, μιά πετρελαιομηχανή άπ’ αυτές πού έχουν τώρα τά ψαροκάικα. Στό πάνω μέρος του κουτιού έβγαине τό φουγάρο τής μηχανής κι άπ’ τά πλευρά τά πλατιά δερμάτινα λουριά, πού έδιναν τήν κι-

νηση, τίς στροφές στό τριβεῖο. ὙΉταν αὐτό ἕνα ἄλλο ξύλινο κουτί, πού στό πάνω μέρος του ἀνοίγε ἕνα τετράγωνο λαμαρινένιο χωνί καί χαμηλά στό ἕνα πλευρό, ἕνα ἄλλο μικρότερο στόμιο. Κι ἀνάμεσα στά δύο κουτιά ἦταν ἕνα σιδερένιο βαρέλι, τό βαρέλι μέ τό πετρέλαιο, πού ἐνώνονταν μέ τή μηχανή μ' ἕνα στενό λαστιχένιο σωλήνα.

— Βρέ, ἴντα' ναι τοῦτο; ρωτοῦσαν μέ ἀπορία, ἀλλά καί μέ λίγη εἰρωνεία, οἱ χωρικοί, ὅταν τό εἶδαν νά σέρνεται μπρός στήν πόρτα τοῦ ὑπομηχανικοῦ.

— Ἀλευρόμυλος, εἶπε κάποιος.

— Βρέ, φάμπρικα! εἶπε ἄλλος, πού τό νόμισε γιά μικρό κινητό λιωτρίβι.

— Μωρέ, μηχανή εἶναι γιά νά σπᾶ χαλίκι! τοὺς πληροφόρησε ὁ βοηθός τοῦ σοφέρ τοῦ φορτηγοῦ, πού εἶχε μεταφέρει τό μηχανήμα.

Τότε οἱ χωρικοί διάβασαν σιγά σιγά τά γράμματα πού ἦταν μپογιατισμένα μέ κόκκινη χτυπητή μπoγιά πάνω στό κουτί μέ τή μηχανή: «ΤΡΙΒΕΙΟΝ, ΤΕΧΝΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ Σ... Π... Μελέται, ἐπίβλεψις, ἐκτέλεσις, γενικαί ἐργοληψίαι». Τριβεῖον λοιπόν! Γιά νά σπάει τίς πέτρες, γιά νά κάνει χαλίκι!

Σέ λίγες μέρες καμιά δεκαριά παλικάρια τό ἔσυραν σιγά σιγά τό «τριβεῖον» ἔως ἐκεῖ, στό λησμονημένο δρόμο, στή Ραχοῦλα τοῦ Μανολιοῦ, ὅπου ἡ πέτρα ἦταν ἄφθονη. Χάλασε τόν κόσμο, ὥσπου νά μεταφερθεῖ, βροντοκοποῦσε σάν καζάνι γεμάτο παλιοσιδερικά κι ὁ βρόντος κυλοῦσε κάτω στήν ἤσυχη λαγκαδιά, στά ὀλοπράσινα ποτιστικά, πού ἡ ἀγροτιά πότιζε τώρα τήν πατάτα, φυτό εὐλογημένο.

Ὅταν τέλος πάντων στερεώθηκε τό «τριβεῖον», ἦρθε κι ὁ σιδηρουργός, πού ἦταν λίγο καί μηχανουργός, ἔβαλε μπρός τή μηχανή, ἄλλος κρότος τώρα συνεχής, ἐπίμονος, ἐκνευριστικός τάραξε τή λαγκαδιά καί τά πλευρά τοῦ βουνοῦ. Καί οἱ καπνοί καί ἡ βρώμα τοῦ πετρελαίου ἀπλώθηκαν σέ ὅλο τόν τόπο. Ὑστερα ἄρχισε νά δουλεύει ὁ μύλος. Ὑ ἔργατιά ἔσπαζε τίς πέτρες, ὅσο νά μπορεῖ νά τίς φέρει βόλτα ὁ μύλος, κι ἕνας ἐργάτης, ὁ ταῖστής, ἀνέβαζε τό κοφινάκι μέ τίς σπασμένες πέτρες καί τό ἄδειαζε στό χωνί. Ὑ μηχανή βογγοῦσε πολλές φορές, ὁ μύλος δυσκολευόταν

νά μασήσει τίς πιό χοντρές πέτρες, έμπλεκε, σταμάταγε. “Όμως στό τέλος τό χαλίκι χύνονταν από τό στόμιο λίγο άκανόνιστο, άλλο χοντρό, άλλο ψιλό, μά άφθονο! Πόσες ώρες θά ‘θελαν τά χέρια του Γαλανομανόλη νά σπάσουν τόσο χαλίκι!

“Ο ύπομηχανικός κάθονταν λίγο πιό ψηλά, πάνω σ’ ένα βράχο καί καμάρωνε τή μηχανή, έδινε οδηγίες. Λίγο πιό ψηλά άπ’ τόν ύπομηχανικό, στό έμπα μιås μικρής σπηλιås κάθονταν άθέατος, σιωπηλός ό Γαλανομανόλης. Είχε άνηφορίσει κι αύτός σιγά σιγά ώς έδω νά παρακολουθήσει τή μηχανή, πού έρχονταν νά κόψει τή δουλειά του. Θά ήταν, βέβαια, περίλυπος, γιατί καί στό άγαπημένο παιδάκι, πού ήρθε νά μοϋ φέρει τήν είδηση, ή όψη του είχε κάνει, φαίνεται, έντύπωση!

— Καλέ νά δεϊς, ω θεϊε, τό Γαλανομανόλη, πώς κάθεται κι άξα-νοίει τή μηχανή του Σπύρου!

* * *

Δέν πήγα νά δω τή μηχανή, δέν πήγα νά δω ουτε τό Γαλανομανόλη. Είχα δεϊ, κοντά μισόν αιώνα τώρα, έκατοντάδες Γαλανομανόληδες νά παρακολουθοϋν σιωπηλοί, καρτερικοί, τ’ άτσαλένια μπράτσα, πού έρχονταν κάθε λίγο καί λιγάκι νά τούς κόψουν τό ψωμί. Τό βλέμμα τους ήταν φοβισμένο, όμως μαζί καί θυμωμένο, είχε καί λίγο θαυμασμό. Καί δέν ήξεραν ποιός φταίει: ή άψυχη μηχανή ή ό συνάνθρωπος πού τήν έφτιαξε καί τήν έκμεταλλεύεται. Θά ‘θελαν νά μποροϋν νά σπάσουν τή μηχανή, ύστερα πάλι τή λυπόνταν, τή φοβόνταν κιόλας. Κάθονταν λοιπόν καί κοιτάζαν καί σιγά σιγά συνήθιζαν. “Υστερα φτώχαιναν λίγο λίγο, ξε-νιτεύονταν, πήγαιναν νά μποϋν κι αύτοί στή δούλεψη τής μηχανής. Κι ή μηχανή θύμωνε κάποτε, πού τής προσφέρονταν πολλά χέρια, έπαιρνε πότε πότε κανένα, έβγαζε κανένα μάτι, σκότωνε καμιά φορά. Μά δέν ήταν νά γίνει άλλιως, ό κόσμος προχωρεϊ, προοδεϋει, μποροϋμε τώρα νά καθόμαστε, νά συλλογιζόμαστε τούς Γαλανομανόληδες; λένε οι άκαρδοι, πού δέν έχουν όρεξη νά πικραθοϋν γιά τούς φτωχούς.

“Όμως όλο εκείνο τό πρωινό τόν συλλογιζόμουν τό Γαλανομανόλη κι άς μήν πήγα νά τόν δω. Ήταν ένας ήσυχος, καλός άνθρωπος, τά μελαχρινά του μάτια όλο στόχαση καί λύπη, οί κουβέντες

του λιγοστές. Τήν Κυριακή στήν ἐκκλησιά, ἐκεῖ στό στασίδι πού τρύπωνε, τήν πιά πολύ ὥρα καθιστός ἐξαιτίας τοῦ ποδιοῦ του, ἔμοιαζε κουρασμένος, ταπεινός δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ἀπ' αὐτοῦς πού ἀφιερώνονται στή δούλεψη τοῦ Κυρίου καί ἀδιαφοροῦν γιά τὰ ἐγκόσμια.

Ἐντωμεταξύ τό «τριβεῖον» στρώθηκε γιά καλά στή Ραχούλα τοῦ Μανολιοῦ, δούλευε συστηματικά. Λαχάνιαζε ὥς τό δειλινό, χάλαγε τόν κόσμο μέ τό θόρυβο. Κι ὁ κόσμος τό συνήθισε πιά. Οἱ χωρικοί, μετά τήν πρώτη ἔκπληξη, περνοῦσαν δίπλα, πρόσεχαν μόνο λίγο τὰ μουλάρια τους μήν ξαφνιαστοῦν, κατηφόριζαν κατά τή λαγκαδιά ἀδιάφοροι. Καί μόνο τὰ παιδάκια εἶχαν βρεῖ δουλειά, ὅλο στριφογύριζαν στή μηχανή κι ὕστερα πήγαιναν στίς μανάδες τους μουντζουρωμένα καί λαδωμένα.

* * *

Πέρα μακριά τό μεγάλο βουνό, ὁ Ζάς τσ' Ἀμμόμαξης, μέ τή μακριά ραχοκοκαλιά, ἔμοιαζε νά παρακολουθεῖ, ἀδιάφορος κι αὐτός, τή δουλειά τῆς μηχανοῦλας, τό σιγανό, ἀνεπαίσθητο λιάνισμα τοῦ μικροῦ ἀδελφιοῦ του, τῆς Ραχούλας τοῦ Μανολιοῦ. Καί στά δικά του σπλάχνα αἰῶνες τώρα τὰ ἀνθρωπάκια τρύπωναν σάν μερμήγκια, τσιμπολογοῦν, κλέβουν τό σκληρό μαῦρο ὀρυκτό τοῦ βουνοῦ. Μά τί τοῦ ἔκαμαν; Οὔτε τσίμπημα καρφίτσας πάνω στή ράχη λιονταριοῦ. Τό μεγάλο βουνό δέ φοβᾶται λοιπόν. Ὅμως εἶναι ἄπραγο κι ἀνυποψίαστο σάν ἀγαθό μεγάλο ζῶο, πού ἐμπιστεύεται στή δύναμή του, δέ βλέπει τόν κίνδυνο. Δέν μπορεῖ νά φανταστεῖ πώς κάποιοι σπουδαῖοι μηχανικοί, ἄν τούς χρειαστεῖ, μποροῦν νά ρίξουν ἀπάνω του δέκα, εἴκοσι, ἑκατό, χίλια «τριβεῖα» καί νά τό λιανίσουν σάν τή Ραχούλα τοῦ Μανολιοῦ. Ὁ κίνδυνος εἶναι μεγάλος, γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι θνητός καί περαστικός, ὅμως μαζί ἀδηφάγος καί ἀπληστος, ζηλεύει λοιπόν καί τὰ βουνά, πού δέ φοβοῦνται χάρο, μπορεῖ νά θέλει νά τά παρασύρει κι αὐτά μαζί του στή λησμονιά.

ΠΕΤΡΟΣ ΓΛΕΖΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Τό διήγημα αυτό δίνει άφορμή γιά μιά πολύ ένδιαφέρουσα συζήτηση:

1. Ποιά νομίζετε ότι είναι τά σοβαρά θέματα πού τίγει;

Θά συμφωνούσατε ότι τό βασικό του θέμα είναι ή τεχνολογική πρόοδος καί οί συνέπειές της γιά τόν άνθρωπο καί τό φυσικό περιβάλλον;

2. Καί ό συγγραφέας, τί άπόψεις ύποστηρίζει;

Συμφωνείτε μαζί του ότι στόν αιώνα μας οί άνθρωποι «άφοϋ φαγώθηκαν μεταξύ τους κι έτοιμάζονται νά ξαναφαγωθοϋν, βάλθηκαν νά φάνε καί τή γή, τά βουνά καί τόν άέρα καί τή θάλασσα»;

3. Άς έρθουμε σέ πιό συγκεκριμένα προβλήματα πού τίγει τό διήγημα:

— Γίνονται δρόμοι, πού σακατεύουν τό φυσικό τοπίο, όπως τή Ραχούλα τοϋ Μανολιοϋ. Ούτε καί ό συγγραφέας βέβαια θά ύποστήριζε ότι δέν έπρεπε νά άνοίγονται δρόμοι. Άλλά τότε τί πρέπει νά γίνεται;

— Άν οί παλιές χωμάτινες στέγες τών σπιτιών έσταζαν τό χειμώνα, δέν είχα νά ρίξουν τσιμεντένια ταράτσα; Ή σωστή λύση θά ήταν νά βρεθεί χαλίκι χωρίς νά πληγωθεί άνεπανόρθωτα ή Ραχούλα.

— Είναι αλήθεια ότι ή μηχανή άφησε χωρίς δουλειά χιλιάδες άνθρωπούς καί πολλούς πού μπήκαν στή δούλεψη της τούς άφησε άνάπηρους. Άλλά, όπως καί ό συγγραφέας «Ποιός φταίει: ή άψυχη μηχανή ή ό συνάνθρωπος πού τήν έφτιαξε καί τήν έκμεταλλεύεται»;

88. Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

«Γιάννη, γιατί έκοψες τόν πεῦκο;
Γιατί; Γιατί;»

Ἄγέρας θά ἔναι, λέει ὁ Γιάννης,
καί περπατεῖ.

Ἀνάβει ἡ πέτρα, τό λιβάδι
βγάνει φωτιά·

νά ἔβρισκε ὁ Γιάννης μιά βρυσούλα,
μιά ρεματιά!

Μές στό λιοπύρι, μέσ στόν κάμπο
νά ἔνα δεντρί.

Ξαπλώθη ὁ Γιάννης ἀποκάτου
δροσιά νά βρεῖ.

Τό δέντρο παίρνει τά κλαδιά του
καί περπατεῖ!

Δέ θ' ἀνασάνω, λέει ὁ Γιάννης,
γιατί; γιατί;

— Γιάννη, ποῦ κίνησες νά φτάσεις;
— Στά Δυό Χωριά.

— Κι ἀκόμα βρίσκεσαι δῶ κάτω;
Πολύ μακριά.

— Ἐγώ πηγαίνω, ὅλο πηγαίνω.
Τί ἔφταιξα γώ;

Σκιάζεται ὁ λόγγος καί μέ φεύγει,
γι' αὐτό εἶμαι δῶ.

Πότε ξεκίνησα; Εἶναι μέρες...
γιά δυό, γιά τρεῖς..

Ὁ νοῦς μου σήμερα δέν ξέρω,
τ' εἶναι βαρύς.

«Νά μιά βρυσούλα, πιέ νεράκι
νά δροσιστεῖς.»

Σκύβει νά πιεί νερό στή βρύση,
στερεύει εὐθύς.

Οἱ μέρες πέρασαν κι οἱ μῆνες,
φεύγει ὁ καιρός·
στόν ἴδιο τόπο εἶν' ὁ Γιάννης,
κι ἄς τρέχει ἐμπρός...

Νά τό χινόπωρο, νά οἱ μπόρες!
μά ποῦ κλαρί;
Χτυπιέται ὀρθός μέ τό χαλάζι,
μέ τή βροχή.

«Γιάννη, γιατί ἔσφαξες τό δέντρο
τό σπλαχνικό,
πού ῥιχνεν ἴσκιο στό κοπάδι
καί στό βοσκό;

Ὁ πεῦκος μίλαε στόν ἀέρα
— τ' ἀκοῦς; τ' ἀκοῦς; —
καί τραγουδοῦσε σάν φλογέρα
στούς μπιστικούς*.

Φρύγανο καί κλαρί τοῦ πῆρες
καί τίς δροσιές,
καί τό ρετσίνι του ποτάμι
ἀπ' τίς πληγές.

Σακάτης ἦτανε κι ὁλόρθος,
ὥς τή χρονιά
πού τόν ἐγκρέμισες γιά ξύλα,
Γιάννη, φονιά!»

— Τή χάρη σου, ἐρημοκλησάκι,
τήν προσκυνῶ.
Βόηθα νά φτάσω κάποιαν ὥρα
καί νά σταθῶ...

Ἡ μάνα μου θά περιμένει,
κι ἔχω βοσκή...
κι εἶχα καί τρύγο... Τί ὥρα νά 'ναι
καί τί ἐποχή;

Ξεκίνησα τό καλοκαίρι
— νά στοχαστεῖς —
κι ἦρθε καί μ' ἤβρεν ὁ χειμώνας
μεσοστρατῖς.

Πάλι Ἀλωνάρης καί λιοπύρι!
Πότε ἦρθε; Πῶς;
Ἄγιε, σταμάτησε τό λόγγο
πού τρέχει ἐμπρός.

Ἄγιε, τό δρόμο δέν τόν βγάνω
— μέ τί καρδιά; —
Θέλω νά πέσω νά πεθάνω
ἐδῶ κοντά.

Πέφτει σάν δέντρο ἀπό πελέκι...
Βογκάει βαριά.
Μακριά του στάθηκε τό δάσος,
πολύ μακριά.

Ἐκεῖ τριγύρω οὔτε χωράφι,
φωνή καμιά.
Στ' ἀγκάθια πέθανε, στὸν κάμπο,
στήν ἐρημιά.

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. 'Η φύση έκδικείται τόν άνθρωπο από τή στιγμή πού θά τῆς φερθεῖ ἀσυλλόγιστα, δηλαδή ἐχθρικά. Στήν «Κατάρτα τοῦ πεύκου», πού εἶναι ἓνα ἀλληγορικό ποίημα, ἐκδικεῖται τό δάσος. 'Εσύ ξέρεις πῶς ἐκδικεῖται τό δάσος, ὅταν τό ρημάζουν μέ τό τσεκούρι καί τή φωτιά. 'Εδῶ ὁ ποιητής πῶς δείχνει παραστατικά τήν ἐκδίκηση τοῦ δάσους;

2. 'Η «Κατάρτα τοῦ πεύκου» προσφέρεται θαυμάσια γιά δραματοποίηση. 'Ενας θά κάνει τό Γιάννη καί πολλοί ἄλλοι τά δέντρα τοῦ δάσους. 'Ενας ἄλλος θά εἶναι ὁ ἀφηγητής. Θά χρειαστεῖ νά κάμετε καί μερικές προσαρμογές, διαγραφές, προσθήκες κτλ. Καλή ἐπιτυχία λοιπόν!

89. ΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΟΠΩΣ ΤΟ ΠΑΡΕΙΣ

Μέ τό γενικό τίτλο «Κεφάλτα καί θυμωμένα» γράφει τά χρονογραφήματα του στήν ἐφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» ὁ Ἰάκωβος Καμπανέλης.

Χρονογράφημα εἶναι τό εἶδος τοῦ πεζοῦ λόγου, πού περιγράφει καί σχολιάζει ἐπεισόδια τῆς καθημερινῆς ζωῆς, μέ συντομία, παραστατικότητα καί χιοῦмор.

Στό χρονογράφημα πού θά διαβάσετε, δύο σπουργίτια συζητοῦν τί θά κάνουν καί πῶς θά ζήσουν, ἔτσι ὅπως κατάντησε ὁ κόσμος μέ τή ρύπανση τοῦ περιβάλλοντος.

Δυό σπουργίτια ἀνταμώνουν σέ μιά βεράντα καί ψάχνοντας στό κατάξερο μωσαϊκό νά βροῦν κάτι νά φᾶνε, κουβεντιάζουν:

— Τί γίνεται, φίλε, βρῆκες τίποτα;

— Τίποτα! ἄλλοτε κάθε πρῶί ὅλο καί κάτι ἔβρισκα! Φαίνεται ὅτι τά βράδια τρώγανε στή βεράντα καί πέφτανε ψίχουλα, κανένα κεράσι, κανένα μακαρόνι... Τώρα θά τρῶνε κι αὐτοί κάθε βράδυ ἔξω καί δέ βρίσκεις ἔλεος!..

— Ἐχει τουλάχιστον πουθενά νεράκι, νά πιεῖ κανεῖς;

— Νά ὀρίστε, τά πιάτα, πού εἶναι μέσα οἱ γλάστρες, εἶναι γεμάτα νερό, ποτίσανε, ἀλλά νερό εἶν' αὐτό; Βρωμάει καί πικρίζει! Ρίξανε λίπασμα στίς γλάστρες οἱ κύριοι, γιά νά φουντώσουν οἱ πρασινάδες καί σκασίλα τους ἂν θά μᾶς ἀφήσουνε χωρίς πόσιμο νερό.

— Λοιπόν, φίλε, ξέρεις τί ἔχω προσέξει; ὅτι ὅσο οἱ ἄνθρωποι φτιάχνουν τή ζωή τους, χαλᾶν τή δική μας!

— Τώρα τό κατάλαβες;

— Ναί, ἀλλά πού θά πάει αὕτή ἡ κατάσταση; Τσιμεντοποίησαν ὅλο τόν τόπο, κόβουν τά δέντρα, κήπους δέν κάνουνε, ἐμεῖς πού διάβολο θά ζήσουμε; Δικός τους εἶναι ὁ κόσμος καί τόν κάνουν ὅ,τι θένε κι ὅπως θένε;

— Τό δίκαιο τοῦ ἰσχυροτέρου!

— Δέν εἶναι δίκαιο αὐτό, αὐτό εἶναι ἄδικο. Φίλε, ἀντιμετωπίζουμε πρόβλημα γενοκτονίας, δέν πρόκειται νά μείνει σπουργίτης οὔτε γιά δεῖγμα καί νά μοῦ τό θυμηθεῖς! Τό φαί σπανίζει, τό νερό τό ἴδιο κι ἂν τό βρεῖς θά ἔναι μέ φάρμακα μέσα, ὅπως αὐτό ἐδῶ

πέρα ή σέ λακούβα δρόμου καί θά μυρίζει βενζίνα καί λάδια αυτοκινήτου! Ξέρεις πόσο καιρό έχω νά δώ ένα νόστιμο σκουλήκι, μιά κάμπια; Μήνες! Προχθές στό "Άλσος φάνηκε ένα σκουλήκι καί πέρασε πάνω έκατό πειναλέοι! Μάλιστα! Καί νά σκεφτείς ότι άλλοτε ήταν γεμάτος ό τόπος!

— Ναί, αλλά βλέπεις άλλοτε υπήρχαν αϋλές, πολλές αϋλές, υπήρχε χῶμα, ή γή δέν ήταν όλη σκεπασμένη μέ ασφαλτο καί τσιμέντο! 'Επιπλέον δέν υπήρχε ή μόλυνση! Τώρα μέ τ' άπορρυπαντικά τους καί τά συνθετικά τους καί τά χημικά τους τό χῶμα είναι ψόφιο, δέ γεννά ζούδια, μαμούδια όπως πρίν...

— "Άρα συμφωνείς μαζί μου, ότι τά πουλιά σ' αυτή τήν πόλη είμαστε καταδικασμένα...;

— "Αν συμφωνῶ λέει; 'Υπερσυμφωνῶ!

— Καί δέν είναι μόνο ή έλλειψη τοῦ νεροῦ καί τοῦ φαγιοῦ! Είναι καί ή έλλειψη στέγης! Θυμάσαι τί φωλιές φτιάχναμε στά κεραμίδια τῶν σπιτιῶν; Τί άνεση, τί νοικοκυροσύνη! Τώρα ποῦ νά φωλιάσεις; 'Εάν σοῦ πῶ ότι στό δέντρο πού είναι δῶ πιό κάτω στήν αϋλή τοῦ σχολείου, μαζευόμαστε χίλια άτομα κάθε νύχτα, θά τό πιστέψεις; 'Ο ένας άπάνω στόν άλλο δηλαδή! Καί ὕπνος εἶν' αυτό ή μαρτύριο, νά γαντζώνεσαι σ' ένα κλαδί καί μέ βροχή, μέ παγωνιά, μέ άέρα νά προσπαθεῖς νά κοιμηθεῖς μιά στάλα, γιατί πρέπει νά κοιμηθεῖς. 'Εσύ ποῦ μένεις;

— Κι ἐγῶ σέ δέντρο μένω, αλλά μακριά από δῶ! "Όμως κι ἐκεῖ τό ἴδιο χάλι έχουμε, συνωστισμοί, φασαρία, μαλλιοτράβηγμα...

— Αυτό λοιπόν, ἐγῶ δέν μπορῶ νά τό χωνέψω, τό ότι αυτοί οἱ φονιάδες οἱ άνθρωποι μᾶς έχουν καταδικάσει μέ τό ἔτσι θέλω... Μπετόν, ξεραῖλα, μόλυνση, καυσαέρια... Αυτό ποῦ τό πᾶς, γιά ν' αναπνεύσεις λίγο καθαρό άέρα, πρέπει νά πετάξεις στά οὐράνια...! "Αν μπορούσα νά πιᾶσω έναν καί νά τοῦ πῶ «γιά στάσου βρέ άνθρωπε, αναλογίστηκες ποτέ σου ότι πρέπει νά ζήσουμε κι ἐμεῖς οἱ άλλοι; Ποιός σοῦ εἶπε ότι ό κόσμος είναι κατάδικός σου, καί δέν έχεις νά δώσεις λογαριασμό σέ κανένα»;

— Νομίζω πῶς θά 'χανες τά λόγια σου, ή δικαιοσύνη τους δέν πάει τόσο μακριά...

— Δίκιο έχεις, όμως δέν είναι πιά ζωή αυτή...

— Δέ μοῦ λές, σκέφτηκες ποτέ νά τρυπώσεις σέ κανένα κλου-

βί; Φαί' εξασφαλισμένο, νεράκι, χορταράκι απ' τό μανάβη, στέγη ασφαλής! Εἶναι σκλαβιά βέβαια, ἀλλά μήπως εἶναι ὁ σύγχρονος τρόπος ζωῆς;

— Σέ κλουβί' ἐγώ; "Ε' ὄχι! Δέ φτάνει πού οἱ ἄνθρωποι μοῦ στερήσανε φωλιά, οἰκογένεια, φαί', νερό, νά στερηθῶ καί τήν ἐλευθερία μου γιά νά τούς χαρίσω τή σκλαβιά μου;

Φτερουγίσε κι ἔφυγε μέ τήν ἀπόφαση νά ζήσει ἐλεύθερο ἀκόμα, ὅσο ἀντέξει.

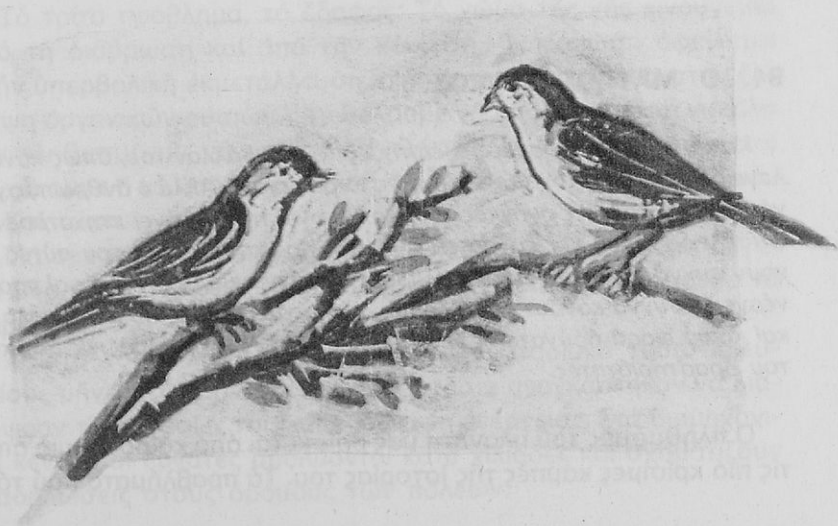
ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΑΜΠΑΝΕΛΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Γιατί πρέπει νά προσέχουμε τό φυσικό περιβάλλον; Μήπως γιατί στή φύση ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά βρεῖ τήν ψυχική, πνευματική καί σωματική ἰσορροπία; Συζητήστε το.

2. Ὑπάρχει μιά προσπάθεια γιά τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος. Ὑπάρχει μιά ἄλλη προσπάθεια γιά τή βελτίωση τῆς ζωῆς ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, πού στεροῦνται τά βασικά γιά τήν ἐπιβίωσή τους. Μποροῦν νά συνυπάρξουν αὐτές οἱ δύο προσπάθειες;

3. Ποῦ ἀποδεικνύεται ἡ φύση πιο δυνατή ἀπό τόν ἄνθρωπο;

90. ΤΟ ΔΙΨΑΣΜΕΝΟ ΛΑΦΑΚΙ

Μές στό λιοπύρι
ένα λαφάκι
τό ποταμάκι
ψάχνει νά βρεῖ.

Ἡ δίψα, ὁ δρόμος
τό ἔχουν παιδέψει
κι ἔχει λιγνέψει.

Μικρό μου λαφάκι,
τό ποταμάκι
ἔχει στερέψει.

Κι εἶναι ἀκόμα
μεσοκαλόκαιρο·
τάχα θά βρέξει;

ΝΙΚΟΣ ΚΑΝΑΚΗΣ

91. Ο ΜΑΥΡΟΣ ΧΡΥΣΟΣ

Κανένας δέν καταστρέφει ἐπίτηδες τό περιβάλλον του, ὅπως κανεῖς λογικός ἄνθρωπος δέ βάζει φωτιά στό σπίτι του. Ἀλλά ὁ ἄνθρωπος γιά νά ἱκανοποιήσει τίς ἀνάγκες του, καλλιεργεῖ τή γῆ, κάνει κτηνοτροφία, φτιάνει δρόμους καί ἐργοστάσια καί οἱ δραστηριότητές του αὐτές ἔχουν συχνά παρενέργειες ἐπιβλαβεῖς γιά τό περιβάλλον. Αὐτές οἱ παρενέργειες συχνά κάνουν τόση ζημιά, ὥστε νά εἶναι πιά πολύ δύσκολο — καί καμιά φορά ἀδύνατο — νά ἐξακολουθήσει ὁ ἄνθρωπος τίς ἀρχικές του δραστηριότητες.

Ὁ πληθυσμός τοῦ πλανήτη μας βρίσκεται ἀπό καιρό σέ μιά ἀπό τίς πιό κρίσιμες καμπές τῆς ἱστορίας του. Τά προβλήματα πού τόν

τριγυρίζουν είναι τόσα πολλά πού δέν ξέρεи πῶς νά τά ἀποφύγει. Ἄγχος γιά τήν καθημερινή ζωή, βία στόν κόσμον ὁλόκληρον, μοναξιά, ἀσυνεννοησία ἔγιναν τά προβλήματα τῆς μόδας. Τέσσερα ὁμως ἀπ' αὐτά εἶναι τά μεγαλύτερα: Πρῶτα, ἡ καταστροφή τοῦ στρώματος ὄζοντος πού ὑπάρχει στήν ὑψηλή ἀτμόσφαιρα. Δεύτερο, οἱ μορφές καρκίνου πού ὀφείλονται στό περιβάλλον. Τρίτο, τό ἔδαφος πού χάνεται καί τέταρτο ἡ ἐνεργειακή κρίση.

Ἄς πάρουμε τό πρῶτο: Τό ὄζον εἶναι ἓνα ἀέριο συγγενικό μέ τό ὀξυγόνο πού ἔχει ζωτική σημασία γιά τόν ἄνθρωπον. Μερικές δραστηριότητες τοῦ ἀνθρώπου καταστρέφουν αὐτό τό ἀπαραίτητο στρῶμα ὄζοντος. Τά ὑπερηχητικά ἀεροπλάνα, τά ἀζωτοῦχα λιπάσματα καί οἱ ἀτομικές ἐκρήξεις στήν ἀτμόσφαιρα, μολονότι ἔχουν σκοπό νά ἱκανοποιήσουν ὀρισμένες ἀνθρώπινες ἀνάγκες, μπορεῖ νά ἐπιδράσουν καταστρεπτικά στό στρῶμα αὐτό.

Ἄς πάρουμε τό δεύτερο: Οἱ αἰτίες τοῦ καρκίνου ἔχουν σχέση μέ τόν ἀέρα πού ἀναπνέουμε, μέ τό νερό πού πίνουμε, μέ τό περιβάλλον ὅπου δουλεύουμε ἢ ζοῦμε, μέ τήν τροφή μας, μέ τόν τρόπο ζωῆς μας καί μέ συνήθειες, ὅπως τό κάπνισμα καί τό πιετό. Εἶναι ἐπείγουσα ἀνάγκη λοιπόν νά γνωρίσουμε τούς κινδύνους πού προκαλοῦν οὐσίες, πού μολύνουν τό περιβάλλον, καί νά τίς παραβάλουμε μέ τίς ὠφέλειες πού μᾶς προσφέρουν.

Τό τρίτο πρόβλημα, τό ἔδαφος: Τό χῶμα τῆς γῆς κινδυνεύει ἀπό τή διάβρωση καί ἀπό τήν κόπωση. Ἡ κόπωση ὀφείλεται στήν ὑπερβολική ἐκμετάλλευση, στίς μονοκαλλιέργειες, στήν ἔλλειψη ὀργανικῶν οὐσιῶν. Ἄν θέλουμε νά ὑπάρχει τροφή γιά ὅλον τόν πληθυσμό τῆς γῆς, πού συνεχῶς αὐξάνει, δέ μᾶς ἐπιτρέπεται νά χάνουμε ἢ νά ὑποβαθμίζουμε τό ἔδαφός μας σέ τέτοιο βαθμό.

Καί τώρα...

Γιά σκεφτεῖτε κάποιον ὑποθετικό κύριο Γεωργιάδην νά τυλίγεται μέσα στό πανωφόρι του καί νά ἀκούει ἀπό τό τρανζίστορ τά παρακάτω νέα:

«Μετά τά διυλιστήρια, πού ἔκλεισαν σταδιακά τούς τελευταίους μήνες, τά περισσότερα ἐργοστάσια ἀναγκάστηκαν νά διακόψουν τίς ἐργασίες τους ἀπό ἔλλειψη ἐνέργειας. Στά βιομηχανικά κέντρα οἱ ἐργάτες ἀπολύονται κατά χιλιάδες καί σχηματίζουν διαδηλώσεις στούς δρόμους τῶν πόλεων».

»Τό κρύο τοῦ Δεκεμβρίου γίνεται φοβερά αἰσθητό μέσα στά γραφεῖα καί στά σπίτια, ὅπου οἱ καυστήρες τοῦ μαζοῦτ ἔχουν πάψει ἀπό καιρό νά λειτουργοῦν. Ἡ κυβέρνησις ἀποφάσισε νά μοιράσει κάρβουνα μέ τό δελτίο. Ἡ γρίπη καί τά βρογχικά κάνουν θραύση, κυρίως ἀνάμεσα στά παιδιά τῆς προσχολικῆς ἡλικίας, πού δέν μπόρεσαν νά κάνουν διακοπές ἐξαιτίας τῆς ἀνεπάρκειας τῶν συγκοινωνιῶν..

»Στήν πραγματικότητα ἐκτός ἀπό ὀρισμένα νοσοκομειακά καί στρατιωτικά αὐτοκίνητα, ἡ ὁδική κυκλοφορία ἔχει σταματήσει. Οἱ ἐγκαταλειμμένοι σταθμοί βενζίνης στούς ἔρημους αὐτοκινητόδρομους προσφέρουν ἕνα θέαμα σπαραχτικό!

»Στήν πρωτεύουσα τό φάσμα τῆς πείνας ἔκανε κιόλας αἰσθητή τήν παρουσία του...»

Σκεφτήκατε ποτέ ὅτι ὁ ἐφιάλτης αὐτός μπορεῖ νά γίνει κάποτε πραγματικότητα καί νά μείνει ὁ κόσμος χωρίς πετρέλαιο;

Οἱ συγκοινωνίες θά κοποῦν. Οἱ πόλεις θά ἀπομονωθοῦν ἡ μία ἀπό τήν ἄλλη, ἀφοῦ δέ θά ὑπάρχουν συγκοινωνίες καί οἱ διάφορες χῶρες θά πάσουν νά ἔχουν ἐπαφή ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἀποστάσεως.

Θά μάθουμε νά κυκλοφοροῦμε μέ ποδήλατα. Θά ξεχάσουμε τήν κεντρική θέρμανση, γιά νά θυμηθοῦμε ξανά τίς σόμπες, πού θά βγάλουμε ἀπό τίς ἀποθήκες. Θά ξαναγυρίσουμε πίσω στά ἄλογα νά τά ξαναζέψουμε στά ἄροτρα, θά ἀντικαταστήσουμε τό τρακτέρ καί ἡ γεωργία θά στερηθεῖ ἕνα μεγάλο ἀριθμό λιπασμάτων καί ἐντομοκτόνων μέ βάση τό πετρέλαιο. Γιατί τό πετρέλαιο, ὁ μαῦρος χρυσός, αὐτό τό καταπληκτικό καύσιμο, πού ἔγινε ἡ πρώτη πηγή ἐνεργείας τοῦ σημερινοῦ κόσμου, εἶναι καί ἡ «πρώτη ὕλη» γιά χιλιάδες προϊόντα, μέ τά ὅποια μάθαμε νά κάνουμε πιά ἄνετη τή ζωή μας καί πού χωρίς αὐτά ὁ πολιτισμός μας δύσκολα θά μποροῦσε νά τά βγάλει πέρα.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ

Διασκευή

92. ΔΩΣ' ΜΟΥ ΤΟ ΧΕΡΙ ΣΟΥ

Κάτω από τὰ πόδια πού πατώ,
στήν ἄλλη ἄκρη τῆς σφαίρας βρίσκεσαι, φίλε.
Ὁ ἥλιος σας ἀνατέλλει,
ὅταν σ' ἐμᾶς προβάλλει τό φεγγάρι.
Δῶσ' μου τό χέρι σου ἀδελφικά,
μέσα στά ἔγκατα τῆς γῆς νά ἐνωθοῦνε.
Νά φτιάξουμε τόν ἄξονα τῆς γῆς,
νά φτιάξουμε τόν ἄξονα τῆς συμπόνιας,
νά στριφογυρίζει ἡ σφαίρα,
νά στριφογυρίζει ὁ κόσμος,
μέ μιά δύναμη, μέ μιά ἔλξη,
πού τή λένε γαλήνη,
πού τή λένε Εἰρήνη.
Ἔπειτα δῶσ' μου καί τὰ δυό
ν' ἀγκαλιάσουμε τήν ἀγάπη,
ν' ἀγκαλιάσουμε τόν Πλανήτη,
νά ζυγώσουμε τό Θεό.

ΤΑΚΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΙΣΧΥΛΟΣ (Ἐλευσίνα 525 π.Χ. - Γέλα Σικελίας 456 π.Χ.). Ἔγραψε τραγωδίες (Πέρσες, Προμηθέας Δεσμώτης, Ἀγαμέμνων κ.ἄ.). Πολλές ἀπό αὐτές, μεταφρασμένες στή νεοελληνική, παίζονται στά ἀρχαῖα θέατρα.

ΑΙΣΩΠΟΣ (7ος αἰ. π.Χ.). Σύμφωνα μέ τήν παράδοση ἦταν δοῦλος ἀπό τή Φρυγία, ἔζησε στή Σάμο, ταξίδεψε στήν Ἀνατολή καί τήν Αἴγυπτο καί τόν σκότωσαν στούς Δελφούς. Μέ τ' ὄνομά του ἔχουν διασωθεῖ ἑκατοντάδες μύθοι. Οἱ περισσότεροι ἔχουν νά κάμουν μέ ζῶα, πού μιλοῦν καί ἐνεργοῦν σάν ἄνθρωποι καί μέ τρόπο πού σέ κάνουν νά γελάς — γιά νά καταλήξουν σ' ἕνα ἐπιμύθιο γιά τίς ἀδυναμίες καί τίς κακίες τῶν ἀνθρώπων.

ΑΛΕΞΙΟΥ ΕΛΛΗ (Ἡράκλειο Κρήτης, 1894). Ἐργάστηκε ὡς καθηγήτρια τῆς γαλλικῆς γλώσσας καί φιλολογίας. Ἐγραψε πολλά βιβλία, κυρίως πεζά, καί ἀρκετά γιά παιδιά. Κείμενό της ὑπάρχει καί στό Ἀνθολόγιο (μέρος τρίτο).

ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ ΤΑΚΗΣ (Θεσσαλονίκη, 1916). Ἀξιόλογος σύγχρονος ποιητής. Σπούδασε νομικά. Τιμήθηκε μέ Ἀ' βραβεῖο ποίησης ἀπό τό Δῆμο Θεσσαλονίκης. Δημοσίευσε ἀρκετές ποιητικές συλλογές, ὅπως: «Φύλλα ὕπνου», «Ἐπιτάφιος», «Χειμερινό ἡλιοστάσιο» κ.ἄ. Μετέφρασε στά ἑλληνικά ποιήματα τῶν Γάλλων ποιητῶν Μαλαρμέ, Ἐλυάρ κ.ἄ.

ΒΑΡΕΛΗΣ ΦΩΤΗΣ (Σάλακος Ρόδου, 1911). Ὑπηρετήσε στή μέση ἐκπαίδευση. Οἱ Ἴταλοί τόν ἀπέλασαν ἀπό τά Δωδεκάνησα, ὅπου ξαναγύρισε τό 1946. Τό ποίημα «Εὐαγόρας Παλληκαρίδης» τό ἔγραψε τό 1957 καί μεταδόθηκε ἀπό τό ραδιοσταθμό τῆς Λευκωσίας ὡς κυπριακό δημοτικό τραγούδι. Ἐγραψε καί ἄλλα ποιήματα, καθώς καί θεατρικά ἔργα.

ΒΑΡΕΛΛΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ (Θεσσαλονίκη, 1930). Σπούδασε φιλολογία, ἀλλά ἐργάστηκε ὡς τραπεζική υπάλληλος. Ζεῖ στήν Ἀθήνα. Ἀσχολήθηκε μέ τήν παιδική λογοτεχνία καί πολλά βιβλία της ἔχουν βραβευτεῖ. Κείμενά της ἔχουν περιληφθεῖ καί στό Ἀνθολόγιο.

ΒΕΝΕΖΗΣ ΗΛΙΑΣ (Ἀιβαλί Μ. Ἀσίας, 1904 - Ἀθήνα 1973). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Ἡλία Μέλλου. Ἐκαμε αἰχμάλωτος τῶν Τούρκων, σέ τάγματα ἐργασίας, μετά τή μικρασιατική καταστροφή. Στήν Ἑλλάδα ἐργάστηκε ὡς τραπεζικός υπάλληλος. Εἶναι ἀπό τούς πιο ἀξιόλογους πεζογράφους μας καί πολλά ἔργα του μεταφράστηκαν σέ ξένες γλώσσες. Ἐγίνε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀπό τά βιβλία του «Τό νούμερο 31328» εἶναι τό βιβλίό τῆς αἰχμάλωσας, ἡ «Γαλήνη» τό βιβλίό τῆς προσφυγιάς, καί ἡ «Αἰολική γῆ» δίνει τά παι-

δικά του χρόνια. 'Από τό τελευταῖο αὐτό ὑπάρχει ἓνα κομμάτι στό 'Ανθολόγιο.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ (Ναύπακτος 1867 - 'Αθήνα 1945). Φιλόλογος, διευθυντής τῶν «Γενικῶν 'Αρχείων τοῦ Κράτους». Τά ἐνδιαφέροντά του ἦταν ἱστορικά καί λογοτεχνικά. Σ' αὐτόν χρωστᾶμε τά ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη καί τοῦ Κασομούλη. Ἐγράψε πολλά βιβλία. Ξεχωριστή θέση ἔχουν τά «Μεγάλα χρόνια» καί ἡ «'Ιστορική ἀνθολογία». Κείμενά του ὑπάρχουν καί στό 'Ανθολόγιο.

ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ (Κροκεές Λακωνίας, 1912). Εἶναι ἀπό τούς ἀξιολογότερους ἐκπροσώπους τῆς νέας ποίησης, μέ δύο κρατικά βραβεῖα καί τό βραβεῖο «Οὐράνη» τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Ποίημά του ἔχει περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο.

ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ Α. ('Αρπελος Σάμου, 1928). Ἐχει ὑπηρετήσῃ στή δημοτική ἐκπαίδευση ὡς δάσκαλος καί ἐκπαιδευτικός σύμβουλος. Ἐχει ἐκδώσει πέντε ποιητικές συλλογές. Τόν ἐνδιαφέρει εἰδικότερα ἡ λογοτεχνία σέ σχέση μέ τό σχολεῖο.

ΓΕΡΑΛΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (Σμύρνη, 1917). Ἀσχολήθηκε κυρίως μέ τήν ποίηση καί τήν παιδική λογοτεχνία. Ἐχει βραβευτεῖ γιά τίς ποιητικές του συλλογές «Αἰθουσα ἀναμονῆς» (Κρατικό Βραβεῖο) καί «Τά μάτια τῆς Κίρκης» (Βραβεῖο τῶν 12). Γιά τά παιδιά ἔχει δώσει «'Ελληνική Μυθολογία», «'Ιλιάδα», «'Οδύσσεια», «Μέγας 'Αλέξανδρος», «Παραμυθένιος κόσμος».

ΓΚΑΙΤΕ (1749-1832). Μεγάλος καί πολυγραφότατος Γερμανός συγγραφέας. Πολύ γνωστό εἶναι τό ἔργο του «Φάουστ». Ἐδειξε ἐνδιαφέρον καί θαυμασμό γιά τά ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια.

ΓΛΕΖΟΣ ΠΕΤΡΟΣ ('Απείρανθος Νάξου, 1902). Σπούδασε νομικά καί ἐργάστηκε στό Ὑπουργεῖο Γεωργίας καί στήν Ἀγροτική Τράπεζα. Ἐγράψε κυρίως διηγήματα. «Τό σπίτι μέ τά περιστέρια» εἶναι ἓνα βιβλίο πού διαβάζεται εὐχάριστα καί ἀπό παιδιά. Ἐνα διήγημά του ἔχει περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο (μέρος δεῦτερο).

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ (Σίφνος, 1870 - 'Αθήνα, 1942). Φιλόλογος, ὑπηρετήσῃ στή μέση ἐκπαίδευση, στό Ὑπουργεῖο Παιδείας καί ὡς διευθυντής τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Τό κύριο ἔργο του εἶναι ποιητικό («Σκαρabaῖοι καί Τερρακότες») καί μεταφραστικό. Πολλές ἀρχαῖες τραγωδίες παίζονται καί σήμερα σέ δική του μετάφραση.

ΔΗΜΟΥΛΑΣ ΑΘΩΣ ('Αθήνα, 1921) Πολιτικός μηχανικός. Ἐχει ἐκδώσει πολλές ποιητικές συλλογές καί βραβευτεῖ μέ κρατικό βραβεῖο.

ΔΟΞΑΣ ΤΑΚΗΣ. Γεννήθηκε τό 1913 στόν Πύργο τῆς Ἡλείας καί πέθανε τό 1977. Συνεργάστηκε μέ λογοτεχνικά περιοδικά τῆς Ἀθήνας καί δημιούργησε τήν ἐφημερίδα τοῦ Πύργου «Αὐγή». Ἔργα του: «Ἡ ἀπολογία τοῦ καμπούρη» «Πικρή ἐποχή», «Ταξίδι χωρίς ἥλιο».

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (Ἀθήνα, 1859-1951) Ποιητής καί πεζογράφος. Μαζί μέ τόν Παλαμά καί τόν Πολέμη ἐβγαλαν τίς πρῶτες ποιητικές συλλογές στή δημοτική. Ἐργάστηκε καί στό Ὑπουργεῖο Παιδείας. Πολλά ποιήματά του φιλοξενήθηκαν σέ παλαιότερα ἀναγνωστικά. Κείμενά του ἔχουν ἐπίσης περιληφθεῖ στό Ἀνθολόγιο.

ΕΛΥΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ (Ἡράκλειο Κρήτης, 1910). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Ὀδυσσεά Ἀλεπουδέλη. Ἡ καταγωγή του ἀπό τή Λέσβο. Μεγάλος νεοέλληνας ποιητής (τιμήθηκε πρόσφατα μέ τό Βραβεῖο Νόμπελ), γνωστός καί ἔξω ἀπό τά ἑλληνικά σύνορα. Κυριότερες συλλογές του: «Προσανατολισμοί», «Ἡ-λιος ὁ πρῶτος», «Ἄσμα ἥρωικό καί πένθιμο γιά τό χαμένο ἀνθυπολοχαγό τῆς Ἀλβανίας», «Ἄξιον ἐστί». Ποιήματά του ἔχουν περιληφθεῖ καί στό Ἀνθολόγιο.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ (Ἀθήνα 1896-1975) Χημικός μηχανικός. Πῆρε μέρος στούς βαλκανικούς πολέμους τοῦ 1912-13 καί στήν Ἑθνική Ἀντίσταση (1941-44). Πρωταθλητής ὀπασκίας τό 1936 καί 1939. Βγῆκε δύο φορές βουλευτής Ἀθηνῶν καί ἀντιπροσώπευσε τήν Ἑλλάδα στό Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης. Ἐγράψε πολλά πεζογραφήματα ἱστορικοῦ περιεχομένου («Ροῦπελ», «Πίνδος», «Τό χρονικό τῆς σκλαβιάς», «Μέγας Ἀλέξανδρος» κ.ἄ.) καί ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις («Γύρω ἀπό τήν Ἑλλάδα», «Τό περιβόλι τῶν Θεῶν» κ.ἄ.).

ΖΕΥΓΩΛΗ-ΓΛΕΖΟΥ ΔΙΑΛΕΧΤΗ (Ἀπείρανθος Νάξου, 1907). Σύζυγος τοῦ Πέτρου Γλέζου. Ἀσχολήθηκε μέ τήν ποίηση καί τή λαογραφία, βραβευμένη καί γιά τά δύο. Ποίημά της ἔχει περιληφθεῖ καί στό Ἀνθολόγιο (δεύτερο μέρος).

ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ Ι. Δ. Ἔκαμε παιδαγωγικές σπουδές στήν Ἑλλάδα καί τό ἔξωτερικό. Ὑπηρετήσε ὡς δάσκαλος καί τώρα εἶναι καθηγητής σέ Παιδαγωγική Ἀκαδημία. Ἀσχολήθηκε μέ τήν πεζογραφία. Ἔχει δώσει καί δύο βιβλία γιά παιδιά: «Τό ἄσπρο ἄλογο», «Τό χρυσαφένιο τόξο».

ΚΑΒΑΦΗΣ Κ. Π. (Ἀλεξάνδρεια, 1863-1933). Κορυφαῖος Ἕλληνας ποιητής μέ παγκόσμια ἀκτινοβολία. Ἐγράψε σέ μιά γλώσσα προσωπική, πού δανεῖζεται στοιχεῖα καί ἀπό τήν καθαρεύουσα.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ (Ἡράκλειο Κρήτης, 1883 - Γερμανία, 1957). Μεγάλη φυσιογνωμία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Πολυδιαβασμένος, πολυταξιδεμένος

καί πολυγραφότατος. Ήγραψε σέ όλα τά είδη τοῦ λόγου, ἀλλά εἶναι παγκόσμια γνωστός κυρίως γιά τά μυθιστορήματά του, πού ἔχουν βγεῖ σέ ἀπανωτές ἐκδόσεις: «Βίος καί πολιτεία τοῦ Ἀλέξη Ζορμπά», «Ὁ καπετάν Μιχάλης», «Ὁ Χριστός ξανασταυρώνεται» κ.ἄ. Ἐνα ἔπος του σέ 33.333 στίχους, ἡ «Ὀδύσεια», εἶναι ἀπό τά μεγαλύτερα στό εἶδος του. Θεατρικά του ἔργα παρουσιάζονται κάθε τόσο στή σκηνή. Ἐχει ἐπίσης μεταφράσει, μαζί μέ τόν Ι. Θ. Κακριδί, τήν «Ἰλιάδα» καί τήν «Ὀδύσεια» τοῦ Ὁμήρου.

ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ (Νάξος, 1922). Σύγχρονος θεατρικός συγγραφέας, ἀπό τούς πῖο ἀξιόλογους. Παίχτηκαν τά θεατρικά του ἔργα: «Ἡ αὐλή τῶν θαυμάτων», «Γειτονιά τῶν ἀγγέλων» κ.ἄ.

ΚΑΝΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ (Τσιτάλια Ἀρκαδίας, 1927). Ὑπρέτησε στή δημοτική ἐκπαίδευση, πρῶτα ὡς δάσκαλος καί τώρα ὡς ἐπιθεωρητής. Ἐχει ἔτοιμες δύο ποιητικές συλλογές γιά παιδιά, πού τιμήθηκαν μέ διακρίσεις τῆς «Γυναικείας Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς». Ποιήματά του ἔχουν περιληφθεῖ καί στό Ἀνθολόγιο (δεύτερο μέρος).

ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ Μ. (Ἀθήνα, 1908-1960). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Δημήτρη Ροδόπουλου. Ἐγραψε πολλά μυθιστορήματα καί διηγήματα καί εἶναι ἀπό τούς πῖο ἀξιόλογους πεζογράφους μας.

ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ (Ἀνδρος, 1910). Κριτικός τῆς λογοτεχνίας μας καί ποιητής. Ἐχει τιμηθεῖ μέ πολλά βραβεῖα. Ὡς κριτικός βοήθησε πολύ τούς νέους λογοτέχνες, πού μετά τό 1930 θέλησαν νά δώσουν νέα μορφή στήν ποίηση καί τήν πεζογραφία.

ΚΑΡΘΑΙΟΥ ΡΕΝΑ. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1913 καί φοίτησε στή Φιλοσοφική Σχολή Ἀθηνῶν. Εἶναι σπουδαία ἐκπρόσωπος τῆς γυναικείας ποίησης στή χώρα μας. Ἔργα της: «Ποιητικές συλλογές», «Τά πουλιά τῆς Ἰερικῶ», «Τό δέντρο τ' οὐρανοῦ», «Χαρταετοί στόν οὐρανό».

ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΦΩΤΗΣ (Αἰβαλί Μ. Ἀσίας, 1896 - Ἀθήνα, 1965). Ἐπιδόθηκε μέ τήν ἴδια ἐπιτυχία στή ζωγραφική καί τήν πεζογραφία. Στή ζωγραφική ἀνανέωσε τή βυζαντινή ζωγραφική παράδοση. Πολλές νέες ἐκκλησίες εἶναι ζωγραφισμένες ἀπ' αὐτόν καί τούς μαθητές του. Ὡς πεζογράφος ἔδωσε πολλά βιβλία μέ παλιές ἱστορίες, πού ξέρεי νά τίς διηγεῖται σάν παλιός παραμυθάς. Κείμενά του ἔχουν περιληφθεῖ καί στό Ἀνθολόγιο.

ΚΡΙΝΑΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ δημοσιογράφου καί ποιητῆ Παύλου Μιχαηλίδη. Γεννήθηκε στήν Πάφο τῆς Κύπρου τό 1903. Ἐγραψε κυρίως ποιήματα. Ἐξέδωκε τίς συλλογές: «Φρυγικοί αὐλοί», «Τά ἐμβατήρια τοῦ

Αιγαίου», τή βραβευμένη συλλογή παιδικῶν ποιημάτων «Τά τετράδια τῶν ἀγγέλων» κ.ἄ.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ (Συρράκο Ἡπείρου, 1868 - Ἄρτα, 1894). Ἦρθε στήν Ἀθήνα ἀπό τήν τουρκοκρατούμενη πατρίδα του. Ἔζησε στερημένη ζωή καί ἐπαθε φυματίωση. Ὁ Κρυστάλλης ἔγραψε κυρίως ποιήματα καί προσπάθησε νά ἀνανεώσει τό δημοτικό τραγούδι.

ΚΥΝΗΓΟΥ ΜΑΡΙΑ. Καθηγήτρια μουσικῆς. Ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερα μέ τή μουσική διαπαιδαγώγηση τῶν μικρῶν παιδιῶν. Ἔχει βγάλει τό βιβλίο «Τραγουδῶ καί γυμνάζομαι», καθώς καί δίσκους μέ ἀνάλογο περιεχόμενο.

ΚΥΡΙΑΖΗΣ ΠΑΥΛΟΣ (Ἀμφίκλεια, 1912). Δημοσιογράφος μέ λογοτεχνικά ἐνδιαφέροντα. Τό ταξιδιωτικό του βιβλίο «Γαλάζια πορεία» ἔχει τιμηθεῖ μέ κρατικό βραβεῖο.

ΛΕΒΑΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ (Πειραιάς, 1904). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Κυριάκου Χατζιδάκη. Ἀναγνωρισμένος διηγηματογράφος, πού τά διηγήματά του ξεχωρίζουν γιά τή ζωντάνια καί τή ζεστασιά τους. Ἔχει ἐκδώσει τίς συλλογές «Πορεία κόντρα στόν τυφώνα», «Ἱστορίες τοῦ Πόρτο Λεόνε» κ.ἄ.

ΛΥΓΙΖΟΣ ΜΗΤΣΟΣ (Ἀθήνα, 1912). Ποιητής κυρίως καί σκηνοθέτης στό θέατρο, τό ραδιόφωνο καί τήν τηλεόραση. Πρώτος ἐφάρμοσε στήν Ἑλλάδα τή σκηνική μορφή τοῦ κυκλικοῦ θεάτρου.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ. Γεννήθηκε στήν Ἰθάκη τό 1860 καί σκοτώθηκε στό Δρίσκο τῆς Ἡπείρου τό 1912 πολεμώντας ὡς ἐθελοντής. Ἐγραψε κυρίως σονέτα (δεκατετράστιχα), πού θεωροῦνται ἀπό τά καλύτερα στό εἶδος τους.

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ (Ἀβορίτι Δωρίδας, 1797 - Ἀθήνα, 1864). Λαϊκός ἀγωνιστής καί ἀπό τούς πρωταγωνιστές στήν ἐπανάσταση τῆς 3ης Σεπτεμβρίου γιά τήν παραχώρηση συντάγματος. Ἐγραψε ἀπομνημονεύματα, μέ τά κουτσογράμματα πού ἔμαθε μέγας. Τά ἀπομνημονεύματα αὐτά, πού εἶχαν μείνει παραπεταμένα, ἀνακαλύφθηκαν καί ἐκδόθηκαν ἀπό τό Γίαννη Βλαχογιάννη.

ΜΑΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ (Ἀθήνα, 1869-1913, περιοχή Λαγκαδά, σέ ἀεροπορικό δυστύχημα). Πολιτικός καί ποιητής. Ἐποχή ἄφησε ἡ ἔμμετρη μετάφρασή του τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλή, πού ἐκδόθηκε τό 1905.

ΜΑΤΣΑΣ ΝΕΣΤΟΡΑΣ (Ἀθήνα, 1933) Διηγηματογράφος καί μυθιστοριογράφος, βραβευμένος μέ τό κρατικό βραβεῖο μυθιστορηματικῆς βιογραφίας γιά τό «Παραμύθι τοῦ Θεόφιλου». Ἔχει γράψει καί βιβλία γιά παιδιά.

ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΣΟΦΙΑ (Φουρνή Μεραμβέλλου Κρήτης, 1905 - 'Αθήνα, 1977) 'Εκπαιδευτικός. 'Η λογοτεχνική της δράση μοιράζεται ανάμεσα στην ποίηση καί τό παιδικό βιβλίο. Βιβλία της γιά παιδιά εἶναι: «Τό παραμύθι τοῦ 'Ολύμπου», «Τό λάλημα τῆς καμπάνας», «'Ελληνικό σχολικό θέατρο» κ.ἄ. Κείμενό της ἔχει περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ (Ναύπακτος, 1881-1964). Δημοσιογράφος, πεζογράφος καί θεατρικός συγγραφέας. Τό 1935 ἔγινε ἀκαδημαῖκός. 'Από τά πεζά του ξεχωρίζουν οἱ μυθιστορηματικές βιογραφίες: «'Ο Γέρος τοῦ Μωριᾶ», «Ματωμένα ράσα», «Μισοῦλης». 'Από τά θεατρικά του: «'Ο γιός τοῦ ἴσκιου», «Παπαφλέσσας», «'Ο μπαμπάς ἐκπαιδεύεται» κ.ἄ.

ΜΟΝΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ('Αμμόχωστος, 1914). "Ἐχει ἀσχοληθεῖ μέ τή δημοσιογραφία, τή λογοτεχνία καί τό θέατρο. Τό ἔργο του εἶναι κυρίως ποιητικό. "Ἐχει γράψει καί «Ποιήματα γιά μικρά καί μεγάλα παιδιά». Κείμενό του ἔχει περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο.

ΜΠΕΝΕΚΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ (Χουλιαράδες 'Ιωαννίνων, 1930). "Ἐχει ὑπηρετήσει στή δημοτική ἐκπαίδευση ὡς δάσκαλος καί ἐκπαιδευτικός σύμβουλος. Τόν ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα ἡ παιδική λογοτεχνία. "Ἐχει γράψει τό βιβλίο «Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ἕνας σταθμός στά παιδικά γράμματα», πού εἶναι μιά ἱστορική ἐπισκόπηση τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας καί τοῦ σχολικοῦ βιβλίου στήν 'Ελλάδα.

ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. "Ἐχει βγάλει τρεῖς ποιητικές συλλογές. Τά ποιήματά του, πού εἶναι γραμμένα σέ ἐλεύθερο στίχο, ἐμπνέονται ἀπό τή χριστιανική πίστη.

ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ (Συκαμνιά Λέσβου, 1892 - 'Αθήνα, 1969) φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Εὐστράτιου Σταματόπουλου. 'Ο Μυριβήλης εἶναι ἀπό τούς πῖο προικισμένους πεζογράφους τῆς νεότερης λογοτεχνίας μας καί ἕνας μάστορας στή γλώσσα. Τά πῖο γνωστά του βιβλία εἶναι «'Η ζωῇ ἐν τάφῳ», «'Η δασκάλα μέ τά χρυσά μάτια», «Βασίλης ὁ 'Αρβανίτης» καί μερικές συλλογές διηγημάτων. "Ἐχει ἐπίσης γράψει καί ἕνα παιδικό μυθιστόρημα, τόν «'Αργοναύτη», ἀπό τά καλύτερα στό εἶδος του. Κείμενά του ἔχουν περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο (μέρος δεύτερο καί τρίτο). 'Ακαδημαῖκός.

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ (Μαριανούπολη Ρωσίας, 1866 - Μαρούσι 'Αττικῆς, 1937). 'Ασχολήθηκε μέ ὅλα τά λογοτεχνικά εἶδη, ἀλλά τό κύριο ἔργο του εἶναι πεζογραφικό. Συνεργάστηκε ἐπίσης μέ ἄλλους σέ ἀναγνωστικά τοῦ δημοτικοῦ. Τό ἐπάγγελμά του ἦταν γιатρός στό Πολεμικό Ναυτικό.

ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ (Κωνσταντινούπολη, 1867 - 'Αθήνα 1951). 'Η

καταγωγή του ήταν από τη Ζάκυνθο. Σπούδασε φυσικομαθηματικά στην Αθήνα, αλλά άφοσιώθηκε στη λογοτεχνία. Θεωρείται πατέρας του νεοελληνικού αστικού μυθιστορήματος και θεάτρου. Έργα του παίζονται και σήμερα στο θέατρο. Είναι επίσης από τους στυλοβάτες της παιδικής λογοτεχνίας. Ήταν η ψυχή του περιοδικού «Η Διάπλασις τῶν παιδῶν». Οί «Αθηναϊκές Ἐπιστολές» του, συγκεντρωμένες σε βιβλίο, είναι ένα εξαιρετο ανάγνωσμα για παιδιά.

ΟΛΥΜΠΙΟΣ ΤΑΚΗΣ (Όλυμπία, 1916) Φιλολογικό ψευδώνυμο του Τάκη Βαρελά. Άσχολήθηκε κυρίως με την ποίηση. Έχει δημοσιεύσει σε λογοτεχνικά περιοδικά και συγκεντρώσει ποιητική του εργασία σε συλλογές.

ΟΥΡΑΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ (Κωνσταντινούπολη, 1890 - Αθήνα, 1953) Φιλολογικό ψευδώνυμο του Κώστα Νέαρχου. Καταγόταν από το Λεωνίδιο Ἀρκαδίας. Έγραψε μελαγχολικά ποιήματα και ωραίες ταξιδιωτικές έντυπώσεις. Ποιήμα του έχει περιληφθεί στο Ἀνθολόγιο.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ (Πάτρα, 1859 - Αθήνα, 1943). Ἡ καταγωγή του ήταν από τό Μεσολόγγι. Έγραψε σε όλα τά είδη του λόγου, αλλά τό κύριο ἔργο του είναι ποιητικό. Μέσα στό ἔργο του θέλησε νά κλείσει ὅλη τήν Ἑλλάδα, ὅλων τῶν ἐποχῶν. Θεωρεῖται ἀπό τούς κορυφαίους τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Μερικές ἀπό τίς πῶ γνωστές ποιητικές του συλλογές εἶναι: «Ὁ δωδεκάλογος τοῦ γύφτου», «Ἡ ἀσάλευτη ζωή», «Ἡ πολιτεία καί ἡ μοναξιά», «Οἱ καημοί τῆς λιμνοθάλασσας», «Ὁ τάφος». Ἐργάστηκε ὡς δημοσιογράφος καί γραμματέας τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τό 1926 ἔγινε Ἀκαδημαϊκός.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Ι. Μ. (Αἰτωλικό, 1901) Φιλόλογος, μέ πολύ σημαντικό λογοτεχνικό ἔργο, ἰδίως πεζογραφικό. Είναι μάστορας τοῦ λόγου μέ ὅ,τι καί ἄν καταπιάνεται (μυθιστόρημα, ταξιδιωτικές σελίδες, κριτική, ποίηση). Έχει τιμηθεῖ μέ πολλά κρατικά βραβεῖα καί βραβεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Κείμενο του ἔχει περιληφθεῖ καί στό Ἀνθολόγιο.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ (Ἄργος, 1894). Ἀσχολήθηκε μέ ὅλα τά είδη τοῦ λόγου, σέ συνεργασίες του σέ περιοδικά καί σέ δικά του βιβλία. Ὁ ἴδιος ἔχει ἐπιμεληθεῖ τήν ἐκδόση τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τῆς Νεότητος». Έχει ἐπίσης γράψει διηγήματα γιά παιδιά.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ (Καρπενήσι, 1877 - Αθήνα, 1940). Ποιητής, πεζογράφος καί κριτικός τῆς τέχνης. Θεωρεῖται ὁ σημαντικότερος συγγραφέας τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας. Τά ποιήματά του γιά παιδιά εἶναι ὑποδειγματικά. Ὑποδειγματικό ἐπίσης εἶναι τό ἀναγνωστικό τῆς τρίτης Δημοτικῆς «Τά ψηλά βουνά», πού ἔγραψε τό 1917, ὅταν ἔγινε ἡ πρώτη ἐκπαιδευτική μεταρρύθ-

μιση. Ποιήματά του έχουν περιληφθεί στο 'Ανθολόγιο.

ΠΑΥΛΕΑΣ ΣΑΡΑΝΤΟΣ (Πλάτσα Μεσσηνίας, 1917). Φιλολόγος. Έχει εκδώσει πολλές ποιητικές συλλογές: «Τό τραγούδι τῶν ὠκεανῶν», «Ἡ συμφωνία τῆς χαρᾶς», «Αἰσιοδοξία καί περηφάνια» κ.ά.

ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ ΘΕΜΟΣ (Ἀνωμεριά Λιβαράτων Κεφαλονιάς 1895 - Ἀθήνα 1973). Οἰκονομικός ἀξιωματικός τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ. Τό λογοτεχνικό του ἔργο στρέφεται γύρω ἀπό τή ζωή τῶν ναυτικῶν, τῶν ψαράδων καί ἀπό τόν κόσμο τῆς θάλασσας («Γιαλό γιαλό», «Ἐδῶ βυθός», «Μέ τό γυαλί τοῦ ψαρά», «Μικροί ψαράδες» κ.ά.). Ἐγράψε ἐπίσης εὐθυμες ἱστορίες («Ὁ Ψευτοθόδωρος» κ.ά.).

ΠΕΤΣΑΛΗΣ-ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ (Ἀθήνα, 1904). Οἰκονομολόγος καί μυθιοστοριογράφος. Τά περισσότερα ἀπό τά πεζογραφήματά του ἔχουν ἱστορικό περιεχόμενο καί ἀναπλάθουν λογοτεχνικά τίς περιπέτειες καί τούς ἀγῶνες τοῦ Ἑθνους. Σπουδαιότερα: «Οἱ μαυρόλυκοι», «Μαρία Πάρνη», «Προμηθεΐς» κ.ά.

ΡΙΤΣΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ (Μονεμβασία, 1909). Ἀπό τούς πιά σημαντικούς νεότερους ποιητές μας, μέ παγκόσμια ἀκτινοβολία. Ἐχει τιμηθεῖ μέ παγκόσμια βραβεῖα καί τό πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης τόν ἔχει ἀνακηρύξει ἐπίτιμο διδάκτορα. Ἐχει ἐκδώσει πλήθος ποιητικές συλλογές: «Ἐπιτάφιος», «Τό τραγούδι τῆς ἀδελφῆς μου», «Πρωινό ἄστρο», «Δεκαοχτῶ λιανοτράγουδα τῆς πικρῆς πατρίδας», «Ὑμνος καί θρήνος γιά τήν Κύπρο» κ.ά.

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΧΑΡΗΣ (Θαυμακός Φθιώτιδας, 1923). Ἀσχολήθηκε μέ ὅλα τά εἶδη τοῦ ἔντεχνου λόγου καί ἰδιαίτερα μέ τήν παιδική λογοτεχνία. Γιά τήν προσφορά του σ' αὐτή ἔχει βραβευτεῖ ἐπανελημμένα. Ἀπό τά ἔργα του γιά παιδιά ξεχωρίζουν: «Ὀδυσσεΐας», «Μύθοι καί περίεργα ἀπ' τόν κόσμο τῶν φυτῶν», «Ζωολογική μυθολογία» κ.ά.

ΣΑΡΑΝΤΗ ΓΑΛΑΤΕΙΑ (Πάτρα, 1920). Ἀπό τίς πιά ἀξιόλογες σύγχρονες πεζογράφους μας, τιμημένη μέ τό βραβεῖο τῆς «Ὁμάδας τῶν 12» καί δύο κρατικά βραβεῖα. Μυθιοστορήματά της: «Πασχαλιές», «Τό παλιό μας σπίτι», «Τό βιβλίο τῆς χαρᾶς» κ.ά. Ἐγράψε ἐπίσης βιβλία γιά παιδιά καί νέους.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ (Ζάκυνθος, 1798 - Κέρκυρα, 1857). Θεωρεῖται ὁ θεμελιωτής τῆς νεοελληνικῆς ποίησης καί λογοτεχνίας μέ ὄργανο τή δημοτική γλῶσσα. Ζήτησε νά κλείσει μέσα στήν ποίησή του τήν ἑλληνική ψυχή, ὅπως τήν εἶδε νά ἀγωνίζεται γιά ἐλευθερία καί καταξιωμένη ζωή, καί αὐτό φαίνεται καθαρά στόν «Ὑμνο εἰς τήν ἐλευθερία» καί στούς «Ἐλεύθερους Πολιορκημένους». Σ' ἓνα πεζό του κείμενο, τό «Διάλογο» ὑπερασπίζεται τίς ἀρετές καί τά δίκαια τῆς λαϊκῆς γλῶσσας.

ΣΟΦΟΚΛΗΣ (496-406 π.Χ.). Ἀρχαῖος τραγικός ποιητής. Πολλές ἀπό τίς τραγωδίες του («Ἀντιγόνη», «Οἰδίπους τύραννος», «Ἡλέκτρα» κ.ά.), μεταφρασμένες, παρουσιάζονται στό θέατρο τῆς Ἐπιδαύρου καί ἀλλοῦ.

ΣΠΑΛΑΣ ΠΑΝΟΣ (Κυπαρισσία, 1909 - Ἀθήνα, 1970). Δημοσιογράφος καί ποιητής. Ἔβγαλε μιά σειρά ἀπό ποιητικές συλλογές καί τιμήθηκε μέ κρατικό βραβεῖο.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ (Πέτρα Λέσβου, 1886 - Ἀθήνα, 1979). Φιλολόγος, ποιητής καί μεταφραστής. Ἔχει δώσει ἀριστοτεχνικές μεταφράσεις ἀρχαίων συγγραφέων, Εὐριπίδη, Ἀριστοφάνη, κ.ά.

ΤΑΡΣΟΥΛΗ ΑΘΗΝΑ (Ἀθήνα, 1884-1975). Ἀσχολήθηκε μέ τήν ποίηση, τή ζωγραφική καί τή λαογραφία. Τιμήθηκε μέ βραβεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν γιά τό λαογραφικό της ἔργο, στό ὁποῖο περιλαμβάνονται: «Κύπρος», «Δωδεκάνησα», «Ἄσπρα νησιά», «Κάστρα καί πολιτείες τοῦ Μοριά», «Ἑλληνικές φορεσιές» κ.ά.

ΤΖΩΡΤΖΟΓΛΟΥ ΝΙΤΣΑ. Ἀσχολήθηκε μέ τήν παιδική λογοτεχνία καί πολλά βιβλία της ἔχουν βραβευτεῖ, ὅπως «Τόμ, Τόμμου καί Σία», «Ὁ Σιναπόσπορος» κ.ά.

ΤΣΙΤΣΑΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ. Γεννήθηκε τό 1905 στό Μοσχάτο Καρδίτσας. Σπούδασε στήν Ἀνωτάτη Δασολογική Σχολή Ἀθηνῶν. Εἶναι λογοτέχνης καί λαογράφος. Ἔργα του: «Στ' ἄγια ὄρη» (Βραβεῖο Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), «Ἱστορίες τοῦ χωριοῦ», «Τ' Ἀγραφα τῆς Πίνδου» κ.ά.

ΧΑΡΗΣ ΠΕΤΡΟΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Γιάννη Μαρμαριάδη. Γεννήθηκε τό 1902 στήν Ἀθήνα. Σπούδασε νομικά. Ἀπό τό 1933 διευθύνει τό περιοδικό «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ». Τό 1969 ἐκλέχτηκε Ἀκαδημαϊκός. Βιβλία του: «Ἡ τελευταία νύχτα τῆς Γῆς», «Δρόμος 100 μέτρων», «Πολιτείες καί θάλασσες», «Βράχια, κουπιά καί ὄνειρα» κ.ά.

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ (Σουλόπουλο Κουρέντων Ἡπείρου, 1861 - Ἀθήνα 1937). Ἔλαβε μέρος σέ ὅλους τούς ἀπελευθερωτικούς πολέμους. Ἐγίνε βουλευτής Ἰωαννίνων. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία, τή λαογραφία καί τή λογοτεχνία. Ἐνα ἀπό τά βιβλία του, τό «Διηγήματα τοῦ μικροῦ σκολειοῦ», βασίζονται στίς ἀναμνήσεις τῶν παιδικῶν του χρόνων.

ΨΑΘΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ (Τραπεζοῦντα τοῦ Πόντου, 1907 - Ἀθήνα, 1979). Δημοσιογράφος καί λογοτέχνης. Καλλιέργησε ἰδιαίτερα τό εὐθυμογράφημα. Σέ χωριστούς τόμους ἔχουν κυκλοφορήσει: «Ἡ Θέμις ἔχει κέφια», «Μαντάμ Σουσοῦ», «Στό καρφί καί στό πέταλο» κ.ά. Ἔχει ἐπίσης γράψει ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις καί πολλές κωμωδίες, πού παίζονται συχνά: «Τό Στραβόξυλο», «Ὁ ἑαυτοῦλῆς μου», «Ζητεῖται ψεύτης», «Ἕνας βλάκας καί μισός» κ.ά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο ΤΟΠΟΣ ΠΟΥ ΚΑΤΟΙΚΟΥΜΕ

Σελ.

1. Πάτριο (ποίημα), Σαράντου Παυλέα	8
2. Ευλογημένη Έλλάδα, Φώτη Κόντογλου (Περιοδ. «Αιολικά Γράμματα», Νοέμ.-Δεκ. 1971)	9
3. Πάει καιρός... (άποσπασμα από τό ποίημα «Σώμα του καλοκαιριού», Όδ. Έλύτη «Ήλιος ό Πρώτος»)	15
4. Στήν κορφή του Πάρωνα (άποσπάσματα από τό «Άγναντεύοντας τόν Ταύγετο άπ' τήν ψηλότερη κορφή του Πάρωνα»), Παύλου Κυριαζή («Γαλάζια Πορεία»)	17
5. Άναρρίχηση (ποίημα), Μήτσου Λυγίζου (Ρ.Η. Άποστολίδη, «Άνθολογία τής νεοελληνικής γραμματείας»)	20
6. Ό κάμπος τής Θεσσαλίας (άποσπάσματα από τό «Ό κάμπος τής Θεσσαλίας καί οι άνθρωποί του»), Μ. Καραγάτση (Έπιθεώρηση «Ήώς», τεύχ. 92-97/1966)	21
7. Τό Αίγαίο καί τά νησιά του, Στρ. Μυριβήλη (άποσπάσματα από τό βιβλίο του «Άπ' τήν Έλλάδα»)	27
8. Έλλάδα (ποίημα), Ρένας Καρθαίου	32

Η ΑΔΙΑΣΠΑΣΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΜΑΣ

9. Οι παλαιοί Έλληνες (άποσπάσματα από λαϊκή παράδοση, Μακρυγιάννη καί Σολωμό)	34
10. Ή ναυμαχία στή Σαλαμίνα (άποσπασμα από τούς «Πέρσες»), Αίσχύλου, μετάφρ. Ι. Γρυπάρη (Ι.Ν. Γρυπάρη, «Οι τραγωδίες του Αίσχύλου»)	35
11. Ό βασιλιάς Φίλιππος κοιμάται στή Βεργίνα, Έφης Άλλαμανή (περιοδ. «Τό ρόδι», τεύχ. 2/1978).	38
12. Ένας λαϊκός θρύλος γιά τόν Πενταδάκτυλο τής Κύπρου (άποσπασματικό), Άθηνās Ταρσούλη («Νέα Έστία» τεύχ. 655/1954)	41
13. Οι Άκρίτες (τό δημοτικό «Του μικρού Βλαχόπουλου», Ν.Γ. Πολίτη, «Έκλογαί από τά τραγούδια του ελληνικού λαού»)	45
14. Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, Ν. Καζαντζάκη (άπό τήν όμώνυμη τραγωδία του)	47
15. Τόν καιρό του πατερ-Κοσμά, Θανάση Πετσάλη-Διομήδη (άπόσπασμα, «Ν. Έστία» τεύχ. 551/1950)	49
16. Τά παιδικά χρόνια του Θ. Κολοκοτρώνη, Σπύρου Μελά (άπόσπασμα από τό βιβλίο «Ό Γέρος του Μοριά»)	53
17. Πολέμα!, Γιάννη Βλαχογιάννη («Μεγάλα χρόνια»)	56
18. Ένα προσφυγάκι θυμάται..., Άντ. Μπενέκου (περιοδ. «Ήπειρωτική Έστία», τ. 259-260/1973)	59
19. Πίνδος, Χρήστου Ζαλοκώστα	69
20. Ή πείνα (ποίημα), Στέφ. Μπολέτση («Ραψωδία 1940-1946»)	75

21. Τά παιδιά τῆς Κύπρου, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου («Ἡ Κύπρος, ἕνα ταξίδι») . . .	77
22. Εὐαγόρας Παλληκαρίδης (ποίημα), Φώτη Βαρέλη (περιοδ. «Τό ρόδι», τ. 8/1978)	80
23. Τουρκική εισβολή (ποίημα, ἀποσπάσματα), Κώστα Μόντη («Ποιήματα γιά μικρά καί μεγάλα παιδιά»)	82

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΜΑΣ ΠΙΣΤΗ

24. Δοξάζω τό Θεό (ποίημα, ἀπόσπασμα), Πάνου Σπάλα (περιοδ. «Γράμματα», τ. 9/1945)	83
25. Χριστούγεννα στή θάλασσα, Πέτρου Γλέζου («Τό σπῆτι μέ τά περιστέρια»)	86
26. Κάλαντα Πρωτοχρονιάς	92
27. Χωρίς ἄδεια, Πέτρου Χάρη ('Από τό διήγημα «Οὐτ' ἕνα πουλί στόν οὐρανό», «Ἡ μεγάλη νύχτα»)	93
28. Τό πρῶτο Πάσχα, Γρ. Ξενόπουλου («Ἀθηναϊκές Ἐπιστολές»)	97
29. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς (ποίημα, ἀπόσπασμα), Διον. Σολωμοῦ («Ἀπαντα»)	100
30. Ἡ Δέσποινα τῶν ἄσπρων νησιῶν, Ἡλία Βενέζη («Ἑλληνικές θάλασσες»)	101
31. Στήν Παναγία (ποίημα), Τάκη Βαρβιτσιώτη	106
32. Ἀι-Λιάς, Σερ. Τσιτσά (περιοδ. «Ἀγροτικά Νέα»)	108
33. Ὁ Θεός εἶναι παντοῦ (ποίημα), Γιώργου Γεραλή	111

Ο ΛΑΪΚΟΣ ΜΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

34. Τό παραγώνι, Στράτη Μυριβήλη («Πτερόντα»)	112
35. Τό ψωμί (ποίημα), Γ. Δροσίνη	115
36. Ὁ Αἰσώπος μέσα στή λαϊκή μας παράδοση (Κείμενα ἀπό Θρ. Σταύρου, «Αἰσώπου Μῦθοι» καί Δημ. Σ. Λουκάτου «Νεοελληνικά Λαογραφικά Κείμενα»)	116
37. Τά τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, Α. Βουγιούκα ('Από τό «Τά δημοτικά μας τραγούδια, ἕνα μάθημα ἐθνικῆς αὐτογνωσίας», περιοδ. «Παιδαγωγική καί Ψυχολογική Ἐπιθεώρησης», Μάιος-Ἰούνιος 1966)	119
38. Ἦρθε ὁ Λάzarος, ἦρθαν τά βάνια, Χρ. Χρηστοβασίλη	121
39. Τό θέατρο σκιῶν, Ἄντρ. Καραντώνη	127
40. Ὁ λαϊκός ζωγράφος Θεόφιλος, Νέστ. Μάτσα (ἀποσπάσματα ἀπό «Τό παραμῦθι τοῦ Θεόφιλου»)	130

Η ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΙΔΕΑ

41. Φῶς καί εἰρήνη τῆς Ὀλυμπίας, Κώστα Οὐράνη	138
42. Φῶς τῆς Ὀλυμπίας (ποίημα), Τάκη Δόξα	141
43. Ὁ τελευταῖος θρίαμβος, Χάρη Σακελλαρίου («Ἱστορίες ἀπό τήν ἀρχαιότητα»)	144
44. Καλλιπάτειρα (ποίημα), Λορέντσου Μαβίλη	147
45. Δρόμος 100 μέτρων, Πέτρου Χάρη («Δρόμος 100 μέτρων»)	149

ΟΙ ΝΑΥΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΙ ΜΑΣ

46. Τό τραγούδι στο νέο καράβι (πεζοτράγουδο), Ζαχ. Παπαντωνίου («Τά ψηλά βουνά»)	152
47. Μιά νύχτα μέ τραμουντάνα, Χρ. Λεβάντα («Ιστορίες του Πόρτο Λεόνε»)	154
48. Πάω μέ τά καράβια (δημοτικό), Δημ. Πετρόπουλου («Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια»)	159
49. Σκοτάδι καί φῶς, Νίτσας Τζώρτζογλου («Ν. Έστία», τ. 1227/78)	160
50. Ἡ ἀληθινή πατρίδα γιά τόν ξενιτεμένο (ποίημα), Παύλου Κριναίου («Τά τετράδια τῶν ἀγγέλων»)	172

ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

51. Τό πεῦκο μας, Γαλ. Σαράντη («Φιλολογική Πρωτοχρονιά», 1962)	173
52. Τό ἡμερολόγιο μιᾶς μητέρας, Σοφίας Μαυροειδή-Παπαδάκη (περιοδ. «Γράμματα», τ. 6/1946)	179
53. Ξύπνησες, κοριτσάκι; (ποίημα), Γιάννη Ρίτσου (ἀπόσπασμα ἀπό τό «Πρωινό ἄστρο»)	186
54. Γιά τόν πατέρα, Γαλ. Σαράντη (Κύκλος Ἑλληνικοῦ Παιδικοῦ Βιβλίου, «Τό χρυσό ρόδι»)	189
55. Τά χέρια τοῦ πατέρα μου (ποίημα), Ρένας Καρθαίου	194
56. Ἡ Καθαρή Δευτέρα, Χρ. Χρηστοβασίλη (συνοπτικόν, «Διηγήματα τοῦ Μικροῦ Σκολειοῦ»)	195
57. Σπίτι μέ κήπον (ποίημα), Κ.Π. Καβάφη («Ἀνέκδοτα ποιήματα»)	204
58. Ὁ πληγωμένος αἰτός, Σπ. Παναγιωτόπουλου («23 διηγήματα γιά μικροῦς καί μεγάλους»)	205
59. Ἕνας αἰτός περήφανος (δημοτικό), Ν.Γ. Πολίτη («Ἐκλογαί»)	211
60. Νυχτοφύλακες, Ἀντῶνη Μπενέκου («Ν. Έστία», τ. 96/1974)	212

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

61. Ἡ ἄσπίδα τοῦ Ἀχιλλέα, Γ. Γεραλή («Ἰλιάδα»)	224
62. Τό κέντημα τοῦ μαντιλιοῦ (ποίημα, ἀπόσπασμα) Κ. Κρυστάλλη («Ἀπαντα»)	227
63. Τό ἀλογάκι τοῦ Παρθενώνα, Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ (περιοδ. «Ἑλληνικός Ἐρυθρός Σταυρός τῆς Νεότητος»)	230
64. Στό μουσεῖο (ποίημα), Ἀθ. Δημουλά («Αὐτή ἡ πραγματικότητα καί ἡ ἄλλη»)	234
65. Τό πρῶτο μου θέατρο, Π. Νιρβάνα (Ἀναγνωστικό ΣΤ΄ Δημοτικοῦ, ΟΕΔΒ, 1978)	235
66. Γράμμα στόν Τσάρλι Τσάπλιν (ποίημα, ἀπόσπασμα), Νικηφ. Βρεττάκου (περιοδ. «Καινούρια Ἐποχή», Ἀνοιξη 1957)	240
67. Πρῶτη φορά σέ μιά συναυλία, Μαρίας Κυνηγοῦ (περιοδ. «Τό ρόδι», τ. 4/1978)	243
68. Τοῦ βιολιτζή τοῦ Μπαταριά τό ἐγκώμιο (ποίημα), Κ. Παλαμά («Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσης»)	247

69. Πηνελόπη Σ. Δέλτα, Χρ. Χαιρόπουλου («Ελληνικός Έρωθρός Σταυρός της Νεότητος», διασκευή)	248
---	-----

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ

70. 'Η παντεχνία του ανθρώπου (άπόσπασμα από την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή, μετάφρ. Κ. Μάνου)	254
71. Δημήτρης ο περίεργος, Έλλης Άλεξίου («Ρωτώ καί μαθαίνω»)	255
72. 'Η κατάκτηση του πόλου, Γρ. Ξενοπούλου («Άθηναϊκές Έπιστολές»)	259
73. Ένα γράμμα στον άστροναύτη, Ι.Δ. Ίωαννίδη («Τό άσπρο άλογο»)	262
74. 'Ο ταχυδρόμος του διαστήματος (ποίηση, άπόσπασμα), Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου («Τό παράθυρο του κόσμου»)	266
75. 'Ο ήλεκτρονικός έγκέφαλος καί ο δημιουργός του, Έλλης Άλεξίου («Ρωτώ καί μαθαίνω»)	267
76. Ένας σύγχρονος μάγος (διασκευασμένα άποσπάσματα από τό βιβλίο «'Ο μηχανικός της σειράς «LIFE Έπιστημονική Βιβλιοθήκη»)	271
77. 'Ο μαθητεύμενος μάγος (ποίηση), Γκαίτε, μετάφρ. Θρ. Σταύρου («Ν. Έστία», τ. 772/1959)	274

Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

78. 'Η γυναίκα της Λευκάδας, Έλένης Χρυσίνα (περιοδικό «Άγροτική»)	280
79. 'Ο Ιδρώτας καί τό φαρμάκι, Χάρη Σακελλαρίου	283
80. 'Η φωτιά που κοιμόταν, Χάρη Σακελλαρίου	287
81. 'Η παρουσία της ναυτιλίας μας, Άντρέα Καραντώνη («Ναυτική Έλλάς»)	291
82. Άπό τό ήμερολόγιο ενός φαροφύλακα, Θέμου Ποταμιάνου	295
83. 'Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης, Άγγελικής Βαρελλά	300
84. Μόχθος (ποίηση), Ντίνας Χατζηνικολάου («Χαμόγελα»)	304

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

85. Στό χείμαρρο της κυκλοφορίας (τό κεφ. «Χαίρε, Άθήνα», συντομευμένο), Δημ. Ψαθά («Σέ ήχο πλάγιο»)	305
86. Βουβοί δρόμοι (ποίηση), Διαλ. Ζευγώλη-Γλέζου («Ν. Έστία», τ. 775/1959)	309
87. Τό τριβέϊον, Π. Γλέζου («Τό σπíti μέ τά περιστέρια»)	312
88. 'Η κατάρα του πούκου (ποίηση), Ζ. Παπαντωνίου («Τά ψηλά βουνά»)	319
89. Ένα πρόβλημα όπως τό πάρεις, Ίάκωβου Καμπανέλη (Έφημ. «Τά Νέα»)	323
90. Τό διψασμένο λαφάκι (ποίηση), Νίκου Κανάκη	326
91. 'Ο μαύρος χρυσός, Άγγελικής Βαρελλά (διασκευή)	326
92. Δώσ' μου τό χέρι σου (ποίηση), Τάκη Ολύμπιου («Ν. Έστία», τ. 711/1957)	329
Βιογραφικά σημειώματα συγγραφέων	330
Περιεχόμενα	339

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΑΝΤΩΝΗ ΑΠΕΡΓΗ

024000019741

ΕΚΔΟΣΗ Α' 1980 (VI) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 250.000 ΣΥΜΒΑΣΗ 3433/30 5-80

Έκτύπωση: Α. Γιαννόπουλος-Βιβλιοδεσία: Βασιλάκου Κ. Σία Ο.Ε.

